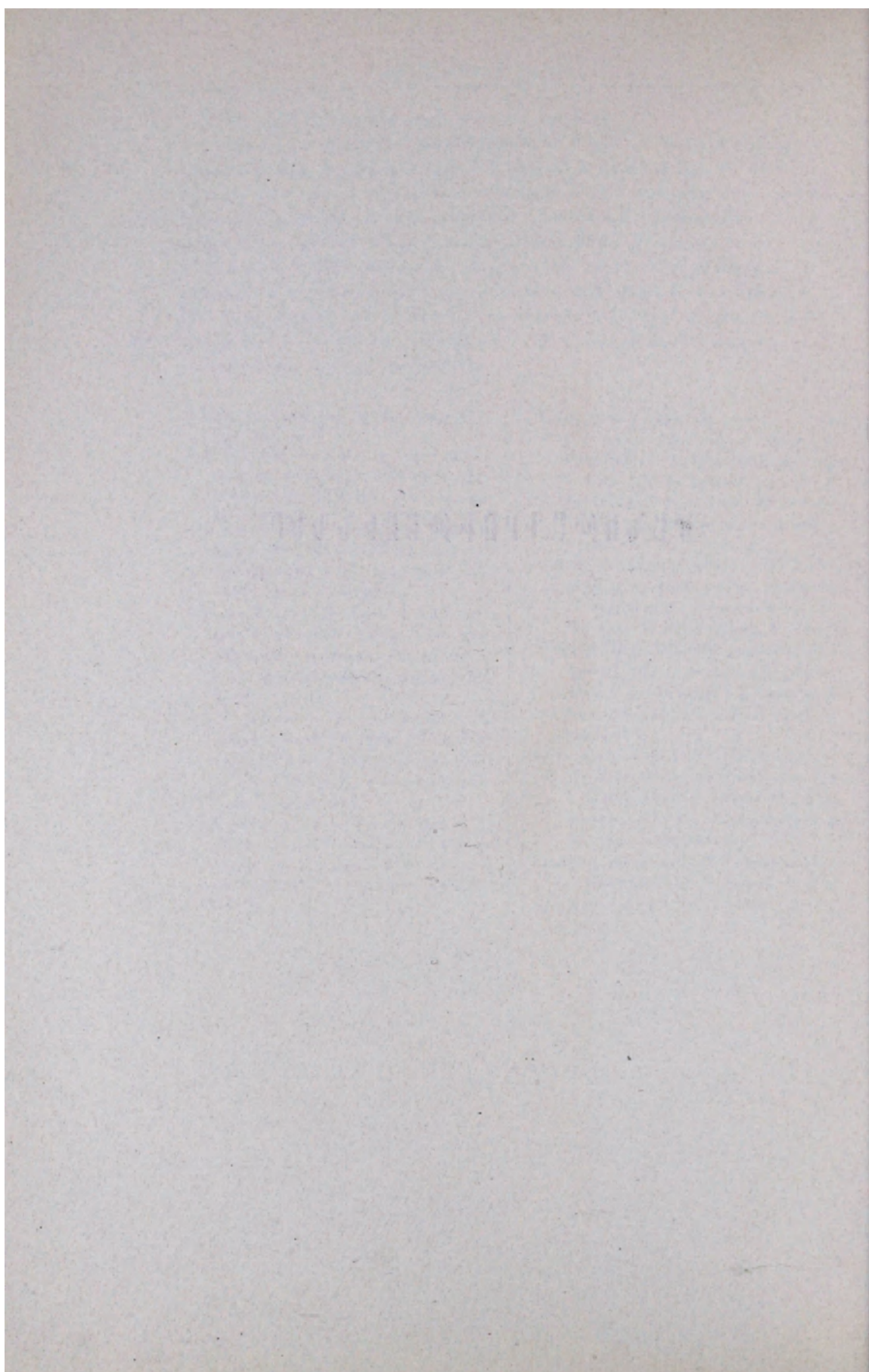

ԽԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՍԻՈՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԿԱՄ ՊԱՐՏԱՎԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր, էջ 3: Մի քանի ձեռագրերում «Սիոնի» փոխարեն նշված է «Սիմոնի» (ՄՄ 648, էջ 66ա, 651, էջ 106ա, 3562, էջ 346ա): Տարբեր է նշված նաև բերված հոդվածների քանակը. Մ 649 ձեռագրում նշված է 14 հոդված, իսկ ՄՄ 648, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում՝ 13. Քեզ բոլոր դեպքերում բերված են 13 (ԺԳ) հոդվածներ: Նշանակում է այս ձեռագրերում բերված է Սիոնի կանոնախմբի մի մասը՝ Բ, Գ, Դ, Ե, Ը, ԺԱ, ԺԳ, ԺԴ, ԺԹ, Ի, ԻԱ, ԻԲ հոդվածները, որոնց մասին էլ անհրաժեշտության դեպքում կարվեն նշումներ: Մ 650 ձեռագիրը սույն կանոնախմբում չունի:

Մանթագրություններում կրերենք նաև սույն կանոնախմբի համեմատությունների համալ, օգտագործված մի քանի ձեռագրերի ունեցած ցանկերը:

«Ա. Վասն եպիսկոպոսաց և քահանայից մի՛ ստանալ ի պատճառս փառաց վասն մարմնոյ Կփառս շնորհաց հոգւոյն:

Բ. Վասն եպիսկոպոսաց որ յայլոյ վիճակ ձեռնադրութիւն առնէ:

Գ. Վասն եպիսկոպոսաց՝ մի՛ իշխեսցէ առնուլ ինչ յանցաւորաց:

Դ. Վասն եպիսկոպոսաց շտալ հրաման քորեպիսկոպոսի կամ քահանայի սեղան հաստատել կամ եկեղեցի աւրհնել:

Ե. Վասն եպիսկոպոսաց, որք մեռն աւրհնեն և կամ աւելուած առնեն:

Զ. Վասն արքեպիսկոպոսաց ի վիճակս իւրեանց վարդապետս կարգեսցեն:

Է. Առաջնորդք եկեղեցւոյ հիւրք և աղքատք ի վանքս հանդիցեն և ոչ ի գեօղս:

Ը. Վասն անարդուքնան աւաղանաց:

Թ. Վասն քահանայից որ կարգեալ է սպասաւորութիւն եկեղեցւոյ պարտ է սրբութեամբ կեայլ:

Ժ. Վասն երկրորդ ամուսնացելոց զապաշխարութիւնն ոչ թողուլ:

ԺԱ. Վասն քահանայք ինքեանք արասցեն զնշխար հացին:

ԺԲ. Քահանայք պատուէր արասցեն արանց և կանանց, զի շարասցեն ընդ հեթանոսի զուգութիւն:

ԺԳ. Վասն երրորդ զուգացելոց:

ԺԴ. Վասն որք զսպաս եկեղեցւոյ վաճառեն:

ԺԵ. Վասն կրօնաւորաց, որք տեղոյլ ի տեղ փոխին:

ԺԶ. Վասն որք ընդ մերձաւորս ամուսնանան:

ԺԷ. Վասն՝ եպիսկոպոսք խնամք տարցին աղքատաց և կարօտելոց:

ԺԸ. Վասն վախճանելոց զազապն և զքառասունսն և զայլ նուերսն ի գեղշն եկեղեցւոյն տացեն:

ԺԹ. Վասն որք բանադրեալ է եպիսկոպոսէ:

Ի. Վասն հիւանդաց երախայի:

ԻԱ. Վասն քորեպիսկոպոսաց մի՛ իշխեսցէ զդուռն եկեղեցւոյն փակել:

ԻԲ. Վասն աւաղաց որ յաղազս արքունի հարկաց զդուռն եկեղեցւոյն փակեն:

ԻԳ. Վասն որք պիղծ և անսուրբ ինչ կերեալ իցէ:

ԻԴ. Ապարահից պսակ մի՛ դնել և եկեղեցականք պաշտել զշին և զնոր կտակարանս» (Կ, էջ 201ա—202ա, հմտ. III, էջ 204ր—205ր, Բ էջ 222աբ, Տ, էջ 253ր—254ա): mpս ձեռագրերի ունեցածը էական տարբերություն չունի Կ-ից, առանձին բառերի, քիչ դեպքերում առանձին վերնագրերի բացակայություն և այլն, օրինակ՝ ps ձեռագրերում բացակայում է ցանկի ԺԲ վերնագիրը, ԺԱ, ԺԷ վերնագրերում Բ-ն ունի «վասն գի», ԺԵ-ում՝ Տ-ը «փոխին»-ի փոխարեն ունի «փոփոխին» և այլն:

Այս ցանկի մեջ ժԱ և ժԲ վերնագրերը Կանոնագրերի ունեցած այդ երկու հոդվածների հաջորդականության համեմատությամբ դրված են հտ և առաջ. ուղիղ է միայն Մ-ում: ԻԱ հոդվածը այս և Բ խմբի մի քանի ձեռագրերում (տես վերևում, էջ 16, 6-րդ տողի այլընթերցում) «գեղջապա» բառից բաժանված և դրված է առանձին հոդված, այդ է պատճառը, որ այս ցանկում նշված է 24 հոդվածի վերնագիր: Հնագույն ձեռագրերը նման բաժանում չունեն. մենք հետևեցինք վերջինիս:

Օ. ձեռագրում ցանկն այսպիսին է.

ԵԱ. վասն քորեպիսկոպոսաց կամ էրէց մի՝ սոսացի պատճառ փառաց:

Բ. վասն եպիսկոպոսաց մի՝ լիցի համարձակութիւն յալլ եպիսկոպոսի վիճակի:

Գ. վասն եպիսկոպոսի առնէ ինչ յանցաւորաց:

Դ. եպիսկոպոսունք մի՝ իշխեսցեն քորեպիսկոպոս կամ քահանայից սեղան տալ հաստատել:

Ե. եպիսկոպոսունք մի՝ իշխեսցեն մեռոն արհնել:

Զ. Եւ վարդապետ կարգեսցեն անխափան յեկեղեցիսն:

Է. վասն վանից որ շինեն ի գեօղս:

Ը. վասն մկրտութեան շրոյ որ հանեն արտաքս:

Թ. վասն քահանայ որ հասնալ է կարգ տարեկան սպասաւորութեան:

Ժ. վասն երրորդ ամուսնացելոց:

ԺԱ. վասն քահանայի որ պատուէր տացէ ժողովրդականաց, զի ոչ արասցեն ընդ հեթանոսս ղուգութիւն:

ԺԲ. քահանայք մի՝ իշխեսցեն զնշխարս կենաց հացին զինուորաց տալ:

ԺԳ. վասն եր[ր]րորաց ղուգութեան:

ԺԴ. վասն սգեստ սրբութեան եկեղեցոյ վաճառելոյ:

ԺԵ. վասն կրօնաւորի որ յուխտէ յուխտ փոխի:

ԺԶ. վասն ազգականաց որ կին առնէ:

ԺԷ. վասն եպիսկոպոսի որ հաստատէ զաւերեալ կարգն, այսինքն ողորմութիւն աղքատաց:

ԺԸ. վասն ի յիշատակի նշեցելոց որ առնեն զազապն:

ԺԹ. վասն ժողովրդականաց որ բանագրեալ լինի եպիսկոպոսէ:

Ի. վասն երախայի վաղճանի առանց մկրտելոյ:

ԻԱ. վասն քորեպիսկոպոսի մի՝ իշխեսցէ փակել զդուռն եկեղեցւոյ:

ԻԲ. վասն գերավարոյ որ ակամայ ինչ ուտեն ի պիղծ մըս<եր>ոյ:

ԻԳ. վասն որ ազդիկ խօսեալ առն թէ ապարհի իցէ ոչ զնել պսակա (էջ 318աբ):

Առաջաբան, էջ 3—8: ՄՄ 648, 3562, 649, 651, 2964 ձեռագրերը չունեն առաջաբան:

Հոգ. Բ., էջ 7: Բնագրի լիցի համարձակութիւն բառերի միջև նշված ձեռագրերն ունեն «իշխանութիւն» բառը, իսկ երկրորդ բառն էլ դրված է սեռական հոլովով, այսպես. «լիցի իշխանութիւն համարձակութեան» (ՄՄ 648, էջ 66ա, 3562, էջ 346ա, 649, էջ 116ա, 651, էջ 106ա, 2964, էջ 159բ):

Հոգ. Գ., էջ 7: Բնագրի «աղքատաց» բառը ՄՄ 648 (էջ 66ա), 649 (էջ 116ա), 2964 (էջ 160ա), 3562 (էջ 346ա) ձեռագրերում դրված է «աղքատին» ձևով:

Հոգ. Դ., էջ 7: Մ 651 ձեռագրում բնագրի մի հատվածի շարահասութիւնը այսպես է. «քորեպիսկոպոսաց սեղան տան արհնել կամ քահանայից սեղան հաստատել» (էջ 106ա):

Հոգ. Ե., էջ 7: Հոդվածի վերջին մասը Մ 651 ձեռագրում այսպես է. «սուրբ գրոց հարցն» (էջ 106ա):

Հոգ. Ը., էջ 9: ՄՄ 648, 3562, 649, 651, 2964 ձեռագրերում չի պահվել բնագրի «զխաչ» բառը:

Հոգ. ԺԱ., էջ 10: Նշված ձեռագրերում այս հոդվածը խիստ համառոտ է. ահա այն. «Զ. ընդ հեթանոսի ամուսնութիւն՝ չէ ամուսնութիւն, այլ անօրէն և պիղծ խառնակութիւն» (ՄՄ 649, էջ 116բ, 2964, էջ 160բ, 648, էջ 66բ, 3562, էջ 346բ): Իսկ Մ 651 ձեռագրում հոդվածի վերջին մասը նշվածից շեղվում է այսպես. «և պիղծ գործ շնութեան խառնակութեան» (էջ 106բ):

Հոգ. ԺԳ., էջ 11: Բնագրի «երրորդացն» բառը պետք չէ շփոթել ազգականության երրորդ աստիճանի ամուսնության հետ, այլ պետք է հասկանալ երրորդ անգամ ամուսնացող: Այս հոդվածը նեոկեսարիայի կանոնախմբի Թ հոդվածի նյութն է, ուր մեզ հետաքրքրող բառը դրված է հոգնակի ուղղական՝ «երրորդք»: Գրչագրական սխալի պատճառով ՄՄ 648, 3562 ձեռագրերում «երրորդացն» բառի փոխարեն նշված է «է-երրորդացն» (էջ 66բ, էջ 346բ): ՄՄ 651, 2964 ձեռագրերը չունեն բնագրի «Եթէ ապաշխարութեամբ» հատվածը (էջ 106բ, էջ 160բ):

Հոգ. ԺԴ., էջ 11: Հոդվածի սկզբի հատվածը ՄՄ 648, 3562 ձեռագրերում այսպես է. «Որք

չե հասնալ ի ժողովրդականաց յայն որ ի ժողովրդականաց յայն որ ի նեղութենէ» (էջ 66բ, էջ 347ա), Այնուհետև ինչպես ընադրում: Մեջբերման «ի ժողովրդականաց յայն որ» հատվածը սխալմամբ կրկնված է: № 651 ձեռագրում բնագրի «ի գոյութեան» բառի փոխարեն հանդիպում ենք «ի բաւութեան» բառին (էջ 107ա):

Հոդ. ԺԳ, էջ 12: Այս հարցի մասին մանրամասն իմանում ենք նաև Մովսես Կաղանկատվացու աշխատությունից, ուր VIII դարի առաջին կեսի համար կան հետաքրքիր տեղեկություններ: Ավելորդ չենք համարում այդ տեղեկությունները բերել ամբողջությամբ. «Փոխանորդը, զաթոռ հայրապետութեանն Աղուանից երջանիկն Միքայել զկնի Սիմէոնի. և եկաց ամս Երեսուն և հինգ: Յաւուրս սորա լինի առնակնութիւն իշխանացն Աղուանից, Վարազդէ՝ Վախտանգայ որդի, թոռն Վարազմանայ, զթոռնակիցն իւր Վարդանուհի արար կին. և տէր Միքայել տարադրեալ զնա, թէ մի՛ յանդգնիր առնել, զի թոռունք էր: Իսկ նորա զկորստեան խորհնալ խորհուրդ գրէ առ Թալիլէ՝ Վրաց կաթողիկոս, օրհնել զանօրէն ամուսնութիւնն: Եւ ալլափառն այն այր այսպէս հրամայեաց. «Եթէ դուք յիմում խոստովանութեան էք՝ օրհնեալ էք. ապա եթէ յԱղուանից աւանդութեան էք՝ դուք գիտէք»: Յայնժամ հայրապետն Աղուանից Միքայել արար ժողով ուխտի եկեղեցւոյ իւրոյ. և կոչէ առ ինքն զհռչակիչի այրն՝ զՍողոմոն, որ Մաքենացոց էր առաջնորդ ուխտին սուրբ, և ըստ ժամանակին Հայաստանեայցն էր պարծանք: Եւ դումարեալ զնոսա ի Շամբոր ի Բերդոյ վանս միաբան ժողովով նզովեցին զտունն Վարազդի, և ի նոյն ժամու հասանեն Տաճիկք և ի գոգ մօրն փողոտեն սրով, և զմիւս որդին ձին տարեալ սպան: Եւ գրեցին թուղթ ժողովեալքն առ Թալիլէ Վրաց եպիսկոպոս. «Եթէ դի՛ իշխեցեալ լուծանել զկանոնեալն ի սուրբ առաքելոցն աշակերտաց, որք յԱնտիոք ժողովեալ տարագրեցին զՊողոս Սամոստացին ի սուրբ եկեղեցւոյ և սահմանեցին տառս կանոնականս, «Թէ մի՛ որ իշխեսցի զազգականն առնուլ ի կին», և սրբոյն Աթանասի կանոնական հրաման է, «Եթէ չէ՛ ամուսնութիւն, ալլ պոռնկութիւն». և Երանելոյն Բարսղի վասն սորին գործոյ ասացեալ: Արդ՝ մեք ուղղափառութեան ժողովքս և զքեզ նզովեցաք ընդ ամենայն հերձուածողս, և արդարադատին Քրիստոսի մատուցուր բազմապատիկ փառս» (Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի, Թիֆլիս, 1912, հտ. Գ, դլ. ԺԳ, էջ 359—360. միևնույն միտքը խիստ համառոտ տե՛ս նաև Աղուանից կաթողիկոսների ցանկում, նույն տեղում, էջ 393, որ բառացի կրկնել է Կիրակոս Դանձակեցին, Պատմություն Հայոց, աշխատասիրությամբ Կ. Ա. Լեւիթ-Օհանջանյանի, Երեւան, 1961, էջ 197. տե՛ս նաև էջ 196, Մովսէս Կաղանկատվացի, հտ. Բ, գլ. ԼԲ, էջ 244—245, հտ. Գ, դլ. ԻԴ, էջ 392: Վերևում նշված կանոնախմբերից կատարված մեջբերումները համապատասխանում են Հարանց հետևողաց Ժ, Աթանասի Ժ և Բարսեղի ԼԳ, ԼԴ, ԼԷ հոդվածներին. տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 106, 197, 352—354):

Ի դեպ, արյունակիցների երրորդ աստիճանի ամուսնությունն արգելված ենք գտնում Առաքելական ԼԳ, Շահապիվանի ԺԳ և Վաչագանի Ժ հոդվածներում: Նշանակում է՝ թե եղած արգելքների հակառակ նման ամուսնությունները շարունակվել են V դարից մինչև VIII դարը՝ Սիոն կաթողիկոսի ժամանակաշրջանը: Դարձյալ հետաքրքիր է, որ նման ամուսնությունների մասին խոսելիս, եթե Առաքելական, Շահապիվանի և Վաչագանի համապատասխան կանոններում հարցը վերաբերում է հասարակության բոլոր շերտերին, ապա Սիոնի կանոնախմբում առանձնապես շեշտվում է իշխանների մասին՝ «մանաւանդ ազատաց» (հմտ. նաև Վ. Բաստամյանցի կարծիքը, Փորձ, 1881, IV, էջ 55): Այս երևույթը ուներ տնտեսական խոր պատճառներ: Մովսես Խորենացին խոսելով մերձամուսնությունն արգելելու՝ Աշտիշատի ժողովի որոշման մասին, գրում է. «և զերկուսս զայսոսիկ յազգաց նախարարացն բառնայ. մի՛ զմերձատրաց խնամութիւն, զոր վասն ազանելոյ սեպնական ազատութեանն առնէին...», (Պատմութիւն Հայոց, Թիֆլիս, 1913, էջ 280. ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.):

Ավելի ուշ, Ներսես Շնորհալին խոսելով անշափահասների ամուսնության դրդապատճառների մասին, գրում է. «Մի՛ և տղայոց անմեղաց յաղագս ազանութեանն հայրենի ժառանգութեան, կամ վասն այլ ինչ պատճառի, պսակ դիցէ որ ի քահանայից» («Թուղթ ընդհանրական», էջմիածին, 1865, էջ 83. ընդգծումը մերն է—Վ. Հ.):

Մեզ թվում է «հայրենի ժառանգութեան» պահպանման համար, մանավանդ «ազատանների շրջանում, կյանքում ոտնահարվում էին նման որոշումները, թեև այս երևույթը բնախոսական առումով բերում էր և սերնդի սպառում, ինչպես կարողում ենք վերևի նշված հատվածում, որը և Մովսես Կաղանկատվացու գնահատմամբ վերուստ տրված պատիժ էր:

Սակայն ավելի ուշ, պայմանների անհրաժեշտության բերումով, լվովահայերի՝ Միքայել կաթողիկոսին ուղղված 1572 թ. ապրիլի 15-ի նամակում (Կամենից, Վենետիկ, 1896, էջ 228—231) խոսվում է լվովահայերի մերձամուսնության փաստերի մասին. «Եւ Ս տուն հայ կամք

բնակեալ ի մէջ իւրով քաղաքի: ...Սանուցանեմք... զմեր սակաւութիւնս ի մէջ ալլասեռից. ամէնքս ազգեւտակ եմք, խառնակել եմք հետ միմեանց, ոմն ազգակցութեամբ և ոմն խնամութեամբ, չի լինիր որ այս բանս ի մեր մէջն չլինի: Երթամք ի ֆոսանկէ և յոռզէ աղջիկ առնումք և աղջիկ տամք, հաւատոց պատառում կը լինի, և յետին շար կու լինի քան զառաջինն. լավ է մասնաւոր շար լինալու քան զբոն շար: Այնուհետեւ խնդրում են ժողովք արա. գլուխ եպիսկոպոսաց և գլուխ վարդապետաց, և մեր բանն առաջի ձեր առնուք և աղէկ քննութեամբ մեզ բարի ճանապարհ ցուցանէք... (նույն տեղում, էջ 230):

Այստեղ, արդեն, խնդիրը վերաբերում է ազգապահպանության: Այս մասին նաև պետք է հիշել, որ 1655 թ. Նիկոլ Թորոսովիչը հատուկ ժողովով վերականգնում է Ներսէս Շնորհալու ցուցումը, «եթէ յերկոցունց կողմանցն ի շորորդ աստիճանի իցէ... բայց այս կէտս յետոյ խափանեցաւ...» (նույն տեղում, էջ 141):

Մի այլ՝ 1694 թ. հիշատակարանում գրիչը նշելով ծանր հարկերի մասին, գրում է. «Այս ամենայն եկն ի վերայ մեր վասն անառակ գործոց մերոց: Եւ մեծ անառակ գործքն մեր այս է, որ ազգապղծութիւն բազում կու լինի ի միջի մերում...» («Ազգազրական Հանդէս», Բ գիրք, 1897 թ., էջ 291):

Հռդ. ԺԹ, էջ 15: Ներքոհիշյալ մի քանի ձեռագրերում հողվածի միտքը նույնն է. բայց ջարդատու թյունն է մի փոքր տարբեր: Հողվածը բերում ենք ամբողջութեամբ. «Ի. Ժողովրդական ոք որ յաղագս պէսպէս ինչ սխալանաց բանադրեալ յեպիսկոպոսէն թէ մեռանիցի՝ թող չբաղեն քահանայքն և ոչ զերեսայն (Մ 649-ը՝ զերեսայն) իւր մկրտելու: Եւ դէպ լիցի երեսայնի հասանել աշխարհայն կամ մեռելոց, քահանայն մկրտեսցէ զերեսայն և թաղեսցէ զմեռեալ ընտանեաց նորա և զայլ կապանսն բանին պնդութեամբ անլոյծ կապեսցէ» (Մ 651, էջ 107ա. հմտ. նաև ՄՄ 649, էջ 117ա, 2964, էջ 161ա, 648, էջ 67ա, 3562, էջ 347ա):

Հռդ. Ի, էջ 15—16: Հական տարբերությունը՝ «կնքեսցէ... մկրտելուն» հատվածի փոխարեն ունեն «տարցէ ի գլուխ զխորհուրդ սուրբ մկրտութեան (ՄՄ 648, 3562-ը՝ մկրտութեան) ի վերայ վախճանելուն, զի աւանդեցաւ ի ձեռն (ՄՄ 648, 3562-ը՝ ի ձեռս) հրեշտակաց սրբոց ի Քրիստոս» (ՄՄ 649, էջ 117ա, 651, էջ 107ա, 2964, էջ 161ա, 648, էջ 67ա, 3562, էջ 347ա): ՄՄ 651, 648, 3562 ձեռագրերը չունեն հողվածի վերջի՝ «Այդ կանոն ի վերայ ակամային դիպեսցի» հատվածը:

Հռդ. ԻԱ, էջ 16: ՄՄ 649, 651, 2964, 648, 3562 ձեռագրերում, որպես առանձին հողված, դրված է այս հողվածի երկրորդ մասը, սկսած «Գեղջաւագ որ յաղագս» հատվածից մինչև հողվածի վերջը: Այսպես ունեն նաև համահավաք բնագրի համար օգտագործված մի քանի ձեռագրեր (տե՛ս վերևում, էջ 16, տողատակ): Գոչի Դատաստանագրքի Ա մասի ԷԳ հողվածից (ուր օգտագործված է քննվող կանոնը) մե՛կ թե երկու կանոն լինելը պարզ չի երևում (Դատաստանագիրք Հայոց, էջ 208—209): Մենք հետեւեցինք ձեռագրերի մեծ մասի ունեցածին, հողվածների ընդհանուր համարակալումը չխախտելու համար: Մ 651 ձեռագրում քրոնպիսկոպոսունք և «գեղջաւագ» բառերը համապատասխանաբար գրչական սխալով դրված են ժողովրդականությանը և «գեղջաւագ» ձեռքով (էջ 107բ), իսկ Մ 648, 3562 ձեռագրերում «ուրուք» բառը՝ «իրիք» ձևով (էջ 67ա, 347բ):

Հռդ. ԻԲ, էջ 16—17: Բնագրի «և ի պիղծ մսոյս հատվածը Մ 651 ձեռագրում ունի «և անպիղծ մսոյս ձևը (էջ 107բ):

Վերջապահ էջ 17—18: ՄՄ 648, 649, 651, 2964, 3562 ձեռագրերը վերջապահ չունեն: Ն. Վ. Մովսէսյանը իր մի հողվածում («Միտն» 1944 թ. էջ 26—27) զուգահեռաբար բերելով և քննելով Կղեմեսի (միայն մի քանի ձեռագրերում գտնվող, տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 557), Հարանց հետևողաց և Պարտավի կանոնախմբերի վերջում պահվող գրքերի այս ցանկը, իրավացիորեն եզրակացնում է. «Այս կանոնը (իմա՝ թուլլատրելի գրքերը—Վ. Հ.) իր ներկա ձևի մեջ կթվի ըլլալ պատահական հավելում մը Պարտավի ժողովին կանոններուն վրա, կատարված խմբագրողի մը կամ ընդօրինակողի մը կողմէ...» (էջ 27):

**ԹԱԴԵՈՍ ԱՌԱՔՅԱԼԻՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ
ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ**

ՎԼԵՆԱՎԻՐ, էջ 19: Մի քանի ձեռագրերում վերնագիրը համառոտ է և ունի որոշ շեղումներ, օրանակ, հինգ ձեռագրերում այն այսպես է. «Կանոնք և սահմանք Թաթևոսի առաքելուն (Մ 649-ում՝ սուրբ առաքելուն Թադէոսի, Մ 3369-ում՝ առաքելուն Հայոց)» Մ 651, էջ 12բ, 650, էջ 21բ, 649, էջ 18բ, 2964, էջ 25բ, 3369, էջ 22ա: Երկու ձեռագրերի ունեցածը բոլորովին այլ բան է. «Առաջին բան կանոնիս առաքելուն Թաթևոսի (Մ 8459-ում՝ չիֆ Թաթևոսի)» ՄՄ 9311, էջ 9բ, 8459, էջ 10ա, իսկ ՄՄ 648, 657, 659, 3562 ձեռագրերում չկա նման վերնագիր: Այս շորս ձեռագրերում բացակայում են առանձին հոդվածներ, որոնք կնշվեն իրենց տեղում:

Առաջարկեմ, էջ 19—20: Առաջարանը այս ձեռագրերում ընդարձակ է, բերում ենք ամբողջությամբ. «Սահմանք և կանոնք Թադէոսի առաքելոյ ի գալն նորա յՈւռհայ քաղաք և լուսաւորել զնոսա մկրտութեամբ անգանին: Եւ ձեռնադրեաց եպիսկոպոսք և քահանայս և սարկաւազունք և հաստատեցան վարդապետք եւ արէնսուսոյցք: Եւ եղև պայծառութիւն եկեղեցւոյ Աստուծոյ և սեղանոյ: Կամեցաւ զնալ անտի, զի քարոզեսցէ և այլոց քաղաքաց: Եւ կացոյց իւր իոխանակ զԱղղէ կերպասագործ: Ժողովեցան ամենեքեան հարցանել նմա զկարգս եկեղեցւոյ և զկրան քրիստոնէից: Եւ նա պատմեաց նոցա կարգաւ ըստ հրամանի Փրկչին, որ ունի զլուխս իՐ (Մ 659, էջ 44ա, աննշան շեղումներով՝ առանձին բառերի ետեառաշուքով, ուղղագրական և այլն, այս առաջարանը գտնում ենք նաև հետևյալ ձեռագրերում. ՄՄ 648, էջ 1ա, 649, էջ 19ա, 650, էջ 22ա, 651, էջ 12բ, 657, էջ 97աբ, 2964, էջ 25բ, 3369, էջ 22ա, 3562, էջ 269ա, 8459, էջ 10աբ, 9311, էջ 9բ—10ա):

Առաջարանից հետո երեք ձեռագրում դրված է նոր վերնագիր «Թադէոսի կանոնի զլուխ իՐ» Մ 8459, էջ 10բ, հմտ. Մ 9311, էջ 10ա): Իսկ Մ 3369 ձեռագիրն ունի. «Հարցմունք և սահմանք սրբոյ առաքելոյն Թաթևոսի ամենայն Հայոց» (էջ 22ա): Սրանից հետո ՄՄ 8459, 9311 ձեռագրերում դրված է հոդվածների բովանդակության ցանկը: Նման ցանկ, բայց տարբեր, Մ 657 ե համահավաք բնագրի կազմման համար օգտագործված Okmeps ձեռագրերում դրված է մինչև առաջարանը: Մյուս ձեռագրերը չունեն նման որևէ ցանկ: Ամբողջությամբ բերում ենք այդ ցանկերը: Ահա ՄՄ 8459, 9311 ձեռագրերի ունեցածը.

«Ա. Վասն եպիսկոպոսի որ խնամէ ազգաւորի:

Բ. Վասն եպիսկոպոսաց տեսութեան:

Գ. Վասն ձեռնադրութեան քահանայի:

Դ. Վասն շնորհադրելոյ զանպիտանս:

Ե. Վասն զսուրբ սեղանն կանգնելոյ:

Զ. Վասն հացին պատարագին և բաժակին (Մ 9311-ում՝ բաժին):

Է. Վասն զսեղանն արհեսելոյ և զտունն [Աստուծոյ] (Մ 9311-ում՝ չիֆ և զտունն [Աստուծոյ]):

Ը. Վասն մարմնաւոր ուրախութիւն առնել յաւուրս տօնի:

Թ. Վասն յաղօթս կալոյ եկեղեցւոյ:

Ժ. Վասն որք տգէտութեամբ զոր ձեռնադրեն:

ԺԱ. Վասն որք ձեռնադրեցաւ որ (որ-ի վրա նշան, արդյո՞ք այդ բառը պետք է հանել, իսկ Մ 9311-ը չունի այն):

ԺԲ. Վասն ամուսնացեալ քահանայից:

ԺԳ. Վասն քահանայից սրբութեան:

ԺԴ. Վասն քահանայի որ երդնու:

ԺԵ. Վասն յանցաւորաց:

- ԺԶ. Վասն շնացողաց:
 ԺԷ. Վասն որք հեղուն զորդէժնութիւն:
 ԺԸ. Վասն քահանայի որ երդնու:
 ԺԹ. Վասն որ հեղու զինքն:
 Ի. Վասն արուագիտաց:
 ԻԱ. Վասն որ ամուսնացեալ և շնայ:
 ԻԲ. Վասն ուրացողաց:
 ԻԳ. Վասն կախարդաց:
 ԻԴ. Վասն շնացողաց որ զմանկունս սպանանէ:
 ԻԵ. Վասն մարդասպանաց:
 ԻԶ. Վասն որք ընդ անասունս պղծին:
 ԻԷ. Վասն որ միով կաթամբ սնեալ են շամուսնանալ:
 ԻԸ. Վասն ազգաւորաց որ ամուսնանան:
 ԻԹ. Վասն որ զսահմանս փոխէ:
 Լ. Վասն տօնս (Մ 9311-ում՝ զտաւնս) առնելոյ:
 ԼԱ. Վասն շորեքշարաթի և ուրբաթի:
 ԼԲ. Վասն Քառասներդաց և սուրբ պահոցս (ՄՄ 8459, էջ 10բ—12ա, 9311, էջ 10ա—11ա):

- Մ 657 ձեռագրում ցանկն այս է:
 Ա. Վասն որ արժան է եպիսկոպոսին կալ ի տեսչութիւն եկեղեցու:
 Բ. Վասն առնելոյ զիւրսն կամ զօտարս:
 Գ. Վասն ձեռնադրութեանն:
 Դ. Վասն ընտրութեանն:
 Ե. Վասն սուրբ սեղանոյն:
 Զ. Վասն հացի և գինւոյ:
 Է. Վասն եկեղեցի արհնելոյ:
 Ը. Վասն միսթարութեան ժողովրդեանն:
 Թ. Վասն ժողովրդականացն:
 Ժ. Վասն տգիտութեամբ ձեռնադրութեանն:
 ԺԱ. Վասն դարչելոյ ի ձեռնադրութեանն:
 ԺԲ. Վասն ամուսնացեալ քահանայի:
 ԺԳ. Վասն անձամբ քահանայի:
 ԺԴ. Վասն քահանայի որպէս պարտ է:
 ԺԵ. Վասն մկրտելոյ և անգանել ի մեղս:
 ԺԶ. Վասն շնալոյ:
 ԺԷ. Վասն հեղուլ զինքն:
 ԺԸ. Վասն ընդ արու պղծելոյ:
 ԺԹ. Վասն ամուսնացելոյ շնալոյ:
 Ի. Վասն ուրանալոյ զՔրիստոս և զզշնալոյ:
 ԻԱ. Վասն կամաւ սպանելոյ:
 ԻԲ. Վասն մի մօր կաթան սնելոյ:
 ԻԳ. Վասն ազգականաց ամուսնացելոյ:
 ԻԴ. Վասն յափշտակելոյ:
 ԻԵ. Վասն կատարելոյ տօնին:
 ԻԶ. Վասն շորեքշարաթոյ և ուրբաթի:
 ԻԷ. Վասն Քառասներդաց պահոցս (էջ 97բ):

Բուն ձեռագրերում ևլ այս ցանկերում նշված հաջորդականութեամբ ընթանում են հոգված-ները, մինչդեռ այդպիսիք գրեթե չեն համապատասխանում Կանոնագրքի ունեցածին, որովհետև երբեմն հոգվածների տեղն է փոխված, երբեմն հոգվածներ դուրս գցված, երբեմն էլ հոգվածներ միմյանց միացված և այլն:

Ահա և համահավաքի համար օգտագործված kmps ձեռագրերի ունեցած ցանկը: Բերում ենք ըստ և ձեռագրի.

- Ա. Վասն եպիսկոպոսաց պարկեշտ և անարատ լինելի:
 Բ. Վասն եպիսկոպոսաց մտապէս սիրել զհաւատացեալս:
 Գ. Վասն թէ յո՞ր հասակ պարտ է ձեռնադրել քահանայս:

- Դ. Վասն եպիսկոպոսաց հրաժարել ի ձեռնադրութեան տղիտաց։
- Ե. Վասն թէ եպիսկոպոսին պարտ է սեղան հաստատել։
- Ձ. Վասն հացի պատարագին, թէ լո՞րում յաւուր պատարագի ի նոյն ատեն եփել։
- է. Վասն եպիսկոպոսաց ժողով առնել ժառանգաւորաց և ժողովրդոց ի սեղան հաստատել։
- Ը. Թէ լո՞րում աւուր սեղան հաստատել եպիսկոպոսն արժան է զենմունք լինել։
- Թ. Վասն թէ ի ժամ աղօթից յիսօսել այլ ինչ բան, բայց աղաթից։
- ժ. Վասն ձեռնադրելոց եթէ յայտնի ինչ աղտեղութիւն։
- ժԱ. Վասն թէ յետ ձեռնադրութեանն յայտնի ինչ աղտեղութիւն։
- ժԲ. Վասն եպիսկոպոսաց ոչ առնել կաշառք։
- ժԳ. Վասն ամուսնացեալ քահանայից. թէ ո՞րպէս պատարագ մատուցանել։
- ժԴ. Թէ որք կուտութեամբ ընկալան քահանայութիւն, ո՞րպէս պատարագ մատուցանել։
- ժԵ. Քահանայի որ երդնուցու։
- ժԶ. Քահանայի աղքատասէր լինել և քաղցրաբան։
- ժԷ. Որ միանգամ ի Քրիստոս մկրտին՝ սրբութեամբ կեալ վասն շնացողաց։
- ժԸ. Վասն շնացողաց որ զորդեծնութիւն հեղու ի շնալն։
- ժԹ. Վասն թէ ոք անժուժկալարար լըլկէ զինքն հոսմամբք։
- Ի. Վասն արուարդիտաց։
- ԻԲ. (sic). Վասն թէ որ առնակին իցէ և շնալ։
- ԻԳ. Վասն կախարդաց և ուրացողաց։
- ԻԴ. Վասն շնացողաց որ զմանկունս սպանանեն։
- ԻԵ. Վասն քրիստոնէից որ զուրբաթ և զշորեքշաբթին պահեն։
- ԻԶ. Վասն տէրունական տօնից շաբաթ մի պահել և ապա կատարել։
- ԻԷ. Վասն զուրբ Քառասունսն պահել և յաւուր շարարանաց տեառն տքնել։
- ԻԸ. Վասն որ զանասուն պզծեն։
- ԻԹ. Վասն ուրացողաց զՔրիստոս։
- Լ. Վասն կամաւ սպանողաց զմարդ։
- ԼԱ. Վասն որ մի մօր կաթնամբ սնեալ են՝ ոչ է պարտ ամուսնանալ։
- ԼԲ. Վասն ազգականաց որ ամուսնանան։
- ԼԳ. Վասն որ զսահմանս ընկերին յափըշտակէ» (էջ 26բ—27բ. հմմտ. III, էջ 39աբ, Բ, էջ 29բ—30ա, Տ, էջ 32ա—33բ)։

Այս ցանկում բաց է թողնված ԻԱ համարը, իսկ ԺԸ հոդվածը ցանկում վերնագիր չունի։ Ցանկում եղած ԺԸ վերնագիրը վերաբերում է ԺԹ հոդվածին, ԺԹ-ն՝ Ի-ին, Ի-ն՝ ԻԱ-ին. այնուհետև ցանկի և հոդվածների հաջորդականությունն համապատասխանում է։ Մեզ այնպես է թվում, որ, գուցե, ցանկի ԺԸ վերնագրում արտահայտված է ԺԸ և ԺԹ հոդվածների բովանդակությունը։

Օ ձեռագրում ցանկն հետևյալն է.

- «Ա. Վասն եպիսկոպոսի որ անարատ լինի, պարկեշտ և ուսուցանող և ոչ արժաթասէր։
- Բ. Վասն եպիսկոպոսի որ զամենայն հաւատացեալս միապէս սիրել։
- Գ. Վասն եպիսկոպոսի պարտ է քահանայ լ-ն ամեայ ձեռնադրել։
- Դ. Վասն եպիսկոպոսի առաւել հրաժարել ի ձեռնադրութենէ։
- Ե. Վասն եպիսկոպոսի հաստատել սեղան ի քարանց։
- Ձ. Վասն զչերմ հացն զսուրբ սեղանն հանել և զրաժակն անապակ։
- է. Ցաղագս եպիսկոպոսի զսեղանն որ հաստատել ժողովս արասցէ աթոռակցաց իւրոց։
- Ը. Յորժամ հաստատել եպիսկոպոսն զսեղանն ի նմին աւուր զենցունս պարտ է առնել։
- Թ. Վասն հաւատացելոց յորժամ կամ յաղօթս մի՝ խօսեսցեն յեկեղեցւոջն։
- ժ. Վասն չգիտելոյ եպիսկոպոսն որ ձեռնադրեալ է անարժան քահանայ կամ սարկաւազ։
- ժԱ. Վասն որ ձեռնադրեսցէ եպիսկոպոսն քահանայ ուղիղ և յետոյ շնասցէ քահանայն։
- ժԲ. Վասն շնացեալ քահանայի զեպիսկոպոսն վասն կաշառոյ հրաման տայցէ քահանային։
- ժԳ. Վասն ամուսնացեալ քահանայ յորժամ պատարագ մատուցէ, թէ քանի՞ աւուր հրաժարեսցէ։
- ժԴ. Վասն կուտան քահանայի որ պատարագ մատուցէ։
- ժԵ. Վասն քահանայի որ երդնուցու։
- ժԶ. Վասն քահանայի պարտ է աղքատասէր և քաղցրաբան լինել։
- ժԷ. Վասն ժողովրդականաց պարտ է անարատ լինել։
- »

ԺԸ. Վասն շնացողաց թէ այր է թէ կին:

ԺԹ. Վասն շնացողաց որ զորդէնութիւնն հեղուցու:

Ի. Վասն սերմերթնութեան:

ԻԱ. Եթէ ո[թ] ընդ արուի պղծիցի:

ԻԲ. Վասն անառակի որ շնայցէ:

ԻԳ. Վասն կախարդի:

ԻԴ. Որ շնայ և զմանուկն սպանանէ:

ԻԵ. Վասն չորեքշաբթի և ուրբաթի պահելոյ:

ԻԶ. Վասն տէրունական տօն կատարելոյ որ շաբաթ մի պահեն:

ԻԷ. Վասն Քառասներորդաց պահոց:

ԻԸ. Վասն անասնագիտի:

ԻԹ. Վասն որ զՔրիստոս ուրանայ:

Լ. Եթէ ոթ իւր կամաւ մարդ սպանանիցէ:

ՂԱ. Յաղագս որ մի մօր կաթամբ սնեալ են:

ՂԲ. Վասն ազգականի որ կին արասցէ:

ՂԳ. Որ զսահմանս ընկերին յափշտակէ (էջ 323բ—324բ):

ՔՄ 8459, 9311 ձեռագրերում այնուհետև դրված է վերնագիր. «Կանոնք սուրբ առաքելոյն Քաղէնոսի, հարցմունք և պատասխանիք» (էջ 12ա, էջ 11բ): Իսկ Ք 3369 ձեռագիրը քանի որ ցանկ չունի, ուստի երկրորդ վերնագիրը դրված է առաջաբանից հետո. «Հարցմունք և սահմանք սրբոյ առաքելայն Քաղէնոսի ամենայն Հայոց» (էջ 22ա):

Հռդ. Ա, էջ 20—22: Մի քանի ձեռագրեր «ի տեսութեան» փոխարեն ունեն միևնույն բառի մի այլ՝ «ի տեսութիւն» տարբերակը (ՔՄ 8459, էջ 12ա, 9311, էջ 11բ, 649, էջ 19ա, 648, էջ 1ա, 659, էջ 44աբ, 657, էջ 97բ, 3562, էջ 269ա): Իսկ Հարցի վերջում ավելի կա մի բառ՝ «եկեղեցոյ» (ՔՄ 659, 657, 648, 3562, 8459, 9311), «եկեղեցոյն» (ՔՄ 649, 650, 651, 2964), «սրբոյն եկեղեցոյ» (ՔՄ 3369): ՔՄ 648, 657, 659, 3562 ձեռագրերի Պատասխանում էական շեղումներ չկան: Մի քանի ձեռագրերի Պատասխանում կան շեղումներ. այդ ցույց տալու համար կրբերենք ամբողջ պատասխանը համաձայն Ք 8459 ձեռագրի. «Պարտ է եպիսկոպոսին անարատ լինել, պարկեշտ, ուսուցող, մի՛ երկբան, մի՛ արծաթասէր, մի՛ կերող և արբեցող, մի՛ կաշառառու, մի՛ բամբասող (Ք 9311-ը՝ չունի մի՛ կաշառառու մի՛ բամբասող), մի՛ հակառակող, այլ հեզ և հանդարտ, որպէս ասաց եղբայրն մեր Պօղոս, եղիցի արինակ բարի ամենեցուն (ՔՄ 649, 650, 651, 2964, 3369-ը՝ չունեն որպէս... ամենեցուն հետվածը) պահող և տքնող, ատեցող զհանգիստ քնոյ, լինել արտասուաց առանել քան ծաղու, արինակ լինել հօտին ամենայն կարգօք առնել ձեռնադրութիւն արժանաւորաց, այնոցիկ որ հասու և գիտունք են գրոց կարգաց և արինաց Աստուծոյ և զտգէտս խոտել մի՛ ձեռնադրեսցէ, քանզի տգիտութիւնն Աստուծոյ խոտելի է, որպէս շարագործ յայսմանէ զգոյշ լեր, քան յամենայն իրաց, քանզի տգէտ քահանայք և սարկաւադունք կամ այլ ով ոթ իցէ յառաքելական աստիճանի ի բարկութիւն շարժէ զԱստուած, զի եթէ բերանով ի միտ առնու և ասէ, և սրտին ոչ իմանա զասելն՝ բարկացուցանէ զԱստուած և վնասակար լինի ամենայնի: Եպիսկոպոս այլ զինչ առնէ, կորեաւ այնպիսի հոգին, պարտ է հեռանալ յայսմանէ: Զուսումնասէրսն և զգիտունսն մեծարէ պատուով, իսկ զտգէտսն մի՛ կացուցէ առաջնորդս կամ վերակացու ինչ իրաց եկեղեցոյ, իսկ եթէ յանդգնեալ եպիսկոպոսին արասցէ զայս կամ վասն կաշառու կամ վասն բարեխօսաց, այնպիսի եպիսկոպոսն նզովեալ եղիցի և որ ինչ անտի վնասք ծնանին նա ընկալցի վրէժ յաւուրն դատաստանի յանմահ տանջանսն» (Ք 8459, էջ 12ա—13բ. հմմտ. ՔՄ 9311 էջ 11բ—13ա, 3369, էջ 22աբ, 649, էջ 19աբ, 650, էջ 22աբ, 651, էջ 12բ—13ա, 2964, էջ 25բ—26բ): Բնագրի հոգվածների սկզբի «Դարձեալ ասէ առաքելայն» հատվածը այս ձեռագրերը չունեն: Այս հոգվածը վերաշարադրված և լրացված է մի քանի տարբեր աղբյուրներից, ինչպես օրինակ, Պօղոս առաքյալի երկու նամակներից (Ա. Տիմոթէոս, Գ, 1—4, Տիտոս, Ա, 7—9), Առաքելական կանոնախմբի Ի, ԻԱ, ԻԲ, Կղեմեսի՝ 2, Նիկիայի՝ Գ, Ժ հոգվածներից:

Հռդ. Բ, էջ 22—23: Առաջին հոգվածի Հարցումից հետո համահավասքի համար օգտագործված ձեռագրերի մեծ մասը, բացառությամբ հինգ ձեռագրերի, չունեն հաջորդ Հարցումները: Վերջիններս այդ ձեռագրերում դարձյալ վերականգնվում են ԻԸ հոգվածից սկսած: Մինչդեռ այդպիսիներս պահպանվել են նաև ծանոթագրություններում օգտագործվող ձեռագրերում: Մի-օրինակությունը պահպանելու նպատակով հարցերը վերականգնեցինք սույն հրատարակության բնագրում: Այն դեպքերում, երբ Հարցում բացակայում է մի երկու բառ, միտքը հստակ հաս-

կանաչու համար այդպիսիները ավելացրել ենք ծանոթագրություններում օգտագործված ձեռագրերից մեկից, ամեն անգամ նշելով ձեռագրի համարը: Հարցում եղած «ունել եպիսկոպոսին» բառերը վերցրել ենք № 8459 ձեռագրից:

Պատասխանը ներքևում նշված ձեռագրերում զգալի շեղումներով է: Այն բերում ենք ըստ № 8459 ձեռագրի «Պարտ է եպիսկոպոսին դամենայն հաւատացեալսն միապէս սիրել՝ զազգս և զօտարս, թէ եղբայր է, թէ քույր: Եւ կաշառ ամենեկին մի՝ առնիցէ, զինքն մեռեալ համարի յաշխարհի, մի՝ խիստ պնենի և զուարճանալ կամ լրկաի ինչ խօսել կամ հրապարակաւ զոք յանգիմանել առանց երրորդ հարցման՝ նախ առանձին և ապա Ռ կամ Գ վկայիւք: Հեշտական հանգերծիւք մի՝ վարել, մի՝ պնենող: Առանց ընկերաց հարցման մի՝ ինչ գործել, զի այն է հաճող Աստուծոյ: Կացուցանել ընդ ձեռամբ իւրով տեսուչս գաւառաց և քաղաքաց, վարդապետս հովելի զհօտ Տեառն, և ժողովրդոցն հնազանգել հովուաց: Կարգելոցն լեպիսկոպոսէն ի շէնս Բ և Դ քահանայս և սարկաւազ մի, իսկ ի յազարակս քահանայ մի և սարկաւազ մի: Զհաշմալ մի՝ զոք ձեռնագրել, զի եթէ զարատաւորն պատարագ ոչ մատուցանել հրամայէր մարգարէն, ո՞րչափ ես առաւել որ զերկնաւոր պատարագն մատուցանել, առանց արատոյ լինել: Առանց վկայից և քննութեան մի՝ զոք ձեռնագրել և առանց հաւանութեան ժողովրդեանն, զի անտի մահաբեր վնասք լինին» (էջ 13բ—15ա, հմտ. ՄՄ 9311, էջ 13ա—14ա, 3369, էջ 23ա, 651, էջ 13աբ, 650, էջ 22բ—23ա, 649, էջ 19բ—20ա, 2964, էջ 26բ—27ա, 648, էջ 2ա, 3562, էջ 270ա, 659, էջ 46ա, 657, էջ 98ա):

Հոդ. Դ, էջ 24: ՄՄ 8459, 9311 ձեռագրերում Հարցը բավական ընդարձակ է և վերջին մասը զուրս է գալիս հարցի սահմաններից: Ահա այն. «Որպիսի շափոյ պարտ է ձեռնադրել զքահանայսն ի ամեան և ի ամ կացեալ ի կարգին և ապա լոնսցէ, զի այսչափ պարտ է կալ ի կարգին քահանայն և սարկաւազն (էջ 15ա, էջ 14ա): Այս նույն ձեռագրերում Պատասխանը զգալի շեղում ունի. «Արժան է եպիսկոպոսին այսպէս ձեռնադրել զքահանայս և զսարկաւազունս, իսկ ի Մ ամն կամ թէ աւելի մի՝ ձեռնադրել քահանայ կամ սարկաւազ, և մի՝ ամուսնութիւն հրամայել, զի յայսմ վայրի անձինք աղճատին և միտք և ժամանակք զինքն պատրաստել սուրբ պահել և պայծառ զիւր հոգին, զի մի՝ զայլս հոգալով զինքն անփոյթ արասցէ և զրկի ի յափտեանական կենացն» (ՄՄ 8459, էջ 15աբ, 9311, էջ 14աբ): Իսկ մյուս ձեռագրերից մի քանիստում՝ ՄՄ 651 (էջ 13բ), 650 (էջ 23ա), 649 (էջ 20ա), 2964 (էջ 27աբ), 3369 (էջ 23ա) բնագրի «անփոյթ»-ը փոխարինված է «անհոգ» բառով: Հոդվածի առաջին մասի միտքը գտնում ենք Հոհան Մանգակունուն վերագրված կանոնախմբի Ա հոդվածում (տե՛ս վերևում, էջ 264):

Հոդ. Դ, էջ 24—25: Հարցի «Իս»-ն վերցրել ենք № 649 ձեռագրից: Բնագրի «արժան է...» հրաժարելու հատվածը մի քանի ձեռագրերում այսպես է առաւել (Մ 651, 649-ում՝ աւելի) հրաժարել եպիսկոպոսն» (ՄՄ 8459, էջ 15բ, 9311, էջ 14բ, 651, էջ 13բ, 649, էջ 20ա): Մ 3369 ձեռագրի լուսնի «առաւել» և «ի ձեռնադրութենէ» բառերը (էջ 23ա), իսկ բնագրի «ի ցովասարտից»-ը դրված է «ի ցովամտաց» ձևով, այսպես է նաև «ի վատասարտից»-ը՝ «և վատամտից» նույնը ՄՄ 8459, 9311, 649-ում՝ «և ի վատամտաց», Մ 651-ում՝ «և ի վատամտից»: Բնագրի մի այլ՝ «ի վատթարութենէ» բառը ՄՄ 8459, 9311, 651, 649-ում դրված է «ի վատթար գործոց», իսկ Մ 3369-ում՝ «վատթարագործաց»: Մ 650 ձեռագրում թե՛ Հարցը կա, բայց լուսնի Պատասխանը, այս հարցի տակ դրված է ն հոդվածի պատասխանը, առանց համապատասխան հարցի:

Հոդ. Ե, էջ 25: «Զսուրբ» բառը վերցրել ենք № 8459 ձեռագրից: Մ 650-ում Հարցը չի պահվել, իսկ Պատասխանը դրված է Դ Հարցի տակ: ՄՄ 649, 651, 2964 ձեռագրերում չի պահվել Հարցի «զսուրբ», իսկ ՄՄ 651, 2964-ում՝ «և որպէս» բառերը: Պատասխանում առկա են այսպիսի շեղումներ. բնագրի «խաշին... կտաւովք» հատվածը դրված է. «խաշին անշարժ և զնա ծածկեացն հանդերծիւք», «խնկոց և լուցմանց» հատվածը՝ «խնգարկութեանն և լուսնի ժամու իւրեանց» (ՄՄ 8459, էջ 16բ, 9311, էջ 15ա): Մի քանի ձեռագրերում առաջին շեղումը նույնութեամբ գտնում ենք, մինչդեռ երկրորդը այսպես է. «ի խնկարկութեանն և լուցմանն ի ժամս իւրեանց» (ՄՄ 651, էջ 14ա, հմտ. ՄՄ 649, էջ 20բ, 650, էջ 23բ, 2964, էջ 28ա), կամ հոդվածը շարունակվում է. «ի ժամս իւրեանց» (Մ 3369, էջ 23բ): Այստեղ չի պահված նաև «և խնկարկութեամբ» բառը:

Հոդ. Զ, էջ 25—26: «Առ սուրբ»-ը վերցրել ենք № 8459 ձեռագրից: Հարցի առանձին բառեր, որոշ ձեռագրերում բացակայում են կամ աղավաղված են և կամ այլ բառով փոխարինված, օրինակ, «դհաց»-ի փոխարեն Մ 649 ձեռագրին ունի «զինչ»։ «պատշաճեսցուք»-ի փոխարեն Մ 3369 ձեռագրին ունի «պաշտեսցուք», Մ 650-ը՝ «պաշտաճեսցուք», ՄՄ 8459, 9311 ձեռագրերը լուսնն «զգինի», Մ 650-ը՝ «որպէս» բառերը: Պատասխանում բնագրի «նոյնպէս և

զգին... ի սուրբ սեղանն» հատվածը մի քանի ձեռագրերում այսպես է. «սոյնպէս և զգինի (ՄՄ 3369, 8459, 9311-ում՝ զգինին) բաժակոյն (ՄՄ 3369-ում՝ բաժակին, ՄՄ 8459, 9311-ում՝ շիբ բաժակոյն) ի սուրբ ամանս (ՄՄ 3369, 8459, 9311-ում՝ յամանս) պահել և սուրբ ամանով (ՄՄ 3369-ում՝ ամանաւ, ՄՄ 8459, 9311-ում՝ բաժակաւն) հանցեն ի սեղանն սուրբ (ՄՄ 3369, 8459, 9311-ում՝ ի սուրբ սեղանն)» (ՄՄ 651, էջ 14ա, 649, էջ 20բ, 650, էջ 23բ, 2964, էջ 28ա, 3369, էջ 23բ, 8459, էջ 16բ, 9311, էջ 15բ)։ ՄՄ 8459, 9311 ձեռագրերում չի պահվել բնագրի «այլ անագորոյն մտաց» հատվածը։

Հռչ. է. էջ 26—27։ Մի քանի ձեռագրերի Պատասխանում մի տեղ կա բառերի ետևադարձություն. «յորժամ զսեղանն հաստատեսցէ եպիսկոպոսն ժողով արասցէ քահանայից աթոռակցաց իւրոց, սարկաւագաց, ժողովրդոց և մատուցեն...» (ՄՄ 659, էջ 47բ, հմմտ. ՄՄ 648, էջ 2բ, 657, էջ 98բ, 3562, էջ 271բ)։

Հռչ. Ը, էջ 27։ «Որպէս»-ը վերցրել ենք ՄՄ 651, 3369 ձեռագրերից։ Հարցի վերջին բառը մի քանի ձեռագրերում փոխարինված է «բարութ» (ՄՄ 651, էջ 14ա, 649, էջ 20բ), կամ «բերութ» (ՄՄ 650, էջ 24ա, 2964, էջ 28բ) բառով։

ՄՄ 3369 ձեռագրում չեն պահվել Պատասխանի «ի նմին աւուր», «վասն աստուծոյ» բառերը, իսկ «նոխազս»-ի փոխարեն պահվել է «զարչառս» բառը։

Հռչ. Թ, էջ 27—28։ ՄՄ 8459, 9311 ձեռագրերում Հարցի վերջին «յեկեղեցւոյ» բառը փոխարինված է «յարեկես» բառով։ Պատասխանում կան մի քանի էական չեղումներ. օրինակ, բնագրի «ընդ միմեանս» հատվածը մի քանի ձեռագրերում այսպես է. «և մի ընդ միմեանս նայեսցին» (ՄՄ 651, էջ 14բ, 649, էջ 21ա, 650, էջ 24ա, 2964, էջ 29ա), իսկ «մի՛ քրթնչեանն ընդ միմեանս»-ը ՄՄ 8459, 9311 ձեռագրերում՝ «մի՛ խօսեսցին ընդ միմեանս և ոչ նայեսցեն ի մարդ» (էջ 17բ, էջ 16բ)։ Ձեռագրերի մի այլ խմբում Պատասխանի սկզբի մեծ մասն ունի այսպիսի շարադասություն. «Յորժամ ժողովին ժողովուրդը հաւատացեալք ի տուն Աստուծոյ մի՛ քրթնչեսցեն և մի՛ ընդ միմեանս նայեսցեն, զայլ ինչ մի՛ խաւեսցեն, բայց միայն յազաւթս Աստուծոյ կացցեն ընդ արեւելս» (ՄՄ 659, էջ 48ա, հմմտ. ՄՄ 648, էջ 2բ, 657, էջ 99ա, 3369, էջ 24ա, 3562, էջ 271բ)։

Հռչ. Ժ, էջ 28—29։ «Զանարծան ոք» բառերը վերցրել ենք ՄՄ 3369 ձեռագրից։ Հարցում էական տարբերությունը ՄՄ 650 ձեռագրում է, ահա այն. «Եթէ ոք տգիտութեամբ ձեռնադրեսցէ քահանայս առնուցու զանթառամ պսակն փառաց» (էջ 24ա)։ Պատասխանը մի քանի ձեռագրում ընդհանուր առմամբ նույնն է, բայց տարբեր է շարադասությունը. բերում ենք ամբողջությամբ. «Եթէ ձեռնադրեսցէ զոք եպիսկոպոսն քահանայ և կամ սարկաւագ և յանցանք լինի նորա շնութիւն կամ գողութիւն կամ սպանութիւն կամ զինչ և է աղտեղութիւն և ի ժամ ձեռնադրութեան ոչ գիտաց եպիսկոպոսն և վկայեաց ոք ոչ փոխանակ անգիտութեան. և ապա յետոյ կամ զղանայ կամ պատճառօք մի գործքն յայտնի եղև ոչ կարէ նա այլ սպասաւորել սուրբ սեղանոյն և ոչ պատարագել, այլ արտաքոյ եկեղեցոյ ապաշխարել զյանցանս իւր ԺՐ ամ և ապա զոր ինչ արծան է շնորհել նմա ի ներքոյ բնմի սպասաւորութիւն առնել և կալ ի պատուին միայն բեկեալ սրտիւ մինչև ցօր մահուան իւրոյ» (ՄՄ 8459, էջ 18ա—19ա, հմմտ. ՄՄ 9311, էջ 17աբ, 649, էջ 21ա, 650, էջ 28աբ, 651, էջ 14բ, 2964, էջ 29աբ)։ ՄՄ 3369 ձեռագրում չի պահվել բնագրի «որպէս է մարդոյ», «կամ սպանութեամբ» հատվածները, իսկ «պատճառանաւք» և «զԺԺ ամ»-ի փոխարեն համապատասխանաբար ունի «պատմութեանօք» և «բաժանմամբ» (էջ 24բ)։

Հռչ. ԺԱ, էջ 29—30։ Հարցի «զարչեցաւ» բառից առաջ ՄՄ 650, 651, 2964 ձեռագրերում դրված է «զղչեալ» դերբայը։ ԺՐ հոգվածը համահավաքի եզրված ձևով ձեռնադրությունների համար օգտագործված ձեռագրերում միացված է սույն՝ ԺԱ հոգվածին։ Այս միացումը թերեւ ճիշտ է, որովհետև ԺՐ հոգվածը ԺԱ-ի անմիջական շարունակությունն է։ Այդ պատճառով էլ նշված ձեռագրերում ԺՐ հոգվածի համար Հարց չի պահվել։ Այստեղ այդ միացումը չկատարեցինք, որպեսզի չխախտվի հոգվածների ընդհանուր համարակալումը, որը կապված է «Կանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորի առարկայական ցանկի (տես էջ 5—17) հետ։

Այստեղ կան նաև չեղումներ. «Եթէ ոք յետ ձեռնադրութեան մեղոյց՝ այնպիսոյն ամենեկին բարձրի քահանայութեան շնորհն և ձեռն և նշանն, քանզի անհնար է նմա քահանայանալ, այլ արտաքոյ եկեղեցոյն ապաշխարեսցէ ԺԷ ամ, ապա եկեղեցոյ արժանանալ և սուրբ հաղորդութեանն ընդ զինուորսն կացցէ յեկեղեցոյ. զի անհնար է նմա ի բնմ ելանել կամ կարգաւ կամ ազատն ասել մինչև ցօր մահուան իւրոյ, քանզի պղծեաց զսուրբ ձեռնադրութեանն և առ ոտն կոխեաց, մի՛ ոք համարձակեսցէ նմա ի քահանայութիւն, իսկ եթէ եպիսկոպոսն հրաման տացէ նմա քահանայութեան, վասն կաշառու կամ վասն բարեխօսաց՝ կրեսցէ պատուհաս յաւուր դա-

տաստանին յաններեյի տանջանն» (Մ 8459, էջ 19ա. հմտ. ՄՄ 9311, էջ 18ա, 648, էջ 3ա, 649, էջ 21ա, 650, էջ 24բ, 651, էջ 15ա, 657, էջ 99ա, 659, էջ 44աբ, 2964, էջ 29բ, 3562, էջ 271բ, 3369, էջ 24բ)։ Մ 3369-ում Պատասխանը ունի շեղումներ, օրինակ, «վատթար գործեաց», «րարձցի ի քահանայական շնորհէն», «յաւր մահուան» հատվածների փոխարեն համապատասխանաբար ունի «վատ գործ գործեաց», «ոչ մնացին ի կարի քահանայութեան շնորհէն», «ցվախնան»։

Հոդ. ԺԲ, Լժ 30—31։ «Զինքն» բառը վերցրել ենք Մ 3369 ձեռագրից։ Մի քանի ձեռագրերում Հարցի վերջին երեք բառերը փոխարինված են «առնէ» բառով (ՄՄ 8459, էջ 19բ, 9311, էջ 18բ)։

Պատասխանը այս ձեռագրերում տարբեր շեղումներով է. այսպես ՄՄ 8459, 9311 ձեռագրերում Պատասխանը սկսվում է հետևյալ կերպ. «Ամուսնացեալ քահանայ յորժամ պատարագել կամի Գ առուրս հրաժարեսցէ յամենայն մեղաց և ապա առնէ պատարագ» (էջ 19բ—20ա, էջ 18բ)։ Ուրիշ ձեռագրեր չունեն Պատասխանի «ամուսնացեալ... մատուցանել կամին» հատվածը, իսկ «ցմատուցման աւրն»-ը փոխարինված է «և ապա մատուցէ պատարագ» բառերով (ՄՄ 651, էջ 15ա, 649, էջ 21բ, 650, էջ 25ա, 2964, էջ 30ա)։ Մ 3369 ձեռագրում Պատասխանի «զերիս»-ը փոխարինված է «ես»-ը բառով և չեն պահվել ընթացի «զառաշաւորութեան», «զայս» բառերը (էջ 24բ)։ Մի այլ խմբում պատասխանի վերջին երկու տողը այլ շարահարում ունի. «պարտ է սուրբ լինել և պատրաստ որպէս Աստուծոյ, իսկ կալ ի սպասու ահիւ և գողութեամբ, զի պսակաց իսկ արժանի լիցի և անմահ կենացն» (ՄՄ 659, էջ 49բ—50ա, հմտ. ՄՄ 648, էջ 3բ, 657, էջ 99բ, 3562, էջ 271բ)։

Հոդ. ԺԳ, էջ 31։ Հարցի «քահանայ որպէս» հատվածը Մ 3369-ում աղավաղված ձևով միացրել են միմյանց և ստացվել է. «քահանայապէս» (էջ 25ա) արտահայտությունը։ Մի քանի ձեռագրերում էական շեղումն այն է, որ Պատասխանի «խորհրդով առանց» բառերի միջև կա «կատարեալ մտօք», այսպես՝ «սուրբ խորհրդով, կատարեալ մտօք առանց» և այլն (Մ 8459, էջ 20բ, հմտ. ՄՄ 649, էջ 22ա, 650, էջ 25ա, 651, էջ 15բ, 2964, էջ 30աբ, 3369, էջ 25ա, 9311, էջ 19բ)։

Հոդ. ԺԴ, էջ 31—32։ Պատասխանը որոշ ձեռագրերում շեղումներ ունի. օրինակ, Մ 659 և սրան հարող ձեռագրերում սկիզբն այսպես է. «ենմա չէ արժան կալ ի քահանայութեանն» (ՄՄ 648, 3562-ում՝ ի կարգի քահանայութեանն), իսկ վերջին՝ «արհամարհեաց» բառը փոխարինված է. «անարգեաց» բառով (ՄՄ 659, էջ 50ա, 648, էջ 3բ, 657, էջ 99բ, 2964, էջ 272ա)։ ՄՄ 8459, 9311 ձեռագրերում վերջին շեղումն այսպես է. «հայհոյեաց և անարգեաց» (էջ 20բ, էջ 19բ)։ Մ 3369-ում Պատասխանն ընդարձակ է. «ենմա չէ արժանի, այլ ի կարգի քահանայութեան է եկեալ, իայց եթէ երբնու զրանն յԱստուծոյ արհամարհէ, որպէս ասէ տեառն մեր, ամենեկին մի երդնուլ» (էջ 25ա)։

Հոդ. ԺԵ, էջ 32։ Մ 3369 ձեռագրում Հարցն այսպիսի տեսք ունի. «Ո՛րպիսի օրինակաւ պարտին ունել զքահանայութիւն» (էջ 25ա. հմտ. ՄՄ 649, էջ 22ա, 650, էջ 25ա, 651, էջ 15բ, 2964, էջ 30բ)։ Այստեղ բացակայում է նաև Պատասխանի «քահանային» բառը, «աղքատասէր»-ի փոխարեն ունի «աղքատանալ» (վերջին բառը ՄՄ 648, 3562-ում՝ «աղքատ» ձևով, էջ 3բ, էջ 272ա), իսկ «զամենեանն արքայութեանն արժանացուցէ» և «զոր անդն է պատրաստեալ» հատվածները համապատասխանաբար գտնում ենք. «արժանաւոր կացուցանել յարքայութեանն» և «փառաց» (էջ 25ա) ձևերով։ Պատասխանի վերջին՝ «արքայութեանն... պատրաստեալ» հատվածը ՄՄ 8459, 9311 ձեռագրերում հանդիպում ենք այսպես. «արքայութեան Աստուծոյ արժան առնել և ինքն պսակէ ի Քրիստոսէ» (էջ 21ա, 20ա)։

Հոդ. ԺԶ, էջ 32—33։ Պատասխանում ՄՄ 649, 650, 2964, 3369 ձեռագրերը չունեն «մի՛ արբենալ» բառը, վերջին ձեռագիրը չունի նաև՝ «իսկ ժողովուրդ... կեղծաւորութեան» հատվածը (էջ 25ա)։ ՄՄ 8459, 9311-ում բացակայում է «մի՛ երդնուլ, մի՛ բամբասել» հատվածը (էջ 21բ, էջ 20ա)։ Այս երկու ձեռագրերում «ամենայն» բառը փոխարինված է «արատոյ և» բառով։ Պատասխանի վերջին մասը շեղված է. «իսկ ժողովուրդ առանց աղտո լինել առանց կեղծօրութեանն» ՄՄ 651, էջ 15բ, 650, էջ 25բ, 649, էջ 22ա, 2964, էջ 31ա)։

Հոդ. ԺԷ, էջ 33։ Պատասխանը մի քանի ձեռագրերում այլ շարահարում ունի. «Արտաքոյ եկեղեցոյ ապաշխարիցէ Գ ամ պահաւք և աղաթիւք և տղնութեամբ և լուծումն ջաքաթու և կիրակէի ե ի տերունեան տաւնս մինչև ի կատարել երից ամացն և յամին չորորդի հաղորդութեան արժանի լիցի։ Եւ որ գողասցի ոք՝ զնոյն պատուհաս կրեսցէ, ապա թէ ի մեղս յամեալ իցէ՝ կրկին ապաշխարեսցէ» (Մ 651, էջ 15բ, հմտ. ՄՄ 649, էջ 22աբ, 650, էջ 25բ, 2964, էջ 31ա)։ ՄՄ 8459, 9311-ում ընթացի «պատուհաս»-ը փոխարինված է «ապաշխարութիւնդ» բառով

(էջ 21բ, էջ 20բ)։ Մի քանի ձեռագրում էլ չի պահվել «ապա եթէ... ապաշխարեցեն» հատվածը (ՄՄ 659, էջ 51ա, 657, էջ 99բ)։

Հոգ. ԺԸ, էջ 33—34։ Հարցի «առնել» բառը վերցրել ենք Մ 3369 ձեռագրից, ՄՄ 8459, 9311-ում՝ Հարցն այսպես է. «Որ ի շնալն հեղու զորդէնութիւնն» (էջ 22ա, էջ 20բ)։ Ն՝ 3369-ում չի պահվել Պատասխանի «թէ ոք ի քրիստոնէից» հատվածը։ Մի քանի ձեռագրերում էլ բնագրի «և զԱստուծոյ երկիւղն ոչ ինչ համարի» հատվածը դրված է. «յայտնեցի այնպիսին» բառերի միջև (ՄՄ 8459, էջ 22ա, 649, էջ 22բ, 650, էջ 25բ, 651, էջ 16ա, 2964, էջ 31ա, 9311, էջ 20բ, հմմտ. Մ 3369, էջ 25բ)։ Այս նույն ձեռագրերում, բացառությամբ վերջինի, «եղ»-ը դրված է «առ ոչ» կամ «առ յոչ» ձևով։

Հոգ. ԺԹ, էջ 34։ Հարցի «պարտ է առնել»-ը վերցրել ենք Մ 3369 ձեռագրից, Պատասխանը մի քանի ձեռագրերում համառոտ է. «պղծ է զինքն» (ՄՄ 649, 650, 651, 2964-ում՝ պիղծ է), այնպիսին ընդ շնացողսն ապաշխարեցէ և ձեռնադրութեան արժանի մի՛ լիցի» (Մ 3369, էջ 25բ, հմմտ. ՄՄ 651, էջ 16ա, 650, էջ 25բ, 649, էջ 22բ, 2964, էջ 31աբ)։

Հոգ. Ի, էջ 34—35։ Հարցի «այնպիսին» վերցրել ենք Մ 3369 ձեռագրից, Այս և ՄՄ 648, 649, 650, 651, 657, 659, 2964 ձեռագրերում չի պահվել Պատասխանի «թէ ոք պղծի... պիղծ է այնպիսին» հատվածը։ Մ 3369-ը «որոշմանն»-ի փոխարեն ունի «վաղչանի իւրոյ» (էջ 25բ)։ ՄՄ 8459, 9311-ում՝ չի պահվել միայն «պիղծ է» բառը (էջ 22բ, էջ 21բ)։ ՄՄ 648, 657, 659, 3562 ձեռագրերում այս հոդվածը դրված է Կանոնագրի ունեցած ԻԸ հոդվածի փոխարեն։

Հոգ. ԻԱ, էջ 35։ Պատասխանը մի քանի ձեռագրերում մեզ հասել է երկու խմբագրությամբ. ա. «Արտաքոյ եկեղեցոյ ապաշխարեցէ ԲԺ-ան ամ արտասվօք, Զ ամ օրէնս մի՛ առցեն, և զմի մասն կերիցեն զտարոյն՝ զշարաթ և զկիրակէ և զտէրունեա տօնս, և երիս մասն պահեցեն, և ապա մտցեն եկեղեցին և հաղորդեցին» (Մ 3369, էջ 25բ—26ա, հմմտ. ՄՄ 649, էջ 22բ, 650, էջ 26ա, 651, էջ 16ա, 2964, էջ 31բ)։ բ. «Եթէ այր կամ կին որ ամուսնացեալ լինի և շնա, ԺԹ ամ արտաքոյ եկեղեցոյ ապաշխարեցէ արտասուօք, Զ ամ սրբութեամբ պահել զշարաթ և զկիրակի և զտօնս տէրունականս, այլ աւուրքն ամենայն Զ ամին մի՛ լիցին, իսկ Զ ամն զԳ մասն տարոյն պահեցէ և զմին կերիցէ և զշարաթու և զկիրակէ և զտէրունայն տօնս, և ապա մտցէ յեկեղեցին և հաղորդեցի» (Մ 8459, էջ 22բ—23ա, հմմտ. Մ 9311, էջ 21բ—22ա)։

Հոգ. ԻԲ, էջ 35։ Հարցը ՄՄ 8459, 9311-ում այսպես է. «Կախարդի զի՛նչ հրաման տացուք» (էջ 23բ, էջ 22ա)։ Այս երկու ձեռագրերում բացակայում է Պատասխանի «կախարդի» բառը, իսկ վերջում՝ «ի վերայ» բառին հաջորդում է «նորա» դերանունը։ Մնացած ձեռագրերի մի մասում Պատասխանն համեմատաբար ընդարձակ է. «Ամենայն աւուրս կենաց իւրոյ ապաշխարեցէ արտաքոյ եկեղեցոյ և ի վախշանին հաղորդեցի» (ՄՄ 3369, էջ 26ա, 649, էջ 23ա, 650, էջ 26ա, 651, էջ 16ա, 2964, էջ 31բ—32ա)։ Այս և հաջորդ ԻԳ հոդվածները շեն պահվել ՄՄ 648, 657, 659, 3562 ձեռագրերում։

ՄՄ 649, 651, 2964, 3369, 8459, 9311 ձեռագրերում մնացած հոդվածները ունեն հետևյալ հերթականությունը.

Կանոնագիրք

ԻԳ
 ԻԴ
 ԻԵ
 ԻԶ
 ԻԷ
 ԻԸ
 ԻԹ
 Լ
 ԼԱ
 ԼԲ
 ԼԳ

Նշված ձեռագրերը

ԻԳ
 ԻԴ
 ԼԱ
 Լ
 ԼԲ
 ԻԶ
 ԻԹ
 ԻԵ
 ԻԸ
 ԻԹ (հմմտ. Արևի Մխիթարեանց,

Պատմութիւն Ժողովոց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, Վաղարշապատ, 1874, էջ 16—17)։

Հոգ. ԻԳ, էջ 36։ Հարցի «արասցուք»-ը վերցրել ենք Մ 3369 ձեռագրից, Պատասխանի «որ շնայ... ցաւր մահուան» հատվածի փոխարեն մի քանի ձեռագրեր ունեն «զամենայն աւուրս կենաց» (Մ 651, էջ 16բ, հմմտ. ՄՄ 649, էջ 23ա, 650, էջ 26ա, 2964, էջ 32ա, 3369, էջ 26ա), իսկ երկու ձեռագիր՝ «մինչև ցօր մահուան» (ՄՄ 8459, էջ 23բ, 9311, էջ 22բ)։

Հոգ. ԻԴ, էջ 36։ Հարցի «որպէս»-ը վերցրել ենք Մ 3369 ձեռագրից, Հարցը բացակայում է ՄՄ 8459, 9311 ձեռագրերում, Մ 3369-ում բացակայում է Պատասխանի «քրիստոնէից... զըն-

ընթացումը հատվածը: ՆՆ 649, 650, 651, 2964, 3369, 8459, 9311-ում՝ «խոնարհութիւն և շարժարանային» բառերին նախորդում է «կամատր» բառը:

ՆՆ 8459, 9311-ում բացակայում է հոգվածի վերջին՝ «պահել մինչև ցինն ժամն» հատվածը (էջ 25ա, էջ 23բ—24ա), Այս հատվածի «պահել» բառին ՆՆ 3369-ում նախորդում է «ապա պարտ և» բառերը (էջ 26բ):

Հոդ. ԻԵ. էջ 36—37: Միտյն ՆՆ 649 ձեռագրում Հարցը ունի չեղում. «Ո՛րպէս կատարեսցէ մարդ տանս» (էջ 23բ):

Պատասխանը այս ձեռագրերում պահվել է երկու խմբագրությամբ. ա. «նախ պահեսցեն շարաթ մի ի պատիւ սուրբ տանին և ի սպաս և ապա կատարեսցեն» (ՆՆ 651, էջ 16բ, հմմտ. ՆՆ 649, էջ 23բ, 650, էջ 26բ, 2964, էջ 32բ, 3369, էջ 26բ): բ. «Յորժամ տօն առնեն քրիստոնեային նախ պահեսցեն շարաթ մի ի պատիւ սուրբ տօնին և ապա կատարեսցեն» (ՆՆ 8459, էջ 25ա, 9311, էջ 23բ):

Հոդ. ԻԶ. էջ 37: Հարցը ՆՆ 3369-ում այսպես է. «Ջսուրը Քառասնորդսն պահեսցեն քրիստոնեային սրբութեամբ որպէս արժան է պահել» (էջ 26բ—27ա), Պատասխանի սկզբից մինչև «և ապա»-ն ՆՆ 3369-ում ունի այսպիսի շարադասություն. «Ջսուրը Քառասնորդսն պահել ամենայն քրիստոնեայի սրբութեամբ, որ սոյն շարաթ և կիրակէ և յորժամ շարժարանաց տեառն մերոյ օրը կան՝ մի՛ որ իշխեսցէ ժպտել, այլ տրտում ընդ տեառն մերոյ տղնութեամբ անզաղար աղօթիւր» (էջ 27ա): Բնագրի «հաւատացեալքն» բառը ՆՆ 8459, 9311-ում փոխարինված է «ամենայն քրիստոնեայի» բառերով, իսկ ՆՆ 649, 650, 651, 2964-ում՝ «քրիստոնեային» բառով: ՆՆ 8459, 9311-ում՝ բնագրի «տուրյն»-ը փոխարինված է «որ ոչ»-ով:

Հոդ. ԻԷ. էջ 38: Հարցը ՆՆ 3369-ում այսպես է. «Թէ՛ զանասուն ոք պղծեսցէ զի՛նչ արասցուր» (էջ 26ա), Այս ձեռագրում Պատասխանն այսպես է. «Որչափ ամս կենաց մարդոյ են ապաշխարեսցեն և ի վախճանին հաղորդեսցին»: Մի բանի ձեռագրերում չի պահվել Պատասխանի «Որ ընդ անասնոյ պղծի» հատվածը (ՆՆ 649, էջ 24ա, 650, էջ 27ա, 651, էջ 17ա, 2964, էջ 33ա, 8459, էջ 24ա, 9311, էջ 22բ): Այս հոգվածը չի պահվել ՆՆ 659 ձեռագրում:

Հոդ. ԻԹ. էջ 38: ՆՆ 3369-ում Հարցը շարունակվում է. «նմա առնել» (էջ 26ա), իսկ Պատասխանը մի փոքր այլ է, «Ունկնդիրս կացցէ ի մէջ եկեղեցոյ ժն ամ և զայլ ժամանակս ընդ ձեռամբ. և յելս անձին իւրոյ հաղորդեսցի» (էջ 26ա):

Հոդ. Լ. էջ 39: Պատասխանի «սնուցող» բառը ՆՆ 8459-ում դրված է «ըստընդուն» (էջ 24ա), իսկ ՆՆ 9311-ում՝ «ըստ ընդունողն» (էջ 23ա) ձևով: Վերջին ընթերցումը ակնհայտ սխալ է:

Հոդ. ԼԼ. էջ 39: Պատասխանի «յարակայ» բառը ՆՆ 649, 650, 651, 2964, 3369 ձեռագրերում փոխարինված է «հանապազ»-ով:

Վերջապահ, էջ 39—40: Բնագրի «զայս»-ի փոխարեն ՆՆ 3369-ում՝ «զայս կանոնս» (էջ 27ա), «յինէն»-ի՝ «յիսնէն» (ՆՆ 650, էջ 27ա, 651, էջ 17ա, 3369, էջ 27ա), «և այլ որ յետ ձեր»-ի՝ «և օրէնք ձեզ» (ՆՆ 3369, էջ 27ա), «յաղաթս»-ի՝ «յաղազս» (ՆՆ 650, էջ 27ա, 649, էջ 24ա, 651, էջ 17ա), «կարդեցին»-ի՝ «հաստատեցին» (ՆՆ 649, 650, 651, 2964, 3369), «լուսա»-ի՝ «թուեալ է» (ՆՆ 8459, էջ 26բ, 9311, էջ 25ա), «տեսոն»-ի՝ «մեր» (ՆՆ 3369), «զրեց»-ի՝ «իմով ձեռամբս գրեցի» (ՆՆ 3369), վերջինս շունի նաև «ըստ» (սահմանս) բառը: «Ջաքարիայ» անունը ՆՆ 649, 650, 651, 2964, 3369 ձեռագրերում դրված է «Ջաքէ», իսկ ՆՆ 8459, 9311-ում՝ «Աղղէ» ձևերով:

**ՓԻԼԻՊՊՈՍ ԱՌԱՔՅԱԼԻՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ
ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԻ**

Վերեագիր, էջ 41: Մանթագրություններում օգտագործված ձեռագրերը վերնագրում ունեն առանձին շեղումներ. օրինակ՝ «Կանոնք սուրբ և մաքուր առաքելոյն Փիլիպպոսի» (ՄՔ 3369, էջ 27բ), «Կանոնք Փիլիպպոսի առաքելոյն ունելով և տունս» (ՄՔ 8459, էջ 27ա, 9311, էջ 25ա), «Կանոնք Փիլիպպոսի առաքելոյն, Յաղագս քառասունս առնելոյ» (ՄՔ 649, էջ 24ա, հմտ. ՄՔ 650, էջ 27բ, 651, էջ 17բ, 2964, էջ 33բ, 648, էջ 5ա, 3562, էջ 273բ): kmps ձեռագրերում առաջարանին նախորդում է կանոնախմբի հոգվածների ցանկ: Այն բերում ենք ըստ k ձեռագրի.

«Ա. նախ թէ պարտ է քառասունք կատարելոյ (sic):

Բ. վասն ամուլ կանանց:

Գ. վասն թէ ոչ է պարտ զշուն ընդ ոչխարի փոխանակել՝ զոչխարն պատարագ մատուցանել:

Դ. էջ փոխանակել ընդ ոչխարի և վաճառել արծաթի՝ պատարագեսցի:

Ե. վասն ոչ զենելոյ զանսուրբ կենդանիսն և առնուլ զմորթսն:

Զ. վասն որ զսուրբ կենդանիսն որսան և առանց զենման ուտեն և զմեռելոտոյ զմորթսն կորզեն:

Է. վասն կանանց որ ապարհ իցեն՝ ոչ մերձենան:

Ը. վասն կանանց որ ապարհ իցեն՝ մի՛ արգելցին յաղաթից ժամուն:

Թ. վասն այնոցիկ որք խափանեն ի ժամու աղաթիցն» (k, էջ 32ա, հմտ. m, էջ 44ա, p, էջ 36 բ, s, էջ 39բ):

Ցանկի մեջ մուծված է նաև Քառասունքի վերաբերյալ հատվածի առաջին մասի (տող 2—7) բովանդակությունը (առաջին վերնագիրը), այդ պատճառով էլ ցանկը բաղկացած է 9(Թ) վերնագրից, մինչդեռ կանոնախմբն ունի 8 հոգված:

○ ձեռագրում ցանկն ունի հետևյալ պատկերը.

«Ա. վասն կնոջ որ ամուլ դիպի:

Բ. Շուն եթէ փոխանակեսցի ընդ ոչխարի:

Գ. վասն իշու որ փոխանակեսցի ընդ ոչխարի:

Դ. վասն զենման անսուրբ զազանաց և վերարկուս վաճառեն:

Ե. վասն որսորդաց որ մաքուր անասուն որսան:

Զ. վասն տեղատես կնոջ որ այրն իւր մերձենայ:

Է. վասն տեղատես կնոջ որ խափանէ զաղօթսն:

Ը. վասն ամենայն հաւատացելոց որ խափանեն զաղօթսն այգուն և երեկունն ոչ զնան» (էջ 329բ):

Քառասունքի մասին, էջ 41—42: Այս բնագիրը աննշան տարբերություններով գտնում ենք ՄՔ 3369 ձեռագրում (էջ 27բ): Այստեղ չի պահվել «եւ մարգարէականք» բառը, իսկ մի քանի բառեր էլ փոխարինված են այլ կամ հոմանիշ բառերով, օրինակ, «թողութեան»-ը՝ «քաւութեան և թողութեան», «մեռելոց»,-ը՝ «ենչեցելոց», «սակաւատրք»,-ը՝ «սակաւ աւուրթ»: Ձեռագրերի մյուս խումբն ունի այլ շարահասութիւն և մի փոքր էլ ընդարձակ առաջաբան: Վերջինս կրեւրենք ամբողջությամբ. «Տեսուն Փիլիպ[պ]ոսի (ՄՔ 8459, 9311-ը՝ Փիլիպպոսի առաքելոյն) հրամայել է (ՄՔ 8459, 9311-ը՝ զոր հրամայել է) ունել (ՄՔ 8459, 9311-ը՝ շի՛ ունել) Քառասունս (ՄՔ 8459, 9311-ը՝ և տունս), զոր կարգեաց (ՄՔ 8459, 9311-ը՝ կարգեցաք, ՄՔ 650-ը՝ կատարեաց, ՄՔ 651-ը՝ գարգեաց) հրամանաւ (ՄՔ 8459, 9311-ը՝ հրամանաւ) նորա Յոհանն»:

նէս (ՄՄ 649, 650, 651, 2964-ը՝ Յոհաննէս անտարանիչ (ՄՄ 6459, 9311-ը՝ անտարանիչն) մար (ՄՄ 648, 3562-ը՝ մօր, 8459, 9311-ը՝ և մար) տեան բարեխաւել (ՄՄ 648, 3562, 8459, 9311-ը՝ բարեխաւել) նմա. նախ առաջին (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ ի յառաջ) յաղաքս (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ չի՛ յաղաքս) ինքեան թողութեան (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ թողութիւն ասէ՛ Փիլիպոս) որ զանհաւատ քաղաքն կործանեաց Փիլիպոսս (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ չի՛ Փիլիպոսս) և յանդիմանեցաւ ի տեանէ վասն բարկացողութեան (ՄՄ 648, 3562-ը՝ բարկացողութեանն)։ Եւ ի նմանէ ընկալան մանկունք եկեղեցոյ երիցս անգամ (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ միանգամ) արժան է և աւելի ոչ հրամայեմք, բայց զսահմանեալ (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ սահմանել) աղաթսն (ՄՄ 648, 3562-ը՝ աղոթսն, 8459, 9311-ը՝ աղօթս) անխափան կատարեսցէ մատուցողն (ՄՄ 649, 650, 651, 2964-ը՝ մատուցանողն, 8459, 9311-ը՝ ղմատուցողսն) և ի մէջ կանոնացն կարդացմունք (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ կարդացմունս եղիցի) առաքելականք (ՄՄ 649, 650, 651, 2964-ը՝ առաքելական, 8459, 9311-ը՝ առաքելականս) և խոնկս արկանել ի մէջ կանոնացն և յամենայն (ՄՄ 649, 650, 651, 2964-ը՝ ամենայն) աւուր (ՄՄ 650-ը՝ յորոյ) սպասք (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ սպաս) առնել եկեղեցոյն (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ եկեղեցւոյ) և յամենայն (ՄՄ 649, 650, 651, 2964-ը՝ ամենայն) ժամանակ (ՄՄ 649, 650, 651, 2964-ը՝ տանակ, 8459, 9311-ը՝ ժօր) գիշերապաշտան (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ գիշերապաշտօն) առնել և սաղմոսել ընծայիւք (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ ընծայիւք, 649-ը՝ ընծայնիւք)։ Իսկ զՔառասունսն (ՄՄ 648, 3562-ը՝ զԽ-ուն, 8459-ը՝ զԽ-ունս, 9311-ը՝ զԽ-տունս) հրամայեաց ունել (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ առնել) զաւուրս ԽԼ՝ (ՄՄ 649-ը՝ քառասուն[ն] և ութ) վասն թողութեան մեղաց մեռելոց և կենդանեաց (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ կենդանեաց և մեռելոց) ըստ ՄՄ 8459, 9311-ը՝ չի՛ ըստ) ԽԸ (ՄՄ 649, քառասուն և ութ, 8459, 9311-ը՝ զԽԸ) քաղաքաց (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ քաղաքացն) Յեսուայ, որով (ՄՄ 648, 3562-ը՝ որովք) սպրէին մահապարտքն (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ մահապարտեալքն) ի նոսա ապաստանեալք (ՄՄ 650-ը՝ ըսպաս տանեալք)։ Իսկ զհասն (ՄՄ 651-ը՝ զհարկան) հրամայեալ է (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ հրամայեաց) ԽԸ երկդրամեան (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ երկդրամեանն) տալ յեկեղեցին ըստ կատարման աւուրցն խորհրդոց (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ խորհրդոյ), զոր անդրանկացն (ՄՄ 649, 650, 651, 2964-ը՝ յանդրանկացն, 8459, 9311-ը՝ ի յանդրանկաց) պահանջէր Աստուծ տալ քահանայական ազդին Ղետացոցն (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ Ղետացոց), զոր իւր անուանեաց փոխանակ եղիպտացոցն (ՄՄ 650, 651, 2964-ը՝ եղիպտացն, 8459, 9311-ը՝ եղիպտացոց) անդրանկացն (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ անդրանկաց) կործանելոցն (ՄՄ 649, 650, 651, 2964, 8459, 9311-ը՝ կործանելոց), զի սակաւաւորք (ՄՄ 649, 648, 3562-ը՝ սակաւ աւուրք, 8459, 9311-ը՝ սակաւորք) էին։ Իսկ եթէ յաղաքս (ՄՄ 649-ը՝ յաղաքս) աղքատութեան (ՄՄ 649-ը՝ աղքատութեամբ) պակաս իցէ քան զԽԸ (ՄՄ 9311-ը՝ ԽԸ) երկդրամեան (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ երկդրամեանն) հաւանութեամբ (ՄՄ 649, 8459, 9311-ը՝ հաւանութեան, այս բառը ՄՄ 8459-ում նաև կրկնված է) քահանային արժան է, քանզի մեծ հնարաւոր է (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ զօրաւոր է, 648, 3562-ը՝ չի՛ է) ուխտս այս առ մեռելալ և առ կենդանիս (ՄՄ 648, 3562-ը՝ կենդանիսն)։ Քանզի այսպէս հաւատա (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ հաւատաց) եկեղեցի Աստուծոյ, եթէ (ՄՄ 649, 650, 651, 2964-ը՝ եթէ) յանդուգս (ՄՄ 649, 650, 651, 2964-ը՝ անդուգս) տարտարոսաց լինիցի (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ լինել) դրաւեալ (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ չի՛ դրաւեալ) ոգին (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ հոգին) և ժ կնքով (ՄՄ 648, 3562-ը՝ կնքող) կնքեալ իցէ, զի մի՛ ոք կարասցէ (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ կարիցէ) յիշատակել առաջի Աստուծոյ ի փրկութիւն։ Բայց որք սրբութեամբ և աղաթիւք (ՄՄ 648, 3562, 8459, 9311-ը՝ աղօթիւք) կատարեն զուխտս զայս, կարեն փրկել (ՄՄ 649, 650, 651, 2964-ը՝ փրկեն) զմեռելան (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ զմրոնեալսն) և կարեն (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ կարէ) փրկել (ՄՄ 649, 650, 651, 2964-ը՝ խզել, 8459, 9311-ը՝ փշրել) զժ կնքս (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ կնքն) Աստուծով (ՄՄ 9311-ը՝ Աստուծոյ) զներքին (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ ի ներքին) դժոխոցն ի վեր յերկինս թուցանէ (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ թուցանել) զհոգին, եթէ ի հաւատս (ՄՄ 649, 650, 651, 2964-ը՝ զհաւատս) միայն իցէ վաղճանեալն (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ վախճանել) և ոչ յանաստուածութեան (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ յանաստուածութիւն) և ի հայհոյութեան (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ ի հայհոյութիւն)։ Վասն որոյ և ամենայն գունդք հրեշտակաց բազմութեան այսպիսի անուշահոտ (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ անուշահոտութեան) ցանկութեանց վարդազոյն արեանն Քրիստոսի սուրբ (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ զԲ) զենմանն դոթ (ՄՄ 649-ը՝ զոռժք, 8459, 9311-ը՝ զորհ) տուեալ ի վերուստ խուսափելով անդ հասանն ի սպասաւորութիւն. և լինի յայնմ (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ յայն) աւուր (ՄՄ 650, 651, 2964-ը՝ չի՛ աւուր) տօն (ՄՄ 648, 3562, 650, 651, 2964-ը՝ տուն) պատարագին, տուն (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ և տուն) Աստուծոյ և բնակութիւն (ՄՄ 8459, 9311-ը՝ բնակարան) հրեշտակաց (ՄՄ 648, էջ 5ա—6ա, 3562, 21—620

էջ 273բ—274բ, 649, էջ 24ա—25ա, 650, էջ 27բ—28բ, 651, էջ 17բ—18ա, 2964, էջ 33բ—35ա, 8459, էջ 27ա—29բ, 9311, էջ 25ա—27բ)։

Մ 659 ձեռագրում Փիլիպպոս առաքյալի կանոններին նախորդում են նույն հեղինակին վերագրված երկու գրություններ. ա. «Սահմանք Փիլիպպոսի առաքելոյ յաղագս Քառասունս ունելոյ և պատարագաց» (էջ 53բ—56ա). սկ. «Անգիտաբար ոմանք ասեն. եթե Քրիստոսի պատարագելոյն արդ ոչ ևս պիտոյ իցեն վասն մեղաց պատարագ...» (էջ 53բ)։ բ. «ՅԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՎԱՍՆ ՓԻՆԴԱՅԻՆ ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒՄ» (էջ 56ա—59բ). սկ. «Չայս ուսաք մեք վասն սրբոց առաքելոցն Քրիստոսի՝ զՔառասունս նախ Փիլիպպոս առաքել կարգեաց...» (էջ 56ա)։

Պետք է նաև նշել, որ Փիլիպպոսի անունով Կանոնագրում եղած այս երկու բնագրերը տարբեր գրություններ են։

Մ 657 ձեռագրում չի պահվել Քառասունքի մասին հատվածը։

Հոգ. Ա, էջ 42—43։ ՄՄ 649, 650, 651, 2564, 8459, 9311 ձեռագրերում այս կանոնախմբի հոդվածները չեն պահվել։ ՄՄ 648, 3562 ձեռագրերում հոդվածները էական տարբերությամբ չունեն։ ՄՄ 659, 657 ձեռագրերում բնագրի «զվայրենանալն» բառը դրված է «զվերանալն» ձևով (էջ 60ա, էջ 124բ)։ Մ 3369 ձեռագրում բնագրի «պարտապան» բառը փոխարինված է «պարտական» բառով (էջ 28ա)։ Մ 657 ձեռագրում «է ամա-ի փոխարեն» «ե ամա» (էջ 124բ)։

Հոգ. Բ, էջ 43։ Մ 3369 ձեռագրում չի պահվել բնագրի «զի զինք շան են» հատվածը։

Հոգ. Դ, էջ 43—44։ Մ 3369 ձեռագրում կան մի երկու էական չեղումներ. օրինակ՝ երկիցս գործածված «զվերարկու», «զվերարկուս» բառը համապատասխանաբար հանդիպում ենք «զվերակացու», «զվերակացուս» սխալ ձևերով (էջ 28ա), իսկ «զարծաթն» բառը՝ «զարդարն» ձևով (էջ 28ա)։ ՄՄ 659, 657 ձեռագրերը բնագրի «է թէ» բառերի միջև ունեն «որպէս» բառը, այսպէս՝ «այնպէս է, որպէս թէ» (էջ 60ա, էջ 124բ)։ Այստեղ չի պահվել «եոցա» բառը։

Հոգ. Ե, էջ 44։ Բնագրի «եւ վիրաւորեալ» հատվածը Մ 3369 ձեռագրում «և եթէ լինի վիրաւորեալ» ձևով է (էջ 28ա)։

Հոգ. Զ, էջ 44։ Բնագրի «սահմանացն լինիցի» բառերի միջև ՄՄ 659, 657 ձեռագրերում պահվել է «ծորումն» բառը, այսպես «սահմանացն ծորումն լինիցի» (էջ 61ա, էջ 125ա)։ Իսկ Մ 3369 ձեռագրում բնագրի «ապականածնութեան» բառի փոխարեն գրված է «ապականութեան» (էջ 28ա)։

Հոգ. Ը, էջ 45։ ՄՄ 3369 ձեռագրում բնագրի «ծամանելով» բառը փոխարինված է «մտանելով» բառով (էջ 28բ), իսկ «ունկն գնելով»-ը «ունկնգրութեան» բառով (էջ 28բ)։ Այս նույն ձեռագրում պահվել է 9-րդ հոդված. «Թ. Իսկ եթէ յանգնեալ եպիսկոպոսին վասն կաշառոյ կամ վասն բարխօսութեան և կամ վասն մերձաւորութեան հրաման տացէ՝ վրէժս աւուրն դատատանին աններելի տանջանս» (էջ 28բ)։ Այս հոդվածն ավելացրել են հետագայում։ Փիլիպպոս առաքյալի անունով հայտնի կանոնախմբի հնագույն ձեռագրերն այս հոդվածը չունեն։ Թադէոս առաքյալի անունով հայտնի 11-րդ հոդվածի վերջին մասն է այն, տե՛ս վերևում՝ էջ 30, տող 6—9։

ԱՅՍՊԵՍ ԿՈՉՎԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆՏԻՈՔԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր, էջ 46: Մի քանի ձեռագրերում վերնագիրն այսպես է. «Նորին կանոնք երկրորդ» (ՄՄ 3562, էջ 295ր, 648, էջ 23բ), «Դարձեալ (Մ 649-ում՝ շի՛ դարձեալ) նոցին կանոնք երկրորդ (ՄՄ 649, 650-ում՝ երրորդ)» (ՄՄ 651, էջ 35ր, 649, էջ 45ա, 650, էջ 48ր, 2964, էջ 65ա), «Դարձեալ նոցին երկրորդ կանոնք» (Մ 3369, էջ 62բ): Այս ձեռագրերում վերնագիրը սկսվում է «նորին, ռոցին» և «դարձեալ նոցին» բառերով, որովհետև սույն կանոնախմբին անմիջապես նախորդում է 25 հոդվածից բաղկացած՝ Անտիոքի կանոնախումբը, որը մտել էր կանոնագրքի Հովհաննես Օմենցու ժողովածուի մեջ (տես «Կանոնագիրք Հայոց», հտ. Ա, էջ 202—223):

Մ 657 ձեռագրում չի պահվել այս կանոնախումբը, Հինգ ձեռագրերում պահվել է հոգևածներին բովանդակության ցանկը, որ այստեղ բերում ենք ըստ Կ ձեռագրի.

Ե.Ա. Վասն եպիսկոպոսի շիշխել ալլոց վիճակի:

Բ. [Վասն] ոչ նստելոյ սարկաւագի ընդ իրիցու:

Գ. Վասն որ եկեղեցիս հաց ուտեն:

Դ. Վասն արանց շղաւղել ընդ կանայս:

Ե. Վասն որ ի հարսանիս կաքաւեն:

Չ. Վասն ժառանգաւորաց որ ի խաղս և ի հրապարակս գնան:

Ժ. Վասն մեղաց և արդարութեան և ապաշխարելոյ:

Ը. [Վասն] ի սուրբ դրոց վկայութեան պատուիրանացն Աստուծոյ:

Թ. Վասն աստուածաշունչ գրոց» (էջ 186բ, տե՛ս նաև Մ, էջ 190ր—191ա, Բ, էջ 204բ—205ա, Տ, էջ 234ա—234բ):

Իսկ Օ ձեռագրի ցանկը այսպիսին է.

Ե.Ա. Վասն եպիսկոպոսի մի՛ իշխեսցէ յայլոց վիճակի քահանայ ձեռնադրել:

Բ. Վասն սարկաւագի մի՛ նստցի ընդ իրիցու ի սեղան:

Գ. Վասն ի մէջ եկեղեցոյ ոչ ճաշակել հաց:

Դ. Վասն քահանայի և սարկաւագաց և ժողովրդոց ի հետ կանանց մի՛ մտցեն ի բաղանիսն:

Ե. Վասն քահանայի ոչ գնալ ի հարսանիս և կաքաւել:

Չ. Վասն քահանայից և յուխտէ մանկանց մի՛ գնալ տեսանել խաղ ի հրապարակս:

Ժ. Վասն զսահմանադրեալ կանոնս և զօրէնս պահեսցեն:

Ը. Վասն լոնելոյ զլեզու իւր ի շար և ի սուտ խօսելոյ և յերդեւելոյ:

Թ. Վասն պաշտելոյ գԱստուածաշունչ դիրք՝ զՀին և ըզնորս» (էջ 331աբ):

Հոգևածներին ուշադիր քննութիւնը ցույց տվեց, որ դրանք քաղված են մեզ հայտնի կանոնախմբերից և աղբյուրներից. այդ մասին տե՛ս վերևում՝ էջ XLVI: Առաջաբանը և Ը հոգևածը ավարտվում է «ոչ լերուք ի Տէր» արտահայտությամբ, որը ցույց է տալիս, որ դրվածքը ուղղված է մեկին և խրախուսական նամակի բնույթ ունի, թեև իրականում կարող էր որևէ մեկին ուղղված լինել:

Առաջաբան, էջ 46—47: ՄՄ 648, 649, 650, 651, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերը լույս են առաջարան: Մ 659 ձեռագրում չի պահվել առաջաբանի սկզբի «Որպէս ասէ՝ յերկուց... ասիցեն լերինս փոխեաց՝ փոխեսցի» և վերջին՝ «խաղաղութիւն ձեզ բազմասցի, ողջ լերուք ի Տէր» հատվածները:

Հոգ. Ա, էջ 47: ՄՄ 648, 649, 650, 651, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում չի պահվել այս հոգևածը: Այս ձեռագրերում պահվել են Բ, Գ, Դ, Ե, Չ, հոգևածները, թվով հինգ:

Հռչ. Բ, էջ 47: Նախորդ ծանոթ. մեջ նշված յոթ ձեռագրերում այս հոդվածը գրված է Գ հոդվածի տեղը, իսկ Գ-ն՝ Բ-ի:

Հռչ. Գ, էջ 47: Ք 650 ձեռագրում չի պահվել սկզբի «Կամ եղև մեծ և սուրբ ժողովոյն» հատվածը: Հոդվածի վերջում ՔՔ 649, 650, 651, 2969, 3369 ձեռագրերն ունեն զրոստ առաքելոյն: Իսկ բնագրի «ունիցիոն» բառը Ք 3369 ձեռագրում փոխարինված է «ունիցիոն» բառով (էջ 62բ):

Հռչ. Դ, էջ 47—48: Բնագրի «երէց» բառը ՔՔ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում դրված է հոգնակի «քահանայից» (ՔՔ 648, էջ 23բ, 3562, էջ 296ա), «սարկաւագ»-ը՝ «սարկաւագաց», «ղուզել»-ը՝ «լաւել» (Ք 650-ում՝ լողել): ՔՔ 649, էջ 45ա, 650, էջ 49ա, 651, էջ 35բ, 2964, էջ 65բ): Հոդվածի վերջում ՔՔ 649, 650, 651, 2964, 3369 ձեռագրերում կարգում ենք նաև «ընդ նոսա»:

Հռչ. Ե, էջ 48. ՔՔ 648, 3562 ձեռագրերում սկիզբը մի փոքր այլ շարահատութիւն ունի. այսպես՝ «Կամ եղև մեծ ժողովոյն թէ քահանայից իսկ և ամենայն ուխտի» (էջ 23բ, 296ա): Հոդվածի վերջին՝ «վայել է» բառին ՔՔ 648 (էջ 23բ), 649 (էջ 45ա), 650 (էջ 49ա), 651 (էջ 36ա), 2964 (էջ 65բ), 3562 (էջ 296ա) ձեռագրերում հաջորդում է «քահանայից», իսկ Ք 3369 (էջ 62բ) ձեռագրում՝ «քրիստոնէից» բառը:

Հռչ. Զ, էջ 48: Բնագրի «երգոց և փողոց» հատվածը ՔՔ 649, 650, 651, 2964, 3369 ձեռագրերում այսպես է՝ «երգաց (Ք 3369-ում՝ երգուց) և պարուց և փողոց»: Այս ձեռագրերը չունեն նաև «քո», «զտուն իւր» բառերը: Վերջինս չունի նաև Ք 659 ձեռագիրը (էջ 103բ): ՔՔ 648, 649, 650, 651, 659, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում բնագրի «առնել» բառը փոխարինված է «լինել» բառով: Բնագրի «Աստուծոյ քանզի» բառերի միջև կարգում ենք. «զիտասչիր զի հեռանան (Ք 659-ում՝ հեռանայ) շնորհք (ՔՔ 659-ում՝ շնորհեն, 648-ում՝ շնորհքն) տեառն (Ք 659-ում՝ աստուծոյ)» (ՔՔ 648, էջ 23բ—24ա, 649, էջ 45ա, 650, էջ 49ա, 651, էջ 36ա, 659, էջ 103բ, 2964, էջ 65բ, 3369, էջ 62բ, 3562, էջ 296ա):

Հռչ. Է—Թ, էջ 48—54: ՔՔ 648, 649, 650, 651, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում այս երեք հոդվածները չեն պահվել:

Ք 659 ձեռագրում մինչև է հոդվածի պատգամների թվարկումը կա վերնագիր՝ «Ժ պատգամք» (էջ 103բ, հմմտ. 1բ էջը): Առանձին շեղումներ կան պատգամների մեջ. օրինակ՝ ա-ում «ձեզ»-ի փոխարեն կա «քեզ» (էջ 103բ). ահա նաև մյուսները, որոնք խիստ համառոտ են.

բ. Եւ մի՛ արասցես զմանութիւն տեառն Աստուծոյ քո ի վերայ երկրի:

գ. Սիրեսցես զտէր Աստուած քո:

դ. Պատուեայ զաւր շաբաթուն:

ե. Եւ զհայր և զմայր քո պատուեայ» (էջ 103բ—104ա): Սրա տակ գրված է. «Այս ի մի տախտակին գրեալ կայր, և ի միան» (էջ 104ա), և թվում է հաջորդ գ—ժ պատգամները, որ համառոտ են Բ-ն և Ժ-ն.

թ. Մի՛ սուտ վկայեր:

ժ. Մի՛ ցանկայր ամենայնի որ ինչ բնկերին է» (էջ 104ա):

Հռչ. Ը, էջ 50—52: Ք 659 ձեռագրում այս հոդվածը միացված է նախորդին: Այստեղ չեն պահվել հոդվածի վերջին մասի «որ կամիցի», «զԱստուած» և «ողջ լերուք... ուխտի եկեղեցւոյ» բառերը և հատվածը, ինչպես նաև Թ հոդվածը:

**ԵՓՐԵՄ ԱՍՈՐՈՒՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ
ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ**

Վերնադիր, էջ 55: №№ 648, 3562 ձեռագրերում չի պահվել բնագրի «գլուխք Ը» հատվածը (էջ 165ր, էջ 261ա): Երկու ձեռագրեր միայն վերջին մասում ունեն բառերի հսկանաշուքուն. «ի կուսութեան ճառէն, զոր սնուցանէր անապատն» (№№ 659, էջ 311ա, 657, էջ 123բ): № 657 ձեռագրում նշված է «տուն ԻԸ», մինչդեռ ձեռագրում բերված են Կանոնագրքից արդեն հայտնի ութ հոգվածները: Այս կանոնախմբի վավերականության մասին խոսելիս Հ. Տաշյանը այն իրավացիորեն համարում է կեղծ (Վարդապետություն առաքելոց, էջ 148): Եփրեմ Ասորու մատենագրության մեջ (Սբբոյն Եփրեմի մատենագրութիւնք, հտ. Ա, Բ, Գ. Վենետիկ, 1836) մեր որոնումներն այս կանոնախմբի վավերականությունը հաստատող որևէ հետք գտնելու համար՝ իզուր անցան:

Հոգվածների բովանդակության ցանկերը մի քանի ձեռագրերում տարբեր են, օրինակ, kimps-ինն այսպես է (ըստ Կ ձեռագրի)․

«Ա. Վասն ժառանգաւորաց որ կամակոր մտաւք ընկենուն զպատին:»

Բ. Որք ճաշակեցին ի մոռացութեան ի մտոյ կամ ամբարտաւանութեամբ:»

Գ. Վասն քահանայի որ լուծանէ զպահս:»

Դ. Վասն որ մեռելոտի ուտեն կամ զհեթանոսաց զենեալ:»

Ե. Քահանայ որ յանուրջս պոռնկեցի զիճութեամբ:»

Զ. Վասն Աստուածայայտնութեան պահոց ժառանգաւորաց և աշխարհականաց:»

Է. Վասն յիշատակաց մարտիրոսաց:»

Ը. Վասն տէրունական պատարագի մատուցանելոյ» (էջ 116բ, հմմտ. Գ էջ 124բ—125ա, Բ, էջ 125բ—126ա, Տ, էջ 146բ):

Օ ձեռագրում ցանկն այսպիսին է․

«Ա. Վասն քահանայի և կրօնաւորի և սարկաւագի որ կամակոր մտօք զինքն ընկենուն:»

Բ. Վասն որք ի մոռացութենէ զլորեքշարթի և ուրբաթի միս ուտէ:»

Գ. Վասն քահանայի որ ի նոյն արասցէ:»

Դ. Որք մեռելոտի ուտեն կամ զհեթանոսի ոռնեալն:»

Ե. Վասն քահանայի որ յանուրջս պոռնկի:»

Զ. Վասն Աստուածայայտնութեան պահոցն:»

Է. Վասն յիշատակ մարտիրոսաց առնելոյ:»

Ը. Վասն տէրունական տօնի և կիրակէի պատարագ անխափան մատուցանելոյ» (էջ 324աբ):

№ 657 ձեռագրում ցանկն այսպիսին է․

«Ա. Վասն կարգաւորաց ընկենուլ զպատին:»

Բ. Վասն մոռացմամբ ճաշակել:»

Գ. Վասն քահանայ ի նոյն դտեալ:»

Դ. Վասն մեռելոտոյ ուտելոյ:»

Ե. Վասն քահանայի [որ] յանուրջս պոռնկի:»

Զ. Վասն Աստուածայայտնութեան պահոցն:»

Է. Վասն զմարտիրոսաց փոխել:»

Ը. Վասն տէրունական պատարագին» (էջ 123ա):

Սրանից հետո, որով ավարտվում է սույն կանոնախմբի ցանկը, որպես շարունակություն նշված են մի քանի կանոնախմբերի վերնագրեր.

«Թ. Վասն Կիրդի Աղէքսանդրացւոյն:»

Ժ. Աթանասի ասացեալ:
 ԺԱ. Յոհանու Մանդակունոյ:
 ԺԲ. Փիլիպոսի առաքելոյն:
 ԺԳ. Եպիփանու (էջ 123ա):

Ձեռագրում այս հերթականութեամբ էլ դասավորված են վերոհիշյալ կանոնախմբերը, ծանկիւն նայելով ընթերցողը կարող է այն սխալ տպավորութիւնը ստանալ, թէ եփրեմ Ասորու կանոնախմբի № 657-ի տարբերակը ունի ութից ավելի հոգւածներ:

Հոգ. Ա, էջ 55—56: № 648-ում չի պահւել է թիվը, Բնագրի «ի հաղորդութիւն»-ը № 648, 3562-ում դրված է «ի հաղորդութեան» ձևով (էջ 166ա, էջ 261ա):

Հոգ. Բ, էջ 56: Այս հոգւածի նյութն ընդգրկող և միևնույն հեղինակի անունով մի այլ գրվածք գտնում ենք № 991 Ճառքնտիրում (էջ 297բ—300բ), «Երանելոյն եփրեմի խորին Ասորոյ վասն ոչ լուծանելոյ զպահս շորեք[շ]աքաթին և ուրբաթին խորագրով: Այս բնագիրը բավական ընդարձակ է և ոչ մի նմանութիւն չունի սույն հոգւածի հետ: Նման մի բնագիր տեսնանք Բ. Սարգիսյանի Յուցակում, [Ըստ վերջինիս՝ «Հետնագույն և հետեակ գրչե մը հերութրված կամ թարգմանված կ'երեի» (Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց մատենադարանին Մխիթարեանցի վեհնտիկ, հատ. Բ, վեհնտիկ, 1924, էջ 565):

Հոգ. Դ, էջ 57: Բնագրի «ապաշխարեցեն և դարձցին» հատվածը № 648, 3562-ում դրված է «դարձցին և ապաշխարեցեն» ձևով (էջ 166բ, էջ 261բ), իսկ վերջին՝ «ապաշխարութեան» բառը երկու ձեռագրում էլ չի պահւել:

Հոգ. Զ, էջ 51—58: № 648, 3562-ում հոգւածն սկսվում է այսպէս. «Քահանայք Աստուածայայտնութեան այսպէս կարգեցաւ այրեաց և կրօնաւորաց և ապաշխարողաց» (էջ 166բ, էջ 261բ): Այս ձեռագրերում չեն պահւել նաև երկրորդ «կարգեցան» և «ութարեայ» բառերը: № 657, 659 ձեռագրերում բնագրի «Ս»-ի փոխարեն նշված է. «և» (էջ 123բ, էջ 312բ):

Հոգ. Է, էջ 58: № 657, 659-ում չի պահւել բնագրի «յիշատակս» բառը (էջ 124ա, էջ 312բ):

**ԿՅՈՒՐԵՂ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑՈՒՆ ՎԵՐԱԴՐՎԱԾ
ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ**

Վերնագիր, էջ 59: ՄՄ 659, 657 ձեռագրերը բնագրի «գլուխք ն»-ի փոխարեն ունեն «ասացեալ» (էջ 310ա, էջ 124ա):

Պահվել է երկու ցանկ: kmps ձեռագրերի ունեցածը բերում ենք ըստ կ-ի:
Ա. Վասն կուսակրան և այլի քահանայից զառնել քահանայագործութիւն:

Բ. Վասն քահանայի որ կին ունի և շնացաւ:

Գ. Վասն որ ամուսնացան ընդ հեթանոսս:

Դ. Վասն որք զժառանգս հեթանոսաց սնուցանեն:

Ե. Վասն որ զմկնանկն արհնեն և զայլ զարշնչիս» (էջ 155ա, հմտ. III, էջ 160ա, Բ, էջ 168ա, Ե, էջ 193աբ):

Իսկ Օ-ինն այսպիսին է.

Ա. Վասն կրօնաւորի կամ այլի քահանայի աշխարհի քահանայութիւն արասցէ:

Բ. Վասն քահանայի որ ի շնութիւն անկանի:

Գ. Վասն որք ամուսնացեալ են ընդ հեթանոսաց:

Դ. Վասն որք զժառանգս հեթանոսաց առնուն ի սնունդս:

Ե. Քահանայ (բն. վահանայ—Վ. Հ.) որ արհնէ զմթեր, այսինքն՝ մկննկեաց աման» (էջ 335բ):

Հոդ. Ա, էջ 59: Բնագրի «նաեւ ժողովուրդքն» բառերի միջև ՄՄ 648, 3562 ձեռագրերը ունեն «իւր» (էջ 165ա, էջ 266բ):

Հոդ. Դ, էջ 59—60: Հոգվածի վերջում՝ «ապա յետին» բառերի միջև ՄՄ 648, 3562 ձեռագրերը ունեն «թէ» (էջ 165բ, էջ 266ա): Բնագրի «թողակին» բառից մինչև կանոնախմբի վերջը չի պահվել ՄՄ 3562 ձեռագրում, հավանաբար, ընդօրինակումն ընդհատվելու պատճառով, որովհետև ձեռագրի հաջորդ 267, 268 թերթերը դատարկ են:

Հոդ. Դ, էջ 60: ՄՄ 648-ում չի պահվել բնագրի «ըստ» բառը (էջ 165բ): ՄՄ 648, 657, 659 ձեռագրերում բնագրի «կրեցեն» բառի փոխարեն դրված է «ընկալցին» (էջ 165բ, էջ 124ա, էջ 311ա):

Հոդ. Ե, էջ 60—61: ՄՄ 657, 659 ձեռագրերում չի պահվել սույն հոգվածը, իսկ ՄՄ 648-ը շուրջի միայն «ինչ» բառը (էջ 165բ):

**ԵՊԻՓԱՆ ԿԻՊՐԱՑՈՒՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ
ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ**

Վերնագիր, էջ 62: ՄՆ՝ 648, 3562-ում չեն պահվել «գլուխք Ե» բառերը: Մ 657-ում այս կանոնախումբը առանց խորագրի միացված է Փիլիպպոս առաքյալի կանոնախմբին, սակայն այդ չփոթը ուղղելու նպատակով գրիչն Ա հոդվածի դիմաց, աչ լուսանցքում, կարմիր մելանով գրել է. «Եպիփանուն է» (էջ 125ա), որը և նկատվում է որպես վերնագիր:

Պահվել են մի քանի տեսակ ցանկեր, օրինակ, ՄՆ՝ 648, 3562-ում հետևյալ կերպ է.

Ա. Վասն եպիսկոպոսաց և երիցանց և սարկաւազաց ոչ է պարտ տանտիկին ունել:

Բ. Վասն որք ուլունս արկանեն:

Գ. Վասն Յարութեան զերիս աւուրս ոչ ընթեռնուլ կաթողիկէ:

Դ. Վասն որք պատահական մահուամբ մեռանի:

Ե. Վասն զի ոչ է պարտ ի Զատկէն մինչև ի Պեն[տ]եկոստն պըսակ դնեն (Մ 648, էջ 164բ. հմմտ. Մ 3562, էջ 266ա):

kmpr-ում այսպես է. Ա. Վասն ժառանգաւորաց որ տանտիկին ունին հեթանոսաբար:

Բ. Վասն որ ուլունս կապեն և գրարարութիւն անեն:

Գ. Վասն թէ զկնի Յարութեան զերիս աւուրս ոչ ընթեռնուն կաթողիկէք:

Դ. Վասն որք յանկարծակի չար մահուամբ մեռան:

Ե. Վասն որք ի տէրունի աւուրսն պսակ դնեն» (Կ, էջ 153ա, Մ, էջ 158ա, Բ, էջ 166ա, Տ, էջ 180բ—181ա):

Ահա և Օ-ի ունեցածը. Ա. Վասն եպիսկոպոսի և քահանայ[ի] որ տանտիկին ի տան ունիցի[ն]:

Բ. Վասն որք ի կախարդս երթան:

Գ. Զկնի Յարութեան զերիս աւուրս ոչ ընթեռնուն կաթողիկէայքն:

Դ. Վասն որք ի ծովու և ի չար զազանէ մեռանին:

Ե. ի Զատկէն մինչև ցՊենդակոստն և յամենայն կիրակէի պսակ շանեն» (էջ 336բ):

Հռդ. Ա, էջ 62: Մ 657 ձեռագրի բնագիրն էական տարբերություն չունի: Հոդվածի վերջին «ի քերցս բառը միայն Մ 648-ում դրված է «ի քեռ նոցա» ձևով (էջ 164բ):

Հռդ. Դ, էջ 63: Նկատելի տարբերությունն այն է, որ բնագրի «ի գետոյ» բառը ՄՄ 648, 3562 ձեռագրերում դրված է հոգնակի «ի գետոց» ձևով, իսկ «և ի սրոյ» հատվածը երկու ձեռագրերում էլ չի պահվել (հմմտ. էջ 165ա, էջ 266բ):

**ԱՅՍՊԵՍ ԿՈՉՎԱԾ ԱՆՏԻՈՔԻ ԺՈՂՈՎԻ
ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ**

Վերնագիր, էջ 85: Ծանոթագրություններում օգտագործված ձեռագրերից միայն Մ 659-ը առանց խորագրի, ունի այս բնագիրը (էջ 204ա—208ա): Վերջինս անմիջապես հաջորդում է Բարսեղ Կեսարացու մի նամակին, ուղղված Անտիոքի եպիսկոպոս Դիոգորին (տե՛ս «Կանոնադիրք Հայոց», հտ. Ա, էջ 620—621):

kmps ձեռագրերում մյուս կանոնախմբերի նման, այս բնագիրը ևս ունի բովանդակության ցանկ. ահա այն ըստ K ձեռագրի.

«Ա. Երեք հարիւր և ԺԸ որ ի նիկիայ, ՃԾ, որ ի Կոստանդնուպոլիս, Մ որ յնփեսոս:

Բ. Որ ոչ հաւատալ զբնութիւն զէութիւն միութեանն բանին:

Գ. Որ ոչ խոստովանի զծիսուն Աստուած:

Դ. Որ ասէ թէ յերկնից կամ յայլմէ բնութենէ:

Ե. Որ զմարմինն Աստուծոյ ապականացու ասէ:

Զ. Որ ասեն Բ բնութիւն:

Է. Որ ասեն զմահն Տեառն և զշարժարանն ապականացու:

Ը. Որ ասեն զմարմինն Տեառն ի միաւորութենէն մինչև յարութիւն» (էջ 139ա, հմմտ. III, էջ 144բ, Ծ, էջ 150ա, Տ, էջ 173բ):

Մ 659 ձեռագրում, ինչպես ասացինք, պակասում է վերնագրի, հետևապես չի իմացվում, թե այն ում է վերագրված:

Այժմ մի քանի նշում Մ 659 ձեռագրի պահած շեղումների և ընթերցումների մասին: Բնագրի մինչև ռեզովմեք և զՓլաբիանոս եպիսկոպոս» (էջ 66, տող 12) հատվածը Մ 659 ձեռագրում կարգում ենք. ռեզովմեք և զՄանի և զՄարկիոն և զԲարդուծան և զԵւտիքոս որ ասաց եթե յերկնից երեւ զմարմինն ծիսուն» (էջ 204բ, հմմտ. «Գիրք թղթոց», էջ 66, «Կենիք հաւատոյ», էջ 370): Մի այլ տեղ բնագրի ռեզովմեք և զԹէոդորոս... զԲարա ի Մծքնայն հատվածի (էջ 67, տող 6) փոխարեն կարգում ենք ռեզովմեք և զԹէոդորոսն և զԴիոգորոս և զԲայ և զԿակ և զԲարայ ի Մծքնայն (էջ 205ա): Այսպես աղավաղված է նաև բնագրի «խալին» (էջ 68, տող 5) բառը «խաղի» ձևով (էջ 205բ): Մինչև 69-րդ էջի առաջին տողը, որտեղ «Գիրք թղթոց»-ում սկսվում է Աբդիշո եպիսկոպոսի երկրորդ նամակը, Մ 659 ձեռագրում գտնում ենք վերնագիր՝ «Ծանկ ռեզովելոյ զԱրիոս և զայլ հերձուածս» (էջ 206ա), որին հետևում է հետևյալ ցանկը.

«Ա. Բնութեան:

Բ. Խոստովանութեան:

Գ. Որ յերկնից բերեալ ասեն զմարմինն Քրիստոսի:

Դ. Որք ապականացու ասեն զմարմինն Քրիստոսի:

Ե. Երկուց բնութեանց:

Զ. Որ ասեն զշարժարանս փրկարար ապականացու:

Է. Որ զմարմինն տեառն ապականացու ասեն մինչև ցծարութիւնն (էջ 206աբ):

Այս բնագիրը պահվել է նաև մեր Մատենադարանի ՄՄ 859 (էջ 194բ—199ա), 5182 (էջ 133ա—136բ) և 8463 (էջ 134բ—139բ) ձեռագրերում: Նկատելի է, որ վերջիններիս ունեցածը քաղված է Կանոնագրի բնագրից, եթե բացառենք մի-երկու բառերի սխալ ընթերինականությունը կամ բաց թողումը, որոնք արդյունք են անուշագիր ընթերինականության, մնացածը նույնն է: Միայն Մ 859 ձեռագրում չի պահվել ժողովի մասնակիցների ցանկը (էջ 199ա):

№ 659 ձեռագրում մի փոքր ընդարձակ է և հատվածը (էջ 70)։ «Որ ասէ զկարգ միութեանն բաժանել յերկուս բնութիւնս ի Քրիստոս կամ երկուս դէմս և երկու կերպարանս, և յայն մութանն զչորրորդութիւնն, այսպիսիքն նշովնալ լիցին» (էջ 207ա)։

Ժողովի մասնակիցների ցուցակում, բնագրի «Դեմատրոս, Բարսոս-ի (էջ 72) փոխարեն № 659 ձեռագիրն ունի «Դեմատոս (մեկ տառի տեղ բաց է թողնված—վ. Հ.), Բասոս» (էջ 208ա), իսկ «Պատակիոս» (էջ 72) անունը դարձել է «Պատարակիոս» (էջ 208ա)։ № 659-ում չեն պահպանվել վերջին՝ «Դեպիսկոպոս» բառերը։

Բնագրի ք հատվածի «որ ոչ» բառերի վրա (էջ 69, տող 3) Բ ձեռագրում կա նշան և 162ա էջի աջ լուսանցքում գրիչը գրում է. «Յայլ օրինակէ այս տօնս այսպէս է. որ ոչ խոստովանի զՅիսուս Աստուած որ համբերեաց խաչի կամօորութեամբ վասն սեր» մին ի դիմաց երրորդութեան և ի բնութենէ Աստուծոյ Հօր. այլ փոխանակ այդորիկ ասէ, թէ մարդ է բնութեամբ, և այլ է արարած, և Աստուած է շնորհօք, և որդի է ընտրութեամբ և ապականացու մարմնով, և շարլարելի և մահկանացու բնութեամբ մարդկայնով՝ եղիցի նշովնալ»։ Այս մեջբերումը ճիշտ և ճիշտ «Գիրք թղթոց»-ի ունեցածն է (էջ 68)։ Այն արդյոք քաղված է վերջինիցս, թե՛ մի այլ կանոնադիրք ձեռագրից։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՆԻԿԻԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄՔ

Վերնագիր, էջ 73: ՔՆ 657, 8459, 9311 ձեռագրերում չի պահվել այս կանոնախումբը: Իսկ մյուս ձեռագրերում վերնագիրը ունի տարբեր շեղումներ, օրինակ, ՔՆ 3369 ձեռագրում պահվել է «Կանոն երկրորդ նիկիայ, որք եղան ՅԺԺԸ եպիսկոպոսունս կրկնաբանելով կարճ ի կարճոյ» (էջ 36ա) ձևով: ՔՆ 659 ձեռագրում չեն պահվել Կանոնագրքի ունեցած «երկրորդ» բառը և վերջին՝ «կրկնաբանելով կարճ ի կարճոյ գլուխք ՃԺԴ» հատվածը (էջ 85բ): Իսկ մնացած՝ ՔՆ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում այս կանոնախումբը քանի որ գտնվում է նիկիայի առաջին տիեզերական ժողովի կանոնախմբից հետո, ուստի այս կանոնախմբի վերնագիրը ենթարկված է նախորդին, այսպես. «Այլ կանոնք նիկիայ (ՔՆ 650, 651, 2964 ձեռագրերում՝ նիկիական)» (ՔՆ 648, էջ 11բ, 649, էջ 31ա, 650, էջ 34բ, 651, էջ 23բ, 2964, էջ 44ա, 3562, էջ 281ա). այսինքն, այս կանոնները ևս նիկիայի առաջին տիեզերական ժողովի մի այլ որոշումներն են:

Մանթապարտիկոններում օգտագործված մյուս ձեռագրերի ունեցած տարբերակների մասին խոսելիս պետք է նշել, որ ՔՆ 648, 649, 650, 651, 2964 և 3562 ձեռագրերում 114 հոդվածներից պահվել են 25-ը, որոնք ունեն ոչ թե հերթական՝ Ա, Բ, Գ, Դ, Ե և այլն համարներ, այլ Կանոնագրքի ունեցած համարները, օրինակ, այստեղ առաջին տեղում դրված է ԻԱ հոդվածը՝ ԻԱ համարով, երկրորդ տեղում ԼԸ հոդվածը՝ ԼԸ համարով, երրորդ տեղում ԼԹ հոդվածը՝ ԼԹ համարով և այլն: Ի դեպ սա ցույց է տալիս, որ այս տարբերակների սկզբնական բնագիրը կազմվել է Կանոնագրքի բնագրից և պետք է ունենա ամենայն հավանականությամբ XV—XVI դարի հնութուն: ՔՆ 3369 ձեռագրի տարբերակում սկզբի 25 հոդվածները նույնն են, ինչ որ ՔՆ 648 և սրան հարող ձեռագրերում, բայց հոդվածների համարակալումը վերջիններիս նման չէ, այլ փոփոխված և հաջորդական՝ Ա, Բ, Գ, Դ, Ե և այլն: Այնուհետև այս 25 հոդվածներին հաջորդում է վերևում նշված (էջ LXXI—LXXIII) Ա—ՄԲ հոդվածների խումբը՝ այս կանոնախմբի սկզբնական բնագիրը 47 հոդվածով, սկզբում հաջորդականությամբ մի փոքր խախտված, զրված է իր հերթական ԻԶ—ՀԲ համարների տակ: Ապա սրան հաջորդում են կանոնախմբի մնացած հոդվածները:

Ցուրաքանչյուր հոդվածի մասին իր տեղում կիսովի անհրաժեշտության չափով:

Այս բոլոր ձեռագրերից միայն ՔՆ 659-ի տարբերակն է, որ ունի հոդվածների բովանդակության այբբենական ցանկ՝ ինչպես մի քանի ուրիշ կանոնախմբեր: Ցանկը արված է խնդրո առարկա հանդիսացող հոդվածը հեշտությամբ գտնելու համար, թեև որոշ տեղերում հոդվածների համարները ճիշտ չեն նշված: Բերում ենք այդ ցանկն ամբողջությամբ: Ցանկի ձախ կողմում, կլոր փակագծերում, նշում ենք ձեռագրի հոդվածների այն համարները, որոնք շեղվում են ցանկում նշված համարներից, իսկ այնպիսիները, որոնք համապատասխանում են ցանկի նշումներին, բաց ենք թողնում:

Ցանկ նիկիայ

[Ա]մուսնացողաց ընդ հերցուածողս—ՀԻ (ՂԵ)	Աղաթելոց—ՃԺԶ
(ՂԳ) Այրի մարդոց—ՂԴ	Բորոտաց—ԻԷ
Աղաթից—ՁԲ, ՁԳ	Բազմամուսնաց—ԼԵ
Ամուսնացելոց—Թ, ԽԶ	(ՁԸ) Գրակարգաց—ՁԹ
Արհամարհելոց—ԺԶ	(ՂԹ) Եպիսկոպոսաց—Դ, Ե, Կ, ԿԳ, ՂԸ
Արհամարհողաց—ԽԹ, Մ	Երպիսկոպոսաց—Է, ԺԵ, ԻԸ, ԿԴ, ԿԵ
(Ղ) Ազարաց—ՄԲ, ՂԱ	(ՂԱ) Եկեղեցականաց—ԻԵ, ԿԹ, ՂԲ
Ամբարտաւանից—ՄԹ	Երիցանց մեղուցելոց—ԽԱ, ԽԲ, ԽԴ, ԿԲ
Առժամայն մկրտելոց—ՀԲ, Ժ	(ՀԷ) Եպիսկոպոսաց—ԿԸ, Հ, ՀԵ, ՃԺԲ

- (ՁԹ) Երգմանցողաց—՛լ
Երիցու ի բեմ ելանել—ՃԺԱ
Ձոհողաց—ԻԱ, ԻԲ
Ջանազան մեղուցելու—ՀԱ
Հնչից եկեղեցու—ՄԱ
Քողացելուց զորդիս—ՄԵ
(ՂԶ) Քովչաց—ՃԺԵ
Ժառանգաւորաց—Ժ
(ՁԷ) Ժառանգաւորաց—ԺԷ, ԼԸ, Խ, ՁԸ, ՃԹ
Ժողովրդականաց—ՀԹ, ՁԱ, ՁԴ
Լուծողաց զպահս—ՄԸ
Խորողաց—ԽԸ
Մառայից—ԽԷ
Մափս հարկանողաց—ՃԸ
Կրճատելուց—Ա
(ՂԲ) Կիրակէի—Ի, ՄԷ, ՂԳ
Կուսանաց—ԻԹ, ԼԳ
Կանանց ամուսնացելուց—ԼԴ
Կանանց—ՄԳ, ՄԴ, ՁԵ
(Ժ) Կէսսարկաւազաց—ՂԹ
Հանկանկողաց—ՃԺ
Հեթանոսաց—Բ
Հաւատացելուց—ԺԴ
Հերձուածողաց—ԺԹ
Հիւանդաց—ԽԳ
Հերձուածողաց դառց—ՀԴ, ՀԳ
Հիւանդաց մկրտելուց—ՃԳ, ՃԴ
Ձեռնագրելուց—Ը, ԿԶ, ԿԷ
(ՂԴ) Ճաշել ընդ հերձուածողս—ՂԵ
Միաշարաթի—Ձ
(ՂԷ) Մսակերաց—ՂԶ
Մկրտելուց—ՃԱ, ՃԲ
Յափրշտակողաց—ԻԳ
Յղի կանանց—ԼԷ
Ննչելու ընդ կանայս—ԼԳ
Շնացելուց—Լ, ԼԹ
Շինական տանց—ՃԺԳ
Ուրացողաց—ԺԱ, ԺԲ
Որդոց զհայր թողու—ՄԶ
Ուխտաւորաց—ԿԱ
Պղծելուց—ԻԴ
Պոռնկաց—ԻԶ
Պառաւանց—ՀԶ
Սովորութեանց—Ձ
(ՁԵ) Ասրկաւազաց—ԺԸ, ԽԵ, ՁԶ
Սպանողաց զմանուկ—ԼԱ, ԼԲ
Սրբութեանց—ՀԸ
(ՁԶ) Սպասաւորաց—ՁԷ
Վիճակելուց—Գ
Վախճանելուց—ԺԳ
(ՂԸ) Տանաւողաց ընթերայս (իմա՝ ընդ Հրէ-
այս—Վ. Հ.)—ՂԷ
Քառասնորդաց—ՃԵ, ԽԶ, ՃԷ, ՃԸ (էշ
84բ—85բ)։

Ցանկի վերնագրերից երկուսը՝ «Ազաւթելուց—ՃԺԶ» և «Քովչաց—ՃԺԵ» գրչի կողմից ավելացվել են տողամեջ, հետագայում էլ նշված են այնպիսի համարներ, որպիսի համարներով ձեռագրում հոգվածներ չկան. վերջին հոգվածը կրում է ՃԺԴ համարը, Մի այլ՝ «Կանանց» վերնագրում նշված են ՄԳ, ՄԴ, ՁԵ համարները, վերջին՝ ՁԵ համարը ճիշտ չէ նշված, Ձեռագրի հոգվածների շարքում, ՁԴ և ՁԵ հոգվածների միջև կա մի հոգված՝ կանանց բեմ լքարձրանալու մասին, որը համարակալում չունի։ Ցանկում խոսքը թերևս սրա մասին է։ Ճիշտ չի նշված վերջին՝ «Քառասնորդաց» վերնագրի վերջին՝ ՃԸ համարը, որի ներքո գտնվող հոգվածը վերարկերում է հարսանիքներում ծափ, պար և անպատեհ երգեր արգելելուն։ Գիտա-քննական բնագիւրը կազմելու համար օգտագործված ձեռագրերից ԿՄՐՏ-ն ունեն միևնույն ցանկը, Այն բերում ենք ըստ Կ ձեռագրի.

- Ա. Վասն որ կրճատեն զինքեանս,
Բ. Վասն նորատունկ և նոր ուսումն հեթանոսաց որ խնդրեն ձեռնադրութիւն,
Գ. Վասն վիճակաւորաց որ ունին տնտես,
Դ. Վասն եպիսկոպոս ձեռնադրելու,
Ե. Վասն որոշելուց յեպիսկոպոսէ,
Զ. Վասն զսովորութիւն ոչ նորաձեւելու,
Է. Վասն ի մայրաքաղաքն մի եպիսկոպոս լինելու,
Ը. Վասն զնաւատիկոսն ձեռնադրելու,
Թ. Վասն երկրորդ ամուսնացելուց,
Ժ. Վասն ժառանգաւորաց որ զմեզս ոչ խոստովանին,
ԺԱ. Վասն ուրացողաց և անցաւորաց ի ժառանգութիւն ոչ ածելու,
ԺԲ. Վասն ուրացողաց, թէ որպէս շնորհին արժան առնելու,
ԺԳ. Վասն վախճանելու շնորհին արժան առնելու,
ԺԴ. Վասն թէ զնոր հաւատացեալս որպէս պարտ է մկրտելու,
ԺԵ. Վասն եպիսկոպոսաց քաղաքէ ի քաղաք շփոխելու,
ԺԶ. Վասն ժառանգաւորաց որ զեկեղեցիսն արհամարհեն,
ԺԷ. Վասն ժառանգաւորաց որ տոկոսիս առնուն։

- ԺԸ. Վասն սարկաւազի՝ արէնս ոչ տալ:
- ԺԹ. Վասն զհերձուածողսն մկրտելոյ:
- Ի. Վասն կիրակէի օրն ոչ կրկնել:
- ԻԱ. Վասն ժառանգաւորաց որ զոհեցին և ապա դարձան:
- ԻԲ. Վասն որք վտանգիւ և բռնութեամբ զոհեցին:
- ԻԳ. Վասն որ բռնութեամբ զխօսեցեալ աղքատնս յափշտակեն:
- ԻԴ. Վասն ուխտաւորաց որ ոչ կամին ճաշակել ի մսոյ:
- ԻԵ. Վասն եկեղեցոյ ստացուածոյն որ վաճառեն:
- ԻԶ. Վասն պոռնկացելոց ընդ անասունս ապաշխարելոյ:
- ԻԷ. Վասն բորոտաց և դիւահարաց, թէ որպէս պարտ է աղաւթել:
- ԻԸ. Վասն եպիսկոպոսաց որ ոչ ընկալան:
- ԻԹ. Վասն որ կուսութիւն խոստացան և արհամարհեցին:
- Լ. Վասն շնացողաց:
- ԼԱ. Վասն թէ մայր զմանկունսն սպանանէ:
- ԼԲ. Վասն որ ընդ երկու քնոսն ապականութիւն գործէ:
- ԼԳ. Վասն կնոջ որ երկու եղբարց ամուսնասցի:
- ԼԴ. Վասն որք ի բազում ամուսնութիւնս անցան:
- ԼԵ. Վասն որք ցանկան ձեռն արկանել կնոջ և ոչ կարացին:
- ԼԶ. Վասն երախայից որ ոչ դադարեն ի մեղանշելոյ:
- ԼԷ. Վասն մկրտելոյ զյղիսն:
- ԼԸ. Վասն զշնացեալսն ոչ մատուցանել ի քահանայութիւն:
- ԼԹ. Վասն քահանայից ոչ երթալ յերկրորդ հարսանիսն:
- Խ. Վասն նախ քան զձեռնադրութիւնն մեղուցեալ ժառանգաւորաց:
- ԽԱ. Վասն կանանց քահանայից որ շնացան յառաջ կամ յետոյ քան զկարգ:
- ԽԲ. Վասն երեսնամեայ ձեռնադրելոյ զքահանայս:
- ԽԳ. Վասն որք ի հիւանդութեան մկրտեցան և խնդրեն ձեռնադրութիւն:
- ԽԴ. Վասն քահանայից որ յանդիման եպիսկոպոսաց աղաւթս կատարեն:
- ԽԵ. Վասն սարկաւազաց յեկեղեցիս լինել:
- ԽԶ. Վասն որք զամուսնութիւն արհամարհեն:
- ԽԷ. Վասն ծառայից, որ ի ծառայս աստուածպաշտութեան ելանել կամին ի տերանց:
- ԽԸ. Վասն որ գարշին ի մսակերաց:
- ԽԹ. Վասն որ յամուսնացեալ իրիցուէ խորշի:
- Ս. Վասն որ զխորհուրդ եկեղեցոյ ի տան գործեն:
- ՍԱ. Վասն որ զեկեղեցոյ պտուղն ծախեն:
- ՍԲ. Վասն որ գարշին ազապաց:
- ՍԳ. Վասն քահանայից որ ի կապեղայս մտանեն:
- ՍԴ. Վասն սարկաւազաց և ալլ ուխտի մանկանց որ զհաց և զգինի արհնեն:
- ՍԵ. Վասն որ յեպիսկոպոսէն կարգացն երդմանեցուցանել զերախայս:
- ՍԶ. Վասն քահանայից որ մասունս բառնան յազապաց:
- ՍԷ. Վասն որք յեկեղեցիս ճաշ ուտեն:
- ՍԸ. Վասն որք ի կիրակէի և ի շաբաթու հրէանան:
- ՍԹ. Վասն որ ալր և կիւն ի միասին ի բաղանիս մտանեն:
- Կ. Վասն որ ընդ հերետիկոսսն հաղորդին:
- ԿԱ. Վասն որք աղաւթս առնեն առ յարարածս:
- ԿԲ. Վասն թովաց և կախարդաց:
- ԿԳ. Վասն որք ընդ շրէայս և ընդ հերձուածողս և ընդ հեթանոսս հաղորդին:
- ԿԴ. Վասն եպիսկոպոսի որ ոչ գա ի կոչեցեալ ժողովն:
- ԿԵ. Վասն կանանց որ փոքրեն զզլուխս և առնացի զգնոն:
- ԿԶ. Վասն զաւակաց որ ի պատճառս աստուածպաշտութեան թողու[ն] զծնաւոյ:
- ԿԷ. Վասն որ թողու զիւր զաւակն յաղագս ճգնութեան:
- ԿԸ. Վասն որ ի կիրակէի կամ յաւուրս Պենտակոստէից պահեն:
- ԿԹ. Վասն որք զեկեղեցական պահս լուծանեն:
- Ղ. Վասն որք ի ժողովոց մարտիրոսաց գարշին:
- ՂԱ. Վասն լուծեալ ժառանգաւորաց որ ի ժողովս գան:
- ՂԲ. Վասն որ զօտար արսն առնաց թխթոյ քահանայ ձեռնադրեն:

- 2Գ. Վասն իրիցանց որ կանոնական թուխթ տան:
 2Դ. Վասն գաւառաց եպիսկոպոս եպիսկոպոսին կարգել:
 2Ե. Վասն եպիսկոպոսաց Էր յալլում գաւառ ձեռնադրութիւն առնել:
 2Զ. Վասն եպիսկոպոսաց որ զմիմեանց սահմանս լուծանեն:
 2Է. Վասն այնոցիկ որ ոչ ընկալան զձեռնադրութիւն՝ մի՛ հաղորդեսցին:
 2Ը. Վասն ձեռնադրեալ եպիսկոպոսաց որ ոչ ընկալան ժողովուրդն:
 2Թ. Վասն եպիսկոպոսաց որ փոխանորդ կացուցանեն:
 3. Վասն եպիսկոպոսաց գիտուն և իշխան լինի և զիւր ինչսն առանձին:
 3Ա. Վասն եպիսկոպոսաց ամենայն իրաց իշխանութիւն ունել յեկեղեցիսն և ընչիցն:
 3Բ. Վասն որք յազգի յազգի ի մեղս անկանին:
 3Գ. Վասն որ զառժամայն մկրտեալսն ի քահանայութիւն մատուցանեն:
 3Դ. Վասն հերետիկոսաց ընդ ուղղափառսն ոչ աղաւթեալ:
 3Ե. Վասն որ ի հանգստարանս և ի վկայարան հերետիկոսաց երթան:
 3Զ. Վասն որ ընդ հերետիկոսսն ամուսնութիւն առնեն:
 3Է. Վասն պառաւանց որ յառաջոյ նստին:
 3Ը. Վասն ընտրութեամբ առնել եպիսկոպոսն:
 3Թ. Վասն զարբութիւնսն յալլ տեղիս ոչ առաքել:
 4. Վասն ժողովրդականաց որ եկեղեցւոյ գիրս կարգան կամ սաղմոս ասեն:
 4Ա. Վասն սաղմոս ասել և գիրս կարգալ:
 4Բ. Վասն ամենայն ժողովս պաշտան լինել:
 4Գ. Վասն զկնի վարդապետութեան երախայից աղօթս առնել:
 4Դ. Վասն ապաշխարողաց և հաւատացելոց նոյնպէս:
 4Ե. Վասն աշխարհականաց որ ի բեմս ելանէ:
 4Զ. Վասն կէսսարկաւագաց որ զսարկաւագաց տեղիս կամին ունել:
 4Է. Վասն ուրարի, թէ ո՛րպէս պարտ է ունել:
 4Ը. Վասն կէսսարկաւագաց ոչ թողուլ զգրուսն:
 4Թ. Վասն որ յետ երկուց շաբաթուց Քառասնորդացն ի մկրտութիւն գան:
 5. Վասն որք կամին գալ ի մկրտութիւն:
 5Ա. Վասն Աւետարան կարգալոյ:
 5Բ. Վասն որք ի հիւանդութեանն մկրտին:
 5Գ. Վասն զմկրտեալսն աւծանելոյ:
 5Դ. Վասն թէ ի Քառասնորդսն շաբաթ և կիրակէ պատարագ մատուցանել և ոչ յամենայն
 ատուր:
 5Ե. Վասն զմեծ ի հինգշաբթին ոչ լուծանել:
 5Զ. Վասն հարսանեաց ի Քառասնորդս և ի Պենտակոստն և ի կիրակէսն ոչ առնել:
 5Է. Վասն ըսպասոյ և երգոց հարսանեաց:
 5Ը. Վասն քահանայից ըստահակ տեսիլս տեսլեան:
 5Թ. Վասն հանգանակողաց:
 6. Վասն քահանայից որ յառաջ քան զեպիսկոպոսն ի սեղանն նստին:
 6Ա. Վասն եպիսկոպոսաց յազարակս և ի գեւղս ոչ նստել:
 6Բ. Վասն եպիսկոպոսաց և քահանայից որ ի շինական տունս պատարագս մատուցանեն:
 6Գ. Վասն ի յեկեղեցիս զկանոնեալ գիրսն կարդան:
 6Դ. Վասն ոչ լուծանելոյ զնիկիական կանոնսն (էջ 46ա—46բ, հմմտ. Գ, էջ 57բ—60ա,
 Բ, էջ 51ա—53բ, Տ, էջ 58ա—61ա):

Հռդ. Ա, էջ 73: ՄՄ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում այս հոգվածից մինչև ի հոգվածը չի պահվել: Մ 3369 ձեռագրում այս հոգվածը դրված է ԻԶ համարի տակ (էջ 37ա):

Հռդ. Բ, էջ 73: Մ 3369 ձեռագրում այս հոգվածը դրված է ԻԷ համարի տակ: Այստեղ էական տարբերություն չկա, եղածը ուղղագրական կամ քերականական տարբերություն է, օրինակ, այս տարբերակում մի հատվածը կարդում ենք այսպես. «զնոր տունկս և նոր յուսմունսն» կամ «ածել յեպիսկոպոսութիւն», ուր չի պահվել բնագրի «յառաջ» բառը (էջ 37ա): Երկու հոգվածում էլ «և» շաղկապի փոխարեն Մ 659 ձեռագրում դրված է «կամ» (էջ 85բ—86ա), իսկ «զնորտունսն»-ը՝ «նոր ուսմունսն» ձևով (էջ 86ա):

Հռդ. Գ, էջ 73: Մ 3369-ում այս հոգվածը տես ԻԸ համարի տակ: Մ 659-ում տարբերությունը այսպիսին է. «բայց ի մարէ և ի հանոյ և ի քեռէ» (էջ 86ա): Մ 3369-ում չի պահվել

«ի հանույ» բառը, իսկ «ի ներքս աշական»-ը պահվել է «ի ներքսականս» (էջ 37ա) ձևով, որը պետք է ուղղել «ի ներքս [աշ]ականս»:

Հոդ. Դ, էջ 73: Մ 3369-ում այս և հաջորդ հոդվածները սխալմամբ դրված են «ի» և «ի» համարների տակ (էջ 37ա), մինչդեռ իր՝ ձեռագրի հերթականության համապատասխան, պետք է լինեն «ի» և «և» համարները: Մ 659-ում վերջին հատվածը այսպես է. «Եպիսկոպոսաց մերձակայութեան ի վտանգի» (էջ 86ա):

Հոդ. Ե, էջ 74: Մ 659-ում չի պահվել «գառ» բառը:

Հոդ. Զ, էջ 74: Մ 3369-ում այս հոդվածը տեղի վրա համարի տակ (էջ 37ա): Տարբերությունը Մ 659, 3369 ձեռագրերում միևնույն բառերի մեջ է, երկուսն էլ շունեն բնագրի երկրորդ «գառառի» բառը. «սովորութիւն» բառի փոխարեն Մ 3369-ում դրված է «ի սպասաւորութիւն», Մ 659-ում՝ «սովորութիւնսն», իսկ վերջին բառը, այսպես է. «ձեռն նորա» (Մ 3369, էջ 37ա) և «սորոգածեալ» (Մ 659, էջ 86ա):

Հոդ. Է, էջ 74: Մ 3369-ում այս հոդվածը տեղի վրա համարի տակ (էջ 37բ): Տարբերությունը Մ 659-ում այսպես է. «Երուսաղէմացւոյ և զմայրաքաղաքացն» (էջ 86ա), իսկ Մ 3369-ում «Երուսաղէմի» տեղանունը դրված է «մի» ձևով, որը հասկացվում է «Երուսաղէմի» մի: Ճիշտ այդպիսի ձևով է գրված համահավասար համար օգտագործված acdkmprstv ձեռագրերում (տե՛ս վերևում, էջ 74): Սրանից թերևս ենթադրենք, որ Մ 3369-տարբերակը առաջ է եկել այս խմբի ձեռագրերի որևէ մի օրինակից:

Հոդ. Ը, էջ 74: Մ 3369-ում այս հոդվածը տեղի վրա համարի տակ (էջ 37բ): Բնագրի «աւժանել» բառից առաջ Մ 659, 3369 ձեռագրերում ունեն «և» այսինքն «և աւժանել»: Հոդվածի սկզբի մի հատվածը Մ 3369-ում այսպես է. «զայնոսիկ որ ի հաւատա[ց]ելոց ժառանգութենէ են գրեալք» (էջ 37բ), իսկ բնագրի «եկեալքն» բառի փոխարեն այս ձեռագրում կարդում ենք «քաղաքն» (էջ 37բ): Տե՛ս և համարի տակ (էջ 37բ):

Հոդ. Թ, էջ 74: Մ 3369-ում այս հոդվածը տեղի վրա համարի տակ (էջ 37բ): Միակ ձևական տարբերությունը Մ 659-ում՝ «յետ» բառի փոխարեն դրված է «զկնի» (էջ 86բ):

Հոդ. Ժ, էջ 74: Մ 3369-ում այս հոդվածը տեղի վրա համարի տակ (էջ 37ա): Մ 659-ը ունի «յանդիմանել ոչ» ձևով (էջ 80բ):

Հոդ. ԺԱ, էջ 74: Մ 3369-ում լՔ (էջ 37ա):

Հոդ. ԺԲ, էջ 75: Մ 3369-ում այս հոդվածը տեղի վրա համարի տակ, բայց սխալմամբ նշված է «ի» (էջ 37բ): Այս ձեռ-ում էական տարբերությունն այն է, որ «ի» բառը ունի «իւրեանց», իսկ մյուս երկու բառերը՝ «ապաշխարեալ» և «հաղորդեալ» ձևերով: Մ 659-ում հոդվածի մի հատվածը այսպես է. «յամենայն աշխարհաստիւրացս Դ ամս արտասուաւք և մտերմութեամբ ապաշխարել և ճգնութեամբ» (էջ 86բ). իսկ «հաղորդել» բառի փոխարեն այստեղ կարդում ենք «հաւասարել»:

Հոդ. ԺԳ, էջ 75: Մ 3369-ում ԽԳ (էջ 37բ): Այստեղ չի պահվել «արժանի» և «իսկ կեցեալք արգելուլ» բառերը. «անարժանք» բառն էլ փոխարինված է «արժանի» բառով: «Արժանի առնել»-ը Մ 659-ում փոխարինված է «հաղորդել» բառով: «Իսկ կեցեալք արգելուլ» հատվածը այստեղ ևս չի պահվել (էջ 87ա):

Հոդ. ԺԴ, էջ 75: Մ 3369-ում ԽԴ (էջ 37բ): Բնագրի «զերեամ մի» հատվածը Մ 659-ում դրված է «զերիս ամս» (էջ 87ա), իսկ Մ 3369-ում՝ «զերկամ մի» ձևերով, «մկրտել» բառը՝ «մկրտիլ»:

Հոդ. ԺԵ, էջ 75: Մ 3369-ում ԼԳ (էջ 37ա): Այստեղ հոդվածի վերջին հատվածը այսպես է. «յայլ քաղաքս փոխել խոռվութեանս»: Մ 659-ում եղածը՝ բնագրի «յայլմէ»-ի փոխարեն ունի «յիւրմէ» (էջ 87ա), ավելի ճիշտ է, իսկ «յաղագս»-ը փոխված է «վասն»-ով:

Հոդ. ԺԶ, էջ 75: Մ 3369-ում ԽԶ (էջ 37բ): Մ 659-ի հոդվածը բերում ենք ամբողջությամբ. «Պարտ է դարձամարհողսն ժառանգաւոր իւրեանց եկեղեցաց, յայլ ուրեք ոչ պաշտել» (էջ 87ա):

Հոդ. ԺԷ, էջ 75: Մ 3369-ում ԼԴ (էջ 37ա): Այստեղ հոդվածը շարունակվում է. «Եթէ առցէ նզովեալ եղիցիս: Բնագրի «ստոկոսիս» բառը Մ 659-ում դրված է «վաշխ» ձևով, իսկ հոդվածի վերջն այսպես է. «Կամ կիսամուսնութիւնն՝ շահի յաղագս» (էջ 87ա): Վերջին երկու բառերը թերևս պետք է լինի «շահի աղագաւ» կամ «յաղագս շահի» շարադասութեամբ:

Հոդ. ԺԸ, էջ 75: Մ 3369-ում ԼԸ (էջ 37բ): Բնագրի «եստել» և «երիցու» բառերն այստեղ համապատասխանաբար կարդում ենք «եստիլ» և «քահանայիցս»: Մ 659-ում հոդվածի վերջն այսպես է. «և ոչ ընդ նոսա նստել» (էջ 87ա): Ուրիշներ «նոսա» բառը ուղղել են «երիցու»:

Հոդ. ԺԹ, էջ 76: Մ 3369-ում ԽԸ (էջ 37բ): Այստեղ «որք»-ը փոխարինված է «որք»-ով և

չի պահվել բայը՝ «մկրտել»։ Ն՝ 659-ում հոգվածի սկիզբը ունի շեղում. «պարտ է զհերձու-
ժողս դարձնելու Պաղիանոսս կոչեցեալս Մանտանացիս մկրտել» (էջ 87ա)։

Հոգ. Ի, էջ 76: Ն՝ 3369-ում լծ (էջ 37աբ)։ Բնագրի «կիրակէի» բառին նախորդում է «յա-
ւուր»։ Ն՝ 659-ի ունեցածը բերում ենք ամբողջությամբ։ «Ոչ է պարտ կիրակէին աղաթելով
ծունր կրկնել և յաւուրս Պէնտակոստէից» (էջ 87ա)։

Հոգ. ԻԱ, էջ 76: Ն՝ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562, 3369 ձեռագրերում այս հոգվածը
տե՛ս Ահամարի տակ, Դրանցում չեն պահպանվել «խոստովանեղեն» բառերը, իսկ «առնել» բառի
փոխարեն գրված է «լինել» բառը. Ն՝ 649, 650, 651, 2964-ում չի պահվել նաև «վասն» բառը.
որը Ն՝ 648, 3562-ում փոխարինված է «առ» բառով։ Հոգվածի վերջը Ն՝ 3369-ում այսպես է.
«Բայց եթէ յոյժ կեղծաւոր և երկիւղածութեամբ եպիսկոպոսին հրամայիցէ» (էջ 36ա)։ Բնագրի
եւ ոչ ի խառնա-ը այստեղ պահված է «ի խօսն», իսկ «սարկաւագին» բառը՝ հոգնակի «սար-
կաւագունք» ձևերով։ Ն՝ 659-ում տարբերությունը ցույց տալու համար հոգվածը բերում ենք
ամբողջությամբ. «Պարտ է որ զոհեցին երիցունք, իսկ ապա ի բաց դարձան և կացին ի խոս-
տովանութիւն ոչ ամենեկին լուծանել, այլ աթոռոյն միայն արժանի լինել, ոչ մատուցանել պա-
տարագ նոցա և ոչ ի խառն կալ և ոչ այլ ինչ այսպիսի պաշտել զքահանայութիւնն։ Նմանա-
պէս և սարկաւագաց նմին պատուի արժանի լինել, բայց ոչ քարոզել և ոչ սպասաւորել, բայց
եթե վասն երկիւղածութեան նոցա եպիսկոպոսն հրամայեցէ» (էջ 87աբ)։

Հոգ. ԻԲ, էջ 76: Ն՝ 3369-ում եւ (էջ 38աբ)։ Ն՝ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձե-
ռագրերում ԻԲ—ԼԷ հոգվածները չեն պահվել։ Ն՝ 659-ի այս հոգվածը բերում ենք լրիվ. «Պարտ
է ըստ վտանգին և բռնութեան բազմին զոհեալս, բայց խոստովանեալս զինքեանս միշտ քրիս-
տոնեայս Գ ամս ապաշխարեալս և այնպէս շնորհին արժանի լինել» (էջ 87բ)։

Հոգ. ԻԳ, էջ 77: Ն՝ 3369-ում եթ (էջ 38ա)։ Այստեղ չի պահվել հոգվածի վերջին՝ «թէպէտ
և բռնազրաւեցան» հատվածը։ Այս հոգվածը Ն՝ 659-ում այսպես է «Զխառնեցեալ աղջկունս
յայլոց յափշտակե[ա]լ պարտ է նախկին խառնելոյն ի բաց ս.ս.լ. զի թեպէտ և բռնարարեցան»
(էջ 87բ—88ա)։

Հոգ. ԻԴ, էջ 77: Ն՝ 3369-ում Մ (էջ 38ա)։ Այս հոգվածը քանի որ Ն՝ 659-ում խիստ հա-
մառու է, իսկ Ն՝ 3369-ում զգալի շափով տարբեր, այդ պատճառով այս երկու ձեռագրերի
ունեցածը բերում ենք ամբողջապես. «Թէ ոք պղծէ զքանչար՝ ընդ մսոյ ուտել՝ որոշեցի»
(Ն՝ 659, էջ 88ա)։

«Որք ուխտին անտի իցեն երիցունքն և սարկաւագունք և հեռի իցեն ի մսոյ կամ զի ճա-
շակեցեն և կամիցին պահեսցեն ի մսոյ. ապա թէ պղծեցին կամ արհամարհեցին մինչև
ցբանջարն, այսինքն ընդ մսոյն անկանիցի կամ պահիցի, ի միսն չուտիցեն և ոչ անսայցեն
կանանց, լուռ լիցին ի յաստիճանէ քահանայութենէն» (Ն՝ 3369, էջ 38ա)։

Հոգ. ԻԵ, էջ 77: Ն՝ 3369-ում լէ (էջ 37բ)։ Այստեղ հոգվածի միտքը փոխված է, ահա վեր-
ջինս. «Ոչ է պարտ զեկեղեցեանց (ՏԻԸ) երիցանց վաճառանոց նստիլ և զատ վաճառել»։
Ն՝ 659-ում «երիցուն»՝ եզակի ձևով։

Հոգ. ԻԶ, էջ 77—78: Ն՝ 3369-ում եւ (էջ 38ա)։ Այստեղ երկու տարբերություն կա. բնագրի
«յետ» և «ապաշխարել» բառերը գրված են «զհետ» և «ապաշխարեալ» ձևերով։ Ն՝ 659-ում
բնագրի «կենդանիսն» և «ապա» բառերը համապատասխանաբար փոխարինված են «անա-
ստնս» և «իսկ» բառերով։ Այստեղ չի պահվել նաև երկրորդ «այսպէս»-ը, իսկ վերջին բառը
գրված է «հաղորդել» անորոշ ձևով։

Հոգ. ԻԷ, էջ 78: Ն՝ 3369-ում ՄԱ (էջ 38ա)։ Ն՝ 659 ձեռագրում բնագրի «դիւահարաց» բա-
ռից հետո մի փոքր ընդարձակ է. «դիւահարաց հաւատացելոց աղաթակից լինել մինչև ի ժա-
մանակ սրբելոյ» (էջ 88ա)։

Հոգ. ԻԸ, էջ 78: Ն՝ 3369-ում ՄԲ (էջ 38ա)։ Բնագրի «եպիսկոպոսունս» և «զայլոց» բա-
ռերն այստեղ տրված են «յեպիսկոպոսութիւնս» և «զայլ» ձևերով։ Ն՝ 659-ի ունեցածը բերում
ենք լրիվ. «Ոչ է պարտ կացելոց եպիսկոպոսաց և ընկեցելոյ, զայլ եկեղեցիս նեղել» (էջ 88ա)։

Հոգ. ԻԹ, էջ 78: Ն՝ 3369-ում ՄԳ (էջ 38ա)։ Բնագրի «ամուսնացելոցն»-ն այստեղ գրված
է «ամուսնացեալսն»։ Ն՝ 659-ում հոգվածը այսպես է. «Որք զկուսութիւն խոստացան և արհա-
մարհեն՝ զերկամուսնացելոցն կալցին զսահման» (էջ 38ա)։

Հոգ. Լ, էջ 78: Ն՝ 3369-ում ՄԴ (էջ 38ա)։ Այստեղ հոգվածը շարունակվում է. «և ապա
հաղորդեցի»։ Ն՝ 659-ում կարդում ենք. «շնացաւ ոք» և «լինել» (էջ 88ա) ձևերով։

Հոգ. ԼԱ, էջ 78: Ն՝ 3369-ում ՄԵ (էջ 38ա)։ Սկզբի տողը այստեղ այսպես է. «եթէ մայր
զմանուկ իւր սպանցէ զամենայն»։ Հոգվածի վերջին մասը մի փոքր այլ է. «Եթեկ եթէ ոչ
սպանութիւնս առնեն կամ սատանայի որոգայթիւք եղիցի՝ է ամ ապաշխարեցեն» (էջ 38աբ)։

Մ 659-ում այս հոդվածը բաժանված է երկու մասի և դրված է Ա, Բ համարների տակ։ Անվանումները. «Ա. Եթե մայր սպանեց զմանուկ՝ զամենայն ժամանակս իւր ապաշխարեացէ և ի վախճանին հաղորդեսցի. և որք զկամաւոր սպանութիւնն գործեն նմանապէս։ Բ. Որք զակամայ սպանութիւնս առնեն՝ է ամ ապաշխարեսցեն» (էջ 88բ)։

Հոդ. ԼԲ, էջ 78—79։ Մ 3369-ում ՊՋ (էջ 38բ), Մ 659-ում ԼԳ (էջ 88բ)։ Վերջում հոդվածն այս շարադասութիւնն ունի. «Եթե ուրուք զխաւեալ զկոյս (վերջին բառը ձախ լուսանցքում—Վ. Հ.) ապականեսցի ընդ բեռ նորա և դարձեալ ընդ խաւելոյն ամուսնացի՝ և՛ ինքն և՛ զիւրեքս նորա ժ ամ ապաշխարեսցեն և այսպէս հաղորդեսցի աւրիւնացն» (Մ 659)։

Հոդ. ԼԳ, էջ 79։ Մ 3369-ում ՍԷ (էջ 38բ), Մ 659-ում ԼԴ (էջ 88բ)։ Առաջինում բացակայում է «երկուց» բառը, իսկ հոդվածի վերջում շարունակվում է. «եկեղեցւոյն կամ ի հաղորդութենէս։ Վերջին ձեռագրում ունի այսպիսի տարբերութիւն. «Կին որ եթէ» և «մինչև ցամազ որոշեալ կացցէ»։

Հոդ. ԼԴ, էջ 79։ Մ 3369-ում ՍԸ (էջ 38բ), Մ 659-ում ԼԵ (էջ 88բ)։ Վերջինում հոդվածն այսպէս է. «Եթե որ բազում ամուսնութեամբ վարեցաւ՝ ի վախճանին շնորհին արժանի լիցին»։ Իսկ առաջինում «շնորհին» բառը դրված է «շնորհացն» ձևով։

Հոդ. ԼԵ, էջ 79։ Մ 3369-ում ՍԹ (էջ 38բ), Մ 659-ում ԼԶ (էջ 88բ—89ա)։ Առաջինում՝ «ընդ ննչել կնոջ», իսկ «արկեայ» բառը գրված է «արկցէ» ձևով։ Մ 659-ում հաջորդ՝ ԼԶ հոդվածի առաջին՝ «երախայն» բառը դուրս է ընկել և մնացածը միացրել են այս հոդվածին՝ այսպէս. «Եթե որ ցանկացի ընդ կնոջ ննչել և ձեռն ոչ արկցէ՝ անպարտ լիցի, իսկ ձեռն արկեալ և ոչ կարացեալ՝ պարտաւոր լիցի ապաշխարութեան, կամ գաղարեսցէ ի մեղանչելոյն կամ ընկնացի արտաքս»։

Հոդ. ԼԶ, էջ 79։ Մ 3369-ում Կ (էջ 38բ)։ Այստեղ հոդվածը աղավաղվել է. «Երեխայն կամ գարանեայ մեղանչէ ի բաց մերժեսցի»։

Հոդ. ԼԷ, էջ 79։ Մ 3369-ում ԿԱ (էջ 38բ)։ Այստեղ «էս»-ն փոխարինված է «ես»-ով, իսկ Մ 659-ում բացակայում է «արժան է» բառը։ Հոդվածի սկիզբն էլ այսպէս է. «պարտ է և» (էջ 89ա)։

Հոդ. ԼԸ, էջ 79։ Մ 3369-ում Բ (էջ 36ա), Մ 659-ում ԼԸ (էջ 89ա)։ Մ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում պահվել է Կանոնագրքի ունեցած՝ ԼԸ համարը։ Այսպէս գրեթէ մյուս դեպքերում։ Այս և Մ 3369 ձեռագրերում հոդվածը շարունակվում է. «և եթէ իցեն քահանայր զհաղարեոցեն (Մ 3369-ում՝ զատապարտեսցեն) ի քահանայութենէն (Մ 648, 3369, 3562-ում՝ ի քահանայութենէս) (Մ 648, էջ 11բ, 649, էջ 31ա, 650, էջ 35ա, 651, էջ 23բ, 2964, էջ 44ա, 3562, էջ 281ա)։ Այս շարունակութիւնը Մ 659-ում դրված է որպէս առանձին հոդված՝ և համարի տակ, միայն թե «քահանայք» բառը փոխարինված է «ծառանգաւորք» բառով։

Հոդ. ԼԹ, էջ 79։ Մ 3369-ում Գ (էջ 36ա), Մ 659-ում ԼԸ (էջ 89ա)։ Մ 648 ձեռագրում այս հոդվածը միացված է նախորդ՝ ԼԸ հոդվածին (էջ 11բ), իսկ Մ 3265-ում դրված է աչ լուսանցքում, դարձյալ ԼԹ համարի տակ (էջ 281ա)։ Չորս ձեռագրերում բնագրի «յերկրորդ» բառը գրված է «երրորդ» (Մ 649, էջ 31ա, 650, էջ 35ա, 651, էջ 24ա, 2964, էջ 44ա)։

Հոդ. Խ, էջ 79—80։ Մ 3369-ում՝ Դ (էջ 36ա), Մ 659-ում ԽԱ (էջ 89ա)։ Տարբեր ձեռագրերում հոդվածի սկզբի մասը ունի բառերի ետեառաւորութիւն, այսպէս. «Ոչ է պարտ նախ քան զձեռնադրել (Մ 3369-ում՝ զձեռնադրեալ) զերիցունսն պատարագ մատուցանել մեղուցելոցն (Մ 3369-ում զմեղուցեալսն)» (Մ 651, էջ 24ա, 650, էջ 35ա, 649, էջ 31ա, 2964, էջ 44ա). «Ոչ է պարտ զերիցունսն նախ քան զձեռնադրութիւնսն մեղուցեալս մատուցանել պատարագ» (Մ 648, էջ 11բ, 3562, էջ 281ա), «Ոչ է պարտ երիցանց մեղուցելոց յառաջ քան զձեռնադրութիւնսն պատարագ մատուցանել» (Մ 659, էջ 89ա)։ Այնուհետև ինչպէս բնագրում։

Հոդ. ԽԱ, էջ 80։ Մ 3369-ում ԿԲ (էջ 38բ)։ Մ 648, 649, 650, 651, 659, 2964, 3562 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել։ Մ 3369 ձեռագրում կան այսպիսի շեղումներ. 1. «զտցի» բառի փոխարեն կարգում ենք «զտցեն»։ 2. «և ոչ է արժան»-ին նախորդում է «ոչ կարէ»-ին, այսպէս՝ «ոչ կարէ և ոչ է արժան»։ 3. Այստեղ չի պահվել բնագրի «յետ» բառը։ 4. «մատուցանել» բառը փոխարինված է «մերձուցանել» բառով։ 5. երկու տեղ հանդիպում ենք բառերի ետեառաւորութեան, այսպէս. «արժան է արձակել» և «քահանայ լինել»։

Հոդ. ԽԲ, էջ 80։ Մ 3369-ում Ե (էջ 36ա)։ Այստեղ «քահանայ»-ի փոխարեն կարգում ենք «գործ երկց», իսկ Մ 648, 659, 3562-ում միայն «երկց» (էջ 12ա, էջ 89ա, էջ 281բ)։ Մ 651, 650, 649 և 2964 ձեռագրերում այս հոդվածը համար չունի։

Հոդ. ԽԳ, էջ 80։ Մ 3369-ում ԿԳ (էջ 38բ)։ Մ 659 հոդվածը այսպիսին է. «Եթե որ ի հի-22—620

անդուժեան մկրտեսցի՝ մի՛ եկեսցէ յառաջ ի ժառանգութիւնն, զի ոչ յաւժարութեամբ հաւատաց, բայց եթն Լրկիւղած իցէ կամ հարկ ինչ յիցիս (էջ 89աբ)։ ՅՅ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում շի պահվել այս հոդվածից մինչև ՄԹ հոդվածը ներառյալ։

Հոդ. ԽԴ, էջ 80: Յ 3369-ում ԿԴ (էջ 38բ)։ Այստեղ մի հատվածը այսպես է. «եպիսկոպոսին յողոթս չէս»։ Ահա Յ 659-ի նույն հոդվածը. «Որք գիւղից երիցունք են ի քաղաքս կամ յանդիման եպիսկոպոսին աղաթս ոչ կատարեսցեն» (էջ 89բ)։

Հոդ. ԽԵ, էջ 81: Յ 3369-ում ԿԵ (էջ 39ա)։ Վերջին հատվածը այսպես է. «որ ի Գործս առաքելոցն գործեն»։ Յ 659-ում այլ դասավորութիւն ունի հոդվածի սկիզբը. «Սարկաւադունք եւթն պարտին լինել» (էջ 89բ)։

Հոդ. ԽԶ, էջ 81: Յ 3369-ում ԿԶ (էջ 39ա)։ Այստեղ ավելի է մեկ բառ. «արհամարհիցէ կամ մեղադրիցէ»։ Յ 659-ում «որպէս» բառը փոխարինված է «որ» բառով, իսկ «Աստուծոյ»-ն շի պահվել (էջ 89բ)։

Հոդ. ԽԷ, էջ 81: Յ 3369-ում ԿԷ (էջ 39ա)։ Յ 659-ում հոդվածն այսպես է. «եթն ոչ ծառայ պատճառաւ բարեգործութեան գնասցէ ի տէրանց իւրոց ոչ ինչ ի նոցանէ խափանել՝ նզովեսցի» (էջ 89բ)։

Հոդ. ԽԸ, էջ 81: Յ 3369-ում ԿԸ (էջ 39ա), Յ 659-ում ՂԷ (էջ 93ա), Վերջին ձեռագրում այս հոդվածն այսպիսի ձև ունի. «եթն որ պիղծ վարկցի զմասկերն՝ նզովեալ լիցի»։

Հոդ. ԽԹ, էջ 81: ՅՅ 3369-ում ԿԹ (էջ 39ա), Յ 659-ում ԽԸ (էջ 89բ)։ Միակ էական տարբերութիւնն այն է, որ Յ 659 ձեռագրում բնագրի «խղճիցէ»-ն փոխարինված է «խտրեսցէ» բառով։ Այստեղ ԽԹ համարի տակ նշված է մի հոդված, որ մյուսները չունեն. «եթն որ արհամարհեսցէ զտուն Աստուծոյ դիւր (ՏԻԸ) արհամարհելի լինել՝ նզովեսցի» (էջ 89բ)։

Հոդ. Ս, էջ 81: Յ 3369-ում Հ (էջ 39ա), Հմմտ. Յ 659-ի ունեցածը. «եթն որ արհամարհեսցէ զեկեղեցեան Աստուծոյ և զեկեղեցական խորհուրդ ի տան կամիցի գործել՝ նզովեսցի» (էջ 90ա)։

Հոդ. ՍԱ, էջ 81: Յ 3369-ում ՀԱ (էջ 39ա), Յ 659-ում տարբերութիւնը մի հատվածում է. «զեկեղեցական պողարերութիւնս առանց կամաց վերակացուին» (էջ 90ա)։

Հոդ. ՍԲ, էջ 82: Յ 3369-ում ՀԲ (էջ 39ա), Յ 659-ում տարբեր է հոդվածի սկզբի մասը. «եթն որ պիղծ վարկցի, զոր հաւատով» (էջ 90ա)։

Հոդ. ՍԳ, էջ 82: Յ 3369-ում ՀԳ (էջ 39ա), Յ 659-ում ՁԷ (էջ 92ա)։ Վերջին ձեռագրում «քահանայից» բառը փոխարինված է. «ժառանգաւորին» բառով։

Հոդ. ՍԴ, էջ 82: Յ 3369-ում ՀԴ (էջ 39ա), Յ 659-ում ՁԸ (էջ 92բ)։ Հմմտ. Յ 3369 ձեռագրում հոդվածի սկիզբը, «Ոչ է պարտ գրակարդացաց կամ կէսսարկաւազաց հացի օրհնութիւն տալ»։ Յ 659-ը բնագրի «կամ գինի արհնել»-ի փոխարեն ունի «կամ բաժակ արհնել»։ ձեռագրում այս երեք բառի վրա դրված է հանելու նշան։

Հոդ. ՍԵ, էջ 82: Յ 3369-ում ՀԶ (էջ 39ա), Յ 659-ում ՁԹ (էջ 92բ)։ էական տարբերութիւնը Յ 659-ում է. ահա նրա ունեցածը. «Ոչ է պարտ ումեք երդեմնեցուցանել, բայց զորս կարգեալ է եպիսկոպոսին»։

Հոդ. ՍԶ, էջ 82: Այս հոդվածը Յ 3369-ում շի համարակալված, իսկ Յ 659-ում դրված է Ղ համարի տակ (էջ 92բ)։ Այստեղ «քահանայից» բառը դարձյալ փոխարինված է «ժառանգաւորաց» բառով, իսկ Յ 3369-ում բնագրի «յաղապս մասունս»-ը փոխարինված է «յաղաքս» բառով։

Հոդ. ՍԷ, էջ 82: Յ 3369-ում ՀԷ (էջ 39ա), Յ 659-ում ՂԱ (էջ 92բ)։ Վերջին բառը Յ 3369-ում «ճաշ ուտել», իսկ Յ 659-ում «հաց ուտել» ձևերով։

Հոդ. ՍԸ, էջ 82: Յ 3369-ում ՀԸ (էջ 39ա), Յ 659-ում ՂԲ (էջ 92բ)։ Վերջին՝ «հրէանալ» բառը Յ 3369-ում «նման հրէի» ձևով։

Հոդ. ՍԹ, էջ 82: Յ 3369-ում ՀԹ (էջ 39բ), Յ 659-ում ՂԳ (էջ 92բ)։ Ահա վերջին ձեռագրի ունեցածը. «Ոչ է պարտ այրամարդոյն բաղանեաւք վարիլ»։

Հոդ. Կ, էջ 83: Յ 3369-ում Ձ (էջ 36ա), Յ 659-ում՝ ՂԴ (էջ 92բ)։ Բնագրի «ճաշել» բառը ՅՅ 651, 650, 2964, 3369 ձեռագրերում դրված է «ճաշակել» ձևով (էջ 24ա, 35ա, 44ա)։

Հոդ. ԿԱ, էջ 83: Յ 3369-ում Ը (էջ 36բ), Յ 659-ում ՂԵ (էջ 92բ), 651-ում ԿԲ (էջ 24ա), ՅՅ 648, 3369, 3562-ում չեն պահվել բնագրի «որ» (էջ 12ա, 36բ, 281բ), Յ 3369-ում՝ նաև «կամ առաքառերը» (էջ 36բ), այստեղ կրկնված է «յաղոթս» բառը։ Յ 659-ում հոդվածը այսպես է. «եթն որ հրեշտակաց կամ այլում արարածոց աղաթս մատուցանէ՝ նզովեալ լիցի»։ Բացի վերևում նշվածից Յ 3369-ում այս հոդվածը պահվել է նաև ՁԱ համարի տակ այս

ձևով. «Եթէ որ ընդ հրէ[շ]տակս յաղօթն կացցէ և կամ առ այլ որ արարածոց՝ նզովեալ եղիցի» (էջ 39ր)։

Հոդ. ԿԹ, էջ 83: ՄՄ 648, 649, 650, 651, 2964, 3369, 3562 ձևադրերում չի տալիս, այս հոդվածը, ՄՄ 659-ում այն պահվել է ՂԶ համարի տակ, ուր ընդգրկի «թով իցէ», «կախարդ իցէ»-ն դրված են «թովեսցէ», «կախարդեսցէ» բայական ձևով (էջ 93ա)։

Հոդ. ԿԳ, էջ 83: ՄՄ 3369-ում է (էջ 36ա), ՄՄ 659-ում ՂԶ (էջ 93ա)։ Բնագրի «աւրհնել» բառը ՄՄ 648, 649, 650, 651, 659, 2964, 3369, 3562 ձևադրերում փոխարինված է «տաւնել» (տօնել) բառով, ՄՄ 659-ում հոդվածի վերջին մասը չեղվում է այսպես. «կամ զատկական նուէրս ի նոցանէն առնուլ»։

Հոդ. ԿԴ, էջ 83: ՄՄ 3369-ում Զ (էջ 39բ), ՄՄ 659-ում ՂԹ (էջ 93ա)։ ՄՄ 3369-ում հոդվածի մի հատվածը այսպես է. «Եի ժողովս արհամարհելով ի կոչելոցն»։ ՄՄ 659-ում ընդարձակ է հոդվածի վերջին մասը. «Բայց վասն հիւանդութեան ներումն կալցին»։ ԿԴ—ԿԷ հոդվածները չեն պահվել ՄՄ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձևադրերում։

Հոդ. ԿԵ, էջ 83: ՄՄ 3369-ում ԶԲ (էջ 39բ), ՄՄ 659-ում ՄԳ (էջ 90ա)։ Վերջին ձևադրում բնագրի մի հատվածը կարդում ենք այսպես. «յաղագս կարծեցեալ ճգնութեան»։ Այստեղ «փոքրիցէ» բառը փոխարինված է «կտրեսցէ» բառով և չի պահվել «Իւր» բառը, Իսկ ՄԳ համարի տակ բերված է Գանգրայի կանոնախմբի ԺԴ հոդվածի համառոտ բովանդակությամբ, որը բացակայում է մյուս տարբերակներում. «Եթե որ կին յաղագս պարկեշտութեան թողցէ զԻւր այրն՝ նզովեալ լիցի» (ՄՄ 659, էջ 90ա)։

Հոդ. ԿԶ, էջ 83: ՄՄ 3369-ում ԶԳ (էջ 39բ), ՄՄ 659-ում ՄԶ (էջ 90աբ)։ Այս երկու ձևադրում գրեթե միանման են հոդվածի սկզբի մասը. «Եթէ ուրուք (ՄՄ 3369-ում՝ որ) որդիք թողցին զհաւատացեալ հայրս (ՄՄ 3369-ում՝ ծնողս) պատճառաւ րարէպաշտութեան (ՄՄ 3369-ում՝ պատճառաւ աստուածպաշտութեան)»։ ՄՄ 659-ում չի պահվել «Իբրեւ» բառը։

Հոդ. ԿԷ, էջ 84: ՄՄ 3369-ում ԶԴ (էջ 39բ), ՄՄ 659-ում ՄԵ (էջ 90ա)։ Վերջին ձևադրում բնագրի մի հատվածը շարադրված է այսպես. «յաղագս կարծեցելոյ ճգնաւորութեան»։

Հոդ. ԿԸ, էջ 84: ՄՄ 3369-ում Թ (էջ 36բ), ՄՄ 659-ում ՄԷ (էջ 90բ)։ ՄՄ 3369-ում չեն պահվել «յաւուրս» և «յաւուրս» բառերը, ՄՄ 648, 3369, 3562 ձևադրերում «եւ»-ը փոխարինված է «կամ»-ով (ՄՄ 648, էջ 12ա, 3562, էջ 281բ), Հմմտ. ՄՄ 659-ի ունեցածը. «Եթե որ յաղագս կարծեցելոյ ճգնութեան ի կիրակէի պահեսցէ կամ յաւուրս Պենտակոստէից՝ նզովեալ լիցի»։

Հոդ. ԿԹ, էջ 84: ՄՄ 659-ում ՄԸ (էջ 90բ)։ ՄՄ 3369-ում չի պահվել այս հոդվածը։

Հոդ. Զ, էջ 84: ՄՄ 3369-ում ԶԴ (էջ 39ա), ՄՄ 659-ում ՄԹ (էջ 90բ)։ Էական տարբերությունն այն է, որ «զարչեսցի» բառը ՄՄ 659-ում փոխարինված է «պիղծ վարկցի» բառերով, իսկ «ժողովոց»-ը՝ «ժողովս»։

Զ—ԶԳ հոդվածները չեն պահվել ՄՄ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձևադրերում։

Հոդ. ԶԱ, էջ 84: ՄՄ 3369-ում ԶԵ (էջ 39բ), ՄՄ 659-ում Կ (էջ 90բ)։ «Եի վիճակեցն» բառը ՄՄ 3369-ում պահվել է «Եի վիճակաց» ձևով, իսկ ՄՄ 659-ում փոխարինվել է «Եի ժառանգաւորաց» բառով, Այստեղ «իշխեսցէ» բառն էլ փոխարինված է «յանդգնեսցի» բառով։

Հոդ. ԶԲ, էջ 84: ՄՄ 3369-ում ԶԶ (էջ 39բ), ՄՄ 659-ում ԿԱ (էջ 90բ)։ Բնագրի «յաւատարաց»-ը ՄՄ 659-ում փոխարինված է «զոք յուխտաւորաց», իսկ վերջին երկու բառը՝ «Եի ժառանգութիւն ընդունել»։ ՄՄ 3369-ում գրված է «ածել» փոխանակ «մատուցանել»։

Հոդ. ԶԳ, էջ 84: ՄՄ 3369-ում ԶԶ (էջ 39բ), ՄՄ 659-ում ԿԲ (էջ 91ա)։ Միայն վերջին ձևադրում կա մի ավելացում. «երիցու ունեք»։

Հոդ. ԶԴ, էջ 84: ՄՄ 3369-ում ԶԷ (էջ 39բ), ՄՄ 659-ում ԿԳ (էջ 91ա)։ ՄՄ 659-ում հոդվածը ավելի պարզ է շարադրված. «Պարտ է մայրաքաղաքաց եպիսկոպոսին ամենեցուն եկեղեցական իրաց ունել հոգս և առանց նորա եպիսկոպոսի մի՛ լինել»։

Հոդ. ԶԵ, էջ 85: ՄՄ 3369-ում ԶԹ (էջ 39բ), ՄՄ 659-ում ԿԴ (էջ 91ա)։ Բնագրի երկրորդ հատվածը ՄՄ 659-ում այսպես է. «Եիւրմէ իշխանութենէ ի միա փոխել և ձեռնադրել»։ Իսկ ՄՄ 3369-ում «փոփոխել» բառի փոխարեն «փախել» կամ «փոփոխել»։

Հոդ. ԶԶ, էջ 85: ՄՄ 3369-ում Զ (էջ 39բ), ՄՄ 659-ում ԿԵ (էջ 91ա)։ Հոդվածի վերջին երեք բառը ՄՄ 659-ում ետևադրութիւն ունի. «այլոց եպիսկոպոսաց լուծանել»։

Հոդ. ԶԷ, էջ 85: ՄՄ 3369-ում ԶԱ (էջ 39բ), ՄՄ 659-ում ԿԶ (էջ 91ա)։ Բնագրի «ձեռնադրեալ ոչ ընկալցի» հատվածը ՄՄ 659-ում այսպես է. «ձեռնադրել ոչ հաւանեսցի», իսկ «եղիցի» բառը նույն ձևադրում փոխարինված է «կացցէ» բառով, ՄՄ 3369-ում՝ «նզովեալ եղիցի»։

Հոդ. ԶԸ, էջ 85: ՄՄ 3369-ում ԶԲ (էջ 39բ), ՄՄ 659-ում ԿԷ (էջ 91ա)։ Բնագրի սկզբի հատ-

վածը № 659-ում ունի այսպիսի շարադրություն. «Պարտ է ձեռնադրելու բախկոպոսին և ոչ կացելու ի ժողովրդենէն»:

Հոդ. ՀԹ, էջ 85: № 3369-ում ՂԳ (էջ 40ա), № 659-ում ԿԸ (էջ 90ա)՝ վերջին ձեռագրում այս հոդվածը հետևյալ կերպ է. «Ոչ է պարտ բախկոպոսի դալս փոխանակ իւր նստուցանել առանց ժողովուն»:

Հոդ. Ձ, էջ 85: № 3369-ում ԼԴ (էջ 40ա), № 659-ում ԿԹ (էջ 91ա)՝ Այս երկու ձեռագրերում էլ շեղումներն զգալի են, ուստի հոդվածները բերում ենք լրիվ. «Պարտ է և արժան ամենայն բախկոպոսաց եկեղեցեաց անիրաւաց ունել իշխանութիւն և երիցանցն, իսկ որ առանձինն ինչ է բախկոպոսին ի գէպէ բախկոպոսին, որոց կամի թողուլ» (№ 3369): «Պարտ է գիտութիւն ունիլ եկեղեցականացն, իսկ որ առանձին ինչ է բախկոպոսին, ի գէպէ բախկոպոսին, որոց կամիցի թողուլ» (№ 659):

Հոդ. ՁԱ, էջ 85—86: № 3369-ում ՂԵ (էջ 40ա), № 659-ում Հ (էջ 91ա)՝ Բնագրի երեք բաժների ետևառաջութիւն կա № 3369-ում. «ունել ամենայն իրաց»։ Հոդվածի շարադասութիւնը մի փոքր այլ է № 659-ում, ահա այն. «Պարտ է բախկոպոսին ամենայն եկեղեցական իրաց ունել իշխանութիւն և որպէս կամիցի ի կարաւտեալս անարինել, ապա եթե և ինքն կարաւտ իցէ ի հարկաւոր պէտս՝ վարեացէ, ոչ ինչ այսպանել»:

Հոդ. ՁԲ, էջ 86: № 3369-ում ՂԶ (էջ 40ա), № 659-ում ՀԱ (էջ 91բ)՝ վերջին ձեռագրում հոդվածը հետևյալ կերպ է շարադրված. «Պարտ է զանազան մեղսն անկեղծն ապաշխարել մտերմութեամբ՝ շնորհին արժանի լինել»:

Հոդ. ՁԳ, էջ 86: № 3369-ում ՂԷ (էջ 40ա), № 659-ում ՀԲ (էջ 91բ)՝ Բնագրի վերջին բաժնի փոխարեն № 659-ում կարգում ենք. «յառաջ մեզ աղաթակից լինել»։ Սակայն, ուշադիր քննութիւնը ցույց տվեց, որ բնագրի ՁԳ հոդվածի առաջին՝ «Ոչ է պարտ հերետիկոսաց» հատվածը դուրս է ընկել, իսկ երկրորդ՝ «ընդ մեզ յաղաթս կալ» հատվածը միացվել է ՁԳ հոդվածին։ Այսպիսով, բնագրի վերջին «մատուցանել» բառի փոխարեն ՁԳ հոդվածին կցել են ՁԴ հոդվածի երկրորդ մասը և այն դարձրել անհասկանալի, մյուս կողմից № 659-ում չի պահվել ՁԴ հոդվածը։ Այս նույն ձեռագրում ՁԳ համարի տակ պահվել է մի հոդված, որը բացակայում է մյուս տարբերակներում, ահա այն. «Պարտ է զգարձեալսն ի հերձուածոց աւժմանն արժանի լինել» (էջ 91բ):

Հոդ. ՁԴ, էջ 86: № 3369-ում Ժ (էջ 36բ), Այստեղ բնագրի «մեզ»-ը փոխարինված է «հայսն» բառով, այսինքն ավելի որոշակի են դարձել «մեզ»-ի իմաստը, իսկ վերջին երկու բառը այսպես է. «կալ յաղթս»:

Հոդ. ՁԵ, էջ 86: № 3369-ում ԺԲ (էջ 36բ), № 659-ում ՀԴ (էջ 91բ)՝ վերջին ձեռագրում չի պահվել բնագրի «կամ ի վկայարանս» հատվածը, իսկ «հերետիկոսաց»-ի փոխարեն գրված է «հերձուածոց»:

Հոդ. ՁԶ, էջ 86: № 3369-ում ԺԳ (էջ 36բ), № 659-ում ՀԵ (էջ 91բ)՝ Հոդվածի վերջին մասը № 659-ում այսպիսի շարադասութիւն ունի... «ամուսնանալ ընդ հերձուածոց»։ Բնագրի «հերետիկոսաց» բառը №№ 648, 3562-ում գրված է եզակի ուղղական՝ «հերետիկոս» (էջ 12ա, 281բ):

Հոդ. ՁԷ, էջ 86: № 3369-ում ԺԴ (էջ 36բ), № 659-ում ՀԶ (էջ 91բ)՝ Հմմտ. № 659-ի ունեցածը. «Ոչ է պարտ պառաւանց առաջի նստիլ»։ №№ 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերում չի պահվել այս հոդվածը:

Հոդ. ՁԸ, էջ 86: № 659-ում ՀԷ (էջ 91բ)՝ Նախորդ՝ ՁԷ հոդվածը №№ 648, 3562 ձեռագրերում միացված է ՁԸ-ին և գրված ՄԸ համարի տակ։ №№ 650, 649-ում չի պահվել բնագրի «բախկոպոս» բառը (էջ 35բ, էջ 31բ), իսկ №№ 648, 651, 2964, 3562-ում կա երկու բառի ետևառաջութիւն «բախկոպոսաց ընտրութեամբ» (էջ 12ա, էջ 24ա; էջ 45ա, էջ 281բ)։ Հմմտ. № 659-ի ունեցածը. «Պարտ է բախկոպոսաց ընտրութեամբ բախկոպոսաց յառաջ գալ»:

Հոդ. ՁԹ, էջ 87: № 3369-ում ԺԵ (էջ 36բ), № 659-ում ՀԸ (էջ 91բ)՝ Մի քանի ձեռագրերում սույն հոդվածն ունի այսպիսի այլընթերցումներ. «Ոչ է պարտ և արժան զարբութիւնս» (№ 3369-ում՝ սրբութիւնս, №№ 648, 3562-ում՝ զարբութիւնս) յարհնութենէ (№ 3369-ում՝ օրհնութենէ, №№ 648, 650, 2964, 3562-ում՝ յարհնութեան, № 649-ում՝ յարհնութեամբն) բանի (№№ 3369, 651-ում՝ բնի, № 649-ում՝ լիք բանի) ըստ (№ 3369-ում՝ ընդ) ջատկի յայլ (№ 3369-ում՝ այլ) տեղիս առաքել (№ 3369-ում՝ առնել առաքել)» (№№ 648, էջ 12ա, 649, էջ 31բ, 650, էջ 35բ, 651, էջ 24ա, 2964, էջ 45ա, 3369, էջ 36բ, 3562, էջ 281բ)։ № 659-ում. «Ոչ է պարտ զարբութիւնս յարհնութեան կարգի ըստ ջատկի յայլ եկեղեցիս առաքել» (էջ 91բ):

Հոդ. Ղ, էջ 87: № 3369-ում ԺԶ (էջ 36բ), № 659-ում ՀԹ (էջ 91բ)՝ Բնագրի «սաղմոսա-

սացի» բառը № 659-ում դրված է «սաղմոսաց» ձևով, իսկ «առանձին»... յեկեղեցւոյ» հատվածը՝ «սաղմոսել առանձին յեկեղեցւոյ»:

Հոդ. ՂԱ, էջ 87: № 3369-ում ԺԷ (էջ 36բ), № 659-ում ՁԱ (էջ 92ա): №№ 648, 649, 650, 651, 2964, 3369, 3562 ձեռագրերում չի պահպանվել հոդվածի վերջին՝ «այլ ի միջին գրականագրումն առնել» հատվածը: Բնագրի «չարել» բառը №№ 650, 3369-ում դարձել է «չարկել» (էջ 35բ, էջ 36բ, իսկ № 651-ում՝ «արկել» էջ 24բ): № 659-ում շեղվում է «ի միջին գրականագրումն» հատվածը, այստեղ այդ այսպես է. «ի միջոցին կարգացմունս» (էջ 92ա):

Հոդ. ՂԲ, էջ 87: № 3369-ում ԺԸ (էջ 36բ), № 659-ում ՁԲ (էջ 92ա): Բնագրի «չարել» բառը № 659-ում փոխարինված է «իս»-ով:

Հոդ. ՂԴ, ՂԵ, ՂԶ, էջ 87: № 3369-ում՝ ԺԹ, Ի, ԻԱ (էջ 36բ), № 659-ում՝ ՁԳ, ՁԴ (էջ 92ա): Այս երեք հոդվածները Լավոդիկեի կանոնախմբի ԺԹ հոդվածն են: Բնագրի ՂԴ հոդվածը առանձին անիմաստ է և խիստ աղավաղված, այն կազմում է նախորդի՝ ՂԳ-ի շարունակությունը, ինչպես № 659 ձեռագրում է: Բնագրի «վարդապետությունն երախայի» (ՂԳ) հատվածը №№ 649, 650, 651, 2964, 3369 ձեռագրերում դրված է հոգնակի՝ «վարդապետությունն» երախայից» (№ 3369-ում՝ երախայից. էջ 32ա, էջ 35բ, էջ 24բ, էջ 45բ): Իսկ «զնացելոց»-ը (ՂԴ) № 3369-ում՝ «զնացողաց»: Ահա և № 659-ի ունեցածը. «Պարտ է քան ղիսաւսն նախ երախայից աղաթս մատուցանել, իսկ ապա այնոցիկ որ յապաշխարությունն են և զնացելոց նոցա և ապա հաւատացելոցն»: Այստեղ բերում ենք այդ երկու (ՂԴ, ՂԵ) հոդվածները միասին, միաժամանակ երկրորդ հոդվածում կատարելով որոշ փոփոխություն՝ միտքը հասկանալի դարձնելու համար. «Պարտ է զկնի վարդապետությունն՝ երախայի յաղաթս լինել. իսկ ապա յարողաց և լնտ զնալոյ սոցա՝ հաւատացելոցն»: Բնագրում այդպիսի փոփոխություն չկատարեցինք, որովհետև կիսախառնված հոդվածների ընդհանուր համարակալումը, որը կապված է «կանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորի ընդհանուր ցանկի հետ (տե՛ս էջ 5—17): Այս նույն ձեռագրում (№ 659) բնագրի ՂԶ հոդվածից անջատել են վերջին՝ «և ոչ արանց ի բեմ ելանել» հատվածը և դարձրել առանձին հոդված, որը առանց համարակալման հաջորդում է ՁԴ հոդվածին: Ահա այդ հոդվածը. «Ոչ է պարտ կանանց ի բեմ ելանել: Վերևում նշված մի քանի ձեռագրերում այդ հոդվածը նույնն է, ինչ Կանոնագրի ունեցածը (ՂԶ) միայն մի բառի շեղում կա, բնագրի «արանց» բառը այս և № 659 ձեռագրերում փոխարինված է «կանանց» բառով (№№ 648, էջ 12ա, 649, էջ 32ա, 650, էջ 35բ, 651, էջ 24բ, 2964, էջ 45բ, 3369, էջ 36բ, 3562, էջ 282ա):

Կանոնագրի Լավոդիկեի կանոնախմբի ԽԱ (հմմտ. հուն. 44-րդ) հոդվածում արգելվում է կնոջը բեմ հանել, բայց Երկրորդ Նիկիական կանոնախմբում այս հոդվածը չի պահպանվել: ՂԶ հոդվածը, ինչպես ցույց ենք տվել վերևում, Լավոդիկեի կանոնախմբի 19-րդ հոդվածի վերջին մասն է: Կանոնագրում այդ հոդվածի բնագրում կարգում ենք. «Իբրեւ միայն քահանայիցն արժան է եւ որ յաշտիճանին, և ոչ եթէ կէսսարկաւագաց թէ սաղմոսողոգ ի բեմ ելանել եւ ի սեղանոյն արէնս առնուլ» (հտ. Ա, էջ 233—234): Ինչպես տեսնում ենք այս մեջբերման համաձայն բեմ բարձրանալ թույլատրվում է միայն քահանաներին և մերժում ինչպես քահանայից ցածր աստիճան ունեցող եկեղեցական պաշտոնյաներին, այնպես էլ ընդհանրապես աշխարհականներին: Նույն հոդվածի հունարեն բնագրում այդ հատվածում գրված է. «καὶ μόνως ἐξὸν εἶναι τοῖς ἱερατοῦσι εἰσελθεῖν εἰς θυσιαστήριον καὶ χορεύειν» (Պիտրա, էջ 498): Նվ միայն հոգևորականներին է թույլատրվում մտնել բեմ և հաղորդվել): Այս վկայությամբ էլ բեմ մտնել թույլատրվում է միայն հոգևորականությանը: Տարբերակներում եղած «կանանց» ընթերցումը սխալ է, իսկ բնագրի «արանց» բառի տակ պետք է հասկանալ միայն աշխարհականներին, մասնավոր հոդվածի սկզբում այդ ակնարկվում է՝ «ժողովրդականաց»: Այս առումով սույն հոդվածը ևս ավելի մոտ է Լավոդիկեի կանոնախմբի հունարեն բնագրին, քան Կանոնագրին:

Հոդ. ՂԸ, էջ 87: № 3369-ում ԻԲ (էջ 36բ), № 659-ում ՂԶ (էջ 92ա): Վերջին ձեռագրում հոդվածը հավանաբար աղավաղված է և մնում է անիմաստ: Ահա ամբողջը. «Ոչ է պարտ սարկաւագացն ի սարկաւագանոցին տեղի որոշեալ ունել»: Ինչպես վերևում նշել ենք, այստեղ տրված է Լավոդիկեի կանոնախմբի հունարեն բնագրի 21-րդ հոդվածի առաջին մասը, իսկ Կանոնագրի նույն կանոնախմբի համապատասխան հոդվածում (ՀԱ) երկրորդ մասը: № 659 ձեռագրում «զկէսսարկաւագաց»-ը փոխարինված է «սարկաւագացն»-ով, իսկ «ի սարկաւագաց»-ը՝ «ի սարկաւագանոցին»: Հակառակ № 659-ի ունեցածին, և՛ Կանոնագրի և՛ հունարենի բնագրերում միտքը պարզ է՝ կեսսարկավադները պաշտամունքի արարողության ժամանակ պետք է զբաղեցնեն իրենց տեղը և ոչ թե սարկավադներ:

Հոդ. ԴԵ, էջ 88: Մ 3369-ում ԻԳ (էջ 37ա), Մ 659-ում ԴՋ (էջ 92ա), ՄՄ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում բնագրի «պարանոց և»-ի միջև կա «ունել» բառը, այսպես՝ «պարանոց ունել և»: Այս երկու բառը Մ 3369-ում աղավաղվելով դարձել է «պարանոցանել», իսկ «այսպես»-ը փոխարինված է «ապա» բառով: Մ 659-ում հոդվածը ընդարձակ է, ահա այն. «Ոչ է պարտ սպասաւորացն և կամ զրակարդացացն որարիովն ունել և այսպէս կարգալ կամ սաղմոսել կամ զալլ պաշաւանն յեկեղեցւոջն որարիովն առնել»: Ուրիշներ վերջին բառը, տողամեջ, ուղղել են «ունի»:

Հոդ. ԴԸ, էջ 88: Մ 3369-ում ԴԸ (էջ 40ա), Մ 659-ում Ը (էջ 93ա), Մ 3369-ում չի պահ-վել միայն երկրորդ «ոչ»-ը: Մ 659-ում «և ոչ»-ը փոխարինված է «դունէ թէ»-ով: Գրչական սխալի հետևանքով «զորունսն» դրվել է «զորունս», իսկ վերջին երկու բառը այսպես է. «և աղաւ-թից պարապել»: ՄՄ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում շեն պահվել ԴԸ—ԺԴ հոդվածները:

Հոդ. ԴԹ, էջ 88: ՄՄ 3369-ում ԴԹ (էջ 40ա), Մ 659-ում ԺԱ (էջ 93ա), Միայն Մ 659 ձեռագրում «յետ»-ը գրված է «զկ[ն]ի»:

Հոդ. Ը, էջ 88: Մ 3369-ում Ը (էջ 40ա), Մ 659-ում ԺԲ (էջ 93ա), Մ 3369-ում չի պահվել միայն «որք մկրտին»: Մ 659-ում հոդվածը համառոտ է. «Պարտ է մկրտելոցն ասել զհաւատն ի մեծի հինգչաբաթւոյն»:

Հոդ. ԺԱ, էջ 88: Մ 659-ում Զ (էջ 92ա), Այս հոդվածը այստեղ այսպես է. «Պարտ է և ի միաշաբաթու կարգալ Աւետարան»:

Հոդ. ԺԲ, էջ 88: Մ 3369-ում ԺԱ (էջ 40ա), Մ 659-ում ԺԳ (էջ 93ա), Մ 659-ում չի պահվել բնագրի «որք»-ը, իսկ «մկրտեցան զհաւատն ասել» հատվածի փոխարեն ունի «մկրտե-լոցն պատմել զհաւատն»:

Հոդ. ԺԴ, էջ 88: Մ 3369-ում ԺԲ (էջ 40ա), Մ 659-ում ԺԴ (էջ 93ա), Միակ տարբերու-թյունն այն է, որ Մ 659 ձեռագիրը բնագրի «պարզ և ի» փոխարեն ունի «ազատութեան» բառը (էջ 92աբ):

Հոդ. ԺԴ, էջ 88: ՄՄ 3369-ում ԺԴ (էջ 40ա), Մ 659-ում ԺԵ (էջ 93բ), Մ 659 ձեռագրում չի պահվել բնագրի «Թէպէտ եւ մարտիրոսաց յիշատակ իցեն» հատվածը: Այս երկու ձեռագ-րում էլ հոդվածը շարունակվում է՝ Մ 659-ում. «Եթե և վկայաբանութիւն ուրեք կատարես-ցի», Մ 3369-ում. «լիցի պատարագ»:

Հոդ. ԺԵ, էջ 89: Մ 3369-ում՝ ԻԴ (էջ 37ա), Մ 659-ում՝ ԺԶ (էջ 93բ), ՄՄ 648, 3562-ում՝ ԴԸ (էջ 12բ, էջ 282ա), իսկ Մ 649 (էջ 32ա), 650 (էջ 35բ), 651 (էջ 24բ), 2964 (էջ 45բ) ձեռագրերում՝ ԴԹ, ՄՄ 650, 651, 2964, 3369-ում բնագրի «զքառասնեորդս» բառին ավե-լացված է «պահսն» բառը՝ «ի քառասնորդաց պահսն»: Այս ձեռագրերում չի պահվել հոդվածի վերջին՝ «այլ շորակեր լինել» մասը: Մ 659-ում հոդվածի վերջում ավելացված է «սակաւ ին»:

Հոդ. ԺԶ, էջ 89: Մ 3369-ում՝ ԻԵ (էջ 37ա), Մ 659-ում՝ ԺԷ (էջ 93բ), ՄՄ 648, 3562-ում՝ ԴԹ (էջ 12բ, էջ 282ա), ՄՄ 649, 650, 651, 2964-ում՝ Ժ, Մ 659-ը բնագրի «հարսանիս կա-տարել» բառերի միջև ունի. «առնել կամ ծնունդս»:

Հոդ. ԺԷ, էջ 89: Մ 3369-ում՝ ԺԴ (էջ 40ա), Մ 659-ում՝ ԺԸ (էջ 93բ), Մ 3369-ում հոդ-վածի վերջին երկու բառը այսպես է. «անպատհալ (հապաված՝ անպտ) առնել»: Մ 659-ը բնագրի «ի հարսանիս» բառից հետո ունի այլ շարունակություն. «ծափս հարկանել կամ կա-քաւել կամ երգս անպատհսն ասել»: ՄՄ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում չի պահվել ԺԷ հոդվածից մինչև կանոնախմբի վերջը:

Հոդ. ԺԸ, էջ 89: Մ 3369-ում՝ ԺԶ (էջ 40բ), Մ 659-ում՝ ԺԹ (էջ 93բ), Մ 659-ում «քա-հանայից»-ի փոխարեն դրված է. «մառանգաւորացն» բառը: Մ 3369-ում բնագրի «տեսիլ» և «տեսանել» բառերը համապատասխանաբար փոխարինված է. «տեսնել» և «տանել» բառերով:

Հոդ. ԺԹ, էջ 89: Մ 3369-ում՝ ԺԵ (էջ 40բ), Մ 659-ում՝ ԺԺ (էջ 93բ), Մ 659-ում «հան-կանակս տանել»-ը գրված է բնագրի «հանգանակաք զինարբուաց վարել» հատվածի փո-խարեն:

Հոդ. ԺԺ, էջ 89: Մ 659-ում՝ ԺԺԱ (էջ 93բ), Այստեղ հոդվածը այսպիսի շարադասությամբ ունի. «Ոչ է պարտ երիցու առանց եպիսկոպոսի ի բեմ ելանել հախ բան զեպիսկոպոսին ելա-նել»: Մ 3369-ում չի պահվել այս հոդվածը:

Հոդ. ԺԺԱ, էջ 89: Մ 3369-ում՝ ԺԷ (էջ 40բ), Մ 659-ում՝ ԺԺԲ (էջ 94աբ), Բնագրի «տե-սուչք շրջել»-ը Մ 659-ում արտահայտված է մեկ բառով՝ «խնամակալուա»:

Հոդ. ԺԺԲ, էջ 90: Մ 3369-ում՝ ԺԸ (էջ 40բ), Մ 659-ում՝ ԺԺԳ (էջ 94ա), Մ 3369-ում բնագրի «ի շինական»-ը դարձել է «ի շխանական», Մեղ թվում է այս փոփոխությունն արդյունք

Լ զըշտգրական սխալի: Բայց հետաքրքիրն այն է, որ հունարեն բնագրում (Լավոդիկեի կանոնախումբ, հոդ. 58) յի նշված ոչ էի շինական տունս և ոչ էլ էի շինական տունս, այլ ուղղակի ԵՎ ԵՎԵՆ ԵՎԵՆԵՆ (տներում) ընդհանուր ձևով: Մոտավորապես նույն բովանդակությամբ մի հոդված գտնում ենք Սահակ Պարթևի կանոնախմբում: Վերջինիս ին հոդվածում քահանաներին պատվիրում է եկեղեցուց դուրս «մի՛ իշխեսցեն արէնս ի տունս շինականաց առնել և անդ տալ զսրբութիւնն, բայց հիւանդաց» (հտ. Ա, էջ 381), իսկ ներսեսի և ներշապուհի կանոնախմբում՝ «ի տունս շինականաց քահայք մկրտութիւն մի՛ իշխեսցեն առնել» (էջ 485): Հունարենում և երկրորդ նիկիականի բնագրում խոսքը նվերի մասին է ԵԲՇՇՓՐՁ (= պատարագ), Սահակ Պարթևի մոտ ավելի շուտ հաղորդության, իսկ երրորդում՝ մկրտության: Թեև այս երեքն էլ վերաբերում են ծխականատարության տարբեր հարցերին, բայց բոլոր դեպքերում արգելվում է զրանք կատարել մասնավոր տներում: Ավելի որոշակի նշում են Սահակ Պարթևը և Ներսեսը, առանձնացնելով շինականներին: Երկրորդ նիկիականի ձժԹ հոդվածը լինելով հունարենի բառացի թարգմանություն, ավելի ունի միայն «շինական» բառը, որը մեր համոզմամբ Սահակ Պարթևի վերևում նշված հոդվածից է անդրադարձվել այստեղ: Այս հանգամանքը նաև ցույց է տալիս, որ մինչև երկրորդ նիկիական կանոնախմբի հանդես գալը գոյություն ունեւր Սահակ Պարթևի կանոնախմբը:

Հոդ. ձժԴ, էջ 90: Ք 3369-ում՝ ձԹ (էջ 40բ), Ք 659-ում՝ ձԺԴ (էջ 94ա): Վերջին ձևագրում այս և հաջորդ՝ ձԺԴ հոդվածները միացված են միմյանց, Այստեղ կրեւենք Ք 659-ի հոդվածի առաջին մասը. «Ոչ է պար[տ] տգիտական սաղմոսս կամ անկանոնականս յեկեղեցւոյ ասել կամ անկանոնական գիրս կարդալ, այլ զկանոնեալսն՝ նոր և Հին Կտակարանաց, որպէս և ստորագրեալս էա»:

Այնուհետև հաջորդում է բնագրի ձժԴ հոդվածը: Վերջինիս էլ հաջորդում է թուլլատրելի գրքերի ցանկը. «Իսկ կարգեալ գիրքն այսոքիկ են» խորագրով:

«Մովսիսի և զիրի.

Ա. Մենդեք.

Բ. Ելք Իսրայէլի.

Գ. Ղետականք.

Դ. Թիւք.

Ե. Երկ[ր]որդ արէնք.

Ձ. Յեսու.

Է. Դատաւորք.

Ը. Հռութ.

Թ. Թագաւորք առաջին.

Ժ. Թագաւորք երկրորդ.

ԺԱ. Թագաւորք երրորդ.

ԺԲ. Թագաւորք չորրորդ.

ԺԳ. Մնացորդք առաջին.

ԺԴ. Մնացորդք երկրորդ.

ԺԵ. Դաւիթ մարգարէ.

ԺԶ. Առակք Սողոմոնի.

ԺԷ. Առակք երկրորդ.

ԺԸ. Առակք երրորդ.

ԺԹ. Ժողովողն.

Ի. Երդ երդոցն.

ԻԱ. Իմաստութիւն Սողոմոնի.

ԻԲ. Յոք.

ԻԳ. Եսայի.

ԻԴ. Երէմիայ.

ԻԵ. Բարուք.

ԻԶ. Ողբք Երեմիայի.

ԻԷ. Եղեկիէյ.

ԻԸ. Դանիէյ.

ԻԹ. Երկոտասան մարգարէքն.

Լ. Եզր առաջին.

ԼԱ. Եզր երկրորդ.

ԼԲ. Բան նեմայ.

ԼԳ. Եսթեր.

ԼԴ. Յուքիթ.

ԼԵ. Տուրիթ.

ԼԶ. Մակարայեցիք առաջին.

ԼԷ. Մակարայեցիք երկրորդ.

ԼԸ. Մակարայեցիք երրորդ.

ԼԹ. Մակարայեցիք չորրորդ.

Խ. Յեսու Սիրաքայ.

Այս է չափ և կարդ Հին Կտակարանացն:

Նոր Կտակարան.

Ա. Աւետարան Մատթէոսի.

Բ. Մարկոս.

Գ. Ղուկաս.

Դ. Յոհաննէս.

Ե. Պաղոս Հռոմայեցուց թուղթն.

Ձ. Կորնթացուց թուղթն.

Է. Կորնթացուց երկրորդ թուղթն.

Ը. Երրորդ Կորնթացի.

Թ. Գաղատացուց.

Ժ. Եփեսացուց.

ԺԱ. Փիլիպեցի.

ԺԲ. Կողոսացի.

ԺԳ. Առաջին Թեսաղոնիկեցուց.

ԺԴ. Երկրորդ Թեսաղոնիկեցուց.

ԺԵ. Եբրայեցուց թուղթ.

ժԶ. Տիմոթէոս առաջին.

ժԷ. Երկրորդ Տիմոթէոս.

ժԸ. Տիտոս.

յԹ. Գործք առաքելոցն.

Ի. Թուղթ Յակոբու.

ԻԱ. Պետրոսի առաջին թուղթ.

ԻԲ. Պետրոսի երկրորդ թուղթ.

ԻԳ. Յով[ւ]հաննու առաջին թուղթ.

ԻԴ. Յովհաննու երկրորդ թուղթ.

ԻԵ. Յովհաննու երրորդ թուղթ.

ԻԶ. Յայտնութիւն Յովհաննու (էջ 94ա—95ա)։

Հռդ. ՃԺԴ, էջ 90: Ք 3369-ում՝ ՃԺ (էջ 40բ), Ք 659-ում՝ ՃԺԴ (էջ 94ա)։ Բնագրի սրբոյ ժողովոյս, «ի նիկիայ ժողովեցաւ» հատվածների փոխարեն Ք 3369-ում համապատասխանաբար դրված է «սրբոց ժողովոցս», և «ի նիկիոյ ժողովոցն»։ Իսկ այնուհետև մնացած մասն ալստեղ ընդարձակ է. «յառաջի յաստուածապսակեալ սուրբ թագաւորին Կոստանդիանոսի նզովեալ եղիցի, իսկ կատարիչք սահման սրբոյ կանոնացս այնպիսին որհնեալ է և որհնեալ եղիցի ի յԱստուծոյ և ի մարդկանէն»։ Ահա և Ք 659-ի ունեցած ՃԺԴ հոդվածի շարունակութիւնը. «Եթէ ոք յանդգնեսցի լուծանել զսահման սրբոյ ժողովոյն, որ ի նիկիայ ժողովեցան՝ առաջի բարեպաշտ թագաւորին Կոստանդիանոսի, նզովեալ լիցի»։ Սրան ձեռագրում, այնուհետև հաջորդում է Հին և նոր Կտակարանի գրքերի ցանկը, որոնք թույլատրվում է կարդալ (էջ 94ա—95ա, տես վերևում)։ Այս ցանկը Լավոգիկեի կանոնախմբի հունարեն 60-րդ հոդվածն է, որը Կանոնագրքի մեջ միացված է Մե հոդվածին (հտ. Ա, էջ 241—242)։ Ինչպես երևում է Յրկրորդ նիկիական կանոնախմբի վերջին հոդվածը ստեղծվել է հետագայում, այս կանոնախմբի ճոխացման ժամանակներում։

ՎԱԶԱԳԱՆ ԱՂՎԱՆԻՑ ԱՐՔԱՅԻ

ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր, էջ 91: Միայն № 3276 ձեռագրում են պահվել այս կանոնախմբի մի քանի՝ Բ, Գ, ԺԳ, ԺԴ հոդվածները: Այստեղ վերնագիրը հետևյալ տեսքն ունի. «Սահմանադրութիւն Վաշաղանայ Աղուանից արքայի» (էջ 180ր): Այս կանոնախմբը պահվել է նաև Մովսես Կաղանկատվացու «Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի» աշխատության մեջ (էջ 97—103), ուր վերնագիրը այսպիսին է. «Սահմանադրութիւն կանոնական ի վաշականայ Աղուանից արքայի և զեալ ի ժողովն, որ յԱղուէնն եղեա» (էջ 97): Ուսումնասիրողներից մի մասը՝ Կ. Շահնազարյան, Գ. Զարբանալյան, Ղ. Ալիշան, Վ. Հացունի և ուրիշներ գտնում է, որ Աղվանից պատմության հեղինակ Մովսես Կաղանկատվացին VII դարի հեղինակ է, որի գործը շարունակվել է X դարում Մովսես Դասխուրանցու կողմից, մյուս մասը՝ Ք. Պատկանյան, Հ. Աճառյան, Հ. Մանանդյան, Ն. Աղոնց, Մ. Արեղյան և ուրիշներ՝ X դարի: Ավելի ուշ Ն. Ակինյանը ի մի բերելով բոլոր ուսումնասիրողների կարծիքները, մանրամասն քննելով մատենագրական առկա վկայությունները որոշ վերապահությամբ պաշտպանեց ուսումնասիրողների երկրորդ մասի կարծիքը, ցույց տալով, որ աշխատության հեղինակը Մովսես Դասխուրանցին է և վերջինիս աշխատությունը չէր կարող 1003 թ. առաջ հանդես գալ («Հանդես Ամսօրեայ», 1953 թ., էջ 32: Ակինյանի ամբողջ հոդվածը տե՛ս նույն տեղում, 1953 թ., էջ 1—32, 161—175, 321—349, 552—596, 1955 թ. 309—329): Մի կողմ թողնելով Ակինյանի վարկածի առանձին հակասությունները, օրինակ՝ Աղվանից պատմությունը եթե 1003 թ. առաջ չէր կարող հանդես գալ, ապա ինչպես է որ X դարի կեսերին Անանիա Մոկացին հիշում է այդ աշխատությունը և կարդացել այն («Արարատ», 1897, Հավելված, էջ 135—136). տվյալ դեպքում մեզ հետաքրքրում է այն հարցը, թե սույն կանոնախմբի՝ կանոնագրքում եղած բնագիրը «Աղվանից պատմություն»-ից անկախ է մտել կանոնագրքում, թե այն վերցրել են վերջինիցս և մուծել կանոնագրքում: Սույն կանոնախմբը կանոնագրքի Ա խմբի ձեռագրերում դրված է ԼԵ (35) համարի տակ (տե՛ս կանոնագիրը Հայոց, հտ. Ա, էջ 4), իսկ Բ խմբի՝ ԼԸ (38) (տե՛ս նույն տեղում, էջ XXXVII): Երկու դեպքում էլ Հովհաննես Օձնեցու կանոնախմբից՝ Օձնեցու կազմած կանոնադրքի վերջին կանոնախմբից հետո նշանակում է՝ այն կանոնագիրը էլ մուծվել Օձնեցուց՝ VIII դարից հետո: Եթե սրա հետ մեկտեղ նկատի ունենանք, ինչպես ճիշտ նշում է Ակինյանը, որ Միքայել Աղվանից կաթողիկոսի 705 թ. ժողովում, երբ քննվում էր մերձամոսկովյան հարցը (հմմտ. նաև 768 թ. Պարտավի ժողովի ԺԶ հոդվածը) այս կանոնախմբի ԺԷ հոդվածը չի վկայակոչվել՝ նշանակում է VIII դարում «ստակափն հրապարակի վրայ մատչելի չէին այս կանոնները: Պատի անունը գտնուած ըլլալու են Ը գարու երկրորդ կէսին կամ Թ գարուն որեւէ վանքի մը խուզ անկիւնը» («Հանդես Ամսօրեայ», 1953, էջ 563):

Ավելին. ինչպես ցույց ենք տվել ներածությունում (էջ LXIV—LXV) երկրորդ նիկիական կանոնախմբը Անանիա Մոկացու կաթողիկոսության ժամանակ (941—965թթ. ըստ Գալուստ Տեր-Մկրտչյանի, տե՛ս 'Արարատ', 1897, էջ 91ա) արդեն մուծված էր կանոնագրքում, ուր Երկրորդ նիկիական կանոնախմբին հաջորդում է սույն կանոնախմբը: Այն հարցին, թե Անանիա Մոկացու ժամանակ վերջինս մուծված էր կանոնագրքում, հաստատ պատասխան չենք կարող տալ: Վերևում տեսանք, որ Անանիա Մոկացին ոչ միայն գիտի «Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի» գիրքը, այլև կարդացել է Սակայն այդ փաստը հիմք չի տալիս պնդելու, թե ալլ ժամանակ էլ այս կանոնախմբը նշված գրքից անցել է կանոնագրքին: Բոլոր դեպքերում այս անցումը չէր կարող X դարի 90-ական թվականներից հետո կատարվել (հմմտ. Ակինյանի կարծիքն այս մասին, Հանդես Ամսօրեայ, 1953, էջ 560), որովհետև կանոնագրքի X դարի վերջերի խմբագրության մեջ այն արդեն գտնվում էր և դրված էր 35 (ԼԵ)-րդ տեղում, հաջորդելով

անմիջապես ներկայացնել հանձնարարությունը, չնայած որ սույն կանոնադրումը կանոնադրի է մոծվել Պատմության Ազգային ժողովին՝ աշխատությունից և կամ վերջինիս ազդրությունից: Բերես հավանական է առաջին ենթադրությունը:

Իսկ թե ինչու է չհասնում սույն կանոնադրումը չի մոծվել կանոնադրի իր հավանական մեջ, կարելի է պատասխանել ենթադրությամբ. այն հավանաբար ծանոթ չէր Հոգևոր ժողովին, որովհետև, ինչպես վերևում տեսանք, այս կանոնադրումը պարունակող գրքի մասին հաղորդում են միայն X դարից:

Առաջաբան, էջ 91—93: Ք 3276 ձեռագրում առաջաբանը չի պահպանվել: Այստեղ նշված մի շարք անձնանունների և տեղանունների ուղղագրությունը շեղվում է Մովսես Կաղանկատվացու ունեցածից: Որպեսզի ուսումնասիրողներին հնարավորություն տանք համեմատելու այդ երկու ձևերի միջև տարբերությունները, նպատակահարմար գտանք Մովսես Կաղանկատվացու Պատմության սույն կանոնադրի առաջաբանի ժողովի մասնակիցներին վերաբերող հատվածը այստեղ բերել: «Են Վաչական՝ Աղուանից արքայ, և Շուրհադիշայ արքայիսկոպոս Պարտաւայ, Մանասէ Կապաղայ Եպիսկոպոս, Յունան Հաջուայ Եպիսկոպոս, Անանիա և Սահակ և Ուտոյ քորեպիսկոպոս, Յովսէփ Կաղանկատուց երէց, Մաթէ Պարտաւայ երէց, Թոմայ Թադատրի դրան երէց, Պողոս Գեղաճայ երէց, Շմաւոն Յունայ քորեպիսկոպոս, Մաթէ Դարահոճոյ երէց, Արիկաղ Բեթայ երէց, Ուրբաթ Այրմանուշաց երէց, Յովէլ և Պարպ և Միթէ և Յակոբ Երիցունք, և ազատ մարդիկ և նահապետք Արցախայ, և Բակուր Կաղանկատուց նահապետ, և այլք բազումք, որք միաբան առաջի իմ եկին ի հանդէս ի հովոցի տեղաւոյս յԱղուէնն» (էջ 98):

Կանոններից առաջ կոմք ձեռագրերում պահպանվել է դրանց ցանկը, որ բերում ենք համաձայն Կ ձեռագրի.

«Ա. Վասն քահանայից որ ի շենս են երկիցս ի տարին երկիր պագցեն Եպիսկոպոսին:

Բ. Հաս քահանայից և սարկաւազի:

Գ. Նուէրք թագաւորի և ազատ ազգի իւր ձեռք տայցէ:

Դ. Ժողովրդոց նուէրք առ երիցունս:

Ե. Ոչխարաց և ձիոց նուէրք ի ժողովրդէնէ առ քահանայս:

Զ. Վասն աղատի և շինականի մեռելոց յիշատակ մի՝ խափանեսցեն ի տարին:

Է. Վասն վանականաց եթէ սղալանս գացի և յայտ լիցի:

Ը. Վասն վանաց երիցանց ըստ պիտոյից տալ զժողովուրդն:

Թ. Վասն քրիստոնէի որ ի մարտս արին հեղու:

Ժ. Վասն քահանայի որ հովէ զդեօղս կամ զագարակս:

ԺԱ. Վասն որ զագարական կին արասցէ:

ԺԲ. Վասն կնաթողի:

ԺԳ. Վասն որ ի վերայ մեռելոյ կոծ դնեն:

ԺԴ. Վասն որ զմեռելոտի ուտէ կամ ի Քառասնորդս միս ուտէ:

ԺԵ. Վասն որ ի շորեքշաբթի կամ ուրբաթի միս ուտէ:

ԺԶ. Վասն որ զքահանայ կամ զսարկաւազ բամբասէ:

ԺԷ. Վասն որ ընկերք և աշակերտք մեղս զենն ի վերայ երիցու:

ԺԸ. Ի շենս որ բազում են եկեղեցիք զպտուղ և զհաս աւադ եկեղեցին տացեն:

ԺԹ. Վասն աղատաց տասանորդաց:

Ի. Զերիցունս առանց հրամանաց Եպիսկոպոսին մի՝ հանցեն եկեղեցունս:

ԻԱ. Վասն աղատաց առանց հրամանի Եպիսկոպոսին սեղան մի՝ կանգնեսցէ:

ԻԲ. Վասն պայմանի Եպիսկոպոսաց քահանայից և սղատաց (էջ 206ար. հմմտ. 111, էջ 209ար. Բ, էջ 227ար. Տ, էջ 259բ—260ա):

Դ հոգվածը սույն ձեռագրերում բաժանված է երկու մասի: Այս հոգվածի երկրորդ մասը՝ սկսած «Եւ ոյր ոչխար է՝ ...»-ից մինչև վերջ դրված է իրրեւ առանձին հոգված՝ Ե համարի տակ: Այդ պատճառով այս շորս ձեռագրերի ցանկում առաջ է եկել նոր վերնագիր, Յանկի Դ վերնագիրը վերաբերում է Դ հոգվածի առաջին մասին, իսկ Ե վերնագիրը՝ Դ հոգվածի վերջին մասին, որը նշված շորս ձեռագրերում դրված է Ե համարի տակ:

Օ ձեռագրերում ցանկն այսպիսին է.

«Ա. Վասն երիցանց որ ի շենս լիցին ի տարուշն երկիցս անգամ ընծայ տայցեն Եպիսկոպոսին:

Բ. Վասն քահանայի և սարկաւազի. յորժամ ձեռնադրեն՝ դրամ տայցեն Եպիսկոպոսին:

- Գ. Վասն աղատ մարդոյ և թաղաւոր[ի] որ ինչ հոգոյն մասն է տայցէ ի վանսն:
- Դ. Թէ աղատ և թէ շինական ի տարւոյն Ա անդամ պատարագ արասցեն:
- Ե. Վանաց Լրէց կամ վանական զայթանք առնեն:
- Ձ. Վասն վանից երիցանց որ բաղում են և ժողովուրդքն սակաւ և այլ վանաց ժողովուրդք բաղում են և երիցունք սակաւ, թէ դինչ առնեն:
- է. Վասն քրիստոնէի որ մարդ սպանանէ:
- Ը. Վասն երիցու որ Բ շէն պահէ:
- Բ. Վասն աղգի որ կին արասցէ:
- Ժ. Վասն որ զկին թողու և առանց պսակի կին առնէ:
- ԺԱ. Վասն որք զկոծ դնիցեն:
- ԺԲ. Որ դմեկուտի ուտէ և ի Քառասներորդսն միս ուտէ:
- ԺԳ. Վասն շորէքշարաթի և ուրբաթի որ միս ուտէ:
- ԺԴ. Վասն աշխարհականի որ քահանայի և սարկաւազի վերայ բամբասանս դիցէ:
- ԺԵ. Վասն քահանայի որ քահանայի վերայ բամբասանս դիցէ:
- ԺԶ. Վասն եպիսկոպոսաց և երիցանց աղատ արանց առաջի արքայի նշեն:
- ԺԷ. Եւ որ տասանորդ տան աղատ մարդիք:
- ԺԸ. Վասն աղատ արանց որւի իւրեանց դաստակերտքն են:
- ԺԹ. Վասն աղատ մարդո որ իւր եկեղեցւոյ սեղան կանգնէ:
- Ի. Վասն պայման[ա]յց որ արարին եպիսկոպոսունք և երիցունք և աղատ մարդիկ առաջի արքային (էջ 345բ—346ա):
- Հոգ. Ա, էջ 93: Ք 3276 ձեռագրում չի պահվել այս հոգվածը:
- Հոգ. Բ, էջ 93: Ք 3276 ձեռագրում միակ տարբերությունը այն է, որ «Դ գրամ»-ի փոխարեն ունի «Գ գրամ» (էջ 180բ):
- Հոգ. Գ, էջ 93: ՍՔ 3276 ձեռագրում կական տարբերությունն այն է, որ «կարողութիւնն իւր»-ի փոխարեն ունի «ի կարողութիւնն է իւր» (էջ 180բ):
- Հոգ. Դ, էջ 94: Ք 3276 ձեռագրում առկա են հետևյալ շեղումները. «Գ գրիւ» փոխանակ «Դ գրիւ», «ողոյս»՝ «ողեաց», «յաւանակ»՝ «յովանակ», լուռի (ոչխար) «է» օժանդակ բայը (էջ 180բ—181ա): Այս հոգվածում մեզ հետաքրքրում է հեղուկի չափ «փասս»-ը, նոր հայկազյան բառարանի հեղինակներն այն նույնացնում են փարչի կամ թասի հետ (հտ. Բ, էջ 935), Փասը որպէս փարչ կամ քասա է բացատրում Աճառյանը (Հայերէն արմատական բառարան, հտ. Զ, էջ 1404—1405: Սասանյան Շապուհ Ա-ի Նաքշ-ի-Ռուստեմի արձանագրության մեջ գինու համար երիցս գործածված է չափի մի միաւոր, կոչված էլ ԴԱՏԱՆԴԻ ալսպես, յԵՆՍ թԱՏԱՏԻ ԴԱՏԱՏԻՐԱՏ (էջ 16), յԵՆՍ թԱՏԱՏՈՒՏ ԴԱՏԱՏԻՐԱՏ (էջ 16) և յԵՆՍ թԱՏԱՏՈՒՏ ԴԱՏԱՏԻՐԱՏ (էջ 16). տե՛ս Recherches sur les Res Gestae divi Saporis, par Er. Honigsmann et An. Maricq, Bruxelles, 1953): Մեզ հետաքրքրող բառն ծագման իմաստով արդյո՞ք չի կապվում Նաքշ-ի-Ռուստեմի արձանագրության մեջ գործածված վերոհիշյալ բառի հետ:
- Հոգ. Ն—ԺԲ, էջ 94—96: Այս ութ հոգվածները չեն պահվել Ք 3276 ձեռագրում:
- Հոգ. ԺԴ, էջ 96: ՍՔ 3276-ում առկա են այսպիսի շեղումներ. «մեռելոտի», լուռի «ի» (Քառասներորդսն) և «հանդերձ ժողովրդեամբն» (էջ 181ա):
- Հոգ. ԺԶ, էջ 96: Բնագրի «կալցի» բառի փոխարեն Ք 3276 ձեռագրում պահվել է «կալցէ» (էջ 181ա):

Հոգ. ԺԵ—ԻԱ, էջ 97—99: Այս յոթ հոգվածները Ք 3276 ձեռագրում չեն պահվել:

Վերջապահ, էջ 99—100: Ք 3276 ձեռագրում ևս չի պահվել վերջաբանը: Համահավաք բնագրի կաղմման համար օգտագործված ձեռագրերից յոչ մեկը, ինչպես և Մովսես Կաղանկատվացու Պատմության համապատասխան բնագիրը չեն պահել վերջում ուղղանկյուն փակագծերում առնված «հաստատութեան» բառը: Միտքն հասկանալի դարձնելու համար Մովսես Կաղանկատվացու Պատմության հրատարակիչ Մ. էմինը նշված բառը ավելացրել է կլոր փակագծերում: Այդպես վարվեցինք նաև մենք՝ այն վերցնելով ուղղանկյուն փակագծերում, ի նշան մեր կողմից բնագրին կատարված ավելացման:

**ՌԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑՈՒՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ
ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ**

Վերնագիր, 1, 101: Այս կանոնախումբը պահվել է վերևում բաղմիցս նշված ձեռագրերից մի քանիսում՝ №№ 657, 659, 8459: Սրանց պետք է ավելացնել նաև №№ 835, 837 ձեռագրերը:

№ 657 ձեռագրում վերնագիրն ընդարձակ է. «Կանոնվնք սրբոյն Բարսեղի սահմանադրութիւնք նմանապէս և բերապատիկ ախտից և յանցանաց, գլուխք ՄՀ, զոր սակաւ իմն ի յայսմն գիծ տառիս դրոշմաք» (էջ 115ր): Սրա վերջին հատվածը ցույց է տալիս, որ սույն կանոնախմբի հոդվածները, որոնք Կանոնագրքի XI դարի խմբագրութեան մեջ բաղկացած են 272 հոդվածներից, այստեղ լրիվ չեն բերված. բերված են ընտրութեամբ 111 հոդվածներ: Այսպես է բերված նաև №№ 659, 835, 837, 8459 ձեռագրերում, սակայն սրանցից յուրաքանչյուրում հոդվածների տարրեր քանակութեամբ: № 659 ձեռագրի 140-րդ էջում թեև դրված է «Յան: Բարսղի», բայց սա ոչ թե տվյալ կանոնախմբի վերնագիրն է, այլ վերջինիս հոդվածների բովանդակության ցանկի:

№№ 657, 659 ձեռագրերը մինչև բուն հոդվածներն ունեն վերջիններիս բովանդակությունը արտահայտող ցանկ: № 659 ձեռագրում ցանկը կազմված է այրբենական կարգով, իսկ № 657-ում՝ ըստ հոդվածների հաջորդականության: Այսպիսի ցանկ, բայց տարբեր, գտնում ենք Կանոնագրքի դիտաբնական բնագրի կազմման համար օգտագործված հմքս ձեռագրերում: Այստեղ կրեքենք այդ ցանկերը: Սկսենք № 659 ձեռագրից: Այստեղ վերնագրերի ձախ կողմում նշված են հոդվածների համարները: Այդ համարները համեմատեցինք ձեռագրի բուն հոդվածների համարների հետ և նկատեցինք 2—4 համարների շեղում: Այդ շեղումները ցույց տալու նպատակով ցանկի վերնագրերի աջ կողմում կլոր փակագծերում նշում ենք № 659 ձեռագրի հոդվածների ստույգ համարները:

Թ, ՃԽՆ Արուագիտաց, (Թ, ՃԽՆ)

ԺԱ Ազգականաց, (ԺԱ)

ԻՆ Ամբարտաւանից, (ԻԴ)

ԻԼ Անհնազանդելոց ծնաւոյաց, (ԻԶ)

ԼԸ Անարժան հաղորդողաց, (ԼԷ)

ԽՂ Արուագիտաց ընդ կնոջ, (ԽԵ)

ԾԱ Ամուսնացելոց ընդ անարիւնի, (Ծ)

ԾԲ Առեանկաց, (ԾԱ)

ԿԹ Այր որ թողու զկին իւր վասն Աստուծոյ, (ԿԸ)

ՀԳ Անարգողաց զքահանայս, (ՀԲ)

ՁԱ Անժամ ուտելոյ կիրակէի, (ՀԸ)

ՃԵ Արուեստաւորաց գողոց, (ՃԲ)

ՃԽԳ Արգելողաց զպտուղս քահանայից, (ՃԼԹ)

ՃԾԴ Ակամայ ըմբռնելոյ յանարիւնաց, (ՃԾ)

ՃԾԵ Անհաւատ կնոջ, (ՃԾԱ)

ՃՀԳ Ագարաց, (ՃԿԹ)

ՄԱ Արուեստաւորի վաճառելոյ, (ՃՂԷ?)

ՄԺԱ Արատաւորի, (ՄԷ)

ՄԺԳ Անզաւակաց, (ՄԺ)

ՄԽԶ Ամուսնացելոց այսահարաց, (ՄԽԳ)

ՄԽԴ Այսահարի, (ՄԽ)

- Մեծ Աւագարութիւն զոր բաշ անուանեն: (Մեթ)
- Ա Բոնադատողաց: (Ա)
- ԼԲ Բորոտաց քահանայից: (ԼԱ)
- ՄԳ Բոնադատողաց: (ՄԲ)
- ՃԼԲ Բեմ ելանելոյ կանանց: (ՃԿԸ)
- ՃԶԱ, ՃԶԲ Բանադրողաց: (ՃՀԷ, ՃՀԸ)
- ՄԳ Բամբասողաց: (ՃՂԹ)
- ՄԻԱ Բոնարար պսակողի: (ՄԺԷ)
- ՀԹ Գերեզման բացողաց: (ՀԶ)
- ՁԶ Գաղանարեկի: (ՁԳ)
- ՃՀ Գաղտ պսակի: (ՃԿԶ)
- ՃԺԷ Գիտողաց առեանկաց:
- ՄԷ Դստերաց և ուստերաց քահանայից: (ՄԶ)
- Ղ Դիւթից: (ՁԷ)
- ՈԽԴ Դատարկաբանից: (ՃԽ)
- ՃՀԵ Դպրաց: (ՃՀԱ)
- ՃԶԹ Դարձողաց ի մեղս: (ՃԶԵ)
- ԺԶ Եախակոպոսաց երկրորդ ձեռնադրելոյ: (ԺԶ)
- ԺԸ, ՃԼԴ, ՃԼԶ Եկեղեցւոյ: (ԺԹ, ՃԼԲ, ՃԼԳ)
- ՁԴ Եկեղեցւոյ իրաց: (ՁԱ)
- ՃԺԵ Եկեղեցւոյ ընդից գողանալոյ: (ՃԺԳ),
- ՃԼ Եղբար ընդ քեռ նշեցելոյ: (ՃԻԷ)
- ՃԼԲ Երկուց քուերց առնելոյ: (ՃԻԸ)
- ՃԼԷ Եկեղեցւոյ:
- ՃԶԳ Երեք կնոջ կամ շորից: (ՃԽԹ)
- ՃԶ Երդման: (ՃՀԶ)
- ՄԻԸ Երախայի մեռելոյ: (ՄԻԴ)
- ՄԻԹ Երախայի կենդանւոյ: (ՄԻԵ)
- ՄԼԲ, ՄԼԴ Երախայի մկրտելոյ: (ՄԻԸ, ՄԻԹ)
- ՄԼԷ Երկրորդ ամուսնացելոց: (ՄԼԳ)
- ՄԼԸ Երրորդից և չորրորդից: (ՄԼԴ)
- ԺԲ Քրիստոս ուրացողաց: (ԺԲ)
- ԿԱ Ջաւաքաղ քահանայից: (Կ)
- ՁԹ Ջղիս կողոպտողաց: (ՁԶ)
- ՃԻԸ Ջարդարելոց կանանց: (ՃԻԵ)
- ՃԶԸ Ջգուշութեան հատի: (ՃԶԴ)
- ՄԺԸ Ջայրս ատեցողաց կանանց: (ՄԺԴ)
- ՄԻԶ Ջատկի Աւետարանի: (ՄԻԲ)
- ՄԽԸ Ջատկոյ աւուր: (ՄԽԵ)
- ՃԿԲ Ընկերի մեռանելոյ:
- ՃՀԳ Ընտանեաց քահանայից ի բեմ ելանելոյ: (ՃՀ)
- ՂԹ Թէ ոք պոռնկի և մեռանի: (ՂԶ)
- Ճ Թէ ի ձեռն առաջնորդաց մեռանի: (ՂԷ)
- ՃԻԵ Թատերաց: (ՃԻԲ)
- ՃԶԳ Ժողովոց: (ՃՀԹ)
- ՂԶ Իգացելոց: (ՂԳ)
- ՄԻԲ Իշխանի անարդողաց գքահանայս: (ՄԺԸ)
- ԻԸ Լուծելոց քահանայից: (ԻԷ)
- ՃՀԱ Լուծողաց զպատուիրանս: (ՃԿԷ)
- ԻԴ Խլից և համարից քահանայից: (ԻԳ)
- ՃԼԳ Խղճիւ զենման: (ՃԶԹ)
- ՃԼԹ Խոստացեալ անասնոյ: (ՃԼԵ)
- ՄԳ, ՄԵ Խոստովանողի կրանաւորի: (Մ, ՄԱ)
- ՄԶ Խոստովանութեան ամենայն մարդոյ: (ՄԲ)
- ՄԺԲ Խաւսեալ կնոջ: (ՄԸ)

- ՄԺԶ Խառնակութիւն ամուսնութեան ազգականաց: (ՄԺԲ)
 ՄԻԴ Խալի յափըշտակողաց: (ՄԻ)
 ՄԻԵ Խալի գերելոյ: (ՄԻԱ)
 ՄԼԱ Խորհրդոյ քահանայի: (ՄԻԷ)
 ՄԼ Մնաղաց զգուշացուցանել քահանայի: (ՄԻԶ)
 ռԿԵ, ՃԿՁ Մնաղաց ընչից: (ՃԿԱ, ՃԿԲ)
 ԻԶ Մառալից: (ԻԵ)
 ԽԳ Մնաղք որ դիտեն զշարիս զաւակաց: (ԽԲ)
 ՃԳ Մնաղք որ <զոր> զորդիս առականէ (sic Իմա՝ ականառութեամբ) սիրեն: (Ճ)
 յԻԱ Մնելոց կանանց: (ՃԺԶ)
 ՄԺԳ Մննդականաց: (ՄԲ)
 Գ, ՄԺԲ Կնաթողաց: (Գ, ՄԺԵ)
 ՄԲ Կուսի կանամբոյ: (ՄԵ)
 Զ Կուսանաց: (Զ)
 Ը Կախարդաց: (Ը)
 ՄԺ Կին առնելոյ: (ՄԶ)
 ԼԴ Կողոպտելոյ զդիս: (ԼԳ)
 Խ Կանանց ճանապարհորդողաց: (ԼԲ)
 ԽԱ Կանանց որ յանասուն պղծին: (Խ)
 ԽԲ Կին որ դիտէ զշար[իս] առն իւր: (ԽԱ)
 ԽԷ Կին որ ննչէ ընդ անաւրիկնի: (ԽԶ)
 ԽԸ Կին որ շնայ ընդ եղբար առն իւր: (ԽԷ)
 ԽԹ Կին որ շնայ ընդ խորթոյ: (ԽԸ)
 Մ Կուսանաց: (ԽԲ)
 ՄԳ Կին որ ընդ արեղայի շնայ: (ՄԳ)
 ՄԽԵ Կուսից այսահարաց: (ՄԽԲ)
 ՄԲ Կաշառառուաց քահանայից: (ՄԸ)
 ԿԸ Կին որ ծնանի ի սուրբ պահսն: (ԿԷ)
 ՆԵ, ՃԷ Կիրակէի: (ՆԳ, ՃԴ)
 ՃԿԸ Կիրակէի զձայն Աւետարանի շնելոյ: (ՃԿԴ)
 ՆԸ Կրանաւորաց: (ՆԵ?)
 ՂԲ Կոծողաց զմեռել[ա]լս: (ՁԲ)
 ՂԵ Կրանաւոր որ յաշխարհ մեռանի: (ՂԴ?)
 ՃԻԳ Կին որ զհանգերձ առն ազանի: (ՃԻ)
 ՃԻԵ Կին որ ընդ արեցողս նստի: (ՃԻԴ)
 ՃԻԲ Կին որ զենու կամ որս առնէ: (ՃԻԶ)
 ՃԽԲ Կնոջ քահանայի: (ՃԼԸ)
 Դ, Ե Հարկանողաց: (Դ)
 ԼԶ Հեթանոսաբարոյ: (ԼԴ)
 ՁԸ Հրդ[եհ]ողաց զարդար վաստակս: (ՁԵ)
 ՃԺԷ Հաղորդողաց: (ՃԺԴ)
 ՃԻԶ Հայեցողաց ի մերձաւորութիւն անասնոց: (ՃԻԳ)
 ՃԼԳ Հարսին պոռնկելոյ: (ՃԻԲ)
 ՃԼԵ Հին գերեզմանաց: (ՃԼԱ)
 ՃՄԲ Հաւատացելոց զ[ե]րեւոյ: (ՃՄԵ)
 ՃԿԳ Հաւատալոյ ի մարդ: (ՃՄԲ)
 ՃԿԷ Հրամանի մեռելոյ: (ՃԿԴ)
 ՈԶԶ Հեթանոսի կերակրոյ: (ՃԶԲ)
 ՃՂ Հիւանդաց: (ՃԶԶ)
 ՃՂԱ Հեթանոսի ճաշակողաց: (ՃԶԷ)
 ՄԼԵ Հիւանդի որ ի մահիճս: (ՄԼԱ)
 ՃՂԳ Զկանց: ([Ճ]ՂԱ)
 ՄԺԵ Զեռնածուաց: (ՃԺԴ)
 ԼԳ Մոնողոնաց: (ԼԲ)
 Հ Մսահատաց: (ԿԲ)

- ՀԱ Մերձաւորաց գուղւոց: (Հ)
 ՂԳ Մեռելն թէ պատուիրէ լայ: (Ղ)
 ՃԺԳ Մկրտելոց: (ՃԺԱ)
 ՃԻԲ Մանկանց անհաւատից սնուցողաց: (ՃԺԹ)
 ՃԼԹ Մկրտելոց անհաւատից: (ՃԼԵ)
 ՃԾԱ Մեքենայից սատանայի: (ՃԽէ)
 ՃԿ Մեռելոց ի վաստակս իւրեանց: (ՃԾԸ)
 ՃՀԹ Մտողաց ի տունն պոռնկաց: (ՃՀԵ?)
 ՃՂԲ Մեռելոց: (ՃՁԸ)
 ՃՂԶ Մատաղ ի որսոյ: (ՃՂԲ)
 ՁԵ Յափրշտակեալ անասնոյ: (ՁԴ)
 ՂԱ, ՃԺԹ Յղի կանանց: (ՁԸ, ՃԺԵ)
 ՃԿԴ Յուսալոյ ի լինյալ: (ՃԿ)
 ՄԻԳ Յայտնելոյ զլարիս ուրու: (ՄԺԹ)
 ՄԽԲ Յիշատակի մեռելոց: (ՄԼԹ)
 ԽԳ Ներքինեաց: (ԽԳ)
 ԽԵ Ննդողաց ընդ զորանչի: (ԽԴ)
 ԼԱ Շարաթոյ և կիրակէի պահոց: (Լ)
 ԼԶ Շնացողաց ընդ ուրուկս: (ԼԵ)
 Է Ուրացողաց երդման: (Է)
 Ժ Որ ընդ եղբար պոռնկի: (Ժ)
 ԻԹ Ուրուկաց: (ԻԸ)
 Լ Ուխտաւորաց քահանայից: (ԻԹ?)
 ԼԹ Որք զանձինս նզովեցին (զուցն նուիրեցին): (ԼԸ)
 ՀԲ Որ զամուսնութիւն անարգեն: (ՀԱ)
 ՀԳ Որք վասն յաճախ պղծելոյ ոչ ամուսնանան:
 ՂԸ Որոգայթից: (ՂԵ)
 ՃԻ Որդիք որ ոչ պատուեն ղծնաւոյ: (ՂԹ)
 ՃԻԳ Որ ընդ անհաւատից ճաշակէ: (ՃԻԱ)
 ՃԽ Որ խառնեն զսուրբ արիւնն: (ՃԼԶ)
 ՃԽԸ Որ պոռնկեցաւ և կին արար: (ՃԽԴ)
 ՃՀԸ, ՃՀԵ Ուխտաւորի արէնս մի՛ տալ:
 ՃՂԵ Որսոյ: (ՃՂ)
 ՄԸ Որդոց և թոռացն: (ՄԳ)
 ՃԶ Չամուսնանալ ի Քառասներորդան: (ՃԶ)
 ՄԵ Չամուսնանալ Կ ամեայ: (ՄԲ)
 Բ Պատերազմողաց: (Բ)
 ԺԳ Պոռնկողաց ի տան Աստուծոյ: (ԺԳ)
 ԼԵ Պոռնկողաց ճարտարաց: (ԼԶ)
 Զ Պենտակոստէի և կիրակէի պահողաց: (ՀԵ)
 ՁԳ Պատարագողաց անխտիր: (Ձ)
 ՁԵ Պեղծ կերողաց: (ՁԲ)
 ՂԴ Պոռնկողաց: (ՂԱ)
 ՂԵ Պատերազմողաց: (ՂԳ)
 ՃԻ Պոռնկաց: (ՃԺԸ)
 ՃԽԱ Պոռնկողաց ընդ կնոջ իշխանի: (ՃԼԵ)
 ՃԽԶ Պոռնկողաց ընդ [ու]ստեր: (ՃԽԲ)
 ՃԽԵ Պոռնկողի ընդ երկուց քերց: (ՃԽԴ)
 ՄԼԹ Պոռնկաց: (ՄԼԵ)
 ՄԽԱ [Պ]ատանաց մեռելոց: (ՄԼԵ)
 ՃԾ Պոռնկելոց բազում անգամ: (ՃԽԶ)
 ՃԾԶ Պոռնիկ քահանայի: (ՃԾԲ)
 ՃԾԵ Պոռնկողաց խեղդեցելոյ: (ՃԾԳ)
 ՃԾԸ Պոռնիկ կնոջ որ ի ծնունդս վտանգի: (ՃԾԴ)
 ՃՁԵ Պտղոց անարիւնաց: (ՃՁԳ)

- ՃԼԵ Պատարագաց (ՃՂԳ?)
 ՄԻ Պսակի տղայոց (ՄԺԶ)
 ՄԾ Սարկաւադի այսահարութեան (ՄԽԶ)
 ԺԴ Սարկաւազաց (ԺԴ)
 ԼԵ Սերմանցողաց (ԼԴ)
 ՃԺ, ՃԺԱ Սարկաւազաց (ՃԵ, ՃԸ)
 ՃԽԹ Սրբութիւն խոստացելոյ անձին (ՃԽԵ)
 ՃԿԱ Սրբոյ (ՃՄԷ)
 ՄԲ Սուտ երգմանց (ՃՂԸ)
 ՃԱ Վախճանելոյ ի ձեռն ծնաւդաց (ՂԸ)
 ՃԴ Վարդապետ որ զաշակերտս ակնառու ուսուցանէ (ՃԱ)
 ՃԺԸ Տեռատեսից (ՃԺԶ)
 ՃԼԱ Տղայոց պղծելոց (ՃԻԷ)
 ՃՂԸ Տարածամ մահու
 Մ Տնականի (ՃՂԶ)
 ՄԽԴ Տղայոց այսահարի (ՄԽԱ)
 ԺԵ, ԺԹ Քահանայից (ԺԴ, ԺԵ?)
 ՃԷ Քահանայից կուրացելոց (ԺԸ)
 Ի, ԻԱ Քահանայից (Ի, ԻԱ)
 ԻԲ Քահանայութիւն որ ոչ է Աստուծոյ (ԻԲ)
 ՄԵ, ՄԶ Քահանայից կանանց պոռնեկելոց (ՄԴ, ՄԵ)
 ՄԸ Քահանային կին որ փոքրէ զգլուխս (ՄԷ)
 Կ Քահանայ որ զսպաս եկեղեցւոյ վաճառէ (ՄԹ)
 ԿԲ Քահանայ որ զխոստովանութիւնն յայտնէ (ԿԱ)
 ԿԴ Քահանայ որ զեղխի գինով (ԿԲ)
 ԿԴ Քահանայ որ ոչ պատարագէ (ԿԴ)
 ԿԵ Քահանայ որ զդատաստանն թիւրէ (ԿԴ)
 ԿԶ Քահանայ որ երգումն տայ մարդոյ (ԿԵ)
 ԿԷ Քահանայ որ առանց խոստովանութեան արէնս տայ (ԿԶ)
 ԶԷ Քահանայ որ յանասուն պղծի (ԶԵ)
 ՉԲ Քոռասնորդաց լուծելոց (ՉԹ)
 ՃԸ Քահանայ որ բանագրէ (ՃԵ)
 ՃԽ Քահանայից բամբասողաց (ՃԶ)
 ՃԺԲ Քահանայից ուրուկաց (ՃԹ)
 ՃԺԴ Քահանայ ձէթ արկանելոյ յերախայս (ՃԺ)
 ՃԺԶ Քահանայից տեսլանց (ՃԺԴ)
 ՃԼԸ Քահանայից արինահեղաց (ՃԼԴ)
 ՃՄԲ Քահանայից պոռնկաց (ՃԽԸ)
 ՃԿԹ, ՄԼԴ Քահանայ ի ճանապարհի (ՃԿԵ, ՄԼ)
 ՄԶԶ Քահանայ ի հրապարակ շնաշակել (ՃԶԲ)
 ՃԶԴ, ՃԶԵ Քահանայի ապաշխարելոյ (ՃԶ, ՃԶԱ)
 ՄԻԷ Քահանայի ժողովրդով և խաչով (ՄԻԴ)
 ՄԼԶ Քահանայ որ առանց քննելոյ արէնս տայ (ՄԼԲ)
 ՄԽ Քահանայ որ Խ ունի (ՄԼԷ)
 ՄԽԹ Քահանայից այսահարութեան (ՄԽԶ) (էջ 140ա-144ա)

Այսպիսով, 231 վերնագրերի դիմաց գրված են 249 հոգվածների համարներ, թեև վերջին հոգվածը կրում է ՄԿԷ (267) համարակալումը և հիշատակարանում էլ նշված է միևնույն թիվը. «Կատարեցաւ կանոն սրբոյն Բարսղի հայրապետին Կեսարոյ, տունք ՄԿԷ...» (էջ 184բ)։ Ցանկում այբբենական կարգը խախտված է մեկ անգամ, «Քա-ով սկսվող մի հոգվածը՝ «Քրիստոս ուրացողաց» վերնագրով գրված է «Ե» և «Զ» տառերի միջև։ Ընդհանուր առմամբ ցանկի վերնագրերը ճիշտ են արտահայտում հոգվածների բովանդակությունը, բայց առանձին մի քանի դեպքերում վերնագրերի դիմաց, աչ մասում, համարակալումներ չեն նշված կամ նշված համարակալումների մոտ գրված է հարցական, որ նշանակում է թե ցանկի վերնագրի և նշված հոգվածի բովանդակության միջև շեղում կա։ Ցանկի վերնագրերում առկա են կրկնություններ, օրինակ, «Պա տառի տակ երկու անգամ գրված է «Պատերազմողաց» վերնագիրը Բ և ՂԷ (ՂԴ)

համարների նշումով. այսպես երկու անգամ են նշված «Եկեղեցւոյ», «Սարկաւազաց», «Քահանայից» վերնագրերը: Վերջիններիս գիմաց թեև նշված են տարրեր հոգվածների համարներ, բայց երբեմն հոգվածներն էլ են կրկնված: Կանոնագրքի ՄԺԶ (№ 659-ում՝ ՄԺԳ) հոգվածը ցանկում չի արտահայտված, այսպես է № 659-ի ՄԼԶ հոգվածը, որը չի պահվել Կանոնագրքի բնագրում, իսկ Կանոնագրքի 2Գ հոգվածը թեև № 659-ում չի պահվել, բայց այն հիշվում է ցանկում (տես «Ոճ»-ի տակ):

Սույն կանոնախմբի № 659 ձեռագրի տարբերակի և Կանոնագրքի բնագրի համապատասխան հոգվածների համեմատությունը երևան հանեց այլ կարգի շեղումներ: № 659 ձեռագրում լին ակհվել Կանոնագրքի սույն բնագրի ԺԴ, 2Գ, 2Ը, ԺՂԳ, ԺԶԸ, ՄԻ հոգվածները (ԺԴ, 2Գ, 2Ը հոգվածները լին ակհվել նաև № 657 ձեռագրում, հիշենք, որ այստեղ բերված են հոգվածների կնիք պահպան, տե՛ս ներքևում): Մի քանի դեպքերում երկու հոգվածները միացված են և տրված՝ մեկ հոգվածով. օրինակ՝ ԻԲ և ԻԳ հոգվածները միացված և դրված են ԻԲ համարի տակ, ԺԼ և ԺԼԱ-ն՝ ԺԻԷ, ԺԿԸ և ԺԿԹ-ն՝ ԺԿԶ, ՄԻԴ և ՄԻԵ-ն՝ ՄԻ, ՄԺԵ և ՄԺԶ-ն՝ ՄԺԱ, Պատահում է և այնպես, որ մի հոգվածը բաժանված է երկու մասի և դրված որպես առանձին հոգվածներ, առանձին համարներով, օրինակ՝ ԺԳ հոգվածը բաժանված է երկու մասի և դրված ԺԳ ու ԺԴ համարների ներքո, ԺԾԲ-ն՝ ԺԽԸ և ԺԽԹ, ՄԶ-ն՝ ՄԲ և ՄԳ, Այս շեղումներն էլ արտահայտված են ցանկում:

Հետաքրքիր է մի այլ երևույթ: Ծանկի վերնագրերի ձախ կողմում նշված հոգվածների համարները որպես կանոն համապատասխանում են կամ մեկ և մասամբ երկու համարի շեղումով համընկնում են ոչ թե № 659 ձեռագրի հոգվածներին, այլ սույն կանոնախմբի Կանոնագրքի բնագրի համապատասխան հոգվածներին: Այս բանը մեզ ենթադրել է տալիս, որ ցանկը կազմված է համապատասխան Կանոնագրքի և ոչ թե միայն № 659 ձեռագրի:

№ 657 ձեռագրում ցանկը հետևյալ կառուցվածքն ունի:

«Ա. Վասն որ զէգ ապականէ:

Բ. Վասն պատերազմի արիւն հեղեղոյ:

Գ. Վասն հարկանելոյ զընկերս:

Դ. Վասն կնաթողաց անզաւակի:

Ե. Վասն աղախնոյ ի տե[ա]ռնէ պոռնկեալ:

Զ. Վասն կուտի պոռնկելոյ:

Է. Վասն [որ] ուրանայ և երդնու:

Ը. Վասն կախարդաց ի յապաշխարութիւն դառնալն:

Թ. Վասն զառականս ընդ արուի:

Ժ. Վասն պոռնկելոյ ընդ եղբօրն:

ԺԱ. Վասն որ զազգական ապականէ:

ԺԲ. Վասն ուրանալս զթրիստոս:

ԺԳ. Վասն պոռնկելոյ ի տան Աստուծոյ:

ԺԴ. Վասն քահանայի և սարկաւազի պոռնկեալ ի նոյն:

ԺԵ. Վասն քահանայի և սարկաւազի ի շնութեան և ի գողութեան:

ԺԶ. Վասն եպիսկոպոսի և երիցու երկրորդ ձեռնադրութեան:

ԺԷ. Վասն եպիսկոպոսի և երիցու պահք լուծանել:

ԺԸ. Վասն կարգաւոր[ի] որ կուրանայ:

ԺԹ. Վասն եկեղեցի սրբել յետ և աւուր:

Ի. Վասն քահանայի որ աշխարհական գործով [զբաղի]:

ԻԱ. Վասն քահանայի որ արտաքս եկեղեցւոյ է:

ԻԲ. Վասն քահանայի [որ] չԱստուծոյ և ոչ ի սատանայէ:

ԻԳ. Վասն համրից (բճ. համերց) և խլից:

ԻԴ. Վասն անբարտաւանաց և փառասիրաց:

ԻԵ. Վասն անհնազանդ ծառայից:

ԻԶ. Վասն անհնազանդ որդւոց:

ԻԷ. Վասն քահանայի որ լուցեալ է:

ԻԸ. Վասն ուրկունից թէ ալր թէ կին:

ԻԹ. Վասն արեղայից հրաժարելոյ աշխարհէ:

Լ. Վասն շաբաթ և կիրակի և Պենտեկոստէն:

ԼԱ. Վասն կարգաւորաց բորոտիլ:

- ՂԲ. Վասն մոնոզոնաց կին առնել:
 ՂԳ. Վասն կողոպտողաց զգիս:
 ՂԴ. Վասն որ սերմանցութիւն լինի:
 ՂԵ. Վասն շնալոյ ընդ ուրուկս:
 ՂԶ. Վասն ճարտար պոռնկութեանն:
 ՂԷ. Վասն անարժան յօրէնս մատչիլ:
 ՂԸ. Վասն որ նուիրին Աստուծոյ և շնանան:
 ՂԹ. Վասն կնոջ [որ] առանց ընկերի ի ճանապարհ [երթայ]:
 Խ. Վասն կնոջ ի յանասնէ պղծիլ:
 ԽԱ. Վասն որ ծածկէ զշարիս առն:
 ԽԲ. Վասն որ ծնողք (ըն. ծնողք որ) ծածկեն զշարիս որդոյն:
 ԽԳ. Վասն ներքինին կին առնէ կեղծաւոր:
 ԽԴ. Վասն նընշելոյ ընդ զոթանչի:
 ԽԵ. Վասն որք ընդ կնոջ իւրում ննշէ արուագիտութեամբ:
 ԽԶ. Վասն շնալոյ ընդ անօրինի:
 ԽԷ. Վասն կնոջ ընդ եղբօր առն շնալոյ:
 ԽԸ. Վասն որ ընդ խորթն շնայ:
 ԽԹ. Վասն կուսի շնալոյ ի տան:
 Ծ. Վասն ամուսնանալոյ ընդ անօրինի:
 ԾԱ. Վասն անգեառ (իմա՝ առեանգ) արասցէ:
 ԾԲ. Վասն կնոջ [որ] առանց կամաց օրինաց:
 ԾԳ. Վասն կնոջ շնալոյ ընդ ուխտականի:
 ԾԴ. Վասն [որ] քահանայանալս յօժարի:
 ԾԵ. Վասն կնոջ քահանայի պոռնկելոյ:
 ԾԶ. Վասն քահանայի ուստր կամ դուստր պոռնկելոյ:
 ԾԷ. Վասն կնոջ քահանայի որ փոքրէ զհերս:
 ԾԸ. Վասն քահանայի որ կաշառ առնու:
 ԾԹ. Վասն վաճառելոյ զսպաս խորհրդոյ:
 Կ. Վասն քահանայի զօշա[քա]ղութեամբ:
 ԿԱ. Վասն խոստովանութեան յայտնելոյ:
 ԿԲ. Վասն քահանայի որ ի գինոյ զեղխի:
 ԿԳ. Վասն ոչ մատչելոյ ի սուրբ խորհուրդն:
 ԿԴ. Վասն դատաստանի թիւրելոյ:
 ԿԵ. Վասն որ քահանայ երդումն տայ:
 ԿԶ. Վասն [որ] առանց խոստովանելոյ զետին թոշակն [տայ]:
 ԿԷ. Վասն ծննդականի:
 ԿԸ. Վասն կնաթողաց Աստուծոյ համար:
 ԿԹ. Վասն մսահատի պղծութեան:
 Զ. Վասն կին առնելոյ ի մերձաւորաց:
 ԶԱ. Վասն որ զամուսնութիւն անարդէ:
 ԶԲ. Վասն որ արհամարհէ զքահանայս:
 ԶԳ. Վասն [որ] զօր կիրակէի ոչ պատուէ:
 ԶԴ. Վասն զհեթանոսաց բարս ունելոյ:
 ԶԵ. Վասն քահանայի որ պղծի:
 ԶԶ. Վասն որ ըստ փափագի զգերեզմանս բանայ:
 ԶԷ. Վասն որ զկ[ի]րակի պահօք պահէ:
 ԶԸ. Վասն անժուժիչ կատարեալ հասակաւ:
 ԶԹ. Վասն [որ] ի սուրբ Քառասունսն յազնացի:
 Զ. Վասն [որ] անխտիր մատուցէ զպատարագ:
 ԶԱ. Վասն որ ուտէ զեկեղեցւոյ իրս:
 ԶԲ. Վասն յազնելոյ կերակուս պղծէ:
 ԶԳ. Վասն զազանաբեկի:
 ԶԴ. Վասն հրդեհելոյ զարդար վաստակ:
 ԶԵ. Վասն զդիսն կողոպտելոյ:
 ԶԶ. Վասն դիւթից և ոչ կախարդք:

- ՁԷ. վասն յղեաց սպասելոյ:
 ՁԸ. վասն կոծողաց զմեռեալս:
 ՁԹ. վասն մեռելոց պատուիրելոյ կոծել:
 Ղ. վասն պոռնկութեան ընդ կնոջ:
 ՂԱ. վասն քահանայի վատ դնացիւք:
 ՂԲ. վասն իդացելոց:
 ՂԳ. վասն ի պատերազմ արիւն հեղուլ:
 ՂԴ. վասն յայլ որոգայթ դիպելոյ:
 ՂԵ. վասն պոռնկի և այլ չարագործի:
 ՂԶ. վասն ի ձեռն առաջնորդին:
 ՂԷ. վասն [որ] ի ծնողացն սպանաւ աստուածային:
 ՂԸ. վասն ոչ պատուելոյ զծնողսն:
 ՂԹ. վասն որք զորդիս ականառութեամբ սերեն:
 Ճ. վասն ուսուցանելոյ զաշակերտաց:
 ՃԱ. վասն արուեստաւորաց:
 ՃԲ. վասն ամուսնացելոց զշարաթ և զկիրակի:
 ՃԳ. վասն զկիրակի պատուելոյ որ ոչ գործեն:
 ՃԴ. վասն քահանայի [որ] վայրապար ընդ բանիւ [արասցէ]:
 ՃԵ. վասն զքահանայս բամբասելոյ:
 ՃԶ. վասն [որ] սարկաւագ ոչ [է] հաւասար քահանայի:
 ՃԷ. վասն [որ] մի՛ իշխեսցէ [ճաշակել] սարկաւագ ընդ քահանայի:
 ՃԸ. վասն ուրկանալոյ քահանայ և սարկաւագ:
 ՃԹ. վասն քահանայի՝ մի՛ իշխեսցէ ձեթ արկանել:
 ՇԺ. վասն մկրտելոյ ոչ թողուլ կինս:
 ՇԺԱ. վասն քահանայի՝ մի՛ պայծառ զգեստիւ [զգենուլ]:
 ՇԺԲ. վասն դպրաց և ուխտի մանկա[ն]ցս» (էջ 115բ—116բ):

Կանոնագրքի սույն կանոնախմբի շփոթ հոգւածից սկսած շարունակութիւնը յճ 657 ձեռագրում չի պահւել, ի դեպ, յճ 657 ձեռագրում ցանկի վերնագրերի և հոգւածների հաշորդականութիւնը համապատասխանում է միմյանց, միայն շՁ վերնագրից սկսած մինչև վերջ՝ շԺԲ, ցանկի վերնագրերը հոգւածների համեմատութիւնը մեկով ավելի են, որովհետև շՁ հոգւածի համար ցանկում դրւած են երկու՝ շՁ և շԷ վերնագրերը: Վերևում բերւած ցանկի վերնագրերի և հոգւածների հաշորդական համարակալումը 2—4 համարով տարբերւում է ներկա բնագրի հոգւածների հերթական համարակալումից, որովհետև այդ հերթականութիւնը մի քանի դեպքերում խախտւած է. այսպես՝ ԺԴ, ԶԳ և ԶԸ հոգւածները դուրս են ընկել յճ 657 ձեռագրի բնագրից, հետեւայն սրանց համապատասխան վերնագրերը ցանկում բացակայում են: ՂԲ հոգւածը թեև այս ձեռագրում չի պահւել, սակայն ցանկում պահւել է դրան համապատասխան վերնագրի՝ ՁԸ համարի տակ: Մի այլ դեպքում ձեռագրում թեև հոգւածը (ՁԷ) գտնում ենք (յճ 657 ձեռագրում այս հոգւածը դրւած է ՁԴ համարով), սակայն ցանկում սրան համապատասխան վերնագիր բացակայում է: Երրորդ դեպքում այս բնագրի ԻԲ, ԻԳ և ՇԺ, ՇԺԱ հոգւածները յճ 657 ձեռագրում միացւած են և դրւած մեկական՝ ԻԲ և շՁ համարների տակ, մինչդեռ ցանկում, մի դեպքում ԻԲ և ԻԳ (յճ 657-ում՝ ԻԲ) հոգւածների համար դրւած է մեկ վերնագրի՝ ԻԲ համարով, իսկ մյուս դեպքում ՇԺ և ՇԺԱ (յճ 657-ում՝ շՁ) հոգւածների համար երկու վերնագրի՝ շՁ և շԷ համարներով: յճ 657 ձեռագրի և ցանկի վերնագրերի և սրանց հոգւածների մի քանիսը Կանոնագրքի ունեցած բնագրի համապատասխան հոգւածների հետ համեմատած ունեն ետևադրութիւն. յճ 657-ում այսպես է. Կ և Դ, Ի և ԻԱ, Կ և ԿԱ, Դ և ԴԱ. Կանոնագրքում այդ նույն հոգւածներն ունեն հետևյալ հաշորդականութիւնը՝ Դ և Գ, ԻԱ և Ի, ԿԱ և Կ, ԴԱ և Դ (Կանոնագրքի համարակալմամբ Գ և Դ, Ի և ԻԱ, ԿԱ և ԿԲ, ԴԴ և ԴԵ):

- Կոմքս ձեռագրերում ցանկն ունի հետևյալ պատկերը (բերում ենք ըստ Կ ձեռագրի):
 «Եր[ր]որդ ցանկ կանոնաց սրբոյն Բարսեղի:
 Ա. վասն որ բռնութեամբ ապականէ զէգք յանկարծակի:
 Բ. վասն որ արիւն հեղու ի պատերազմի:
 Գ. վասն որ արձակէ զկին վասն զաւակի:
 Դ. վասն որ հարուածովք սպանանէ զ[ը]նկեր կամ զծառայ:
 Ե. վասն աղախնաց որ ի տերանց իւրեանց պսակին:

- Ձ. Վասն որ կուսութիւն խոստանայ ե պոռնկի:
 է. Վասն որ երդնու ուրացութեամբ:
 Ը. Վասն կախարդաց ե դեղատուաց որ դան յուղղութիւն:
 Թ. Վասն արուադիտաց:
 Ժ. Վասն որ ընդ եղբօր պոռնկի:
 ժԱ. Վասն որ զազգային ապականէ:
 ժԲ. Վասն որ զՔրիստոս ուրանայ:
 ժԳ. Վասն որ պոռնկի ի տան Աստուծոյ:
 ժԴ. Վասն որ զինքն կրճատէ:
 ժԵ. Վասն ժառանգաւորաց որ ի շնութիւն կամ ի կողութիւն կամ ի զուր վկայութիւն գտցին:
 ժԶ. Վասն որ ձեռնադրութիւն ընդունին:
 ժԷ. Վասն ժառանգաւորաց որ զպահս լուծանեն:
 ժԸ. Քահանայ կամ սարկաւազ թէ կաղանայ կամ կուրանայ:
 ժԹ. Վասն եկեղեցւոյ որ այլազգի մտանէ:
 ի. Քահանայ որ առանց աղօթից ե առանց խորհրդոյ յամէ:
 իԱ. Վասն քահանայի որ աշխարհական գործով սպաղի:
 իԲ. Քահանայութիւն որ ի սատանայէ է:
 իԳ. Քահանայութիւն որ ի յԱստուծոյ է:
 իԴ. Վասն քահանայի որ խուլ է ե համր:
 իԵ. Վասն անբարտաւանաց ե փառասիրաց:
 իԶ. Թէ ծառայ անհնազանդ լինի ի տեառնէ:
 իԷ. Որդիք որ ոչ հնազանդին ծնողաց իւրեանց:
 իԸ. Վասն քահանայի որ լուծեալ է ի կարգէն:
 իԹ. Վասն կանանց ե արանց որ ուրկանան:
 Լ. Վասն ուխտաւորաց որ ի կանայս յարին կամ քահանայագործութիւն առնեն:
 ԼԱ. Վասն որ զշաբաթ ե զկիրակէ ե զՊենտակոստէն պահօք անցուցանեն:
 ԼԲ. Եւ որ յառաջ քան զՅայտնութիւնն ծնունդ առնեն:
 ԼԳ. Էրէց կամ սարկաւազ թէ բորոտի կամ ուրկանայ: Սինականի որ վախճանի:
 ԼԴ (ՏՃԸ). Որ մոնղոլութիւն խոստանայ ե կին առնու:
 ԼԵ. Վասն որ զդիս կողոպտեն:
 ԼԶ. Վասն սերմնեթութեանց:
 ԼԷ. Վասն որ ընդ ուրուկս շնայ:
 ԼԸ. Եթէ ոք պոռնկի ճարտարութեամբ առն:
 Խ. Վասն որ անարժան հաղորդի:
 ԽԱ. Վասն որ զանձինս իւրեանց նուիրեցին Աստուծոյ ե ի մեղս անկան:
 ԽԲ. Կին որ առանց ընկերի ճանապարհ երթայ:
 ԽԳ. Կին որ յանասուն մատչի:
 ԽԴ. Կին որ գիտէ զ[չ]արիս առն:
 ԽԵ. Վասն ծնողաց որ զպղծութիւն զաւակին ծածկեն:
 ԽԶ. Վասն ներքինեաց ե մարմնազեղ զկեղծաւորաց:
 ԽԷ. Վասն որ ննշէ ընդ զոքանչի կամ ընդ քեռ կնոջ իւրոյ:
 ԽԸ. Վասն որ արուագիտութեամբ ննշէ ընդ կնոջ:
 ԽԹ. Վասն կնոջ որ շնայ ընդ յանաւրէնս:
 Ս. Վասն կնոջ որ շնայ ընդ եղբօր առն իւրում:
 ՍԱ. Վասն որ շնայ առ մերձաւորս իւր:
 ՍԲ. Վասն կուսի որ շնայ ընդ արամբոյն:
 ՍԳ. Վասն որ ամուսնանայ ընդ անաւրիւնի:
 ՍԴ. Վասն առեանկի:
 ՍԵ. Կին որ շնայ ընդ ուխտականս:
 ՍԶ. Վասն որ կամի քահանայ լինել ե կին նորա շնացեալ է:
 ՍԷ. Վասն կնոջ քահանայի որ պոռնկի:
 ՍԸ. Ուստի կամ դուստր քահանայի թէ պոռնկի:
 ՍԹ. Կին քահանայի թէ այլակերպի:
 Կ. Քահանայ որ կաշառ առնէ:
 ԿԱ. Քահանայ որ զսպաս խորհրդոյն յափշտակէ:

- ԿԲ. Քաճանայ որ զխոստովանութիւն հրապարակէ:
 ԿԳ. Քաճանայ որ ցոր է և զաւշաքաղ:
 ԿԴ. Քաճանայ որ զեխի գինով:
 ԿԵ. Քաճանայից սրբութեամբ մատչել ի խորհուրդն:
 ԿԶ. Քաճանայ որ զարդար դատաստանս թիրէ:
 ԿԷ. Քաճանայ որ երգումն տայ մարդոյ:
 ԿԸ. Քաճանայ որ առանց խոստովանութեան զյետին թռչակն տայ:
 ԿԹ. Վասն յղի կանանց որ յաւուրս պահոց տկարանան:
 Զ. Վասն որ թողուն զկինս պատճառաւ աստուածպաշտութեան:
 ԶԱ. Վասն որ մսահատի պիղծ համարելով:
 ԶԲ. Վասն որ կին առնու յարեան մերձաւորէ:
 ԶԳ. Վասն որ զամուսնութիւնն անկոսնեն:
 ԶԴ. Որ վասն յաճախ պտղոյ արգիլէ զամուսնութիւն:
 ԶԵ. Վասն որ արհամարհեն զամուսնացեալ քաճանայն:
 ԶԶ. Վասն որ զօր կիրակէին ոչ պատուեն կամ ի թատերս երթան:
 ԶԷ. Վասն որ զօրս և զժամս և զլուսնի խտրեն:
 ԶԸ. Վասն որ զաւուրս և զշաբաթս պահէ որպէս Հրեայ:
 ԶԹ. Վասն ժառանգաւորաց թէ անասնապիղծ գտցին:
 Ը. Վասն որ փոփոխեն զոսկերս մարտիրոսաց:
 ԸԱ. Վասն որ առ փափագ զգերեզմանս բանան:
 ԸԲ. Վասն որ զկիրակէ կամ զՊենտակոստէ ընդ պահաւք արկանէ:
 ԸԳ. Վասն որ յառաջ քան զարձակել ժողովրդեանն ճաշակեսցէ:
 ԸԴ. Վասն որ աղուհացս յանգէտ յաղեցաւ:
 ԸԵ. Վասն քաճանայից անխտիր մատուցանելոյ զպատարագս որպէս ի Զատիկ:
 ԸԶ. Վասն որ ուտէ ի տեղւոյ:
 ԸԷ. Վասն որ յազեսցի կերակուր ի պիղծ անասնոց:
 ԸԸ. Վասն գազանաբեկի:
 ԸԹ. Վասն յափշտակեալ անասնոյ շնուիրել Տեառն:
 Ղ. Վասն որ հրդեհեն զվաստակս:
 ՂԱ. Վասն որ զդիս կողոպտեն:
 ՂԲ. Վասն դիւթաց:
 ՂԳ. Վասն որ զյղի կին գան հարկանէ:
 ՂԴ. Վասն որ ի վերայ մեռելոյ կոծ դնէ:
 ՂԵ. Վասն որ պատուիրէ մեռեալ, թէ զիս կոծով լացէք:
 ՂԶ. Վասն քաճանայի որ լուծեալ է եպիսկոպոսէն:
 ՂԷ. Վասն որ ընդ կնոջ ցանկայ պոռնկութեան և ցանկութիւն նորա ոչ եկեսցէ յայտ:
 ՂԸ. Վասն իգացելոց:
 ՂԹ. Վասն որ ի պատերազմն արին հեղու:
 Ժ. Վասն ակամայ սպանողաց:
 ԺԱ. Վասն որ շոգան ի պոռնկութիւն և վախճան 'եհաս անդ':
 ԺԲ. Վասն որ ի ձեռն առաշնորդին խրատուն վախճանի:
 ԺԳ. Վասն որ ի ձեռն ծնողաց հանդիպի վախճան վասն խրատու:
 ԺԴ. Որդիք որ ոչ պատուեն զծնաւզս:
 ԺԵ. Վասն ծնաւզաց որ զորդիսն ակնառութեամբ սիրեն:
 ԺԶ. Վասն վարդապետաց որ զաշակերտսն ակնառութեամբ ուսուցանեն:
 ԺԷ. Վասն արուեստաւորաց որ զայլոց ինչս յափշտակեն:
 ԺԸ. Վասն ամուսնացելոց զսուրբ Քառասունսն և զկիրակէսն սուրբ պահել:
 ԺԹ. Վասն զկիրակէսն չգործել:
 ԺԺ. Վասն քաճանայից վայրապար զոք մի' նզովել:
 ԺԺԱ. Վասն աշխարհականաց որ զքաճանայսն բամբասեն:
 ԺԺԲ. Սարկաւագ ոչ է հաւասար քաճանայի:
 ԺԺԳ. Սարկաւագի ոչ ճաշակել ընդ քաճանայի:
 ԺԺԴ. Վասն քաճանայից և սարկաւագաց որ ուրուկ լինի կամ բորոտ:
 ԺԺԵ. Քաճանայ որ ձէթ արկանէ ի մկրտելն:
 ԺԺԶ. Վասն ժամ մկրտութեանն մերձ աւազանն մի' կալ կնոջ:

- ՃԺԷ. Քաճանայ մի՛ իշխեսցէ երեւի յերիվար նստել կամ բոկ ի սեղանն մատչել:
 ՃԺԸ. Վասն ժառանգաւորաց որ զինչս եկեղեցոյ յափշտակեն:
 ՃԺԹ. Վասն քաճանայից և սարկաւազաց որ ի տեսեալն լինին:
 ՃԻ. Վասն ի սուրբ խորհուրդն սրբութեան մատչել:
 ՃԻԱ. Վասն կանանց որ տեւատես լինին:
 ՃԻԲ. Վասն յղի կանանց եկեղեցի մտանել:
 ՃԻԳ. Վասն պոռնկաց որ զմանկունս սպանանեն:
 ՃԻԴ. Վասն որ մանկանց անհաւատից ըստինքս տան:
 ՃԻԵ. Կին մի՛ իշխեսցէ հանդերձս առն զգնելու:
 ՃԻԶ. Վասն հաւատացելոց որ ընդ անհաւատսն հաղորդին:
 ՃԻԸ. Վասն կանանց որ ալլուր աւթեակս առնեն:
 ՃԻԹ. Վասն կանանց շճայել ի խառնակումն անասնոց:
 ՃԻՊ. Վասն կանանց որ հուպ լինին ի գինէմուսն:
 ՃԼ. Վասն կանանց որ յաւուրս տօնի ալլակերպին:
 ՃԼԱ. Վասն կանանց որ անասուն դենուն կամ հնձան հարկանեն կամ որս առնեն:
 ՃԼԲ. Վասն ոչ ննջելոյ եղբօր ընդ քեռ իւրում:
 ՃԼԳ. Վասն մանկանց որ մեղանշեն:
 ՃԼԴ. Վասն որ ամուսնանան նախանձու առ մերձաւոր արեան:
 ՃԼԵ. Վասն որ ելանեն յանկողինս մերձաւորի:
 ՃԼԶ. Վասն ի տան Աստուծոյ ոչ ճաշել և ոչ ննջել և ոչ շատ խօսել:
 ՃԼԸ. Վասն որ զմեռեալս մերձ եկեղեցին թաղեն:
 ՃԼԹ. Վասն որ զեկեղեցիս ըշտեմարան կերակրոյ առնեն:
 ՃԼՊ. Վասն թէ ի ժամ աղաւթից յեկեղեցւոյ մատուցանեն:
 ՃԽ. Վասն քաճանայից որ զենմունս առնեն և առանց աղօթից կենան:
 ՃԽԱ. Վասն որ դան ի մկրտութիւն և ամուսինս ունին:
 ՃԽԲ. Վասն որ զզաւակս վասն ընչից ի յուրուկս կամ անարժանս տայ:
 ՃԽԳ. Վասն [որ] պոռնկի ընդ կնոջ իշխանի:
 ՃԽԴ. Վասն այրի քաճանայից և կանանց քաճանայից:
 ՃԽԵ. Վասն որ արգելուն զպտուղ և զհաս քաճանայից:
 ՃԽԶ. Վասն [որ] ցորաբանեն բանիւ:
 ՃԽԸ. Վասն որք յօժարեցան յարուադիտութիւն և լանկան ի գործն:
 ՃԽԹ. Վասն որ պոռնկի ընդ գողի և ընդ ուրուկի:
 ՃԽՊ. Վասն որ պոռնկի ընդ երկուց քերց:
 ՃԽՑ. Վասն որ պոռնկեցան և դարձեալ կին արարին:
 ՃԽԱ. Վասն որ հաւանութեամբ միմեանց ամուսնանան:
 ՃԽԲ. Վասն որ բազում անգամ պոռնկեցան:
 ՃԽԳ. Վասն շնացողաց առ արեան մերձաւորսն:
 ՃԽԴ. Վասն ժառանգաւորաց որ պոռնկին:
 ՃԽԵ. Վասն որ ակամայ ըմբռնեցաւ յանաւրինաց ի պոռնկութիւն:
 ՃԽԶ. Վասն որ յանհաւատից կին առնու:
 ՃԽԸ. Վասն պոռնկորդաց որ քաճանայութիւն խնդրեն:
 ՃԽԹ. Վասն որ պոռնկեցան և առ նախատինս զինքեանս կորուսին:
 ՃԽՊ. Վասն զպոռնկորդիսն մկրտելոյ:
 ՃԿ. Վասն որք գերի վարին և ուրանան:
 ՃԿԱ. Վասն որ յանկարծակի յորոգայթ մահու անկանին:
 ՃԿԲ. Վասն որք ճոխաբար ընթանան ընդդէմ որոգայթից մահու:
 ՃԿԳ. Վասն որ դնէ զլոյսն ի մարդ:
 ՃԿԴ. Վասն որ անփոյթ առնեն զաղաւթս վասն երկրաւոր ըստացուածոյ:
 ՃԿԵ. Վասն որ զինչս իւրեանց ալլոց տան և ոչ զաւակաց:
 ՃԿԶ. Վասն հաւասարելոյ զինչս եղբարց և քրւէրց որ ի ծնաւդէն:
 ՃԿԸ. Վասն կտակաց ննջեցելոց:
 ՃԿԹ. Վասն որ յաւուր կիրակէի զձայն Աւետարանի ոչ լսեն:
 ՃԿՊ. Վասն որ ի պանդխտութիւնս երթան և ոչ գնան յեկեղեցին:
 ՃՀ. Վասն քաճանայի որ արտաքոյ եկեղեցւոյն պսակ դնէ կամ աղ աւրհնէ:
 ՃՀԱ. Վասն քաճանայից որ զսուրբ խորհուրդն արտաքոյ եկեղեցւոյն տան:

- ՃՀԲ. Վասն քահանայից որ լուծանեն զօրէնս և անարժանից տան զսուրբ խորհուրդն:
- ՃՀԳ. Վասն ոչ ելանելի բեմն և ոչ լուցանեն ճրագք՝ որ ոչ ունին զաստիճանն:
- ՃՀԴ. Վասն որ զազապս ի տունս առնեն և ոչ յեկեղեցի տան:
- ՃՀԵ. Վասն ընտանեաց քահանայից որ ի բեմս ելանեն և շնորհս ընդունին:
- ՃՀԶ. Վասն որք ոչ ունին զաստիճանն և առաջնորդին ժողովրդեանն:
- ՃՀԷ. Վասն ժառանգաւորաց որ ի հրապարակս ուտեն և ըմպեն:
- ՃՀԸ. Վասն որ այսահարի օրէնս տան:
- ՃՀԹ. Վասն այսահարաց որ զմեղս իւրեանց խոստովանին:
- ՃԶ. Վասն քահանայից որ մտանեն ի տուն կնոջ որ ունի այլ <վասն> անհաւատ կամ քահանայազործութիւն առնէ:
- ՃՁԱ. Վասն քահանայից որ երգումն տան:
- ՃՁԲ. Վասն քահանայից որ զայլոց բանադրածն լուծանեն:
- ՃՁԳ. Վասն քահանայից որ վայրապար բանազրեն:
- ՃՁԴ. Վասն [որ] եկեղեցիս ժողով առնեն քահանայից ըզվասն (sic) կուսանսն և ուսուցանեն:
- ՃՁԵ. Վասն քահանայից յուսադրելոյ զմեղաւորսն:
- ՃՁԶ. Վասն ապաշխարողաց որ ի մէջ ապաշխարութեան մեռանին:
- ՃՁԷ. Վասն կերակրոյ որ յազեալ է յանաւրինաց:
- ՃՁԸ. Թէ չէ արժան հաղորդիլ յանաւրինաց կամ վիճել վասն հաւատոց:
- ՃՁԹ. Վասն քահանային զգուշ կալ հատին:
- ՃՂ. Վասն որ հնարիւք զմանկունս սպանեն զայլ և զկին:
- ՃՂԱ. Վասն [որ] խողխողեն վասն յաճախ պոռնկութեան:
- ՃՂԲ. Վասն զհիւանդս սուրբ դեղովք բժշկել:
- ՃՂԳ. Վասն որ ուտեն զզենեալն յանաւրինաց:
- ՃՂԴ. Վասն որ զմեռելոտի վաճառեն:
- ՃՂԵ. Վասն զենմանց որ ոչ լորդէ արիւնն հանդերձ շնչովն:
- ՃՂԶ. Վասն զկիսասուրբ կենդանիս ոչ ուտել:
- ՃՂԷ. Վասն որսորդաց թէ որպէս պարտին ուտել:
- ՃՂԸ. Վասն որսոյ ձկանն:
- ՃՂԹ. Վասն որսոյ թէ զորս պարտ է մատաղ առնել:
- Մ. Վասն որ դափշտակեալ և զխեղ անասուն մատաղ առնեն:
- ՄԱ. Վասն մատաղ ոչ առնել յերկիր թշնամեաց:
- ՄԲ. Վասն որ մատաղ խոստանան անխափան հատուցանել:
- ՄԳ. Վասն նուէր Տեառ[ն]. յաւուր յայնմիկ բաշխել աղքատաց:
- ՄԴ. Վասն որ զինչս իւրեանց զարատաւոր վաճառեն նենգութեամբ:
- ՄԵ. Վասն սուտ վկայից:
- ՄԶ. Վասն անիծանողաց և բամբասողաց:
- ՄԷ (SIC). Վասն զղջացելոց հասիցն և թէ յետ կարգին պղծին:
- ՄԸ. Վասն խոստովանողաց առանց հրամանի վարդապետին շգործել գործ ինչ:
- ՄԹ. Վասն ծերոց և պառաւաց որ Կ ամեան:
- ՄՐ. Վասն այրեաց անկարգ ամուսնութեան:
- ՄՃ. Վասն որ մինն կուսան և միւսն այրի և մինն վախճանի:
- ՄԺԱ. Վասն որ զխօսեցեալն ի կնութիւն և զհաստատեալն ոչ առնուլ վասն պղծութեան:
- ՄԺԲ. Վասն որ ցաւագար է կամ շարագործ և կամի ամուսնանալ:
- ՄԺԳ. Վասն որ խօսեցեալ է և զան ի դուռն եկեղեցւոյն և շար գործքն յայտնի:
- ՄԺԴ. Վասն կնոջ որ ի ծնունդն վատնի և ճարտարք զմանուկն սպանանեն:
- ՄԺԵ. Վասն կնոջ որ ոչ ծնանի և ընդ այլ ոք պղծի:
- ՄԺԶ. Վասն անասնագիտաց:
- ՄԺԷ. Վասն որ ի մերձաւորէ արեան կին առնու:
- ՄԺԸ. Վասն առեանկաց:
- ՄԺԹ. Վասն կանանց որ զայրս իւրեանց ատեն և այլոյ ամուսնանան:
- ՄԻ. Վասն որ զկին իւր արձակէ:
- ՄԻԱ. Վասն որ տղայոց պսակ դնէ:
- ՄԻԲ. Վասն որ զհաստատեալ կին ի քահանայէ այլոյ տան:

- ՄԻԳ. Վասն որ զգաւակս իւր առանց հաւանութեան առն տա կամ վասն ընչից ծերոց տայ:
- ՄԻԴ. Վասն որ զքահանայս անարգեն:
- ՄԻԵ. Վասն քահանայից որ զլարիս ուրուք ծածկեն պատճառանգը:
- ՄԻԶ. Վասն խաչ արհնելոյ:
- ՄԻԷ. Վասն որ զխաչ յափշտակեն կամ վաճառեն:
- ՄԻԸ. Վասն որ զխաչ ի գերութիւն տեսանեն:
- ՄԻԹ. Վասն՝ Զատկի և տաւնի ի տունս ժողովորդեան աւետարանել:
- ՄԼ. Վասն խաչի ելանել ի սահմանս և աւետարանել:
- ՄԼԱ. Երեխայ որ մեռեալ ծնանի:
- ՄԼԲ. Վասն երեխայի որ հիւանդ ծնանի և անփոյթ առնեն:
- ՄԼԳ. Երեխայից որ հիւանդ է և գիտաց քահանայն:
- ՄԼԴ. Թէ քահանայ ի մեծի խորհրդեան է և բերեն մանուկ երեխայ առ նա:
- ՄԼԵ. Քահանայ որ մկրտութեան սկիզբն արարեալ և երախայն վախճանի:
- ՄԼԶ. Վասն երեխայն Ը- արեալ մկրտեն:
- ՄԼԷ. Քահանայ որ ի ճանապարհ <որ> գնայ և ժողովորդն առանց հովիւի մնա:
- ՄԼԸ. Վասն հիւանդաց յեր[ը]որդ աւուր կողել զքահանայս և խոստովանել:
- ՄԼԹ. Վասն քահանայի որ առանց խոստովանութեան հաղորդ տա կամ պսակ դնէ:
- ՄԽ. Վասն երկրորդ ամուսնացելոց:
- ՄԽԱ. Վասն եր[ը]որդ և շոր[ը]որդ ամուսնացելոց:
- ՄԽԲ. Վասն Քառասունս կատարելոյ:
- ՄԽԳ. Վասն պոռնկաց ամուսնացելոց:
- ՄԽԴ. Վասն որ զգիս բազում կտաւաք պատեն:
- ՄԽԵ. Վասն կատարելոյ զիշատակ նշնցելոց:
- ՄԽԶ. Վասն այսահարաց բազում է եղանակ:
- ՄԽԷ. Վասն կուսից որ այսահար լինին և ամուսնանալ կամին:
- ՄԽԸ. Վասն կանամբեաց որ այսահար լինին:
- ՄԽԹ. Վասն զանազան հնարից շար դիւին:
- ՄՍ. Վասն աւուրս սուրբ Զատկի և կիրակի լուծանել զպահողս:
- ՄՍԱ. Վասն ժառանգաւորաց որ հանդիպին պիղծ այսոյն:
- ՄՍԲ. Քահանայ որ այսահարի թէ որպէս ապաշխարէ:
- ՄՍԳ. Վասն որ մաքառին ընդ քահանայս և ընդ ուխտի մանկունս:
- ՄՍԴ. Վասն որք գնան ի գէտս:
- ՄՍԵ. Վասն որ կախարդաց գիտութեանն ցանկան:
- ՄՍԶ. Վասն այսահարութեան թէ որպէս հանդիպի:
- ՄՍԷ. Վասն այսահարից որ ի սիրոյն Քրիստոսի խրատին:
- ՄՍԸ. Վասն այսահարից որ վասն մեղաց:
- ՄՍԹ. Վասն այսահարի որ ի ծովութենէ առաքինութեան:
- ՄԿ. Վասն այսահարից որ անզեղչ են և փառասէր:
- ՄԿԱ. Վասն լրբութեան դիւին:
- ՄԿԲ. Վասն դիւին որ քաշակալ անուանեն և կերպարանս կերպարանս երեին:
- ՄԿԳ. Վասն որ յարակայ մոլին և լուսնահարս կոչին:
- ՄԿԴ. Վասն որ գաղտնի լլկէ և հոգէգէշ կոչի:
- ՄԿԵ. Վասն որ զանազան կերպիւ լլկին ի գիւէն:
- ՄԿԶ. Վասն կոչելոյ զանազան աղտսն այսահարութիւն:
- ՄԿԷ. Վասն թէ որպէս պարտ է կարգաւորել զայսահարն:
- ՄԿԸ. Վասն որ դառնան ի մեղաց և զան ապաշխարութիւն:
- ՄԿԹ. Վասն որ բանիւ Աստուծոյ դաշինս հաստատեն և ստեն:
- ՄԶ. Որք գնան ի լրտեսութիւն ճշմարտութեամբ կամ դաւաճանութեամբ:
- ՄԶԱ. Վասն թէ զայլոյ բանադրած վարդապետ կամ եպիսկոպոս մի՞ լուծցէ:
- ՄԶԲ. Վասն [որք] դատարկաբանութեամբ պղծին:
- ՄԶԳ. Վասն որ հրաժարին ի դատարկաբանութենէ և դարձեալ անդէն դառնան:
- ՄԶԴ. Վասն որ զուգաւորին ընդ կնոջ եղբար կամ ընդ քերցն (էջ 87ա—93ա. հմմտ. ՄԱ, էջ 96ա—102բ, Բ, էջ 96բ—102ա, Տ, էջ 111ա—118)ա:

Այս ցանկում թեւ նշված է 274 վերնագիր, բայց իրականում այն համապատասխանում է ներկա բնագրի 272 հոդվածներին: Հոդվածները և ցանկի վերնագրերը համեմատելիս նկատ-

տեղիներ որոշ շեղումներ, այսպես, ցանկում սխալմամբ կրկնված է ՄՁ համարը, ՄԴ հոդվածը չի արտահայտված ցանկում, որովհետև ԿՄԼ ձեռագրերում այն միացված է նախորդ ՄԲ հոդվածին, իսկ ԲՏ ձեռագրերում չի պահվել Մեկ դեպքում ցանկի վերնագրերի հաջորդականությունները չի համապատասխանում հոդվածների հաջորդականությանը՝ ՄԽԲ և ՄԽԴ վերնագրերը պետք է դրվեն ըստ հոդվածների հաջորդականության նախ ՄԽԳ (հոդված ՄԽ), ապա ՄԽԲ (հոդված ՄԽԱ), Կան այլ կարգի շեղումներ, երբեմն երկու հոդվածին ցանկում դրված է մեկ վերնագիր. օրինակ, ՄԽԴ, ՄԽԵ հոդվածները համապատասխանում են ցանկի ՄԽԶ վերնագրին, Հինգ դեպքում մեկ հոդվածին ցանկում դրված է երկու վերնագիր՝ ԼԱ հոդվածը ցանկում ունի ԼԱ և ԼԲ վերնագրերը, ՀԶ-ն՝ ՀԷ և ՀԸ, ՇՁԸ-ն՝ ԾՂ և ԾՂԱ, ՄՀԱ-ն՝ ՄՀԲ և ՄՀԴ վերնագրերը, իսկ ԼԲ հոդվածը ցանկում թեև դրված է ԼԳ վերնագրի տակ, բայց ԼԴ համարակալումը բաց են թողել և հաջորդ վերնագիրը նշել ԼԵ համարի ներքո, ՄԲՏ ձեռագրերում ԼԳ վերնագրի վերջին՝ ասինականի որ վախճանի հատվածի սկզբում ավելացրել են «վասն» և նշել ԼԴ համարի տակ, Այս շեղումների պատճառով էլ վերոգրյալ ցանկի վերնագրերի և հոդվածների հաջորդական համապատասխանությունը տատանվում է 2—3 համարի ետևառաջությամբ:

Ներքևում նշում ենք ծանոթագրություններում օգտագործված ձեռագրերի էական տարբերությունները:

Հոդ. Ա, էջ 101: Բնագրի «յանկարծարեա» բառը ՄՄ 835, 837, 8459 ձեռագրերում դրված է «յանկարծօրէն» ձևով: ԵՐ մաս համարեալ լիցի եւս հատվածի փոխարեն նշված ձեռագրերն ունեն «այնպիսին», իսկ «վարդապետն իշխան» բառերի միջև՝ «ի ճշմարիտ հաւատն» բառերը (ՄՄ 835, էջ 126աբ, 837, էջ 66աբ, 8459, էջ 91ա): ՄՄ 659, 657 ձեռագրերն ունեն զգալի շեղումներ, ուստի հոդվածը բերում ենք լրիվ. «Որ զէգ ասականէ բոնարար յանկարծարէն յղի, մահապարտութեան դատաստան ընկալցի, այնպիսին այրեսցի: Հայելով վարդապետին ի ճշմարիտ հաւատս կարճել զկարգն իշխան է» (էջ 144ա, էջ 116բ): Կանոնադրում թեև նշվում է. «ԵՐ մաս համարեալ լիցի», բայց չի հասկացվում, թե ինչու երկու մաս համարել, մինչդեռ ՄՄ 659, 657-ում նշվում է հղի ժամանակ կնոջ բոնադատողը (հարվածողը) երկու մաս է գործում՝ մեկ ծնողին, մյուսը պտուղին:

Հոդ. Գ, էջ 101: Բնագրի «զաւակի» փոխարեն ՄՄ 659, 657 ձեռագրերում պահվել է «անզաւակութեան» (էջ 114բ, էջ 116բ): Մ 657-ում այս հոդվածը դրված է Դ-ի տեղը, իսկ Դ-ն՝ Գ-ի:

Հոդ. Դ, էջ 102: ՄՄ 835, 837, 8459 ձեռագրերը չունեն բնագրի «տարապարտուց» բառը: Առաջին երկու ձեռագրերում որոշ բառեր դրված են այսպես. «զընկերն», «սպանէ», «անկանի», «իշխանաց»: Այս երեք ձեռագրերում էլ հոդվածի վերջին մասը խմբագրվել է այսպես. «և զգող ոք մատնէ մահապարտ է» (ՄՄ 837, էջ 66բ, 835, էջ 126բ, 8459, էջ 91ա):

Հոդ. Զ, էջ 102: Երեք ձեռագրերում չի պահվել սույն հոդվածը և Զ համարի դիմաց նշված է. «Գրած է» (ՄՄ 837, էջ 67ա, 835, էջ 126բ, 8459, էջ 91ա):

Հոդ. Է, էջ 102: Բնագրի «հաղորդեսցի» արինաց բառերի փոխարեն ՄՄ 837, 835 ձեռագրերը ունեն «ապա մտեալ հաղորդեսցի» (էջ 67ա, էջ 127ա):

Հոդ. Ը, էջ 102: Բնագրի «արժան է յորդորել» բառերի միջև երեք ձեռագրերում պահվել է «տալ նոցա և» (ՄՄ 837, էջ 67ա, 835, էջ 127ա, 8459, էջ 91ա): ՄՄ 837, 835 ձեռագրերում նաև կարդում ենք. «զարհուրին և անդրէն դառնան», իսկ «շարիս»-ի փոխարեն ունեն «գործն»:

Հոդ. Թ, էջ 103: Բնագրի մի հատվածը ՄՄ 837, 835 ձեռագրերում կարդում ենք այսպես. «ընդ արուան անցուցանեն (վերջին բառը տե՛ս նաև ՄՄ 657, 659 ձեռագրերում) եղիցի ի վերայ նոցա այն ժամանակն որ ի շնութեան զանաւրէնութիւն գործէ» (էջ 67աբ, էջ 127ա): Հոդվածի վերջին «Գ ամ... ընդ ձեռամբ» հատվածը չի պահվել ՄՄ 657, 659 ձեռագրերում: Այս հոդվածը քաղված է Բարսեղ Կեսարացու մի այլ կանոնախմբից (տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 351, հոդ. ԼԲ, և համապատասխան ծանոթ. էջ 618):

Հոդ. Ժ, էջ 103: Վերջին «սպանողի ընկալցի» բառերի փոխարեն ՄՄ 837, 835 ձեռագրերն ունեն «սպանողս դատեսցի» (էջ 67բ, էջ 127բ), իսկ ՄՄ 659, 657-ը՝ «սպանողի ապաշխարութիւն կրեսցէ» (էջ 145ա, էջ 117ա):

Հոդ. ԺԱ, էջ 103: Բնագրի «պատուհաս» բառի փոխարեն ՄՄ 659, 657 ձեռագրերում պահվել է «երկրորդ պատիժ» բառերը (էջ 145ա, էջ 117ա):

Հոդ. ԺԲ, էջ 103: Բնագրի «ժամանակսն լալով» բառերի փոխարեն երեք ձեռագրերում պահվել է. «ատուս կենաց իւրոց» (ՄՄ 837, էջ 67բ, 835, էջ 127աբ, 8459, էջ 92ա):

Հոդ. ԺԳ, էջ 103—104: Այս հոդվածը ՄՄ 657, 659 ձեռագրերում բաժանված է երկու

առանձին հոգվածներին՝ ԺԳ և ԺԴ համարներով, Բաժանումը սկսվում է թիվ քահանայ կամ սարկաւազ հատվածից (էջ 145բ, էջ 117ա)։ Բնագրի որոշ հատվածներ ՄՄ 835, 837-ում նշված են շեղումներով. այսպես՝ այստեղ կարգում ենք. «ի տուն», «լիցի տեսանել միայն ղհաւատացեալս»։ Մի ընդարձակ հատված՝ «արժանի լիցի ընդ հաւատացեալս կալ» Եւ ամ ընդ ունկընդիրս» չի պահվել այստեղ, իսկ մի այլ հատված այսպես է. «Ժ ամ ապա յետ Ժ ամ և Ա ամ ընդ ապաշխարողսն ընդ ձեռամբ մտցէ և ապա արժան լիցի արինաց» (այս հատվածը տե՛ս նաև Մ 8459-ում, էջ 92ա)։ Մ 835-ը չունի «հանդիպեսցին» բառը, իսկ Մ 837-ում այդ բառը փոխարինված է «գիպեսցին» բառով (ՄՄ 835, էջ 127բ, 837, էջ 68ա)։

Հռչ. ԺԴ, էջ 104: Սույն հոգվածը չի պահվել Մ 657, 659 ձեռագրերում։

Հռչ. ԺԵ, էջ 104: ՄՄ 837, 835 ձեռագրերում հոգվածն այսպիսին է. «Քահանայ կամ սարկաւազ կամ ուխտական թէ ի գողութիւն կամ ի շնութիւն կամ (Մ 835-ում՝ չի՛ կամ) ի սուտ խօսութիւն և ի զուր վկայութիւն իցեն՝ լուծցին ի կարգէն և ապաշխարհեսցեն ըստ գործոյն» (էջ 68ա, էջ 127բ, հմտ. Մ 8459, էջ 93ա)։ ՄՄ 653, 657 ձեռագրերում՝ բնագրի «ի զուր վկայութեան» հատվածը դրված է «ի սուտ վկայութիւն» (էջ 145բ, էջ 117ա) ձևով, իսկ հոգվածի վերջին հատվածը այդ ձեռագրերում այսպես է. «և ապաշխարեսցէ որպէս և կամի առաջնորդն» (ՄՄ 659, էջ 146ա, էջ 117ա)։

Հռչ. ԺԶ, էջ 104: Բնագրի «երկուս բառը ՄՄ 659, 657 ձեռագրերում դրված է «երկրորդ» ձևով (էջ 146ա, էջ 117ա)։ ՄՄ 837, 835-ում՝ բնագրի «իւրեանք» բառը դրված է «նորա» ձևով, իսկ «խրատուն... յիւր»-ը՝ «խրատեալ լին[ին]» (Մ 835-ում՝ են) և արգելեալ ի յիւր» (էջ 68ա, էջ 128ա)։

Հռչ. ԺԷ, էջ 105: ՄՄ 837, 835 ձեռագրերում հոգվածի սկիզբն այսպիսի ետևադասութիւն ունի. «Քահանայ կամ սարկաւազ որ կուրանայ կամ կաղանայ» (էջ 68բ, էջ 128ա), իսկ «չաշտիճանի» բառը ՄՄ 659, 657-ում փոխարինված է «ի քահանայութիւն» բառով (էջ 146ա, էջ 117ա)։

Հռչ. ԺԸ, էջ 105: Հոգվածը ՄՄ 837, 835 ձեռագրերում այսպես է շարադրված. «Ենկեղեցի յետ ն աւուր արժան է այլ սրբել և եթէ ոք յանարինաց (Մ 835-ում՝ ի յանօրինաց) մտեալ է՝ եթէ ոչ աւթէ՝ քահանայն սրբէ, ապա եթէ աւթեակս աշնէ՝ եպիսկոպոսին հրաման լիցի» (էջ 68բ, էջ 128ա)։

Հռչ. Ի, էջ 105: ՄՄ 659, 657 ձեռագրերում այս հոգվածը դրված է ԻԱ հոգվածի տեղը և ընդհակառակը, Բնագրի «կալ բայց» բառերի միջև ՄՄ 837, 835, 8459-ում՝ գտնվում են «ի սուրբ պատարագէն» բառերը (էջ 68բ, էջ 128բ, էջ 93բ)։

Հռչ. ԻԲ, էջ 105—106: Էական տարբերութիւնն այն է, որ բնագրի «արինահեղ կամ» բառերի միջև ՄՄ 837, 835, 8459-ում գտնվում են «կամ թշնամանող» բառերը (էջ 69ա, էջ 128բ, էջ 94ա)։

Հռչ. ԻԳ, էջ 106—107: ՄՄ 659, 657 ձեռագրերում այս հոգվածը միացված է նախորդին՝ ԻԲ համարի նշումով, էական տարբերութիւնն այն է, որ «խորհել» բառի փոխարեն ՄՄ 837, 835, 8459-ում պահվել է «կանխեալ» բառը (էջ 69աբ, էջ 128բ, էջ 94բ)։ Այստեղ բնագրի մի այլ հատվածն (տող 8—9) այսպես է. «Այլ արդ արժան է ճշմարտապէս և հաւատեալ քննել եպիսկոպոսին զանաբառն»։

Հռչ. ԻԴ, էջ 107: Էական տարբերութիւնն այն է, որ «իշխեսցէ» բառը ՄՄ 837, 835 ձեռագրերում փոխարինված է «կարասցէ» բառով, իսկ «համր» բառը Մ 837-ում՝ «խամր» (էջ 69բ, էջ 129ա)։

Հռչ. ԻԵ, էջ 107: Բնագրի «լաւ բառի փոխարեն ՄՄ 659, 657-ում պահվել է «շահ» (էջ 147բ, էջ 117բ), իսկ ՄՄ 847, 835, 8459-ում շեն պահվել «ապաշխարեաց» և «իւրոց» բառերը (էջ 70ա, էջ 129բ, էջ 94բ)։

Հռչ. ԻԶ, էջ 107: ՄՄ 659, 657-ում շեն պահվել «կամ աղախին» և «ի խրատունէն» բառերը, իսկ մյուս երեք ձեռագրերում հոգվածի երկրորդ մասը՝ սկսած «մի՛ պահեսցէ ի տան իւրում...»-ից մինչև վերջ այսպէս է. «Եպարտ է արտաքսել, ի խրատելն [թէ] մահ լինի՛ և մահապարտ լինի տէրն և տիկինն» (ՄՄ 837, էջ 70ա, 835, էջ 129բ, 8459, էջ 95աբ)։ Հոգվածը ՄՄ 659, 657-ում շարունակվում է՝ «տէր նորա և տիկինն» (էջ 147բ, էջ 117բ)։

Հռչ. ԻԷ, էջ 107: Բնագրի «տացեն սիրով... շար հանդիպի» հատվածը ՄՄ 837, 835-ում այսպես է. «տացեն նմա և որոշեսցեն, գուցէ (Մ 835-ում՝ չի՛ գուցէ) որ իրք շար հանդիպի (Մ 835-ում՝ չհանդիպի) նոցա» (էջ 70ա, էջ 129բ)։

Հռչ. ԻԸ, էջ 108: ՄՄ 837, 835-ում չի պահվել «ի բաց», իսկ ՄՄ 659, 657-ում՝ «զի զոր Աստուած զուգեաց» բառերը, ՄՄ 837, 835-ում կան այլ կարգի շեղումներ, օրինակ,

«ունել»-ի փոխարեն ունեն «պահել», «ամուսնանալ մինչ»-ի՝ «կին առնուլ քան որ», «զըրկեալն»-ի՝ «թողեալն», «դի մի մարմին են»-ի՝ «հետ այն ցեղին» (էջ 70ր, էջ 130ա. հմտ. № 8459, էջ 96ա)։

Հոդ. Լ, էջ 108: №№ 659, 657-ում շեղումն այն է, որ «ուխտաւոր» բառի փոխարեն ունեն «արեղայի» (էջ 148ա, էջ 118ա)։ № 8459-ը չունի «ի տեղիս» բառը (էջ 96բ), իսկ № 837-ը՝ «երթալ» (էջ 70բ)։ № 835-ում նախաձերշին հատվածն (տող 9—10-րդ) այսպես է. «ի տեղիս իւրեանց երթիցեն» էջ 130ա)։

Հոդ. ԼԲ, էջ 108—109: №№ 659, 657-ում «ուրկանայ»-ի փոխարեն պահվել է «զոռնեայ»։ Բնադրի «սինական»-ը №№ 837, 835, 8459-ում փոխարինված է «ուխտական» (էջ 71ա, էջ 130բ, էջ 96բ), իսկ №№ 659, 657-ում՝ «միայնական» բառերով (էջ 148բ, էջ 118ա)։ №№ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել «ելցէ ի վեր», «դի այն է արժանն» հատվածները, իսկ «նորա ի նմին»-ի միջև ունեն «ամ յամէ» բառերը, այսպես «նորա ամ յամէ ի նմին» (էջ 71ա, էջ 130բ, էջ 96բ)։

Հոդ. ԼԳ, էջ 109: Միակ տարբերությունն այն է, որ «մոնոզոնութիւն» բառի փոխարեն №№ 837, 835, 8459-ում դրված է «արեղայութիւն» (էջ 71ա, էջ 130բ, էջ 97ա)։

Հոդ. ԼԴ, էջ 109: №№ 659, 657-ում այս հոդվածը մի փոքր ընդարձակ է. «Որ զդիս կողոպտեն և ի մեղին դիպիցին, արին իւրեանց ի գլուխս իւրեանց կուտեսցին, սպանողքն ապախարեսցեն սակաւ ինչ» (էջ 148բ—149ա, էջ 118ա)։

Հոդ. ԼԵ, էջ 109: №№ 837, 835-ում չի պահվել հոդվածի վերջին «և հարկ է անցանել» հատվածը (էջ 71բ, էջ 130բ—131ա)։ №№ 659, 657-ում եղածն այսպես է. «Սերմանցութիւն որ ընդ քուն անցանէ որ խոտելին է և մեղադրելին, թէ ի մտի եղեալ է պոռնկել ընդ կնոջ ումեք և կամ մաքառին ընդ իւրեանց մարմինսն և ապա ընդ քունն անցանէ՝ հաւասար է պոռնեղութեան։ Ապա եթէ յանհոգս է և անցանէ, զի սովորութիւն մարմնոյ է և հարկ է անցանել» (էջ 145ա, էջ 118ա)։

Հոդ. ԼԶ, էջ 109—110: Բնագրի «մարմնազեղծ» բառին Բ ձեռագրի 171ա էջի աջ լուսանցքում, հավանաբար ուրիշի կողմից, տրված է հետևյալ բացատրությունը. «Վասն կանանց ասէ, որ արական նիւթ գործեն և պղծեն զմիմեանս»։ Բնագրի «որպէս ընդ անասնոյ է, նոյնպէս որ ընդ արս ուրուկս շնայ» հատվածի փոխարեն №№ 837, 835-ն ունեն «որպէս զանասնապեղծն է և ընդ այրն նոյնպէս է» (էջ 71բ, էջ 131ա)։ №№ 659, 657-ում հոդվածի շարադասութիւնն այսպիսին է. «Որ ընդ կանայս ուրուկս և ընդ յիմարս շնան, որպէս թէ ընդ անասուն պղծի, որպէս թէ ընդ արուս շնայ, որպէս թէ ընդ մեռելոյ շնայ, նոյնպէս և որ ընդ այսահարն և ընդ մարմնազեղծն» (էջ 149ա, էջ 118բ)։

Հոդ. ԼԷ, էջ 110: Բնագրի «ճարտարութեամբ»-ի փոխարեն №№ 837, 835 ձեռագրերը ունեն «աւտարութիւն»։ Այս և № 8459 ձեռագրերը չունեն բնագրի «ապաշխարութիւն նոյն եղիցի» հատվածը (էջ 71բ, էջ 131ա, էջ 97բ)։ №№ 659, 657-ում հոդվածն այսպիսին է. «Եթէ որ պոռնեղեցի ճարտարութեամբ առն սերմ զսերմ հարկանէ՝ ապաշխարութիւն արինահեղի դիք ի վերայ» (էջ 149ա, 118բ)։

Հոդ. ԼԸ, էջ 110: «Շանդիպի» բառը №№ 837, 835-ում դրված է «դիպի» ձևով։ Այս և № 8459 ձեռագրերում չի պահվել «և որպէս հուր կիզու զամենայն ինչս իւրեանց» հատվածը (էջ 72ա, էջ 131ա, էջ 97բ)։ №№ 659, 657 ձեռագրերում «հանդիպի» և «հանգիպի» բառերի փոխարեն դրված է «դիպի» բառը։ Այստեղ չի պահվել «մուրացութիւն» բառը, իսկ հոդվածի վերջին հատվածն այսպես է. «և հուր կերիցէ զստացուածս նոցա» (էջ 149բ, էջ 118բ)։

Հոդ. ԼԹ, էջ 110: №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում այս հոդվածը չի պահվել, այլ նշված է. «գրած է» (էջ 72ա, էջ 98ա, այս նշումը բացակայում է № 835-ում)։

Հոդ. Խ, էջ 110—111: Բնագրի «անկանի» բառը №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում փոխարինված է «դիպի» բառով (էջ 72ա, էջ 131ա, 98ա)։

Հոդ. ԽԱ, էջ 111: Բնագրի «մատչի պղծիլ ի նմանէ» հատվածը №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում դրված է այսպես. «կամի պղծիլ» (էջ 72ա, էջ 131ա, էջ 98ա), իսկ №№ 659, 657-ում «անասնազանցի» բառը՝ «անասնապղծի» (էջ 149բ, էջ 118բ)։

Հոդ. ԽԲ, էջ 111: Բնագրի «ծածկիցէ և»-ի միջև №№ 837, 835, 8459-ում գտնվում են «զյանցանս նորա» բառերը, իսկ պատճառիկը նշված է «է ամ» (էջ 72ա, էջ 131բ, էջ 98բ)։ Հոդվածի վերջին մասը №№ 659, 657-ում այսպես է. «նոյնպէս և այրն և որ գիտեն զլարիս նորա» (էջ 149բ, էջ 118բ)։

Հոդ. ԽԳ, էջ 111: №№ 837, 835, 8459-ում մի փոքր շեղվում են հոդվածի սկիզբը և վերջը. ահա այդ հատվածները. «Մնաւզք եթէ գիտեն զլարիս զաւակաց իւրեանց և ծածկեն», «բայց

վարդապետն իշխան է ըստ շարեացն զկարգն ուղղել և արժան լինին (Մ 835-ում՝ լինի) արինաց» (էջ 72աբ, էջ 131բ, էջ 98բ)։ Հոգվածի վերջին հատվածը ՄՄ 659, 657-ում այսպես է. «դիտակ լիցի քահանայն զկարգն ուղղել և հաղորդ տալ» (էջ 150ա, էջ 118բ)։

Հոգ. ԽԴ, էջ 111—112։ Բնագրի «և կնոջն հասնալ... առն լիցի» հատվածը ՄՄ 837, 835, 8459-ում այսպես է. «և զիտացեալ կնոջն արժան է քակտիլ և ում որ կամի լինիցի» (էջ 72բ, էջ 131բ, էջ 99ա)։

Հոգ. ԽԵ, էջ 112։ ՄՄ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել «կացցէ» և «ելցէ» բառերը (էջ 72բ—73ա, էջ 132ա, էջ 99ա)։

Հոգ. ԽԶ, էջ 112—113։ ՄՄ 837, 835, 8459-ում չի պահվել ըստ առաքելոյն որ ասլ... ի պէտս անբնականս» հատվածը։ Այս ձեռագրերում պատճառաբան «Ա ամ» է փոխանակ «Ե ամ»-ի։ Առաջին երկու ձեռագրերը չունեն «տնանկաց» բառը, իսկ «հայելով ի վարսն... կարճել զպատիժն» հատվածի փոխարեն ունեն «հայի ի վարսն կարճել զպատիժն» (ՄՄ 837, էջ 73ա, 835, էջ 132ա, 8459, էջ 99բ)։ ՄՄ 659, 657-ում չեն պահվել երկու հատված. «բորբոքեցան ի պէտս անբնականս» և «տնանկաց և արտասուաք» (էջ 150բ, էջ 118բ—119ա)։

Հոգ. ԽԷ, էջ 113։ ՄՄ 837, 835, 8459 ձեռագրերը չունեն «և ելցէ», «հայելով ի վարսն» բառերը, իսկ «ունկնդիրս կացցէ»-ի փոխարեն ունեն «աւրինաք», «բաղում տրաք... հաղորդեցի արինաց»-ի փոխարեն՝ «բաղում տրաք տնանկաց արժանի լիցի» (էջ 73աբ, էջ 132ա, 99բ)։ Հոգվածի վերջին մասը ՄՄ 659, 657-ում համառոտ է. «բայց վարդապետն մի՛ արգելցէ զոգորմութիւն» (էջ 150բ, էջ 119ա)։

Հոգ. ԽԸ, էջ 113։ Պատճառաբան ՄՄ 659, 657-ում տարբեր է՝ «է ամ»-ի փոխարեն նշված է «Զ ամ»։ Տարբեր է նաև հոգվածի վերջին մասը. «բայց կամք առաջնորդին եղիցի» (էջ 151 ա, էջ 119ա)։ «և ողորմութեամբ հայելով վարդապետն ի վարսն արժան առնէ արինացն» (ՄՄ 837, էջ 73բ, 835, էջ 132բ, 8459, էջ 100ա)։

Հոգ. ԽԹ, էջ 113։ ՄՄ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել «կացցէ», «և ելցէ» բառերը, այստեղ պատճառաբան նշված է «է ամ» փոխանակ «Ե ամ»-ի։ ՄՄ 659, 657-ում չի պահվել «և ի զղումն եկեցցէ» հատվածը (էջ 151ա, էջ 119ա)։

Հոգ. Ս, էջ 114։ ՄՄ 659, 657-ում մի փոքր տարբեր է հոգվածի սկիզբը. «Կուսան եթէ շնայցէ անդ ի տան իւրում» (էջ 151ա, էջ 119ա)։ ՄՄ 837, 835, 8459 ձեռագրերում չեն պահվել «եկեցցէ», «և ելցէ», «բնդ ապաշխարողս» բառերը (էջ 74ա, էջ 132բ—133ա, էջ 100բ)։

Հոգ. ՍԱ, էջ 114—115։ ՄՄ 659, 657-ում չի պահվել «թէ թողցէ... յապաշխարութիւն եկեցցէ» հատվածը, իսկ պատճառաբան Գ, Բ, Ա-ի փոխարեն համապատասխանաբար նշված է Զ, Ե, Բ տարի (էջ 151բ, էջ 119ա)։ ՄՄ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «թէ որ դարձուցանէ զմոլորեալն» հատվածը, իսկ առաջին երկու ձեռագրերը «Բ ամ ընդ ձեռամբ... տրաք և արտասուաք» հատվածի փոխարեն ունեն «և Ա ամ ընդ ձեռամբ, Բ ամ մտեալ յեկեղեցի արտասուաք և ողորմութեամբ» (էջ 74աբ, էջ 132բ—133ա, էջ 100բ)։

Հոգ. ՍԲ, էջ 115։ Բնագրի «անվանք» բառը ՄՄ 837, 835, 8459-ում պահվել է աղավաղված՝ «անք» ձևով (էջ 74բ, էջ 133ա, էջ 101ա)։ «Առեանկ» բառը ՄՄ 659, 657-ում պահվել է «անգ և առ» ձևով։ Այստեղ չի պահվել «և կինն ում կամիցի առն լիցի», «և եթէ բաժանեցի» հատվածները (էջ 151բ, էջ 119ա)։

Հոգ. ՍԴ, էջ 115։ Բնագրի «եղիցի... երեքկնոյն» հատվածը, ՄՄ 837, 835, 8459-ում գրված է «ապաշխարութիւն նորա Գ է քան զայլոցն» ձևով (էջ 74բ, էջ 133բ, էջ 101բ)։

Հոգ. ՍԶ, էջ 115։ «Ե քահանայութենէն»-ի փոխարեն ՄՄ 837, 835, 8459-ում կարդում ենք «Ե կարգէն» (էջ 74բ, էջ 133բ, էջ 101բ)։

Հոգ. ՍԸ, էջ 116։ Տարբեր է միայն պատճառաբան՝ «Ա ամ» (ՄՄ 659, էջ 152ա, 657, էջ 119բ, 837, էջ 75ա, 835, էջ 133բ, 8459, էջ 101բ)։

Հոգ. ՍԹ, էջ 116։ ՄՄ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել «և կանոնս լուծանէ», «և եղիցի նզովեալ» հատվածները (էջ 75ա, էջ 133բ, էջ 101բ)։

Հոգ. Կ, էջ 116։ Եկեղեցու սպասների հափշտակման են վերաբերում նաև ՃԺԶ և ՄԻԵ հոգվածները։ Թե ի՞նչ չափով էր կյանքում տարածված այս երևույթը, որի պատճառով անհրաժեշտութիւն էր զգացվել նման սահմանումների, հաստատ բան դժվար է ասել։ սակայն XVII դարի մի հիշատակարանում, գրված Կարսում, պատմվում է տեղի քահանաներից մեկի նման արարքի մասին։ Բերում ենք այդ հիշատակարանը. «Փառք... լանկ ինչալ կատարեցաւ սուրբ մատենան որ կոչի Մաշթոց, ձեռամբ յոգնամեզ Երեմիայ սեթեթ քալի... ի քաղաքս հարս կոչեցելոյ, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնիս, ի թվականիս Հայոց ՌՃԿԳ (1714), ի մայիսի ԺԵ (15)», ի հայրապետութեան տեառն Աղէկսանդր սրբազան կաթողիկոսի սուրբ

իշման տեղուն և առաջնորդութեան սուրբ վանացն Յով[հ]աննու, որ այժմ ասի Ղօշափանք, հաշատուր վարդապետի, և յԱրուս քաղաքիս եկեղեցի, որ յանուն Սուրբ Աստուածածնի կառուցեալ կայ ի վերայ Ախուր[ե]ան գետոյ: Եւ էաք միաբան ի մէջ Սուրբ Աստուածածնիս քահանայք և բաղում սարկաւաղունք. զարդարեալ եկեղեցիս մեր ամենայն զարդոց՝ պայծառ զգեստուց և զանազան խաչերովք և նազելի սկիհներով, և ուրախ լինէաք հանապազ և զոհութեամբ փառաւոր առնէաք զԱստուած ի վերայ զարդուցն և պայծառութեան սուրբ եկեղեցոյն: Եւ վասն բաղում ծովացեալ մեղաց իմոց մինն ի քահանայիցն օգտեալ ի դասուցն քահանայական և եղե սատանայ որպէս Կայեն եղբայրասպան և որպէս Յուդայն տիրասպան և հայրասպան, որպէս Քրիստոս ինքն ասաց սուրբ առաքելոցն, թէ «Դուք ամենեքեանդ սուրբ էք, բայց ոչ ամենեքեանդ. զի մինդ ի ձէնջ սատանայ է» [Յովհ. Զ, 71]: Որպէս Յուդայ ի մէջ սուրբ առաքելոցն որոշեցաւ և գնացեալ մատենաց զվարդապետն և զտէրն իւր Հրէից վասն ի արծաթի վաճառեաց: Սոյն ի սմին Յուդային նմանեալ զԲեկիէլ չքահանայ անուն ձեռն արկեալ սուրբ եկեղեցոյն և բազում պատուական խաչեր և զանազան սկիհք զողացեալ տնօրէնն և տիրասպան աւազակի այն և արար դասք քահանայիցն որպէս մի ոմն ի յաւազակաց: Եղաք ծաղր և նախատինք միշի ժողովրդեանն և ի մէջ հեթանոսաց: Այսպիսի խոր խոցեաց զմեզ, և ինքն կորեալ, որպէս սատանայ և երբմանի կայ որպէս Կայեն և ոչ ոմնի դադարումն մինչև վրէժն առցէ ի տեսնելն Աստուծոյ: Բայց զոհութիւն Աստուծոյ որ կրկին խալտառակեցաւ և յայտնեաց Աստուած իւր շարութիւնն, զոր գործեաց և զերծեալ անմեղքն ազատեցան: Այս ամենայն որ եղև, եղբայր, վասն ծովացեալ մեղաց իմոց էր, որ յայսպիսի բան տեսի աշօք իմօք, որք կարգաւորքս ծաղր և նախատինք եղաք ի մէջ հերձուածողաց թշնամեաց մերոց: Եւ յետ այսր ամենայնի եղեալ մեծ նշանք ի քաղաքիս մերում, վասն շարութեան մարդկան, որպէս ժամանակին Նոյեան արդարոյն՝ որ շրհեղեղաւ ապականեաց զաշխարհս ամենայն: Նոյն նշանն ցոյց ետ Աստուած քաղաքիս, վասն անդարձ մեղաւորաց, թէ այսպէս յական թօթափելն կորուսանեմ զաշխարհս ամենայն, վասն մեղաց մարդկան, որպէս և եղև իսկ, որ յարուցմունք հեղհեղաց և այնչափ բարձրացեալ դետն Ախուր[ե]ան, որ Բ կամուրջն հիմն ի արեգակն թաւալեցուցեալ և բազում ջրաղացք լաղօրիսն ի հիմանց քանդեալ, որպէս և նշմարանք տեղացն ոչ երևէր: Եւ ի բազմութենէ հեղեղին ելեալ շրջեալ շուրն ի վերայ պարսպի քաղաքիս և մտեալ ի ներս՝ բաղում տունս աւերեաց մինչև ԴՃ տուն և խանութք բաղում: Շատ մեծ աւերումն եղև, վասն մեղաց իմոց: Այս եղև թվին ՌՃԿԳ (1714) ամին, ամսեանն ապրիլի երեքն յաւուրն...» (Ձ 4608, էջ 114բ—117ա):

Հռդ. ԿԱ, էջ 116: ՁՁ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «հրապարակէ եւ» հատվածը (էջ 75ա, էջ 133բ, էջ 102ա): ՁՁ 659, 657-ում այս հոդվածը դրված է հաջորդի տեղը և ընդհանրապես կառակը:

Հռդ. ԿԲ, էջ 116: ՁՁ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «վիճակս» բառը: Բնագրի «ի տունս»-ի փոխարեն ՁՁ 659, 657-ում պահվել է «ի պատիւս» (էջ 152ա, էջ 119բ):

Հռդ. ԿԳ, էջ 116: Պատժաշարի ՁՁ 659, 657-ում պահվել է «լ աւր» (էջ 152բ, էջ 119բ): ՁՁ 837, 8459-ում վերջին՝ «Աւետարան... խորհուրդն» հատվածի փոխարեն պահվել է «ոչ իշխէ Աւետարան կարգաւ կամ պատարագել» (էջ 75ա, էջ 133բ, էջ 102ա):

Հռդ. ԿԴ, էջ 117: ՁՁ 837, 835, 8459-ում հոդվածի սկիզբն ունի այլ շարադասութիւն. «Քահանայ որ զխոստովանութիւն մարդոյ չէ առեալ» (էջ 75բ, էջ 134ա, էջ 102բ):

Հռդ. ԿԵ, էջ 117: Բնագրի «վարանի» բառի փոխարեն այստեղ օգտագործած ձեռագրերն ունեն «վատնի» (ՁՁ 837, էջ 75բ, 835, էջ 134ա, 8459, էջ 102բ) և «վտանգի» (ՁՁ 659, էջ 153ա, 657, էջ 119բ):

Հռդ. ԿԶ, էջ 118: Այս հոդվածը չի պահվել ՁՁ 837, 835, 8459-ում և նշված է «գրած է» (էջ 75բ, էջ 134ա, էջ 103ա): Հոդվածն այսպիսի տեսք ունի ՁՁ 659, 657-ում. «Այր որ թողու զկին իւր վասն Աստուծոյ կամ վասն կրանատրութեան՝ նզովեալ է» (էջ 153ա, էջ 119բ):

Հռդ. Զ, էջ 118: ՁՁ 837, 835, 8459-ում կարդում ենք «մաստի» և «հաւատոյ պահէ ընդունելի է» փոխանակ «մասհատի» և «հաւատոց է պահեսցէ» (էջ 75բ—76ա, էջ 134աբ, էջ 103ա):

Հռդ. ԶԱ, էջ 118: ՁՁ 837, 835, 8459-ում բնագրի «Զ-երորդն»-ի փոխարեն կարդում ենք «Զ պորտն», իսկ «տուգանս տացէ... զինչ կամեսցի» փոխարեն՝ «եկեղեցւոյն տուգանս տացէ և Դ ամ ապաշխարէ, բայց վարդապետն գիտէ» (էջ 76ա, էջ 134բ, էջ 103ա): ՁՁ 659, 657-ում չի պահվել «Զ-երորդն» և բառը:

Հռդ. ԶԳ, էջ 119: ՁՁ 837, 835, 8459-ում բացակայում է «յարդար» բառը: ՁՁ 659, 657-ում չի պահվել այս հոդվածը:

Հոդ. 2Դ, էջ 119: ՄՄ 837, 835, 8459-ում այս հոդվածը գրված է 26 հոդվածի տեղը և ընդհանրապես: Բնագրի «անգոսնեցի» բառը նշված ձևերով հիմնականում փոխարինված է «անարգէ» բառով (էջ 76ր, էջ 134ր, էջ 103բ): ՄՄ 659, 657-ում չի պահվել «յուստէ եկեղեցւոյ» հատվածը, Այս ձևով հոդվածը ավելի է մոտենում Գանդրայի կանոնախմբի Դ հոդվածին:

Հոդ. 2Ե, էջ 119: Բնագրի «քահանային» բառը ՄՄ 837, 835-ում փոխարինված է «պատարագին» բառով (էջ 76աբ, էջ 134ր):

Հոդ. 2Զ, էջ 119: ՄՄ 659, 657-ում բնագրի «և զաւուրս և զշաբաթս» բառերը դրված են այսպես. «և զուրբաթ և զշաբաթ», իսկ «և ոչ գործէ յաւուր շաբաթու» հատվածը նշված ձևերով հիմնականում փոխարինված է «և ոչ գործէ յաւուր շաբաթու» հատվածով (էջ 153բ, էջ 119ր):

Հոդ. 2Ը, էջ 120: ՄՄ 659, 657 ձևերով հիմնականում այս հոդվածը չի պահվել: ՄՄ 837, 835, 8459-ում բնագրի «մարտիրոսաց» բառը փոխարինված է «մեռելոց» բառով (էջ 76բ, էջ 135ա, էջ 104ա):

Հոդ. 2, էջ 120: ՄՄ 837, 835, 8459-ում այս հոդվածը չի պահվել և նշված է. «գրած է» (էջ 77ա, էջ 135ա, էջ 104ա):

Հոդ. 2Ա, էջ 120: ՄՄ 837, 835, 8459-ում հոդվածն այսպիսի շարադասութիւն ունի. «Որ առողջ է մարմնով [և] յաւուր կիրակէի յառաջ քան զարձակի ժամուն ճաշեսցէ՝ նզովեալ լիցի և Ա ամ ապշխարէ» (էջ 77ա, էջ 135ա, էջ 104աբ):

Հոդ. 2Բ, 2Գ, 2Դ, էջ 120—121: Այս հոդվածները չեն պահվել ՄՄ 837, 835, 8459 ձևերով, այլ նշված է «գրած է» (էջ 77ա, էջ 135ա, էջ 104բ): 2Գ հոդվածի «ի Զատիկին»-ի միջև ՄՄ 659, 657-ում պահվել է «մեծի», այսպես «ի մեծի Զատիկին», Նույն ձևերով հիմնականում պահվել է 2Դ հոդվածի պատճառով՝ «և ամ» (էջ 154բ, էջ 120ա):

Հոդ. 2Ե, էջ 121: Բնագրի «կայտառն» բառը չի պահվել ՄՄ 837, 835, 8459 ձևերով, իսկ «գողոնաբար» բառը դրված է «գազանաբար» ձևով (էջ 77ա, էջ 135բ, էջ 104բ). այս բառը ՄՄ 659, 657 ձևերով հիմնականում դրված է «գազանաբար» ձևով (էջ 154բ, էջ 120ա):

Հոդ. 2Զ, էջ 122: Այս հոդվածը ՄՄ 837, 835, 8459-ում դրված է ԶԼ հոդվածի տեղը և ընդհանրապես: Բնագրի «անասուն մատուցանել ի նուէր Տեառն» հատվածը ՄՄ 837, 835, 8459-ում դրված է «յանասնոց նուէրս տայ Աստուծոյ» (էջ 77բ, էջ 135բ, էջ 105ա) ձևով:

Հոդ. 2Ը, էջ 122: ՄՄ 837, 835, 8459 ձևերով հիմնականում չի պահվել «տուժեսցի» բառը, իսկ «հրդեհիցէ» բառը փոխարինված է «այրէ» բառով (էջ 77բ, էջ 135բ, էջ 105ա):

Հոդ. 2Թ, էջ 122: Այս հոդվածը չի պահվել ՄՄ 837, 835, 8459-ում և նշված է «գրած է» (էջ 77բ, էջ 135բ, էջ 105ա):

Հոդ. Դ, էջ 122: ՄՄ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «ընդ ունկնդիրս» հատվածը, «խան-ձեւ» բառը այս ձևերով հիմնականում պահվել է «խուզել» ձևով (էջ 77բ, էջ 135բ, էջ 105ա): Պատճառով առաջին դեպքում ՄՄ 659, 657-ում նշված է «երկու տարի» (էջ 155ա, էջ 120ա):

Հոդ. ԴԱ, էջ 122—123: ՄՄ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «գան» և «կացցէ» բառերը, իսկ «լիքիցի յդի յառնէ» հատվածը դրված է «յդի է յամուսնոյ» ձևով, «սպասեսցէ»-ն՝ «սպասուրէ», «քստ խտուրիսն»-ը՝ «խտուրիսն», «հաւասարեալ աղաթից»-ը՝ «տորաք տնան-գաց և աղաթիք (Մ 835-ը շունի աղաթիք)» (էջ 77բ—78ա, էջ 136ա, էջ 105աբ):

Հոդ. ԴԲ, էջ 123: Այս հոդվածը չի պահվել ՄՄ 837, 835, 8459-ում և նշված է «գրած է» (էջ 78ա, էջ 136ա, էջ 105ա):

Հոդ. ԴԳ, էջ 123: Հոդվածի շարադասութիւնը ՄՄ 837, 835, 8459 ձևերով մի փոքր այլ է. ահա այն. «Քահանայ որ վասն իւր վատ գործոցն յեպիսկոպոսէն հալածեալ երթայ յայլ վիճակ և անդ քահանայութիւն առնէ՝ զմկտեալն և զպսակեալն ի նմանէ ընդունել արժան է, և զնա յԱստուծոյ թողուլ» (էջ 78ա, 136ա, 105բ—106ա): ՄՄ 659, 657 ձևերով հիմնականում հոդվածի վերջին մասը՝ բոլորովին տարբեր է եղածից, ահա ամբողջ հոդվածը. «Քահանայ յաղաքս վատ գնացիք հալածեալ յեպիսկոպոսէն և յայլ վիճակ զքահանայութիւնն առնիցէ՝ զմկտեալն և զպսակեալն արժան է նորոգել և զվրէժիսդրել» (էջ 155բ, էջ 120բ):

Հոդ. ԴԶ, ԴԷ, էջ 124: ԴԶ հոդվածի «իդացելոյն» բառին Բ ձևերով 174ա էջի աջ լուսանցքում տրված է հետևյալ բացատրութիւնը. «Վասն կանանց ասէ, որ շօշափամար զիրեարս ախտից հոսումն և զիրութիւնս գործեն»: Այս երկու հոդվածները չեն պահվել ՄՄ 837, 835, 8459 ձևերով և նշված է «գրած է» (էջ 78բ, էջ 136բ, էջ 106ա):

Հոդ. ԴԸ, էջ 124—125: ՄՄ 837, 835, 8459-ում մի փոքր տարբեր է հոդվածի սկզբի մասը. «Իսկ եթէ մահ հանդիպի ոչ կամաւ մարդոյ և ոչ իսակալութեամբ» (էջ 78բ, էջ 136բ, էջ 106ա), իսկ ՄՄ 659, 657-ում չի պահվել «և ի զղչումն գայ» հատվածը (էջ 156ա, էջ 120բ):

ՖՖ 837, 835 ձևագրերում ՂԸ համարի տակ նշված է «գրած է» բայց թե ի՞նչ հոգված, համարը չի բերված, մեղ համար չպարզվեց, որովհետև ՂԸ հոգվածը բերված է:

Հոդ. ՂԹ, էջ 126: Հոգվածի սկիզբը ՖՖ 837, 835, 8459-ում այսպես է «Իսկ ոմանք եթէ երթան», իսկ հոգվածի վերջին՝ «Իսկ պոռնիկն յուրկանոց... արժանի յետին թոշակին» հատվածը չի պահվել (էջ 78բ, էջ 136բ, էջ 106բ):

Հոդ. ՃԱ, էջ 126: ՖՖ 837, 835, 8459 ձևագրերում չի պահվել «կացցէ» բառը, իսկ «տրաւք և արտասուաք»-ի փոխարեն ունեն «արտասուք և ողորմութեամբ» (էջ 79ա, էջ 137ա, էջ 107ա):

Հոդ. ՃԳ, էջ 126: Հոգվածը ՖՖ 837, 835, 8459 ձևագրերում այսպես է. «Մնողք որ ոչ խրատեն զորդիս իւրեանց երկիւղին Աստուծոյ, այլ ակնառութեամբ սիրեն՝ նզովեալ եղիցին» (էջ 79ա, էջ 137ա, էջ 107ա):

Հոդ. ՃԴ, էջ 126: Բնագրի «ակնառութեամբ» բառը ՖՖ 659, 657-ում փոխարինված է «ըստ երեսաց» բառերով (էջ 156բ, էջ 120):

Հոդ. ՃԵ, էջ 126: Բնագրի «յափշտակեն» և «հրամանաւ» բառերը ՖՖ 837, 835, 8459 ձևագրերում համասյառասխանաբար դրված է «զողանան» և «իշխանութիւն եղիցի» բառերով (էջ 79ա, էջ 137ա, էջ 107ա):

Հոդ. ՃԶ, էջ 127: Հոգվածի սկզբի շարադասութիւնը ՖՖ 837, 835, 8459 ձևագրերում այսպես է. «Քահանայ մի՛ վայրապար ընդ բանիւ արասցէ զոք» (էջ 79բ, էջ 137բ, էջ 107բ):

Հոդ. ՃԷ, էջ 127: ՖՖ 659, 657-ում չի պահվել «աշխարհական» բառը, իսկ «ապտակէ» ըստ փոխարեն՝ ունեն «անարգէ» (էջ 157ա, էջ 121ա): ՖՖ 837, 835, 8459-ում էական տարբերությունն այն է, որ «եթէ Բ» բառերի միջև ունեն «վնաս լիցի ժողովրդեանն» բառերը (էջ 79բ, էջ 137բ, էջ 108ա):

Հոդ. ՃԸ, էջ 127: ՖՖ 659, 657-ում չի պահվել հոգվածի վերջին՝ «եւ մի՛ դպիրն ընդ սարկաւազին» հատվածը (էջ 157ա, էջ 121ա): ՖՖ 657-ում այս հոգվածը միացված է ՃԺ հոգվածին և այստեղ էլ չի պահվել «սարկաւազն» բառը:

Հոդ. ՃԹ, էջ 128: ՖՖ 837, 835, 8459-ում չի պահվել հոգվածի վերջին՝ «այլ պարապել իւրեանց անձանց» հատվածը (էջ 80ա, էջ 137բ, էջ 108ա):

Հոդ. ՃԺ, էջ 128: Բնագրի «իշխեսցէ ձեթ» բառերի միջև ՖՖ 837, 835, 8459-ում պահվել է «ի մկրտութեան» բառը: Այս ձևը-բերում չի պահվել հոգվածի վերջին «այլ մկրտել... հանդիպի» հատվածը (էջ 80ա, էջ 137բ, էջ 108ա):

Հոդ. ՃԻ, էջ 128: Հոգվածի շարադասութիւնը ՖՖ 837, 835, 8459-ում շեղվում է եղածից. «Քահանայ մի՛ իշխեսցէ զկիկն կնքաւոր առնել կամ թողուլ տեսանել զմկրտութիւնն» (էջ 80ա, էջ 137բ—138ա, էջ 108աբ):

Հոդ. ՃԪ, էջ 128: ՖՖ 659, 657-ում հոգվածը շարունակվում է «տուժեսցի երեքկին» բառերով (էջ 157բ, էջ 121ա):

Հոդ. ՃԻ, էջ 128—129: ՖՖ 837, 835, 8459 ձևագրերում այս հոգվածի համար նշված է «գրած է» (էջ 80ա, էջ 138ա, էջ 108բ), և թվում է թե, մյուս դեպքերի նման այդ գրելուց հետո, հոգվածը չի բերվելու, սակայն բերվում է: Նշված ձևագրերում չի պահվել «կամ ի սարկաւազաց» հատվածը:

Սկսած այս հոգվածից բնագիրն ընդհատված է և մինչև վերջ չի պահվել ՖՖ 657 ձևագրում:

Հոդ. ՃԼ, էջ 129: ՖՖ 659-ի հոգվածում առկա են զգալի շեղումներ, այն բերում ենք ամբողջությամբ. «Այր կամ կին երկու արեայ սուրբ յանկողնոց անմեղութեամբ մերձեցին ի սուրբ խորհուրդն, ապա եթէ անապաշխար և անսուրբ [իցէ] և յանդգնեսցի՝ եղիցի նզովեալ և զՅուդայի պատիժսն կրեսցէ» (էջ 157բ—158ա): ՖՖ 8459-ում չի պահվել «Քրիստոսի... Յուդայի» հատվածը (էջ 108բ):

Հոդ. ՃԽ, էջ 129: Հոգվածի շարադասութիւնը ՖՖ 847, 835, 8459-ում տարբեր է եղածից. «Կին տեղատես կամ ծնեալ մի՛ իշխեսցէ մերձեալ ի սուրբ խորհուրդն կամ յեկեղեցի մինչև սրբեցին» (էջ 80բ, էջ 138բ, էջ 109ա):

Հոդ. ՃԻ, էջ 129: ՖՖ 659-ում չի պահվել բնագրի «մտցէ ի սուրբ եկեղեցի և համարձակ» հատվածը (էջ 158ա), իսկ ՖՖ 837, 835, 8459-ում «եւ համարձակ... անխտիր» վերջին հատվածի փոխարեն գրված է «և հաղորդի արժան է» (էջ 81ա, էջ 138բ, էջ 109բ):

Հոդ. ՃԿ, էջ 129: ՖՖ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «ժամանակին» բառը, իսկ «զկարգ»-ի փոխարեն ունեն «զմեղս» բառը (էջ 81ա, էջ 138բ, էջ 109աբ):

Հոդ. ՃԻԲ, էջ 130: էական տարբերությունն այն է, որ «ի ստինս» բառը № 659-ում փոխարինված է «ի սնունդ» բառով (էջ 158ա):

Հոդ. ՃԻԴ, էջ 130: № 659-ում չի պահվել «եւ ելանել ի հրապարակս» հատվածը (էջ 158բ):

Հոդ. ՃԻԵ, էջ 130: ՄՄ 837, 835, 8459-ում սկիզբը պահվել է այսպես. «Ո՛ր է արժան կնոջ աթեակս առնել», իսկ «այնպիսի» բառն այստեղ դրված է «ոչ լսէ» ձևով (էջ 81ա, էջ 139ա, էջ 109բ—110ա):

Հոդ. ՃԻԶ, էջ 130: Հոդվածի սկիզբը ՄՄ 837, 835, 8459-ում այսպես է «Զէ արէն կնոջ նայել յանասունս», իսկ «ոք համարձակի»-ի փոխարեն ունեն «ոչ լսէ» (էջ 81բ, էջ 139ա, էջ 110ա): № 659-ում «մատչել է նայել... կամ համարել» հատվածի փոխարեն կարդում ենք. «հայել ի խոնակութիւն անասնոց» (էջ 158բ):

Հոդ. ՃԻԷ, էջ 130: Բնագրի «ուրույն» բառի փոխարեն ՄՄ 837, 835, 8459-ում դրված է «ի զատս»: Այստեղ հոդվածի վերջին մասը մի փոքր այլ է. «և ցած կալ և հարկիս առնել հարկիցն և եթէ լրբէ (№ 835-ում, լրբի) չի (№ 835-ում՝ ոչ, № 8459-ում՝ չը) լսէ նզովեսցի (№ 8459-ում՝ նզովեալ լինի)» (էջ 81բ, էջ 139ա, էջ 110ա): № 659-ում «սպաս ունի եկեղեցուն» հատվածի փոխարեն կարդում ենք «աղաթիւ» (էջ 158բ):

Հոդ. ՃԻԸ, էջ 131: Մի փոքր տարբեր է շարադասությունը. «Ո՛ր է արժան կնոջ այլակերպել զինքն յաւուր տօնի և ապա երթալ յեկեղեցի, որպէս ի պողոնկանոց. և եթէ յանդգնի ոք՝ նզովեսցի, և քահանայն արգելցէ զնա ի մարմնոյ Տեառն» (ՄՄ 837, էջ 81բ, 835, էջ 139ա, 8459, էջ 110ա): № 659-ում չի պահվել «որպէս ի պողոնկանոց» հատվածը:

Հոդ. ՃԻԹ, էջ 131: № 8459-ում «հնձան» բառը դրված է «հեծան» ձևով (էջ 110բ): Այս և ՄՄ 837, 835 ձեռագրերում չի պահվել բնագրի «կամ առնապէս վարել ի վար եւ ի հոնձ» հատվածը (էջ 81բ, էջ 139ա):

Հոդ. ՃԻԱ, էջ 131—132: ՄՄ 837, 835, 8459-ում բնագրի «այնցեալ»-ի փոխարեն կարդում ենք. «մեղանչէ», այստեղ չի պահվել «իմոյ եւ զանգիտութեան իմոյ մի՛ յիշէր» հատվածը, իսկ վերջին հատվածն այսպես է. «ապա թէ ոչ լսեն պարտ է (№ 835-ում՝ պարտապան է) յեպիսկոպոսէն նոքա պատիժս կրել» (էջ 82ա, էջ 139բ, էջ 111ա): № 659-ում այս հոդվածը միացված է նախորդին: Այստեղ չի պահվել «առաջի Տեառն... իմոյ մի յիշէր» հատվածը, իսկ հոդվածի վերջին մասը բավական տարբեր է. «և ծնաւորն որ ոչ զգուշացան մի՛ թողցէ քահանայն առանց պատժոց» (էջ 159ա):

Հոդ. ՃԻԲ, ՃԻԴ, ՃԻԵ, ՃԻԶ, էջ 132—133: ՄՄ 837, 835, 8459-ում այս հոդվածները չեն պահվել և նշված է «գրած է» (էջ 82ա, էջ 139բ, էջ 111ա): ՄՄ 837, 835-ում միայն ՃԻԶ հոդվածի համար չի նշված «գրած է»: ՃԻԲ հոդվածի «երկկնոյն» բառը № 659-ում փոխարինված է «երեքկնոյ» բառով, իսկ «եւ սրբեալ ի մեղաց... արասցեն կանայս» չի պահվել (էջ 159բ): ՃԻԶ հոդվածի «թաղել զգիս...» ն բայը հատվածը № 659-ում դրված է այսպես «ի հին դիրս թաղել զմեռելս» (էջ 159բ):

Հոդ. ՃԻԸ, էջ 133: ՄՄ 837, 835, 8459-ում բնագրի «մեղու» բառը դրված է «մեզրոյ» ձևով, «կտակարանացն»-ը՝ «ի սուրբ գրոցն», «ծիթոյ»-ն՝ «ի մեռնէն», իսկ «խորհրդոյն» բառը չի պահվել (էջ 82ա, էջ 139բ, էջ 111ա):

Հոդ. ՃԻԷ, էջ 133—134: № 659-ում չի պահվել «զարակայս» բառը, իսկ մեջբերումը համառոտ է: ՄՄ 837, 835, 8459-ում բնագրի «աշխարհիս գնել» բառերի միջև պահվել է «ի հոնձս ի (№ 8459-ում՝ չիք ի)», իսկ «ի զուր»-ը փոխարինված է «սուտ է» բառով (էջ 82բ, էջ 140ա, էջ 111բ):

Այս հոդվածը վերաշարադրումն է Հովհ. Մանդակունու կանոնախմբի Դ հոդվածի (տե՛ս և հմմտ. վերը, էջ 264—265):

Հոդ. ՃԻԸ, էջ 134: ՄՄ 837, 835, 8459-ում հոդվածը բավական համառոտ է. «Զէ արժան քահանայի հեղուլ զարին մարդոյ և կամ (№ 835-ում՝ չիք կամ) զանասնոյ» (էջ 82բ, էջ 140ա, էջ 112ա): Հմմտ. վերևում Հովհ. Մանդակունու կանոնախմբի Ե հոդվածի հետ (էջ 265):

Հոդ. ՃԻԹ, էջ 134—135: Բնագրի «և ապա արհնել... յորդորել ի հաւատս» հատվածը ՄՄ 837, 835, 8459-ում դրված է այսպես. «և մկրտել զնոսս և ար ըստ արէ ի հաւատս յորդորել» ձևով (էջ 83ա, էջ 140բ, էջ 112բ):

Հոդ. ՃԻԶ, էջ 135: Այս հոդվածը № 659-ում պահվել է այսպես. «ՃԻԸ. Թէ ոք վասն ընդից ամուսնանայ ընդ ուրուկս կամ ընդ մարմնազեղծի՝ նզովեալ լիցի» (էջ 160բ):

Հոդ. ՃԻԲ, էջ 135: Հոդվածի առաջին տողը ՄՄ 837, 835, 8459-ում այսպես է. «Եկին քահանային եթէ Կ ամաց ի վեր վախճանի», իսկ «երթալ առ ուխտականս...» մինչև ցվախճանս

հատվածը՝ շէլ արծան կալ յաշխարհական կարգի, այլ պարտ է երթալ ի վանս և անդ աղաւթն ի վախճան» (էջ 83բ, էջ 140բ, էջ 112բ—113ա)։

Հոդ. ձե՛՛, էջ 135—136: Բնագրի «հաս սուրբ» բառերի միջև ձե՛՛ 837, 835, 8459-ում գտնուում ենք «քահանայի և կամ» հատվածը (էջ 83բ, էջ 140բ, էջ 113ա)։

Հոդ. ձե՛՛, էջ 136: Բնագրի «ի մարդն նոքա... պղծեն և անասնիւ» հատվածը ձե՛՛ 837, 835, 8459-ում պահվել է այսպես. «ի մարդս նոքա բերանով հայհոյեն և պղծեն զմարդ և դանասուն» (էջ 83բ—84ա, էջ 141ա, էջ 113ա)։ ձե՛՛ 659-ում հոդվածի «նոքա եւ զմարդ պղծեն և անասնիւ» հատվածի փոխարեն նշված է «և անասնանման թշնամանեն», իսկ վերջին մասն այստեղ պահվել է այսպես. «բայց կամք առաջնորդին եղիցի» (էջ 161ա)։

Բնագրի «եւ անասնիւ» բառը իմաստային առումով այստեղ անհարիր է, մանավանդ, որ հոդվածի վերջում դարձյալ ասվում է, «կցորդ են այնոցիկ որ ընդ անասունս պղծեցան»։ Այս հոդվածը համառոտված և վերաշարադրված է Հովհ. Մանդակունու ձե՛՛ կանոնախմբի Զ հոդվածից (տե՛՛ս վերևում, էջ 265—266), ուր բավական պարզ է ասված, «եւ անասնիւ» բառը թե՛ ինչպես է ընկել բնագրում, դժվար է ասել, Գիտա-քննական բնագրի կազմման համար օգտագործված բոլոր ձեռագրերն ունեն այն, Գուցե այդ սկզբնապես գրված է եղել լուսանցքում, համապատասխան հատվածին որպես բացատրություն, իսկ հետագայում՝ նոր ընդօրինակությունների ժամանակ անցել է բնագրին։

Հոդ. ձե՛՛, էջ 136: ձե՛՛ 659-ում չի պահվել «եւ ոչ անկան ի գործն» հատվածը։ Մյուս երեք ձեռագրերում հոդվածն ունի այսպիսի ձև. «Որ յաւժարեն յարուագիտութեան (ձե՛՛ 835-ում՝ յարուագիտութիւն) և խրատով այլոց զերծան նոքա՝ կցորդ են զործելոցն, ապա՛ վասն այն որ շարն ոչ կատարեցաւ է ամ ընդ ունկնդիրսն և Ա ամ ընդ ձեռամբ։ Նոյն կանոն և նոքա է որ ընդ անասունս կամեցան պղծել» (ձե՛՛ 837, էջ 84ա, 835, էջ 141ա, 8459, էջ 113բ)։

Հոդ. ձե՛՛, էջ 136: Այս հոդվածը ձե՛՛ 659-ում գրեթե տարբեր բան է. «Որք պոռնկին ընդ աւուրս ապաշխարութիւն զանհաւատին դիցեն» (էջ 161բ)։ ձե՛՛ 837, 835-ում բացակայում է «և ընդ ուրուկս» հատվածը (էջ 84ա, էջ 141ա)։ ձե՛՛ 8459-ում այսպիսին է հոդվածը. «Որ պոռնկի ընդ զոռոյ կցէ այնոցիկ որ ընդ տնասունսն պոռնկին (էջ 113բ)։

Հոդ. ձե՛՛, էջ 137: ձե՛՛ 837, 835, 8459-ում չի պահվել այս հոդվածը և նշված է «դրած է» (էջ 84ա, էջ 141ա, էջ 113բ)։

Հոդ. ձե՛՛, էջ 137: ձե՛՛ 659-ում չի պահվել «վասն առաջնորդին յորդորելոյ» (էջ 161բ), իսկ ձե՛՛ 837, 835, 8459-ում՝ «եւ հարումն» հատվածները։ վերջին երեք ձեռագրերում բնագրի «առաջնորդին յորդորելոյ» հատվածը պահվել է «խրատի առաջնորդաց» (ձե՛՛ 835-ում՝ յառաջնորդաց)» (էջ 84ա, էջ 141ա, էջ 113բ—114ա)։

Հոդ. ձե՛՛, էջ 137: Բնագրի «Այր թէ յարեցաւ... տանել ի գլուխ զգործն» հատվածը ձե՛՛ 659-ում պահվել է համառոտ. «Այր և կին որ երդնուն առ միմեանս» (էջ 161բ)։ ձե՛՛ 837, 835, 8459-ում «գիտելոյ» բառը դրված է բնագրի «իւր» (ծնաւզացն) բառի փոխարեն (էջ 84բ, էջ 141բ, էջ 114ա)։ ձե՛՛ 837, 835-ում նշված է. «ձե՛՛ գրած է», բայց բնագրի ձե՛՛ և ձ՛՛ հոդվածների միջև այլ հոդված չկա։

Հոդ. ձ՛՛, էջ 137—138: ձե՛՛ 659-ում չի պահվել բնագրի «երկիցս եւ երիցս եւ» հատվածը (էջ 162ա)։ ձե՛՛ 837, 835, 8459-ում բնագրի «սրտին» բառի փոխարեն դրված է «սէրն» բառը, այստեղ չի պահվել նաև «յաւժարութիւն» բառը (էջ 85ա, էջ 141բ, էջ 114բ)։

Հոդ. ձ՛՛, էջ 138: Բնագրի միջև կամ հայր ընդ դստեր» հատվածը ձե՛՛ 659-ում կարդում ենք «թէ պոռնկի որդի ընդ մար» (էջ 162ա), իսկ պատճառաբան «ծ ամ»-ի փոխարեն նշված է. «Զ ամ» (էջ 162բ)։ Մյուս երեք ձեռագրերում տարբերությունը զգալի է, ուստի հոդվածը բերում ենք ամբողջությամբ. «Բազում են փորձանք (ձե՛՛ 8459-ում՝ փորձ) և խաբեութիւնք սատանայի և բազմադիմի կորուսանէ զմարդն, եթէ ոք պոռնկի ընդ մօր կամ հայր ընդ դստեր կամ քոյր ընդ եղբօր, զայնպիսին առաջին աւրէնքն այրել հրով հրամայեաց, բայց յաղագս մարդասիրութեանն Աստուծոյ, խիստ և դառնութեամբ առ զողիսն երթալ և անդ ապաշխարել մինչև ի վախճան» (ձե՛՛ 837, էջ 85ա, 835, էջ 142ա, 8459, էջ 114բ—115ա)։

Հոդ. ձ՛՛, էջ 138—139: Այս հոդվածը ձե՛՛ 659, 837, 835, 8459-ում բաժանված է երկու մասի և դրված առանձին համարների տակ՝ ձե՛՛ 659-ում ձե՛՛, իսկ մյուսներում՝ ձ՛՛, Այս բաժանումը սկսվում է բնագրի «երեքկին եւ չորեքկին» հատվածից։ Բնագրի «պոռնկի»-ն ձե՛՛ 837, 835, 8459-ում փոխարինված է «ըմբռնի» բառով։ «Ամուսնանալ եւ յարակալ պոռնկել» հատվածը ձե՛՛ 837, 835-ում դրված է. «Կին առնուլ և յերկար պոռնկել» ձեռով (էջ 85ա, էջ 142ա)։ Այս երեք ձեռագրերում մի փոքր այլ է շարադրված բնագրի «երեքկին և չորեքկին... զալ ապաշխարութեամբ» հատվածը. «երեք և Գ անգամ լաւ էր պոռնկել նոքա և ապա ապաշխար» 24—620

րութեամբ ի կարգ գալս (էջ 85բ, էջ 142ա, էջ 115ա)։ Ն 659-ում շին պահվել «միանգամ», «ի կարգ» բառերը, իսկ մի երկու տեղ էլ կան այլ ընթերցումներ, օրինակ, բնագրի «թէ պոռնկի յախտ ցանկութեան» և «քան պղծել... դարդարութեան պսակն» հատվածներն այստեղ համապատասխանաբար դարձել են «ըմբռնեցաւ ի ցանկութիւն» և «քան յար պղծեն զիւրեանց ոգիսն» (էջ 162բ)։

Հոդ. ՃՄԳ, էջ 139: ՆՆ 837, 835, 8459 ձեռագրերում շին պահվել բնագրի «այստ է թէ» «ընդ ձեռամբ եւ մտեալ յեկեղեցի», «աւրինաց», իսկ Ն 659-ում՝ «եւ առանց... այստ է», «թէ՛ այր է թէ՛ կին» և «եթէ ընդ իւր... մտեալ յեկեղեցի» հատվածները։

Հոդ. ՃՄԴ, էջ 139—140: Ն 659-ում առկա են զգալի շեղումներ. «ՃՄԱ. Եթէ անհաւատ ընդ հաւատացեալ ամուսնացի և յաւարեացի ի հաւատսն, քահանայն փորձելով տացէ զսուրբ մկրտութիւնն և զպսակն. ապա եթէ անարգեսցէ զհաւատն ապաշխարեսցէ, որպէս զայն, որք ընդ անաւրինացն պոռնկին» (էջ 163ա)։ ՆՆ 837, 835, 8459-ում բնագրի «եւ ապա առցէ... զպսակն աւրհնութեան» հատվածը զրկած է այսպես. «եւ ապա մկրտեն և պսակեն զնա»։ Այս, ինչպես և Ն 8459 ձեռագրերում չի պահվել հոդվածի վերջին՝ «Ապա եթէ յառաջ... ընդ անաւրինին պոռնկի» հատվածը (էջ 85բ, էջ 142բ, էջ 115աբ)։

Հոդ. ՃՄԵ, էջ 140: ՆՆ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «վկայութեամբ (Ն 8459-ը ունի) այնոցիկ որ գիտակն են, եղիցին արժանի» հատվածը։

Հոդ. ՃՄԶ, էջ 140—141: Հոդվածի միտքը ՆՆ 837, 835, 8459-ում նույնն է, բայց տարբեր է շարադասութիւնը. ահա այն. «Եթէ որ շնացաւ և ծնաւորն նորա և ընդանիքն նախատեն զնա և նա ի նախատանացն երթայ անգանի ի շուր ե կամ մահու հանդիպի՝ մեղք նորա ի գլուխ դատապարտողացն է որ ոչ զգուշացան աղչկանն, Ապա թէ ինքն առանց գիտութեան մարդոյ վասն նախատանացն մեռաւ կամաւ, ահա կուտեաց մեղս ի վերայ մեղացն և ի զըպրութենէ կենաց շնչեցաւ անուն նորա։ Քահանայն մի՛ իշխեսցէ երթալ ի դի նորա կամ թաղել զնա կամ պատարագ առնել, բայց վարդապետին է իշխանութիւն» (էջ 86աբ, էջ 142բ—143ա, էջ 116աբ)։

Հոդ. ՃՄԷ, էջ 141: ՆՆ 837, 835, 8459-ում հոդվածի «մի՛ իշխեսցէ քահանայն... թէ և իւր հանդիպին իրքն» հատվածի փոխարեն կարդում ենք «քահանային ոչ է պարտ գարշիլ և կամ վխալ ի նմանէ» (էջ 86բ, էջ 143ա, էջ 116բ)։ Բնագրի «գարշիլ կամ նողկալ» հատվածի փոխարեն Ն 659-ում կարդում ենք «քահանայն շերթալ կամ ծուլանալ» (էջ 163բ)։

Հոդ. ՃՄԸ, էջ 141: ՆՆ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «ընկալցի» բառը, իսկ «ուրացեալ լիցի առաջի Հաւրն որ յերկինս է» հատվածը փոխարինված է մեկ՝ «ուրացող է» բառով (էջ 86բ, էջ 143ա, էջ 117ա)։ Ն 659-ում չի պահվել մի այլ հատված. «բայց վասն հաւատոց... ընդ սուրբն ընկալցի», իսկ վերջին «թէ դառնայ ի հաւատն... ուղղել զգործն» հատվածը փոխարինված է. «թէ գայ յապաշխարութիւն քահանայն որպէս կամի արասցէ» հատվածով (էջ 163բ)։

Հոդ. ՃՄԹ, էջ 141: ՆՆ 837, 835, 8459-ում չի պահվել այս հոդվածը և նշված է «գրած է»։ Սակայն ՃԿԱ և ՃԿԲ համարների ներքո բերված են երկու հոդվածներ, որոնք հեռավոր նմանություն ունեն կանոնագրի ՃՄԹ և ՃԿ հոդվածների հետ. բերում ենք այդ հոդվածները. «ՃԿԱ. Եթէ որ կամի երթալ ի վաստակս և ի բանս և նա տեսանէ զսուր թշնամոյն ե գայլ որոգայթս ի վերայ ճանապարհին և այլք ես ասացին նմա ե նա անփոյթ (ՆՆ 835, 8459-ում՝ անփութ) արար և զնաց անգաւ յորոգայթն՝ արին նորա ի գլուխ նորա է ե չէ արժան թաղել զնա։ ՃԿԲ. Եթէ որ ընթանայ յափշտակեալ զվաստակս ալոց և ըմբռնեցաւ ի սուր և կամ յայլ որոգայթ՝ արին նորա ի գլուխ նորա է և ոչ է արժան թաղել զնա» (էջ 86բ—87ա, էջ 143բ, էջ 117աբ)։

ՆՆ 659-ում շին պահվել ՃՄԹ հոդվածի «վասն իւր աւգտի»։ «անպարտ է յիւր արենէն» հատվածները, վերևում նշված երեք ձեռագրերի պահած երկու հոդվածների տարբերակները կան նաև այստեղ. բերում ենք այդ հոդվածները. «ՃՄԷ. Ապա եթէ տեսանի որոգայթ շարժել կամ սուր կամ գետ կամ լեռն մրկեալ, զոր այլք զգուշացուցին և նա ամբարտաւանեալ զնաց՝ արին նորա ի գլուխ նորա եղիցի։ ՃՄԸ. Թէ որ ընթացաւ յաւար, թողեալ զարդար վաստակս և ըմբռնեցաւ յորոգայթ՝ արին նորա ի գլուխ նորա եղիցի, չէ արժան թաղել զնա» (Ն 659, էջ 164ա)։

Հոդ. ՃԿԲ, էջ 142: ՆՆ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «եւ յերկրաւոր ծուխս» հատվածը, իսկ «շար ախտի... զհոգին կոճոպէ» հատվածի փոխարեն, պահվել է «զմարմինն պարարէ և զհոգին զրկէ» հատվածը (էջ 87ա, էջ 143բ, էջ 117բ—118ա)։

Մ 659-ում «կոճուպի» բառի փոխարեն կարդում ենք «կողոպտել» (էջ 164ա)։

Հոդ. ՃԿԳ, էջ 142—143։ Այս երկու հոդվածները ՄՄ 837, 835, 8359-ում միացված են և դրված որպես մեկ հոդված. «Մեզը որ զիրեանց ինչսն վասն իւրեանց հողուցն տան այլոց և իւրեանց (Մ 8459-ում՝ զիրեանց) զաւակսն զրկեն և անսուղ պահեն՝ նղովեսցին (Մ 8459-ում՝ նղովեալ լիցին)»։ և տուրքն անընդունելի է, այլ տան որդուցն բաժինս և Բ (Մ 8459-ում ընդ) քորոչն Ա բաժին տացեն» (էջ 87ա, էջ 143բ—144ա, էջ 118ա)։ Մ 659-ում չի պահվել ՃԿԳ հոդվածի վերջին՝ «եւ տուրք նոցա անընդունելի եղիցի» հատվածը։ Այստեղ ՃԿԳ հոդվածն այսպես է. «ՃԿԲ. Զինչս ծնաւդացն բաժանեսցեն ընդ երկուս և զմին բաժինն տացեն» (էջ 164բ)։

Հոդ. ՃԿԵ, էջ 143։ Մ 8459-ում բնագրի «հատուցանել» բառի փոխարեն դրված է «կատարեն» (էջ 118ա)։ Ահա սույն հոդվածի Մ 659-ի տարբերակը. «ՃԿԳ. Որ զանդարծ մեռելոյ ա-նարդի՝ եղիցի նղովեալ» (էջ 164բ)։

Հոդ. ՃԿԶ, էջ 143։ Մ 8459-ում նշված է. «ՃԿԷ. դրած է» բայց և բերում է մինևույն հոդվածը (էջ 118ա)։

Հոդ. ՃԿԷ, էջ 143։ ՄՄ 837, 835, 8459-ում չի պահվել այս հոդվածը և միաժամանակ նշված է «դրած է», այս նշումը լուրի Մ 8459 ձեռագիրը։

Հոդ. ՃԿԸ, ՃԿԹ, էջ 143—144։ ՃԿԸ հոդվածը վերջից թերի է. շարունակությունը ՃԿԹ հոդվածն է։ Ավելի ճիշտ կլիներ, եթե այս երկու հոդվածները միացված լինեին, ինչպես ներքևում նշվող շորս ձեռագրերում է և ՃԿԹ հոդվածից դուրս նետվեին սկզբի «և ի դրաց» հատվածը։ Այս երկու հոդվածները ՄՄ 659, 837, 835, 8459-ում միացված են և դրված որպես մեկ հոդված։ Քանի որ առկա են ջեղումներ, կրեքներ համապատասխան հոդվածները. «Քա-հանայ գաղտ արէնս մի՝ արասցէ և յեկեղեցւոյ ի դուրս արէնս մի՝ տացէ աշխարհականի, բայց ի հիւանդաց որ հաղորդ տան» (ՄՄ 837, էջ 87բ, 835, էջ 144ա, 8459, էջ 118աբ)։ Մ 659-ում հոդվածն այսպիսին է. «ՃԿԶ. Քահանայ գաղտ աղ մի՝ արհնեսցէ և պսակ մի՝ զիցի եւ արտաքոյ եկեղեցւոյն արէնս մի՝ տացէ, բայց թէ զյետին թոշակն եւ թէ յանդնեսցի՝ եղիցի նղովեալ» (էջ 165ա)։

Առաջին երեք ձեռագրերում ՃԿԹ հոդվածի համար ասված է «ՃԷ. գրած է»։

Հոդ. ՃԷ, էջ 144։ Էական տարբերությունն այն է, որ Մ 659 ձեռագրում բացակայում է. «եւ ինքեանք փափագեն լեկեղեցի եւ» հատվածը, իսկ վերջին պարբերությունն Աստուծոյ... ընդ խաշահանունսն եղիցի» հատվածի փոխարեն նշված է. «և քահանայն եթե յանդնեսցի՝ նղովեալ եղիցի» (էջ 165ա)։ «Անընկալ լիցի» հատվածի փոխարեն Մ 8459-ում դրված է. «եւ ընդունելի» (էջ 118բ)։

Հոդ. ՃԷԱ, էջ 144։ Մ 659-ում չի պահվել «ուխտական կամ» հատվածը, իսկ «կամ սպաս ունել կամ ճրագ լուցանել» հատվածի փոխարեն գրված է «կամ պատարագ առնել» (էջ 165ա)։

Հոդ. ՃԷԲ, ՃԷԳ, էջ 144—145։ Այս հոդվածները ՄՄ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել և միաժամանակ նշված է «գրած է» (էջ 88ա, էջ 144բ, էջ 119ա)։

ՃԷԲ հոդվածը Մ 659-ում համառոտ է և տարբեր շարադասությամբ, թեև հոդվածի միտքն արտահայտում է ճիշտ. «ՃԿԹ. Ոչ է պարտ քահանայի և դպրաց զսղապս մեռելոյ ի տունս իւրեանց առնել, այլ յեկեղեցւոյն դուրսն տանել, զաղքատսն կռչել և ուտել, և յերեկորայ կան-խել յաղաթան մինչև ցոյսն. նոյնպէս և զերախայս տանել յեկեղեցին յունկնդիրս Աւետարա-նին և ապա անփոփել յինքեանս։ Եթե ոք անարգէ՝ եղիցի նղովեալ» (էջ 165բ)։ ՃԷԳ հոդվածի նույն ձեռագրի տարբերությունն այն է, որ այստեղ չի պահվել «պաշտաման քահանային եւ» հատվածը։

Հոդ. ՃԷԴ, էջ 145—146։ ՄՄ 837, 835, 8459-ում մի փոքր տարբեր է հոդվածի սկզբի մասը. «Եթե ոք ուխտական կամ դպիր որ առաջի ժողովրդեանն ի հրապարակ աղաւթէ և ջնոր-հուկս առնու յինքն» (էջ 88ա, էջ 144բ, էջ 119ա)։

Հոդ. ՃԷԵ, էջ 146։ Երեք ձեռագրերում հոդվածն այսպես է. «Քահանայ կամ ուխտական յորժամ յօտարութիւն երթան չէ արժանի առաջի գոհհիկ ժողովրդեանն ի ճաշ կամ ի դինի մտանել և զԱստուած հայհոյել տացէ, այլ երթալ ի տուն, որ արժան է եւ անդ ճաշակել, եւ եթէ ոչ լսէ՝ նղովեսցի» (ՄՄ 837, էջ 88աբ, 835, էջ 144բ, հմմտ. Մ 8459, էջ 119աբ)։ Մ 659-ում բնագրի «ի մէջ գոհհիկ ամբոխին... հայհոյել զԱստուած» հատվածն այսպես է. «ի մէջ հրապարակին ճաշակել», իսկ «ուր արժան է եւ անդ ճաշակել» հատվածը չի պահվել (էջ 165բ)։

Հոդ. ՃԷԶ, էջ 146։ Սույն հոդվածը չի պահվել ՄՄ 837, 835, 8459 ձեռագրերում, միաժա-մանակ նշված է. «գրած է» (էջ 88բ, էջ 144բ, էջ 119բ)։ Բնագրի «մինչև դիտացէ զդիւին

հայածումն հատվածը № 659-ում դրված է այսպես. «մինչև զդեն հալածեսցէ և յեկեղեցի մտցէ»։ Այստեղ չի պահվել նաև հոգվածի վերջին «Ապա եթէ յանդին ոք... մի՛ իշխեսցէ յեկեղեցի մտանել» հատվածը (էջ 166ա)։

Հռչ. ՃՀԷ, էջ 146—147։ №№ 837, 835, 8459-ում բնագրի «եթէ հանդիպին այսահարութեան» հատվածը փոխարինված է «որ դիահարին» բառերով։ Այս և № 8459 ձեռագրերում «արքին և փրկին ի դիւէն» հատվածը դրված է բնագրի «զկարգն կատարեսցեն եւ ի դիւացն հեռացին» հատվածի փոխարեն։ Նշված երեք ձեռագրերում չի պահվել հոգվածի վերջին. «ընտանեացն եւ լնու... մարդասիրութեամբ» մասը (№№ 837, էջ 88բ, 835, էջ 144բ—145ա, 8459, էջ 119բ)։ № 659-ում չի պահվել բնագրի «արժան է քահանային... ի դիւացն հեռացին» հատվածը (էջ 166ա)։

Հռչ. ՃՀԸ, էջ 147։ №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «աղ զուարակի նորա եւ մի» հատվածը, իսկ մյուսը՝ «բայց թէ դարձցին... ի քահանայից երթալ» նշված ձեռագրերում դրված է «ապա թէ քահանայն առանց դարձցի նորա երթան» ձեռով (էջ 88բ—89ա, էջ 145ա, էջ 120ա)։ № 659-ում չի պահվել «երթալ առ նոսա», «խաշահանունսն Քրիստոսի» հատվածները (էջ 166ա)։

Հռչ. ՃՀԹ, էջ 147։ № 659-ում չի պահվել հոգվածի վերջին «զի դատաւորն իշխանք են եւ ոչ քահանայք» մասը։

Հռչ. ՃԶ, էջ 147—148։ №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել հոգվածի վերջին. «եւ եթէ ոք յանդին՝ եղիցի նզովեալ» մասը (էջ 89ա, էջ 145բ, էջ 120ա)։

Հռչ. ՃԶԱ, էջ 148։ №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել հոգվածի «զի առ արտաքինսն իմաստութեամբ զնասչիք» հատվածը (էջ 89ա, էջ 145բ, էջ 120ա)։

Հռչ. ՃԶԲ, էջ 148։ №№ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել «զտղչկունսն յաստուածպաշտութիւն» բառերը, դրանց փոխարեն վերջին ձեռագրերում պահվել է «զնոսա» դերանունը։ № 659-ում էական տարբերությունն այն է, որ «զործոց» և «զէտ» բառերի փոխարեն համապատասխանաբար պահվել է «խորհրդոց» և «հայր» բառերը (էջ 167ա)։

Հռչ. ՃԶԴ, էջ 148—149։ Այս հոգվածում անցկացվում է այն միտքը, թե զաղափարները բռնութեամբ ոչ կարելի է տարածել և ոչ էլ վերացնել, այլ խաղաղ և անարյուն ճանապարհներով։

Հոգվածի սկզբի ընդարձակ հատվածը երեք ձեռագրերում այսպես է. «Քահանայ որ յապաշխարութիւն կոչէ զմեղաւորս՝ մի՛ խստութեամբ և դառնութեամբ դատեսցեն ըստ կանոնաց, այլ մեղմով և քաղցրութեամբ յոյս դնել, զի Աստուած մարդասէր է...» (№ 837, էջ 89բ, հմմտ. №№ 835, էջ 146ա, 8459, էջ 121ա)։ Ահա և № 659-ի ունեցածը. «ՃԶ. Քահանայն մի՛ աշառութեամբ դատեսցէ զմեղաւորն, այլ մեղմով յուղղութիւն ածել և մի՛ յուսահատել, զի Աստուած մարդասէր է և ոչ կամի զմահ մեղաւորին։ Եւ առաքեալն հանդարտութեամբ ածին զտիեզերս յուղղութիւն։ Եթե ոք զարդի ի դառն մեղաց, ինքն յանարեւնութեան իւրում մեռցի և արին նորա ի ձեռաց քահանային խնդրեսցի» (էջ 167ա)։

Հռչ. ՃԶԵ, էջ 149։ Բնագրի «եւ եհաս վախճան... չըրկել զնոսա յետին թոշակէն» հատվածը №№ 837, 835, 8459-ում դրված է այսպես. «և մինչդեռ յապաշխարութիւն են» (№ 835-ում՝ է) մահ եհաս նոցա, պարտ է տաց (№ 835-ում՝ տալ) նոցա զթոշակն» (էջ 90ա, էջ 146ա, էջ 121բ)։ № 659-ում չեն պահվել «մինչդեռ ի կարգին էին» և «եւ եթէ ոչ՝ նզովեալ լիցին» հատվածները (էջ 167ա)։

Հռչ. ՃԶԶ, էջ 149։ Այս հոգվածը չի պահվել №№ 837, 835, 8459 ձեռագրերում, միաժամանակ նշված է «զբաժնէ» (էջ 90ա, էջ 146ա, էջ 122ա)։ № 659-ում «զայն»-ը փոխարինված է «զմնացորդսն» բառով (էջ 167բ)։

Հռչ. ՃԶԸ, էջ 150։ №№ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «բայց զայն միայն որ ի սպանդանոցի վաճառի» հատվածը (էջ 90աբ, էջ 146աբ, էջ 122ա)։

Հռչ. ՃԶԹ, էջ 150—151։ №№ 837, 835, 8459-ում բնագրի «վիճակին», «փաթեթս» բառերի փոխարեն դրված են «ծողովրդեանն» և «փայթաթս» բառերը, №№ 837, 835-ում «ի կարգ կալ»-ը՝ «ի զղջումն գան», № 8459-ում «բ ամ»-ը՝ «թ ամ»։ Այս երեք ձեռագրերը չունեն «եւ զհատնկէցսն», «եւ եթէ ոչ դառնան... նզովեալ լիցի» հատվածները (№№ 837, էջ 90բ, 835, էջ 146բ, 8459, էջ 122ա)։

№ 659-ում չեն պահվել «վիճակին» և «զլերդահմայսն» բառերը։ Այստեղ կան նաև այլ շեղումներ, բնագրի «յանդիմանել հրապարակաւ»-ը փոխարինված է «յայտնել», «բ ամ»-ը՝ «թ ամ», «կնիք նոցա մի՛ տացէ եւ պսակ մի՛ դիցէ»-ն՝ «քահանայութիւն մի՛ արասցէ նոցա» բառերով և հատվածներով (էջ 167բ—168ա)։

Հոդ. ՃԶԸ, էջ 151: ՄՄ 837, 8459-ում չի պահվել «խողխողեն եւ հատվածը (էջ 91ա, էջ 122ա), իսկ Մ 835-ում՝ «խողխողեն եւ ատելիս» (էջ 147ա): Մ 659-ում պահվել է հողվածի միայն վերջին մասը. «ՃԶԵ. Թէ ի նոյն աղանդ դառնայ մեղաւորն՝ մահապարտ է, զրկեալ են ի կենացն, մի՛ թողցի նոցա» (էջ 168ա):

Հոդ. ՃԶԹ, էջ 151—152: ՄՄ 837, 835, 8459-ում չի պահվել այս հողվածը, միաժամանակ նշված է. «դրած է» (էջ 91ա, էջ 147ա, էջ 123բ):

Մ 659-ում բնագրի «եւ ի պիղծ դեղոց... զրկեալ են ի սուրբ արինացն» հատվածի փոխարեն կարդում ենք. «Իսկ եթէ ի թիւրակաց կամ ի պիղծ թռչնոց կամ ի սողնոց, զի եթէ մահ տիրէ նոցա» (էջ 168ա), իսկ «Գ ամ»-ը այստեղ դրված է «Բ ամ»:

Հոդ. ՃՂ, էջ 152: ՄՄ 837, 835, 8459-ում հողվածն այսպիսի տեսք ունի. «Եւ եթէ ոք ուտէ իւր կամաւ զզնուան անարինաց՝ Բ ամ ընդ ունկնդիրսն և Ա ամ առ դրանն ապաշխարեսցէ: Նոյն կանոն է և որ զմուռտառն ուտէ» (էջ 91ա, հմմտ. ՄՄ 835, էջ 147ա, 8459, էջ 123բ):

Մ 659-ում չի պահվել «առ դրանն ապաշխարեսցեն» հատվածը:

Հոդ. ԸՂԱ, էջ 152: Ահա ՄՄ 835, 837, 8459-ի ունեցածը. «Եւ եթէ ոք որ զմիս (Մ 8459-ում՝ ի՛ր զմիս) մուռտառ վաճառէ կամ զպղծեալ և զմկնուտ կերակուրէն (Մ 8459-ում՝ կերակուր) նղովեսցի ե՛ր ամ ապաշխարէ» (էջ 147ա, էջ 91բ, էջ 123բ):

Մ 659-ում «կերեալ»՝ փոխանակ «շաղկալ»-ի:

Հոդ. ՃՂԲ, էջ 152—153: ՄՄ 837, 835, 8459-ում «իսկ որ զնոն ի ձգել զսուրն»-ի փոխարեն կարդում ենք «այն է լաւն որ ի զննելն», իսկ վերջին «Ապա եթէ յորոգայթ... հանդերձ շնորի և կերիցի» հատվածը չի պահվել (էջ 91բ, էջ 147ա, էջ 123բ):

Հոդ. ԸՂԵ, էջ 153: Այս հողվածը չի պահվել Մ 659-ում:

Հոդ. ԸՂԵ, էջ 153: Մ 835-ում «որոյ» փոխանակ «որսոց»։ ՄՄ 837, 835, 8459-ում շին պահվել «ըստ բանին Սահակայ... դաւթեալն մի կերիցեն» և «իսկ եթէ թակարդի... եւ ապա կերիցեն» հատվածները (էջ 91բ—92ա, էջ 147բ, էջ 124ա), իսկ «եւ որ թռչուն է... զէջ կոչեսցիս հատվածի փոխարեն ունեն «եւ թէ մնաց մինչև ի մեկել աւուրն և թռչուն իշաւ ի վերայ՝ զէջ կոչի»:

Մ 659-ում շին պահվել «սպարաւտեալ մարդկան» և «սորոյ» բառերը, վերջին «իսկ եթէ թակարդի... եւ ապա կերիցեն»-ի փոխարեն կարդում ենք «ողոր ձեռամբ և երկաթով զենցեն՝ կերիցեն» (էջ 169ա):

Հոդ. ՃՂԶ, էջ 153: Բնագրի «եւ յորսոց մատաղ մի՛ իշխեսցէ առնել» հատվածը Մ 659-ում չի պահվել (էջ 169ա):

Հոդ. ՃՂԸ, էջ 154: ՄՄ 837, 835-ում այս երկուսը միացված են մի հողվածում. «ահ մարդը. զձանաւուն խեղ կամ արատաւոր կամ յափշտակեալ մի՛ ոք իշխեսցէ մատաղ առնել՝ ոչ է ընդունելի. և եթէ ոք արասցէ՝ նղովեսցի: Թէ թաղաւոր ոք աշխարհի խումբ առնիցէ յերկրի թշնամեաց՝ չէ արժան զենուլ մատաղ» (էջ 92ա, էջ 147բ—148ա): Հողվածի բովանդակութիւնը Մ 8459-ում վերոբերյալի նման է, միայն տրված է երկու հողվածով, երկ-րորդ հողվածը սկսվում է «Թէ թաղաւոր ոք» հատվածից (էջ 124բ):

ՃՂԸ հողվածի «ոչ»-ը չի պահվել Մ 659 ձեռագրում (էջ 169տ):

Հոդ. ՃՂԹ, էջ 154: Մ 659-ում շին պահվել «զնոյնն հատուցէ տեառն» և «աղքատաց... տացէ» հատվածները, իսկ «ի ժանիս զաղտնի անկանի»-ի փոխարեն ունի «զազանաբեկ լինի» (էջ 169ա): ՄՄ 837, 835, 8459-ում «զէրի» փոխանակ «զհասն»։ Վերջին ձեռագրերում «ապա եթէ... նղովեալ եղիցի» վերջին հատվածի փոխարեն պահվել է այսպես. «Ապա թէ զողանան կամ զազանք ուտեն, արժան է զպարտ Տեառն հատուցանել ապա (Մ 835-ում՝ չի՛ ապա) թէ ոչ՝ նղովեսցի» (էջ 92ա, էջ 148ա, էջ 125ա):

Հոդ. Մ, էջ 154: Հողվածի սկզբի ընդարձակ մասը ՄՄ 837, 835, 8359-ում այսպես է. «Զմատաղն զոր առնէ, զմիսն ոչ է պարտ պահել ի տուն իւր, այլ զամէն արն (Մ 835-ում՝ չի՛ արն) տայ աղքատաց» (էջ 92բ, էջ 148ա, էջ 125ա):

Մ 659-ում չի պահվել «սուրի մտալ» հատվածը, իսկ «պահէ» բառը փոխարինված է «յափշտակէ» բառով (էջ 169բ):

Հոդ. ՄԱ, էջ 155: ՄՄ 837, 835, 8459-ում հողվածը պարզեցված է. «Եթէ ոք զարատաւոր ինչս իւր խաբելով վաճառէ ընկերի իւրում և սուտ երդնու և զովելով զրկէ զընկերն իւր՝ նղովեսցի» (էջ 92բ, էջ 148ա, էջ 125ա): Ահա և Մ 659-ի ունեցածը. «Թէ ոք զարատաւոր տայ ընկերի իւրում վաճառելով՝ տուեցի ընդ միոյն երեքկին և Բ ամ ընդ ձեռամբ կացցէ, և որք յանդերն՝ եղիցի նղովեալ» (էջ 169բ):

Հոգ. ՄԲ, էջ 155: ՄՄ 837, 835, 8459-ում փոքր շափով շեղվում է հոգվածի սկիզբը. «Եթէ որ երթա սուտ վկայութիւն տայ և ձգէ զընկերն յորոգայթ մահուա (էջ 92ր, էջ 148ա, էջ 125ր)։ Այս երկու ձեռագրերը շունեն «կացցէ» բառը, իսկ Մ 659-ում՝ «Բ ամ»-ը դրված է «ամ մի» ձեռով (էջ 169ր)։

Հոգ. ՄԳ, ՄԴ, էջ 155—158: Այս երկու հոգվածները ՄՄ 837, 835, 8459 ձեռագրերը շունեն և նշված է. «գրած է», նման նշում չունի Մ 8459 ձեռագիրը ՄԳ հոգվածի համար (էջ 93ա, էջ 148ր, էջ 125ր)։

Հոգ. ՄԵ, էջ 158: Բնագրի «խոստովանողք» բառը ՄՄ 837, 835, 8459-ում փոխարինված է «ապաշխարող ոք» բառերով։ «Մինչև զկարգն ի գլուխ տանի... և եղիցի նզովեալ» հատվածը ՄՄ 837, 835, 8459-ում այսպես է. «մինչև զապաշխարութիւնն լմնէ իւր վարդապետին աւրհնութեամբ. և եթէ որ նման սատանայի, լրբէ և ոչ լսէ՝ նզովեսցի» (էջ 93ա, հմմտ. Մ 835, էջ 148ր, էջ 125ր)։

Մ 659-ում «վարդապար» բառը դրված է «եթէ ընդ վայր» ձևով, իսկ վերջին՝ «եթէ որ յանդգնի... եղիցի նզովեալ» հատվածը՝ «և թէ որ յանդգնի եղիցի նզովեալ և այլ ապաշխարութիւն ընկալցին» (էջ 170ա)։

Հոգ. ՄԶ, էջ 158: Որոշ ձեռագրերում մի փոքր շեղվում է սկզբի շարադասութիւնը. «Այր կամ կին որ Կ ամաց լինին և արժան է պարապել աղօթից ի դուռն եկեղեցւոյն զցայգ և զցերեկ և խնդրել ի Տեառնէ» (ՄՄ 837, էջ 93ա, 835, էջ 148ր, 8459 էջ 126ա)։

Այս հոգվածը Մ 659-ում բաժանված է երկու մասերի և գրված ՄԲ, ՄԳ համարների ներքո։ Այստեղ երկրորդ՝ ՄԳ հոգվածը սկսվում է. «Ապա եթէ շեռցին...» հատվածից։ «Ջեռցին ի ցանկութիւն և կամին ամուսնանալ» հատվածը Մ 659-ում դրված է այսպես. «Էջեռնու յամուսնութիւնն», «գի ոչ է հարսանիս... զինչ և կամեսցին» հատվածը՝ «գի ոչ է ամուսնութիւն, այլ պոռնկութիւն, բայց իշխան է քահանային զինչ կամի արասցէ» (էջ 170ր)։

Հոգ. ՄԷ, ՄԸ, էջ 157: Այս երկու հոգվածը չի պահվել ՄՄ 837, 835, 8459-ում, միաժամանակ նշված է «ՄԸ, ՄԹ գրած է» (93ր, էջ 149ա, էջ 126ր)։

Հոգ. ՄԹ, էջ 157: Այսպես է հոգվածի սկիզբը. «Եթէ որ խօսեսցի կին ձեռամբ քահանային և Բ և Գ վկայիւք հաստատեալ, այլ մի՛ իշխեսցէ» (ՄՄ 837, էջ 93ր, 835, էջ 149ա, 8459, էջ 126ր)։

Հոգ. ՄԺ, էջ 157: Էական տարբերութիւնն այն է, որ «աղքատաց» բառը Մ 659-ում փոխարինված է «յեկեղեցին» բառով (էջ 171ա)։

Հոգ. ՄԺԱ, էջ 157—158: Հոգվածի սկզբի մասը ՄՄ 837, 835, 8459-ում այսպես է. «Կին որ խօսեսցեալ է առն և տանին ի պսակ և դեռ ոչ է մտեալ յեկեղեցին և շար գործք աղչական յայտնեցաւ» (էջ 93ր—94ա, էջ 149ա, էջ 126ր—127ա)։

Մ 659-ում չի պահվել «ընթացեալ յեկեղեցին» հատվածը, իսկ «այրի» և «Գ ամ»-ի փոխարեն համապատասխանաբար ունի «չու՛մ» և «Գ ամ» (էջ 171ա)։

Հոգ. ՄԺԲ, էջ 158: Այս հոգվածը չի պահվել ՄՄ 837, 835, 8450-ում, միաժամանակ նշված է «գրած է», այս նշումը չունի Մ 835 ձեռագիրը։

Հոգ. ՄԺԳ, էջ 158: Բնագրի «չտալ նմա պտուղ» հատվածը ՄՄ 837, 835, 8459-ում պահվել է այսպես. «Նորա և ոչ եզկ զաւակ» (էջ 94ա, էջ 149ր, էջ 127ա)։ Այստեղ չի պահվել նաեւ «կացցէ» բառը։

Հոգ. ՄԺԴ, ՄԺԵ, ՄԺԶ, էջ 158—159: Այս հոգվածները չեն պահվել ՄՄ 837, 835, 8459-ում և նշված է «ՄԺԵ, ՄԺԶ, ՄԺԷ գրած է» (էջ 94ա, էջ 149ր, էջ 127ր)։ ՄԺԵ հոգվածի վերջին «Է՛» դրամ տուգանս... ում կամի առն լիցի» հատվածը Մ 659-ում պահվել է այսպես. «Իշխան լիցի առաջնորդն մեկնել ի միմեանց փոխանակ անարգանաց պսակին Մ՝ դրամ տուգանս տացէ և ապաշխարութիւն պոռնկին եղիցի ի վերայ և ում կամեսցի առն լիցի» (էջ 172ա)։ Այս ձեռագրում ՄԺԶ հոգվածի «զոր առեալնկն ասեն» հատվածը դրված է այսպես. «որ անգեառ արասցէ»։ Այստեղ չի պահվել նույն հոգվածի «Է՛» դրամ առցեն... տուգանս տացեն» հատվածը (էջ 172ա)։

Հոգ. ՄԺԷ, էջ 160: ՄՄ 837, 835, 8459-ում չի պահվել հոգվածի վերջին՝ «Ապա եթէ մինչ չեւ դարձեալ են... ոչ է արժան առնուլ յեկեղեցին» հատվածը (էջ 94ա, էջ 149ր, էջ 128ա)։

Մ 659-ում «եւ զինչ» նոցա աղքատաց բաշխեսցեն» հատվածն այսպես է. «և զիրսն զոր առեալ է առաջնորդին՝ աղքատաց տացէ» (էջ 172ր)։

Հոգ. ՄԺԸ, էջ 160: Մ 659-ում չեն պահվել «չու՛ն կոչեսցի» բառերը։

Հոգ. ՄԻ, էջ 161: Հոգվածը ՄՄ 837, 835, 8459-ում պարզեցված է. ահա այն. «Եթէ որ»

կին որ (Ք 835-ում՝ շիճ որ) նշանած է ձեռամբ քահանային և այլ առն տացեն՝ նզովեսցի. և կին այրի և պսակ աւեր է» (էջ 95ա, էջ 120ա, էջ 128բ)։

Ք 659-ում չի պահվել այս հոգվածը։

Հոգ. ՄԻԲ, էջ 161։ Ք 8459-ը շունի մեջբերումը. ՔՔ 837, 835-ը դրա հետ մեկտեղ շուն նաև «որպէս և գիրս ասէ» (էջ 129ա, էջ 95ա, էջ 150ա)։

Հոգ. ՄԻԿ, էջ 161—162։ Ք 659-ում «ծածկէ» բառը փոխարինված է «յայտնէ» բառով, այստեղ չի պահվել նաև «մինչև ցմահ» բառերը (էջ 173բ)։

Հոգ. ՄԻԿ, ՄԻԵ, էջ 162։ Ք 659-ում այս երկու հոգվածները միացված են և գրված որպես մեկ հոգված՝ ՄԻ համարով, նախ գրված է ՄԻԵ հոգվածը, ապա սրան իբրև շարունակություն ՄԻԿ-ը, Այստեղ չի պահվել բնագրի տեղ հարկ է, «պայծառացուցանել զնա» և «աշխարհախումբ» բառերը (էջ 173բ)։

Հոգ. ՄԻԶ, էջ 162։ Բնագրի «ի հաւատացելոց»-ի փոխարեն Ք 659-ում գրված է «ի քրիստոնէից» (էջ 173բ)։

Հոգ. ՄԻԵ, էջ 162։ Բնագրի «յամենայն տունս ժողովրդեանն» հատվածը ՔՔ 837, 835, 8459-ում գրված է «ժողովրդեանն յամենայն տանս» ձևով (էջ 95բ, էջ 150բ, էջ 129բ)։

Հոգ. ՄԻԹ, էջ 163։ Ք 659-ում «որ ի մարէ մեռեալ» հատվածը կարդում ենք այսպես. «որ մար ի մեռանել գալ» (էջ 174ա)։

Հոգ. ՄԼ, էջ 163։ Հոգվածի սկիզբը ՔՔ 837, 835, 8459-ում այսպես է. «Եւ տղայն որ կենդանի ծնանի և հոգաբարձութեն անփութ առնեն և ոչ ասեն լահնային», Այս և Ք 8459 ձեռագրերում «Դ ամա»-ի փոխարեն նշված է. «Ե ամա»։ Համառոտ է հոգվածի վերջին հատվածը. ահա այն՝ «բայց իշխանութիւն վարդապետին կարճել» (ՔՔ 837, էջ 96ա, 835, էջ 151ա, 8459, էջ 130ա), Ք 659-ում տարբեր է պատճառաբան՝ «է ամա», «Դ ամա»-ի փոխարեն, «Ե ամա», «Դ ամա» (էջ 174ա)։

Հոգ. ՄԼԱ, էջ 163—164։ ՔՔ 837, 835, 8459-ում «զգուշացուցանէ» բառը գրված է «յիմաց էրին» (Ք 835-ում՝ արին)» ձևով, սրանք շունեն նաև «կացցէ» բառը (էջ 96ար, էջ 151ա, էջ 130բ)։

Ք 659-ում «Եւ նա վասն իւր... վասն այլ դրադման» հատվածը գրված է այսպես. «Եւ նա վասն ծնունդեանն» (էջ 174բ)։

Հոգ. ՄԼԲ, էջ 164։ ՔՔ 837, 835, 8459-ում շեն պահվել «հանդիպի» և «զմանուկ» բառերը (էջ 96բ, էջ 151ար, էջ 130բ—131ա)։

Հոգ. ՄԼԳ, էջ 164։ Ք 837, 835, 8459-ում չի պահվել «Երախայ թէ եկեալ ի մկրտութիւն և» հատվածը (էջ 96բ, էջ 151բ, էջ 131ա)։

Հոգ. ՄԼԵ, էջ 165։ Ք 659-ում չի պահվել «Եթէ համարձակիցի ոք» հատվածը, Ք Ք 837, 835, 8459-ում բնագրի «հանապարհ ըստ կամաց» և «ի քաղաքակիցս իւր... զմիմեանց բոնն բարձէք» հատվածները համապատասխանաբար այսպես են. «ի հեռոյ ի հօտէն» և «յայլ քահանայ և ապա զնալ» (էջ 97ա, էջ 151բ—152ա, էջ 131բ)։

Հոգ. ՄԼԶ, էջ 165—166։ ՔՔ 837, 835, 8459-ում հոգվածի սկիզբը այսպես է. «Այլ կամ կին յորժամ հիւանդանայ և անգանի ի մահիճ պարտ է յաւուր Գ հետ կոչել» (էջ 97բ, էջ 152ա, էջ 131բ)։ Այս ձեռագրերը շունեն բնագրի «Եւ զերիցունսն», «զքաղեալ ի ծովս աշխարհիս» հատվածները, իսկ «հոգաբարձութեն» բառը փոխարինված է «ընդանիք» բառով։ Ք 659-ում չի պահվել «ցատոց» բառը, իսկ մի քանի դեպքում էլ կան այլընթերցումներ, օրինակ «յաւուրն երրորդի կոչել» հատվածի փոխարեն կարդում ենք «երկիցս անգամ ի հարկէ կոչել», «զերիցունսն»-ի՝ «զիրեանց», «որ ոչ զգուշացաւ»-ի՝ «և ոչ շոգաւ» (էջ 175բ)։

Հոգ. ՄԼԵ, էջ 166։ Հոգվածի վերջին «Եւ այլք չյայտենն... քահանայն ի մեղաց նոցա» հատվածը Ք 659-ում գրված է այսպես. «Եւ այլք յայտենն զգործս նորա և քահանայն տունալ է սուրբ խորհուրդն՝ անպարտ է ի մեղաց նոցա» (էջ 176ա)։

Հոգ. ՄԼԸ, էջ 166։ Ք 659-ում հոգվածն այսպես է սկսվում. «Երկրորդացն քահանայն առ սեղանն արհեստեց զուռն» (վերջին բառն ավելացրել են ուրիշներ, աչ լուսանցում. էջ 176ա)։ Այնուհետև ինչպես բնագրում, Բնագրի «պսակ առ դրանն» հատվածը ՔՔ 837, 8459-ում փոխարինված է «զուռն առ սեղանոյն» հատվածով (էջ 97բ—98ա, էջ 152բ, էջ 132բ)։

Հոգ. ՄԼԹ, էջ 166—167։ ՔՔ 837, 835, 8459-ում չի պահվել «կացուցէ» բառը, իսկ Ք 659-ում՝ «առ սուրբ սեղանն»։ Այս բնագրի ՄԼ և ՄԼԱ հոգվածների միջև վերևում նշված շորս ձեռագրերում պահվել է մի հոգված, որը Ք 837, 8459-ում ունի ՄԼԲ, Ք 659-ում ՄԼԶ համարը, իսկ Ք 835-ում համար չի նշված. ահա այդ հոգվածը. «Իսկ եթէ մինն կուսան և մինն (ՔՔ 659, 835-ում՝ միւսն) այրի (Ք 659-ում՝ երկեակ) և այլ վարքն սրբութեամբ են,

արժան է տալ նոցա (Մ 659-ում՝ շի՛ և նոցա) զպսակն արհնութեան» (ՄՄ 837, էջ 98ա, 835, էջ 152բ, 8459, 133ա)։ Այս հոգվածը Մ 659 ձեռագրում այնուհետև շարունակվում է. «Եկուանին և զերկեակն առ դրանն կացուցանել մինչև զկարգն ապաշխարեսցէ և արժանի լիցի արինաց» (էջ 176բ)։

Սա նեոկեսարիայի կանոնախմբի Ը հոգվածն է (Եկանոնադիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 182) միայն այստեղ պատճառվել չկա։

Հոգ. ՄԽԱ, էջ 107։ Բնագրի «աւուրք Բ»-ը ՄՄ 837, 835, 8459-ում դրված է «աւուրս Ը» (էջ 98բ, էջ 152բ, էջ 133բ)։

Հոգ. ՄԽԲ, էջ 167։ Այս հոգվածը չի պահվել ՄՄ 837, 835, 8459 ձեռագրերում, միաժամանակ նշված է «գրած է» (էջ 98բ, էջ 153ա, էջ 133բ)։ Մ 659-ում վերջին՝ «այլ... աղքատաց» հատվածն այսպես է «բայց միով է արժան եթե ոք սիրէ, նոյն չափով յաղքատս տացէ» (էջ 176բ)։

Հոգ. ՄԽԳ, էջ 167։ Բնագրի «եւ ի թուշնոց ըստ Ծ զգայութեան մարդոյն» հատվածը ՄՄ 837, 835, 8459-ում այսպես է. «եւ ի թուշնոց և ի խաշանց ըստ է զգայութեան մարդոյն» (էջ 98բ, էջ 153ա, էջ 133բ)։

Հոգ. ՄԽԴ—ՄԽԸ, էջ 167—109։ Այս հոգվածները չեն պահվել ՄՄ 837, 835, 8459-ում, միաժամանակ նշված է. «գրած է» (էջ 98բ, էջ 253ա, էջ 134ա)։

ՄԽԵ հոգվածը Մ 659-ում այսպիսի տեսք ունի. «ՄԽԱ. Թէ տղայոց դիպիցին զպահս ծնաւալացն պարտ է կատարել և արգելուլ զնոսա յամենայն կերակրոց և ստեամբ միայն սնուցանել մինչև (ձեռնում մինչև բառից հետո մի բառի տեղ լրաց է բողնված—Վ. Հ.) սրբութեան. և սուր արհնել յանուն Տեառն» (էջ 177ա)։ ՄԽ9 հոգվածի «է ժամանակս» հատվածի միջև Մ 659-ը ունի «ամենայն ժամանակս», իսկ «ի սրտի» փոխարեն ունի «ի մտի» (էջ 177բ)։ ՄԽԶ հոգվածի «յղփութեանց» բառը Մ 659-ում փոխարինված է «ցանկալի» բառով, իսկ «եւ դառնալ ի բանակ իւր» հատվածը չի պահվել (էջ 177բ)։

Սակայն պետք է նկատել, որ այս մի քանի հոգվածները սկզբնապես մի ամբողջական գրութիւն են եղել։ Այն հոգվածների բաժանված է այնպես, որ նկատվում է մեկը մյուսի շարունակութիւն կազմելը, բացի այդ, բաժանումը կատարված է մեխանիկական այնպիսի մասնամասեր, որ ՄԽԶ հոգվածը այս ձևով բովանդակութիւն չունի։

Հոգ. ՄԽԹ, էջ 169։ Բնագրի «ի պահոց» և «զարհուրի հրապուրիչ» հատվածների փոխարեն Մ 659-ում համապատասխանաբար կարգում ենք «ի կապանաց» և «հալածի» (էջ 178ա)։

Հոգ. ՄՄ, էջ 169—170։ Մ 659-ում չի պահվել «քահանայ» բառը, իսկ «արարա» բառի փոխարեն գրված է «սիրէ» (էջ 178ա)։ ՄՄ 837, 835 ձեռագրերը ունեն միայն վերջին նշումը։

Հոգ. ՄՄԱ, էջ 170։ ՄՄ 837, 835-ում չի պահվել «քահանայութեան» բառը, «որում»-ը փոխարինված է «ում» որ այս բառերով, իսկ «է ժամանակաւ»-ը գրված է «է. ամայ ժամանակաւ» (էջ 99աբ, էջ 153)։ Մ 659-ում «զաւծումն» քահանայութեան և ի տուն իւր դարձցի» (էջ 178ա) հատվածը դրված է բնագրի «զաւծումն... իւրում» հատվածի փոխարեն։

Հոգ. ՄՄԲ, էջ 170—171։ Մ 835-ում՝ արք փխ. ոք (էջ 153բ), իսկ Մ 659-ում չի պահվել «ոք» բառը։

Հոգ. ՄՄԳ, էջ 171։ Բնագրի «աստեղաց եղիցի» բառերի միջև ՄՄ 659, 837, 835, 8459 ձեռագրերն ունեն «կամ յուլթուն» (Մ 659-ում՝ յուլթանս) և յուլունս առ ի պահպանութիւն անձանց» (էջ 179ա, էջ 100ա, էջ 154ա, էջ 135ա)։ ՄՄ 837, 835-ում «հրեշտակաց» բառը փոխարինված է «կամարարաց»։

Հոգ. ՄՄԴ, էջ 171։ Բնագրի «Քրիստոսի որպէս» բառերի միջև ՄՄ 837, 835, 8459-ն ունեն «որ ասէ այդ գործ ոչ իւր» ելանէ եթէ ոչ պահաւք և աղօթիւք» հատվածը (էջ 100ա, էջ 154ա, էջ 135բ)։ Մ 659-ում «ի բանէն Քրիստոսի» հատվածի փոխարեն գրված է. «եւ նա ինքնին ասաց այդ որ ելանէ եթե ոչ պահաւք և աղաթիւք» (էջ 179ա)։

Հոգ. ՄՄԵ—ՄԿԴ, էջ 171—174։ Այս հոգվածները ՄՄ 837, 835, 8459-ում չեն պահվել, միաժամանակ նշված է «այս ամէն» (Մ 835-ում՝ շի՛ ամէն) դրած է (էջ 100ա, էջ 154ա, էջ 135բ)։ Այս մի քանի հոգվածները պահվել են Մ 659-ում, առանձին շեղումներով, այստեղ կնշենք դրանք։ ՄՄԵ և ՄՄԶ հոգվածները Մ 659-ում միացված են, որն ավելի ճիշտ է, ՄՄԶ հոգվածի «եւ այս բնութեամբ ընթանայ յեկեղեցին» հատվածը Մ 659-ում՝ դրված է ավելի ընդարձակ. «եւ այս բնութեամբ է նոցա յաւարութեամբ ընթանան յեկեղեցին յորժամ հանդիպի նոցա» (էջ 179ա)։ ՄՄԶ հոգվածի «եւ մեկնեն... հանդիպին լուսոյն» հատվածը համառոտ է. «եւ հասանէ նմա լոյս» (էջ 179բ)։ ՄՄԸ հոգվածի «ծնկեալք» և «արատուէն... ի վատ բարոցն» հատվածները համապատասխանաբար դրված են այսպես. «անկեալ» և «խրատ տու-

ևալ յիրեանց բարուցն» (էջ 179բ)։ ՄԾԲ հոգվածի վերջին թերթնան առ գրարարս... Ընդ սատանայիս հատվածի փոխարեն դրված է. «Ընդ անարգս աղանդիք զիրեանս պղծեն և գտանին ի հուր և գեհենին ընդ սատանայիս» (էջ 179բ)։ ՄԿ հոգվածի «յափափայս» և «դատեն» բառերի փոխարեն ունի՝ «անփափայս» և «ծածկեն» (էջ 180ա)։

Շոդ. ՄԿԵ, էջ 174—175։ Հոգվածը ՔՆՔ 837, 835, 8459-ում մի փոքր ընդարձակ է. «Այսահարութիւն և շնութիւն, արիւն հեղութիւն, դողութիւն, և սուտ երդնուլ և սուտ (ՔՆ 835-ը շուրհի սուտ) խօսել և զուր վկայել և արուագիտութիւն և անասնազանցութիւն և ազահութիւն և արծաթսիրութիւն և արբեցութիւն։ Այսահարութեան (ՔՆ 835-ում՝ այսահարութիւն) հանդիպլր լաւ էր բան այսպիսի ախտից» (էջ 100ա, էջ 154ա, էջ 135բ—136ա)։ Այս հոգվածով վերջանում է սույն կանոնախումբը ՔՆ 8459 ձեռագրում։

Շոդ. ՄԿԶ, էջ 175։ Բնագրի «յաւելուլ» բառը ՔՆ 659-ում փոխարինված է «հայել» բառով (էջ 181ա)։ ՔՆՔ 837, 835, 8459-ում հոգվածն այսպես է. «Իսկ քահանային այսպէս արժան է՝ յորժամ հանգիպին այսահարութեան (ՔՆ 835-ում՝ այսահարութիւն), տանել ի տուն Աստուծոյ և ի դուռն եկեղեցոյն ե և աւր անդ ալբել և է անդամ աղօթս առնել հանդերձ է խորհրդեամբ Աւետարանին ե հայել և տեսանել զյրբութիւն, և յաւելուլ և կարճել ըստ ողորմութեան Աստուծոյ ի պահան և յաղօթսն երկիւղին Աստուծոյ» (էջ 100բ, էջ 154բ, 136աբ)։

Սրանով և վերջանում է բնագիրը ՔՆՔ 837, 835 ձեռագրերում։

Շոդ. ՄԿԷ, էջ 175—177։ Բնագրի «արդարոց» և «ի հաշտութիւն» բառերի փոխարեն ՔՆ 659-ում համապատասխանաբար կարդում ենք. «որոց» և «ի քաւութիւն» (էջ 181բ)։ Մնացած հոգվածները՝ ՄԿԸ—ՄԶԲ, թեև պահվել են այս ձեռագրում, բայց տարբեր համարակալմամբ, այսպես, ՄԿԸ հոգվածը նշված է ՄԿԳ համարով, ՄԿԹ-ն՝ ՄԿԴ, ՄԶ-ն՝ ՄԿԵ, ՄԶԱ-ն՝ ՄԿԶ, ՄԶԲ-ն՝ ՄԿԷ։

Վերջին՝ ՄԶԲ հոգվածին, որը ՔՆ 659-ում դրված է ՄԿԷ համարի տակ, հաջորդում է հետևյալ հիշատակարանը. «Կատարեցաւ կանոն սրբոյն Բարսղի հայրապետին Կեսարոյ՝ սուրբ ՄԿԷ, և միանգամայն ամենայն զուխքն տունքն ՅԺԾ, և այն զկնի սորին։ Եւ դարձեալ նոյն Բարսղի շտանես զկնի սորին այլ կանովնս» (էջ 184բ)։ Հիշատակարանի «և այն զկնի սորին» հատվածը մատնացույց է անում այն կանոնախումբը, որ հրատարակել ենք «Կանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորում (էջ 329—362)։ Այդպես ենք կարծում, որովհետև նշված հիշատակարանին անմիջապէս հաջորդում է վերջինս։ Սակայն այս կանոնախումբը ՔՆ 659 ձեռագրում բաղկացած է ոչ թե 51 հոգվածից, ինչպես «Կանոնագիրք Հայոց»-ում է, այլ 43 (42+1). տե՛ս ցանկը 185աբ էջերում, հոգվածները՝ 185բ—198ա, 198ա—204ա էջերում)։

Հիշատակարանի վերջում կրկնված «Եւ դարձեալ նոյն Բարսղի գտանես զկնի սորին այլ կանովնս» հատվածն էլ մատնացույց է անում միևնույն ձեռագրի 208բ—214բ էջերում գտնվող՝ Բարսեղ Կեսարացու կանոնական մի այլ նամակը՝ բաղկացած 40 հոգվածներից, թեև համարակալում դրված չէ։ «Նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Թուղթ առ սուրբ Գրիգոր Աստուածաբան եպիսկոպոս նաղիազու յաղագս կրօնաւորութեան» վերնագրով։ Այս բնագիրը ունի չափազանց հետաքրքիր բովանդակություն և չի մտել Կանոնագրքի որևէ խմբագրության մեջ։

ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՎԱԾԱՐԱՆԻՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր, էջ 181: Կանոնագրքի գիտա-քննական բնագիրը կազմելու համար օգտագործված ձեռագրերից բացի, միայն № 3276-ում է որոշ կրճատումներով պահվել սույն կանոնախումբը: Վերնագիրն այստեղ համառոտ է. «Երանելոյն Գրիգորի Աստուածաբանի սահմանք և կանոնք վասն ուղղափառութեան» (էջ 164բ):

Մեզ արդեն ծանոթ Oknps ձեռագրերում այս կանոնախմբի ցանկն ալսպիսին է. սկսենք

○ ձեռագրից:

- «Ա. Վասն որք ասիցեն զորդին Աստուծոյ արարածք:
Բ. Վասն որք զՍաբէլի զուգահաւատս ունիցին:
Գ. Վասն ծնընդեան Քրիստոսի որ յունվարի 2 առնեն:
Դ. Վասն որ արհամարհիցէ զսուրբ մկրտութիւնն ի Հայր և յՈրդի և ի Սուրբ Հոգին:
Ե. Վասն որք ուրանան յետ մկրտութեան զհաւատս:
Զ. Վասն որք ի պոռնկութիւն անկանիցի [ն]:
Է. Վասն որք ի կռապաշտութիւն անկանիցի:
Ը. Եթէ որ ցանկայ եպիսկոպոս լինել:
Թ. Վասն եպիսկոպոսաց որք անարժան գտանի [ն]:
Ճ. Վասն եպիսկոպոսաց որ ողորմած լինին:
ԺԱ. Վասն եպիսկոպոսաց որ հարկանող իցեն:
ԺԲ. Վասն եպիսկոպոսի որ տուգանս առնու՝ արժան է տալ աղքատաց:
ԺԳ. Վասն կաթողիկոսի որ նոր օրէնս տալ եկեղեցոյ:
ԺԴ. Վասն եպիսկոպոսի որ դառն վարի խստութեամբ:
ԺԵ. Եթէ որ ի քահանայից կամ ի մոնողաց արհամարհեալ լինի յեպիսկոպոսէ և ընթանայ
առ նախագլուխ և առնու զկարգն:
ԺԶ. Վասն եպիսկոպոսի որ յայլոց վիճակ ընթանայ:
ԺԷ. Որ այսու ազահեալ խռովութիւնս առնէ:
ԺԸ. Վասն եպիսկոպոսի՝ Բ և Գ վկայիւք դատէ զքահանայն:
ԺԹ. Վասն որք ընծայեն զանձն Աստուծոյ և պոռնկին:
Ի. Վասն որ պոռնկի ընդ կուռի:
ԻԱ. Վասն անասնագիտաց:
ԻԲ. Վասն քահանայի որ զնոյն կարգս գացի:
ԻԳ. Եպիսկոպոս հանդերձ կնաւ մի՝ եղիցի:
ԻԴ. (sic). Եւ քահանայ և սարկաւագ յեպիսկոպոսէ առցեն զկարգն:
ԻԶ. Վասն եպիսկոպոսաց որ լինին առաջնորդք:
ԻԷ. Վասն քահանայի որ ուսուցանէ զքարեպաշտութեան օրէնս:
ԻԸ. Վասն եպիսկոպոսի որ կարգեսցէ զտօն տէրունական:
ԻԹ. Վասն Քառասնորդաց պահոց:
Լ. Վասն յարութեան տեառն Փրկչին» (էջ 377բ—378ա):

knps ձեռագրերի ունեցածը բերում ենք ըստ k-ի.

- «Ա. Ի բաց լինել ի հերձուածողաց:
Բ. Վասն համագոյ միասնական Սուրբ Երրորդութեանն:
Գ. Վասն որք ի հերձուածողացն գան ի ճշմարտութիւն ուսցին:
Դ. Վասն որք զտան Սնընդեան և զճայտութեան փոխիցեն:

- Ե. Վասն շարժամար[հ]ելոյ զսուրբ Մկրտտիթինն որ ի Հալը և յՈրդի և ի Սուրբ Հոգին։
- Ձ. Վասն որ զկնի մկրտութեան ըմբռնեցաւ յուրացութիւն։
- [է. Վասն որ զկնի մկրտութեան զառաժան ի մեղս ապաշխարանք դնել։]
- Ը. Վասն որ ի ձեռս կոապաշտից զոհեցին և կերան։
- Թ. Վասն եպիսկոպոսաց րարեծեռնեամբ կեալ։
- Ժ. Որք յեպիսկոպոսաց անարժան զտան։
- ԺԱ. Վասն եպիսկոպոսաց որ առնուն ի ձեռնադրելն կաշառս։
- ԺԲ. Վասն եպիսկոպոսաց ոչ հարկանել զոք։
- ԺԳ. Բէ ոչ է պարտ եպիսկոպոսին ի մեղաւորաց տուգանս առնել, ալլ հրամայել յաղքատս։
- ԺԴ. Բէ ոչ է պարտ կաթողիկոսի նոր օրէնս տալ յեկեղեցի։
- ԺԵ. Բէ ոչ է պարտ եպիսկոպոսին խստութեամբ վարիլ։
- ԺԶ. Վասն քահանայից չապստամբել իւրոյ եպիսկոպոսէ։
- ԺԷ. Եպիսկոպոս մի՛ կալցի զայլո վիճակ վասն պատուոյ։
- ԺԸ. Բէ զայնպիսիսն մեծն Աթանաս տարադրեաց։
- ԺԹ. Բէ ոչ է պարտ զքահանայս լուծանել առանց Բ և Գ վկայից։
- Ի. Որք կուսանալ խոստացան և պորոնկեցան։
- ԻԱ. Որք պորոնկեցան ընդ կուսան։
- ԻԲ. Որք պղծեցան յանասունսն։
- ԻԳ. Քահանայ ի նոյն շարիս զտեալ։
- ԻԴ. Եպիսկոպոս հանդերձ կնաւ մի՛ եղիցի։
- ԻԵ. Եպիսկոպոս ընկալցի զաւծումն յերից եպիսկոպոսաց։
- ԻԶ. Բէ քահանայք և սարկաւագունք ի մի՛ եպիսկոպոսէ։
- ԻԷ. Վասն եպիսկոպոսաց որ յիցեն կարող հերքել զհերձուածս՝ լռեսցին։
- ԻԸ. Եթէ զուսումնասէրս ձեռնադրել քահանայ։
- ԻԹ. Վասն տանից տէրունականաց։
- Լ. Վասն Քառասնորդաց պահոց և որոյ Զատիկն, Համբարձմանն և Պենտակոստէինն (էջ 73ա, հմմտ. 111, էջ 83աբ, Բ, էջ 80բ—81ա, Տ, էջ 92բ—93բ)։
- Քանի որ կանոնախմբի առաջարանը որոշ ձեռագրերում դրված է որպէս առաջին հոգւած, իսկ և հոգւածն էլ միացված է ԻԹ հոգւածին, այդ պատճառով այստեղ ցանկի վերնագրերի համապատասխանութիւնը հոգւածներից չեղվում է մեկով։

Առաջարան, էջ 181—182: Մ 3276 ձեռագրում չի պահվել առաջարանը։

Ինչպես նշեցինք վերևում, որոշ ձեռագրերում, ինչպես և մեր հրատարակության հիմք հանդիսացող Ա ձեռագրում, առաջարանը դրված է որպէս առաջին հոգւած։ Մենք այդ ուղղեցինք՝ համարակալումը վերցնելով կլոր փակագծերում, Հոգւածների համարակալումների հետ վարվեցինք դարձյալ այդ ձևով, ձախում նշելով յուրաքանչյուրի թե՛ ընդհանուր և թե՛ մասնավոր հերթական ճիշտ համարները։

Հոդ. Ա—Ը, էջ 182—188: Այս հոգւածները չեն պահվել Մ 3276 ձեռագրում։

Հոդ. Թ, էջ 188—190: Բնագրի «այսինքն կաթողիկոսն, ի նմին կարթեցի» հատվածը (էջ 188, տող 13) Մ 3276-ում դրված է «այսինքն ի նմին կրթեցի կաթողիկոսն», «միայն լոկ»-ը՝ «լոկ միայն», (էջ 164բ), իսկ «նազիանձու»-ն՝ «Աղիազու» ձևերով (էջ 165ա)։ Բնագրի «զի սրբոց հարցն» հատվածից (էջ 189, տող 6) մինչև հոգւածի վերջը չի պահվել նշված ձեռագրում։

Հոդ. Ժ—ԺԱ, էջ 190—191: Այս երկու հոգւածները ևս չեն պահվել Մ 3276-ում։

Հոդ. ԺԲ, էջ 191: Բնագրի «եպիսկոպոսին» և «հաւատոյ» բառերը Մ 3276-ում համապատասխանաբար պահվել են «եպիսկոպոսին» և «հաւատոց» (էջ 165ա)։

Հոդ. ԺԳ, էջ 191—192: Բնագրի «լուծեալք» բառը Մ 3276-ում նշված է «լուծեալ» (էջ 165ա)։

Հոդ. ԺԴ, էջ 192: Այս հոգւածը չի պահվել Մ 3276-ում։

Հոդ. ԺԵ, էջ 192—193: Բնագրի «խզել», «ամբաստանեալ» և «եւեալ» բառերը Մ 3276-ում համապատասխանաբար գրված են «խզել», «ապստամբել» և «եղեալ» ձևերով (էջ 165ա)։

Հոդ. ԺԶ, էջ 193—174: Հոգւածի վերջին հատվածի «ձեռամբ քահանայագործէ» բառերը Մ 3276-ում դրված են այսպես. «ձեռք քահանայագործել» (էջ 165ա)։

Հոդ. ԺԷ, էջ 194: Բնագրի «եւ մեղ աւանդեաց» հատվածը № 3276-ում այսպես է. «աւան-
դեաց և մեղ» (էջ 165ա):

Հոդ. ԺԸ, էջ 194—195: Նշված ձեռագիրը չունի բնագրի միայն առաջին «ոչ»-ը (էջ 165բ):

Հոդ. ԺԹ, էջ 195: Բնագրի «մնացեն» և «լսողսն» բառերը № 3276-ում համապատասխա-
նաբար փոխարինված են «կացցեն» և «ապաշխարողսն» բառերով (էջ 165բ):

Հոդ. Լ, էջ 195: Բնագրի «ապաշխարեցէ» և «աւրինաց» բառերը № 3276-ում գրված են
«որոշեցի» և «յօրինացն» (էջ 165բ):

Հոդ. ԼԱ, էջ 195—196: № 3276-ը չունի բնագրի «են» (ոգիքն) օժանդակ բայը, իսկ բնագ-
րի «ե յետին», «միմեանց» (արուամոլքն) բառերը գրված են այսպես «ե ի յետին», «ի մի-
մեանց» (էջ 165բ):

Հոդ. ԼԲ, էջ 197: Բնագրի «պատուով սահմանեցան» հատվածը № 3276-ում այսպես է.
«պատիւ ունին և սահմանեցան» (էջ 165բ):

Հոդ. ԼԵ, էջ 197: Այս հոդվածը նախորդի շարունակությունն է և թերևս սխալմամբ է գրք-
ված առանձին հոդված:

Հոդ. ԼԶ, էջ 197: № 3276-ում բնագրի «հերքէլ» բառը փոխարինված է «հալածել» բառով,
իսկ «ղաղարեցէ» բառն այստեղ չի պահվել (էջ 165բ):

Հոդ. ԼԷ, էջ 197: Նշված ձեռագրում բնագրի «ուսցին զբարեպաշտութեան» բառերի միջև
գտնում ենք «նախ» բառը (էջ 165բ):

Հոդ. ԻԸ—Լ, էջ 198—199: Այս երեք հոդվածները չեն պահվել № 3276 ձեռագրում:

ԴՎԻՆԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄՐ

Վերնագիր և առաջարան, էջ 200: Կանոնագրքի համահավաք բնագրի համար օգտագործված ձեռագրերից բացի սույն կանոնախումբը մասամբ պահվել է Ֆ 3276 ձեռագրում: Այստեղ չեն պահվել առաջարանի «կայսեր», «ուղիղ կարգի... եւ ժառանգաւորաց» և «երանելոյ» հատվածները, իսկ «կանոնացդ» բառն էլ պահվել է «կանոնիդ» ձևով (էջ 181ա):

Յանկ. էջ 200—201, Հովհ. Օմեցուց հետո կանոնագրքում մուծված կանոնախմբերը որպես կանոն հոդվածների բովանդակության ցանկեր չունեն: Այս առումով բացառություն են կազմում այս և Կարնոյ ժողովի կանոնախմբերը: Քանի որ վերջին երկու կանոնախմբերի Окмпы ձեռագրերի ունեցած ցանկերը տրված են վերևում՝ 200—201 էջերի տողատակի այլընթերցումներում, դրանք այստեղ չենք բերի:

Յանկը չի պահվել Ֆ 3276 ձեռագրում:

Հով. Ա, էջ 202: Ֆ 3276-ում սույն հոդվածը չի պահվել: Ինչպես նշում է Աբել Մխիթարյանցը այս և մի շարք այլ կանոնախմբեր ինքը վերցրել է Չամչյանի համառոտումից (Պատմություն ժողովոց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, Վաղարշապատ, 1874, նախադրություն, էջ ԺԾ. հմտ. նույն տեղում, էջ 86—90) հմտ. նաև Ֆ 4488 ձեռագիրը, էջ 15բ—16բ):

Հով. Բ, էջ 202: Ֆ 3276-ում միակ տարբերությունը այն է, որ բնագրի սկզբի «վիճակի» բառն այստեղ գտնում ենք «վիճակէ» ձևով (էջ 181ա):

Հով. Գ, Լ, էջ 203: Այս և մնացած հոդվածները չեն պահվել Ֆ 3276 ձեռագրում:

ՄԱԿԱՐ Ա-Ի ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ

Վերնագիր. էջ 216: ՄՄ 648, 3562 ձեռագրերում վերնագիրը գրեթե նույնն է. նկատվող չեղումն այն է, որ այստեղ չի պահվել «կարգաց» բառը, իսկ «անցանել» բառի փոխարեն ունեն «ել» բառը (ՄՄ 648, էջ 160ր, 3562, էջ 257ա): Ինչպես ճիշտ նկատել է Ն. Ակինյանը՝ սույն կանոնախումբը որպես նամակ «Գիրք թղթոց»-ում մուծվել է Կանոնագրերից (Թուղթ Մակարայ Բ Երուսաղէմի Հայրապետի առ Վրթանէս եպիսկոպոսապետ Սիւնեաց յաղագս կարգաց եկեղեցւոյ, էջ 10): Ուստի վերնագրում չեղումներ չկան, միակ տարբերությունն այն է, որ «հրաման»-ի փոխարեն կարդում ենք «կարգ» («Գիրք թղթոց», Թիֆլիս, 1901, էջ 407):

ՄՄ 648, 3562 ձեռագրերի և «Գիրք թղթոց»-ի տարբերակներում առաջարկվող բնագիրը պահվել է գրեթե նույնությամբ, էական տարբերություններ չկան: Այս ցույց է տալիս, որ Կանոնագրերից այն անցել է սույն ձեռագրերին և «Գիրք թղթոց»-ին: Այդ պատճառով էլ այս բնագրերից մեջբերումներ չենք կատարի (տե՛ս ՄՄ 648, էջ 160բ—164բ, Մ 3562, էջ 257ա—261ա, 266ա. վերջին ձեռագրում մի քանի էջեր կազմված են հոսանքաշարով, դրա համար էլ կանոնական մի շարք մանր բնագրերի հետ այս կանոնախմբի վերջին հոդվածն իր տեղից ընկել է մի քանի էջ հեռու. «Գիրք թղթոց» էջ 407—412): Մ 3276-ում սույն կանոնախումբը չի պահվել. այդ մասին գրիչը գրում է. «Զի կանոնք սրբոյն Մակարայ Երուսաղէմի Հայրապետին ոչ գրեցաք ի տփի աստ» (էջ 164բ):

kmpp ձեռագրերում վերնագրից հետո դրված է կանոնների ցանկը, վերջինս բերում ենք ըստ K ձեռագրի.

Ա. Ոչ է պարտ ծուլանալ ի մկրտելոյ:

Բ. Ոչ է արժան սարկաւազի մկրտութիւն առնել:

Գ. Թէ պարտ է լեկեղեցիս աւազան առնել և մկրտել:

Դ. Թէ պարտ է զկարգ եկեղեցւոյ տեսուչք հաստատ պահել:

Ե. Թէ զիւղ սրբութեան եպիսկոպոսապետն աւրհնել:

Զ. Թէ մի՛ երկմտութեամբ և թերահաւատութեամբ և աղտեղի գործով մերձենալ ի սեղան:

Է. Թէ պարտ է զխորհուրդ պատարագին որոյն կատարել ի հերձուածողաց, զի մի՛ անուն Աստուծոյ հայհոյեսցի:

Ը. Զհաց պատարագին չերմ հանել ի սեղանն:

Թ. Սուրբ սեղանն ընդ վարագուրաւ և աւազանն արտաքոյ ի նմին տան:

Ժ. Ժառանգաւորք իւրաքանչիւր ըստ աստիճանի կալցեն զգործս» (էջ 68ա. հմտ. Մ, էջ 78բ, ք, էջ 74բ—75ա, Տ, էջ 86աբ):

Ահա և Օ ձեռագրի ցանկը.

Ա. Թէ արժան է սարկաւազաց մկրտութիւն առնել:

Բ. Վասն աւազանի որ սրբեալ ոչ ունին և որպէս ամանի մկրտեն:

Գ. Վասն կարգի եկեղեցւոյ սրբոյ յօրինեն:

Դ. Վասն միաբանութեան եպիսկոպոսաց և ժառանգաւորաց:

Ե. Թէ որպէս մերձեցուք առ սուրբ սեղանն սուրբ և կենարար խորհուրդն:

Զ. Վասն փրկական խորհրդին կատարելոյ:

Է. Վասն չերմ հացին որ ի բմն հանեն:

Ը. Վասն ի ձև սեղանուն և խորհրդոյն և վարագուրին:

Թ. Վասն աւանդման պատուիրանին հաւատոյ» (էջ 390ա):

ԿԱՐԻՆԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԻ

Վերնագիր. էջ 214: Կանոնագրերի համահավաք բնագրի կազմման համար օգտագործված ձեռագրերից զատ, այս կանոնախումբը գտնվում է նաև XIX դարում ընդօրինակված № 5182 ձեռագրի 123բ—132բ էջերում: Զեռագիրը պարունակում է հիմնականում խոսքովիկ թարգմանչի մի գրվածքը. «Առ այնոսիկ որ ասեն բնութեամբ անձն, անսկիզբն ընկալեալ զմարդկութիւն Աստուած բան ի կուսէն» խորագրով (էջ 5ա—107բ) և մի քանի կանոնախմբեր՝ Ներսէս Բ Բագրևանդացու և Ներշապուհ Մամիկոնեից եպիսկոպոսի (էջ 109ա—118ա), Հովհան Մանդակունու (էջ 118բ—119ա, հմմտ. Կանոնագիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 492—500), Կարինի ժողովի (էջ 123բ—132բ), և Անտիոքի ժողովի խոստովանութիւն (էջ 133ա—136բ):

Այս ձեռագրի՝ Կարինի ժողովի կանոնադրութիւն բնագիրը լուսնի վերնագրի միայն «Ժողովեցան» բառը, մնացածը նույնն է (էջ 123բ):

Առաջաբան, էջ 241—245: № 5182 ձեռագրի բնագիրը էական տարբերութիւն չունի առաջարկվող բնագրից: Վերջինիս միայն «հաստատել» և «նշուել» բառերը (244₁₁, 245₁) դրված են անցյալ դերբայով՝ «հաստատեալ» և «նշուեալ» (էջ 124ա), իսկ նախքան «եկեղեցւոյ» (245₆) բառը դրված է «սուրբ» (էջ 124բ):

Ծանկ, էջ 245—246: Գիտա-քննական բնագրի համար օգտագործված 50 ձեռագրերում, ինչպես նշել ենք, 645 թ. Դվինի ժողովի կանոնախմբի նման այստեղ ևս գտնում ենք ցանկ: Այս մասին տես Ներածութիւնում մեր բացատրութիւնը (էջ CXVII—CXIX): Օկմքս ձեռագրերի ունեցած ցանկը սեւ վերևում՝ 245—246 էջերի տողատակի տարբերություններում:

Այստեղ կնշենք № 5182 ձեռագրի համապատասխան կանոնների ոչ մեծ տարբերութիւնները:

Հոգ. Ա, էջ 246—247: Բնագրի «կատարել» բառի փոխարեն (էջ 246, տող 13) նշված ձեռագրում կարդում ենք «նկատել» (էջ 125ա):

Հոգ. Դ, էջ 248—249: Բնագրի «յառուշնմէն» բառը (էջ 248, տող 12) նշված է «յառաջագոյն» ձևով (էջ 126բ), իսկ «յաւրհնութեան» և «մարդոց» բառերը (էջ 249, տող 1 և 2) համապատասխանաբար՝ «յաւրհնութենէ» և «մարդոյ» ձևերով (էջ 126բ):

Հոգ. Դ, էջ 249—250: Բնագրի «խորհիցի» և «ունել» բառերը (էջ 249, տող 10 և 13) համապատասխանաբար նշված են «խորհեցի» և «ունելով» ձևերով (էջ 127ա):

Հոգ. Ե, էջ 250—251: Բնագրի «դրութեան» (էջ 251, տող 8), «է» (տող 10) և «բնակեցէ» (տող 12) բառերը համապատասխանաբար նշված են «դրութեանցն», «իցէ» և «կացցէ» ձևերով (էջ 128ա):

Հոգ. Ք, էջ 255—257: Բնագրի «կամաս»-ի (էջ 255, տող 15) փոխարեն ունի «կամար», իսկ «լիցին» բառը (էջ 257, տող 1) այստեղ չի պահվել (էջ 131ա):

**ՆԵՐՍԵՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ
ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ**

Վերնագիր, էջ 258: Որոշ ձեռագրերում վերնադիրը մի փոքր համառոտ է, սկանոնը (№ 651-ում՝ կանոն[ն]քնն) սրբոյն ներսէսի հայրապետին գլուխք լԳ (№№ 649, 651-ում՝ շի՛ գլուխք լԳ)» (№№ 648, էջ 51ա, 649, էջ 79ա, 650, էջ 87ա, 651, էջ 66ա, 2964, էջ 112բ, 3562, էջ 331ա):

Վերնագրում նշված «Գլուխք լԳ» հատվածը ցույց է տալիս, որ այս կանոնախմբի հոգ-վածները լրիվ բերված չեն: Եվ իսկապես, այս ձեռագրերում չեն բերված՝ ԺԴ, ԻԱ, ԻԴ—ԻԸ, Լ, ԽԱ, ԽԴ հոգվածները, թվով 10:

kmps ձեռագրերում հոգվածների ցանկը ունի այս պատկերը.

«Ա. Վասն զղլացելոց՝ յետին թոշակին մի՛ զրկեսցին:

Բ. Վասն որ շնան և զմանկունսն սպանանեն:

Գ. Վասն իգացելոց:

Դ. Վասն որ խաւսեալ զաղչիկն թողուն և զքոյրն առնու և նա խեղդ արկեալ մեռանի:

Ե. Վասն որ մին կուսան և մի[ն] երկեակ զուգին:

Ջ. Վասն երրորդաց:

Է. Վասն որ զպոռնիկ կանայս թողուն:

Ը. Վասն կնաթողաց:

Թ. Վասն որ երկու քեռք պոռնկին:

Ժ. Վասն քահանայից որ պոռնըկին:

ԺԱ. Վասն որք շնան և կամին սպանանել:

ԺԲ. Վասն որք ընդ հեթանոսի շնան:

ԺԳ. Վասն որք ընդ հեթանոսի շնան կերակրով:

ԺԴ. Վասն որ ընդ հեթանոսի զուգի:

ԺԵ. Վասն որ զայգի հարկանէ:

ԺԶ. Վասն որ զարշառ հարկանէ:

ԺԷ. Վասն որ զտուն այրէ ընչիւք:

ԺԸ. Վասն կանանց որ ապարա՛հ իցեն և անխտիր կան:

ԺԹ. Վասն մանկան որ անկնունք մեռանի ծուլութենէ:

Ի. Վասն դողոց և աւազակաց և մարդասպանաց և հրկէզ առնողաց:

ԻԱ. Վասն որ դրամ գողանան:

ԻԲ. Վասն որ ընդ ազգականս ամուսնանան:

ԻԳ. Վասն որ ընդ հօր կնոջ ննչէ:

ԻԴ. Վասն որ ընդ եղբար կնոջն ամուսնան[ան]:

ԻԵ. Վասն բռնադատեալ կնոջ և ի պղծելն հաւանեսցի:

ԻԶ. Վասն շարապաշտից և որ հմայից հաւատայ:

ԻԸ (sic). Վասն մանկանց, որ ապոռնայիցէ կամ ձգէ և կամ ածէ:

ԻԹ. Վասն որ ընդ հեթանոսի մեղանչէ:

ԻԲ (sic). Վասն որ ալլոց զմա՛հ խորհին:

Լ. Վասն կնոջ որ յղի է և անգէտս հարկանի յումբէ:

ԼԱ. Որ մկնակ դինի ըմպէ:

ԼԲ. Վասն որ յաւծից խայթի:

ԼԳ. Վասն ակամայ սպանողաց:

լԳ. Վասն արուագիտաց և որ ընդ անասունս պղծի:

լԾ. Վասն շնացողաց:

լԶ. Վասն որ յառաջ քան զհարսանիսն շնալ և կին առնէ:

լԷ. Վասն որ մինն կուսան և մինն երկեակ ամուսնանան:

լԸ. Վասն որ հացի դէզ ալրի:

լԹ. Վասն որ ընդ զոթանյի ննջէ:

կ. Վասն երկրավարացն:

կԱ. Վասն որ զպահ լուծանեն ի պատճառս հիւանդութեան:

կԲ. Վասն որ զմեղս ծածկէ և ոչ խոստովանի:

կԳ. Վասն ողորմութեան (կ, էջ 227ա—228ա. հմտ. Մ, էջ 229ա—230ա, Բ, էջ 247բ—248ա, Տ, էջ 286ա—287ա):

Այս ցանկում կան որոշ խախտումներ, նախ համարակալման մեջ բաց է թողնված ԻԷ համարը, իսկ ԻԹ-ն կրկնված է: Երկրորդ՝ ԻԹ հոդվածի վերնագիրը ցանկում դրված է ԼԸ համարի տակ, որովհետև այս և Բ խմբի մի շարք ձեռագրերում այդ հոդվածը դրված է ԼԸ և ԼԹ համարների միջև (տե՛ս վերևում, էջ 261, տող 15-րդ, տողատակ), և հոդվածը ցանկում համապատասխան վերնագիր չունի, իսկ ԽԳ հոդվածի համար ցանկում նշված է երկու՝ ԽԲ, ԽԳ վերնագիր:

Հոդ. Ա, էջ 258: Հոդվածի վերջին երկու բառը ՄՄ 651, 2964-ում այսպես է. «կանոնի հրամանաց» (էջ 66ա, 112բ):

Հոդ. Գ, էջ 258: Ներդրելու ձեռագրերում տարբեր է միայն պատժալսիր՝ «Գ» փոխանակ «Դ» (ՄՄ 648, էջ 51բ, 649, էջ 79ա, 650, էջ 87ա, 651, էջ 66ա, 2964, էջ 112բ, 3562, էջ 331ա):

Հոդ. Դ, էջ 258: Բնագրի «զբոյրն» բառը ՄՄ 650, 651-ում դարձել է «զբոյն» (էջ 87ա, էջ 66ա), հավանաբար «բա-ն մոռացվել է: Հոդվածի վերջին բառին հետևյալ ձեռագրերում հաջորդում է «ապաշխարեցեն»՝ ՄՄ 648, էջ 51բ, 649, էջ 79ա, 650, էջ 87ա, 651, էջ 66ա, 2964, էջ 112բ, 3562, էջ 331ա:

Հոդ. Ե, էջ 259: Նշվելիք ձեռագրերում տարբեր է պատժալսիր՝ «Դ» փոխանակ «Գ»-ի, ինչպես նաև բացակայում է «ապաշխարեցեն» բառը (ՄՄ 648, էջ 51բ, 649, էջ 79ա, 650, էջ 87ա, 651, էջ 66ա, 2964, էջ 112բ, 3562, էջ 331ա): Հոդվածում գործածված «զուգին» բառը հասկացվել է «ամուսնանա» իմաստով (Ն. Մելիք-Թանգյան, Ա. Ղևոնդյան) և այս հոդվածը համեմատելով ԼԸ հոդվածի հետ նկատել են «տարօրինակ հակադիպոթիզմներ», երբ «միեւնոյն նիւթի վրայ կանոն է գրում տարբեր սահմաններով» (Ն. Մելիք-Թանգյան, «Հայոց եկեղեցական իրավունքը», էջ 369): Այս հոդվածի իմաստը բացատրելու համար անհրաժեշտ է նկատի ունենալ նաև մի այլ պարագա: Մեր լեզվում «զուգութիւն», «զուգել» բառերը այլ իմաստների հետ նշանակում են ոչ միայն «ամուսնութիւն», «ամուսնանալ», այլև «կենակցութիւն», «կենակցել» (սեռական իմաստով): Զի՞ կարելի արդյոք «զուգին» բառը այստեղ հասկանալ այդ իմաստով, այսինքն «Ե» մեկը կույս է և մյուսը երկեակ և կենակցում են...»: Այս դեպքում ոչ միայն չենք նկատի Ն. Մելիք-Թանգյանի «տարօրինակ հակադիպոթիզմներ», այլև կազատվենք ԼԸ հոդվածի՝ Ա. Ղևոնդյանի վերակազմութունից: Ի դեպ, այս հոդվածի համար որպես աղբյուր Ա. Ղևոնդյանն առաջարկում է նեոկեսարիայի Գ, Բարսեղի Գ, Լուսավորչի Ե և Ներսիսի ու Ներշապուհի ԻՆ հոդվածները (ՀԱ, 1908 թ. V, էջ 134): Նշված հոդվածներից այս նյութը չեն շոշափում նեոկեսարիայի Գ և Բարսեղի Գ հոդվածները: Մեր կարծիքով ճիշտ կլինի նշել Լուսավորչի Ե և Նեոկեսարիայի Ը հոդվածները, ուր պարզ լի նշված՝ խոսքը ամուսնութեան թե՛ կենակցութեան մասին է:

Հոդ. Ե, էջ 259: Բնագրի «արասցեն»-ը ՄՄ 651, 2964-ում փոխարինված է «առնուցուն» բառով (էջ 66բ, էջ 113ա), իսկ «առն»-ը՝ «ալում» բառով (ՄՄ 648, էջ 51բ, 649, էջ 79ա, 650, էջ 87ա, 651, էջ 66բ, 2964, էջ 113ա, 3562, էջ 331ա):

Հոդ. Ը, էջ 259: Վերոհիշյալ վեց ձեռագրում տարբեր է պատժալսիր՝ «Է» փոխանակ «Ե»:

Հոդ. Թ, էջ 259: Բնագրի «պոռնկին» բառը ՄՄ 648, 3562-ում փոխարինված է «պղծի» բառով, իսկ «ապա»-ն չունեն (էջ 51բ, էջ 331ա):

Հոդ. Ժ, էջ 259: Վերևում նշված վեց ձեռագրերում հոդվածի վերջին «կացցեն» բառին հաջորդում է «լիտոյ» բառը:

Հոդ. ԺԴ, էջ 259—260: Այս հոդվածը լի պահվել ՄՄ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերում:

Հոդ. ԺԵ, էջ 260: ՄՄ 648, 3562-ում տարբեր է պատժալսիր՝ «Դ» փոխանակ «Գ»:

Հաղ. ԺԶ, էջ 280: ՄՄ 648, 3562-ում բացակայում են բնագրի «հարկանէն», «եւս բառերը, իսկ մյուս ձեռագրերում հոգվածն ունի այսպիսի շարահարույթին. «Վասն որ զարդառ սպանանէ և կամ զայլ անասուն՝ Գ ամ ապաշխարեսցեն» (Մ 651, էջ 66բ, հմմտ. ՄՄ 650, էջ 87բ, 649, էջ 79բ, 2964, էջ 113ա): Այս ձեռագրերի «Վասն որ... զայլ անասուն» ընթերցումն էլ Ա. Ղաճյանը գրել է իր համահավաք բնագրում (տես ՀԱ, 1908, VIII, էջ 229):

Հաղ. ԺԷ, էջ 280: Տարբեր է պատճառաբան՝ «Գ»-ի փոխարեն ՄՄ 648 և 3562-ը ունեն «Դ» (էջ 52ա, 331բ), իսկ ՄՄ 651 (էջ 66բ), 650 (էջ 87բ), 649 (էջ 80ա), 2964 (էջ 113բ) ձեռագրերը՝ «Ժ»: Հոգվածի սկիզբը Ա. Ղաճյանի մոտ այսպես է. «Վասն կանանց որ ապարահ իցեն»: Հրատարակիչը նշում է նաև որ այդ հատվածը ինքը վերցրել է գլխոց ցանկից (ՀԱ, 1908, VIII, էջ 229), բայց այդպես պետք չէ վարվել, որովհետև գլխոց ցանկը կազմվել է XVII դարում (տես վերևում, էջ 384) և բնագրի վիճակը սկզբնապես այդպիսին չէր:

Հաղ. ԻԱ, էջ 280: Այս հոգվածը չի պահվել վերևում նշված վեց ձեռագրերում:

Հաղ. ԻԲ—ԻԸ, էջ 281: Այս հինգ հոգվածները լին պահվել վերևում նշված վեց ձեռագրերում: Ա. Ղաճյանի մոտ ԻԲ հոգվածի վերջին մասն այսպես է. «բայց եթե մեկնեսցին և զմահապարտին ապաշխարութիւն կրեսցեն և ստոյգ ապաշխարեսցեն» (ՀԱ, 1908, VII, էջ 229): Այս վերցված է Բ խմբին պատկանող ձեռագրերից (տես վերևում, էջ 261, տողատակ 5—6):

Հաղ. ԻԵ, էջ 281: Այս հոգվածի սկիզբը Ա. Ղաճյանի կազմած բնագրում այսպես է. «Վասն որ մանուկ ապոռնայ է» (ՀԱ, 1908, VIII, էջ 230):

Հաղ. Լ, էջ 281: Միտքը անհասկանալի է. եթե ուրիշին մահ նյութելը իրեն է հանդիպում, մահանալուց հետո էլ ինչպե՞ս 10 տարի ապաշխարի: Խոսքը թերևս գնում է մահափորձի մասին, որ եթե մեկը մահափորձ է խորհում ուրիշի վերաբերյալ և իրեն է հանդիպում, ապա 10 տարի պետք է ապաշխարի: Այս հոգվածը չի պահվել վերևում նշված վեց ձեռագրերում:

Հաղ. ԼԱ, էջ 282: Ա. Ղաճյանի կազմած բնագրում այս հոգվածի մի ընդարձակ մասն այլ շարահարույթում ունի, այսպես. «յուրեքէ հարկանի յանգէտս և անցուցանէ զմանուկն» (ՀԱ, 1908, VIII, էջ 230):

Հաղ. ԼԲ, էջ 282: Հոգվածի վերջին «ապաշխարեսցէ» բառը ՄՄ 651 (էջ 67ա), 650 (էջ 88ա), 2964 (էջ 113բ) ձեռագրերում փոխարինված է «պահեսցէ» բառով: Իսկ Մ 649-ում այս և հաջորդ՝ ԼԳ հոգվածները կրճատումներով միացրել են միմյանց. ստացվել է անիմաստ բան. այսպես, «Վասն որ մկհարաց ի յամին յայն զկաթն մի՝ կերիցեն և մի՝ զմիսսն յերիս ամս» (էջ 80ա):

Հաղ. ԼԴ, էջ 282: Բնագրի «Վասն աւճահարաց» բառերի միջև ՄՄ 651, 650, 2964-ում «անասնոց» բառը, այսպես. «Վասն անասնոց աւճահարաց» (էջ 67ա, էջ 88ա, էջ 113բ): Հենց այս և նման ձեռագրերի ընթերցմանն է հետևել Ա. Ղաճյանը այս կանոնախմբի իր կազմած բնագրում (տես ՀԱ, 1908, VIII, էջ 230):

Հաղ. ԼԵ, էջ 282: Մի փոքր տարբեր է հոգվածի վերջին հատվածը մեզ ծանոթ ձեռագրերում. այսպես. «և եթե յամեալ իցէ ի մեղսն, յաւելցին ամբ ապաշխարութեանն» (ՄՄ 651, էջ 67ա, 650, էջ 88ա, 649, էջ 80ա, 2964, էջ 114ա):

Հաղ. ԼԸ, էջ 282: Այս հոգվածի սկիզբը հիշեցնում է Նեոկեսարիայի կանոնախմբի Ը և Գրիգոր Խուսիկոսի Ե հոգվածները (տե՛ս նաև սույն բնագրի Ե հոգվածը), իսկ վերջը՝ Նեոկեսարիայի Թ հոգվածի վերջին հատվածը, ընդ որում այստեղ խոսքը գնում է երրորդ անգամ ամուսնացողների մասին (Կանոնագիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 182), մինչդեռ սույն հոգվածում՝ երկրորդ: Հետաքրքիր է, որ բնագրի «երկեակ» բառը ՄՄ 651 (էջ 67ա), 650 (էջ 88ա), 649 (էջ 86ա), 2964 (էջ 114ա) ձեռագրերում դրված է «գ-կին», այսինքն «երեքկին»՝ «երեք կամ երրորդ անգամ», ինչպես նշված է Նեոկեսարիայի կանոնախմբի Թ հոգվածում:

Ն. Մելիք-Բանդյանի կարծիքով այս և Ե հոգվածը կառուցված են միևնույն նյութից, միայն տարբեր սահմանումներով, և դա համարում է բոլորովին տարօրինակ հակադրություններ: (Հայոց եկեղեցական իրավունքը, գիրք Ա, էջ 369): Ա. Ղաճյանը քննադատելով այս կարծիքը, գրում է, որ ոչ մի «հակադրություններ» չկան: Բնագրի «երկեակ» բառի վերևում նշված մի քանի ձեռագրերի տված «Գ. կին» (=երեքկին) ընթերցումով նա վերակազմում է հոգվածի բնագիրը ու նշում, որ Ե հոգվածում խոսվում է երկրորդ անգամ ամուսնացողների մասին, իսկ այս՝ երրորդ անգամ ամուսնացողների (ՀԱ, 1908, V, էջ 135): Ա. Ղաճյանի ասածը ճիշտ է՝ եթե մահանա կույսը. բայց եթե պատահի հակառակը՝ «երկեակ»-ը մահանա, իսկ կույսը մնա, ապա գարձյալ կստանանք «երկեակ»: Եթե ընդունվի Ե հոգվածին տրված մեր բացատրությունը (տես վերևում էջ 385), ապա կնշանակի՝ այս երկու հոգվածներում միևնույն նյութի օգտագործված է տարբեր տեսանկյուններով և Ա. Ղաճյանի առաջարկած սրբագրությունը անի-

մաստ է: Մի այլ պարագա. եթե իսկապես Եւ այս հողվածները վերաբերում են մի դեպքում կույսի և «երկեակի», մյուս դեպքում կույսի և «երեքկին» ամուսնանալուն, թերևս իրավացիորեն հարցնեինք՝ ապա ինչու դրանք հաշորդարար չեն դրված, որպես միանման գործողության տարբեր օղակներ, ինչպես, ասենք Նեոկենարիայի Ը, Թ և Ժ (Կանոնագիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 182—183) հողվածներն են: Մինչդեռ մեր բացատրության համաձայն խոսքը միևնույն անձնակազմի տարբեր գործողությունների մասին է, մի դեպքում՝ կույսը և «երկեակ»-ը կենակցում են (Ե հողված), մյուս դեպքում՝ ամուսնանում (Ը հողված), դրա համար էլ դրանք միմյանցից անշատ են զրված: Հենց այդպես է դրված Բարսեղ Կեսարացուն վերագրված կանոնախմբի ՄԸ հողվածում, որը և անցել է Գոշին (տե՛ս Դատաստանագիրք, մասն Ա, 92, էջ 187): Հետևապես ճիշտ չէ Ղլտճյանը, երբ սույն կանոնախմբի Ը հողվածի որպես աղբյուրագիտական հիմք նշում է Գոշին (Ա մաս, 92 հողված). ավելի հավանական է Բարսեղին վերագրված կանոնախմբի ՄԸ հողվածը:

ՄՄ 651, 650, 649, 2964 ձեռագրերը երկրորդ «և»-ի փոխարեն ունեն «ապա»:

Հոգ. ԽԱ, էջ 263: ՄՄ 648, 649, 650, 651, 2964, 3562 ձեռագրերը չունեն այս հողվածը:

Հոգ. ԽԲ, էջ 263: Բնագրի «հիւանդութեան» բառը ՄՄ, 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերում փոխարինված է «վտանգին» բառով:

Հոգ. ԽԳ, էջ 263: Այս հողվածը չի պահվել վերևում նշված վեց ձեռագրերում:

**ԵՓԻՊԱՆ ԿԻՊՐԱՑՈՒՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ ՄԻ ԱՅՈՒՆ
ԿԱՆՈՆԱԽՈՒՄԲ**

Վերնագիր, էջ 288: Հետևյալ մի քանի ձեռագրերում վերնագրի «Կանոնք»-ի փոխարեն գտնում ենք «Գիր կանոնի» (ՄՄ 649, էջ 73ա, 650, էջ 80բ, 651, էջ 61ա, 2964, էջ 104բ):

Այս ձեռագրերում գտնում ենք նաև հոդվածների բովանդակության համառոտ ցանկ. ահա այն.

«Վասն քահանայից և սարկաւազաց զգուշութիւն ի կանանց յորժամ ի սպասաւորութիւն սրբոյ խորհրդոյն մատչին:

Աւրէնսդրութիւն ոչ մերձենալ ի կինն իւր ապարախ:

Վասն երիցանց և սարկաւազաց (ՄՄ 649, էջ 73ա, 650, էջ 80բ, 651, էջ 61ա, 2964, էջ 104բ): Նման ցանկ տե՛ս նաև Օ ձեռագրում. «Ա. Վասն որք անարժան ի սպասաւորութիւն առնեն կամ պատարագին կամ հաղորդին:

Բ. Վասն կնոջ որ ի յապարհաւ իցէ:

Գ. Վասն Քառասնորդաց պահոց (էջ 410բ):

kmprp ձեռագրերում Ա և Բ հոդվածների ցանկն առանձին է դրված, Գ հոդվածին առանձին, որովհետև վերջինս Կանոնագրքի Բ խմբի ձեռագրերի մի մասում՝ acdkmprsv տարբեր տեղ է դրված, որպես ուրույն և միմյանց հետ կապ չունեցող բնագրեր: Եվ վերնագրից էլ կարելի է եզրակացնել, որ այն առանձին բնագիր է և Ա, Բ հոդվածներին Ա խմբի ձեռագրերում միացված է մեխանիկորեն: Ահա այդ ցանկն ըստ Կ ձեռագրի:

«Ա. Վասն քահանայից և սպասաւորաց սրբոյ խորհրդեանն ի բաց կալ ի մարմնասիրութենէ և ի հեշտութեանց աշխարհի ևս առաւել ի յանկողնոյ:

[Բ]. Վասն ապարահից և սազմնառուաց ի բաց կալ ի մերձաւորութեան (էջ 233 բ, Մ, էջ 325, ք, էջ 254ա, Տ, էջ 293բ):

[Գ.] «Վասն Քառասնորդաց պահոց և ալլոց» (Կ, էջ 247ա, Մ, էջ 252ա, ք, էջ 268բ, Տ, էջ 311ա):

Հռչ. Ա—Բ, էջ 288—277: ՄՄ 649, 650, 651, 2964 ձեռագրերի հոդվածներում էական տարբերութիւն չենք գտնում, եթե նկատի չունենանք առանձին բառերի ետևադասութիւնը կամ պարզեցումը, օրինակ, «սուրբ» թե «մաքուր» և այլն:

Հռչ. Գ, էջ 277—280: Նշված շարք ձեռագրերում այս հոդվածը բոլորովին տարբեր բան է: Այն բերում ենք Մ 649 ձեռագրի համաձայն. «Երիցունք և սարկաւազունք որ շրթամբք իւրեանց պղծին և եկեալ խոստովանիցեն զյանցանսն՝ ընդունելի են ընդ ալլ սարկաւազունս և երիցունս. և եթէ սովին յանցանօք անկեալ գտցին կամ թէ ևս առաւել ինչ և ոչ խոստովանիցին զյանցանսն առ ի երկիւղի մարդկան, այնպիսիքն ի բաց չնշեալ եղիցին» (էջ 77աբ. հմմտ. նաև ՄՄ 650, էջ 85ա, 651, էջ 64բ, 2964, էջ 110ա):

Ներածութիւնում նշեցինք Ք 941 Ճառընտիրի մասին (էջ CՃ), ուր պահվում է սույն «հոդվածին» ընդարձակ տարբերակը: Այստեղ բերում ենք նշված ձեռագրի ունեցածն ամբողջութիւնով.

«Հարցումն Թէոդոսի քահանային ընդ երանելին Եպիփան վասն քառասնորդաց պահոց. եթէ Մովսէս քառասուն աւր պահեաց եւ Եղիայ եւ Տէրն մեր, պահս ո՛չ այնպէս թի, մինչ զշաբաթ եւ ըզկիրակէ լուծանեմք:

Պատասխանի ետ երանելին Եպիփան եւ ասէ. Այս պահս քառասուն եւ ութ ատուրբ բովանդակի, ըստ քառասուն եւ ութ քաղաքացն ապաստանից, զոր զատուրց Յեսու վասն սպանողաց, որք փախուցեալ ի քաղաքն անկանէին ապաստանից եւ կայր մինչեւ մեռանէր ըստ փախկութեան մարմնոյ. եւ այն լինէր քառասուն եւ ութ յօր, ըստ քաղաքացն ապաստանից եւ ըստ

Մովսէսի արինադրութեան որ զմահապարտսն ժողովէր մինչեւ ի վախճան քահանայապետին. եւ ապա արձակեալ լինէր ի մահուանէ: Սոյնպէս եւ այս քառասներեայ պահս մինչեւ ցմահ քահանայապետին Քրիստոսի քառութեան առիթ մեղուցեւոցն փրկական պատարագաւն հաւատացեւոցն լինէր, եւ ստոյգ խոստովանողացն եւ ապաշխարողացն, զի թէպէտ եւ սուրբ հարքն յաղագս յիշատակի սրբոցն եւ սուրբ պատարագին եւ յարութեան Քրիստոսի զշաբաթ եւ զկիրակէ լուծանել հրամային ի կերակուրս, բայց ոչ յաւելորդս՝ ի գինի եւ ի ձէթ զմեզ թողացուցին, այլ ի պարկեշտութիւնս. զի լաւ է շնորհաւոր հաստատել զերկիր զսիրտ եւ ոչ կերակրօք, զի ոչինչ օգտեցան որ այնպէս զնացին: Վասն որոյ եւ նշովս ստորագրեցին առ այնոսիկ որ յղփութեան արէնս վարկանին, զի առաջին սուրբ հարքն ոչ սահմանեցին: Արդ՝ այսպէս կարգեցաւ ի սուրբ առաքելոցն եւ ի սուրբ հարքն. մի՛ ինչ աւելի ճաշակել ի սուրբ քառասներորդն յաւուր շաբաթու կամ ի կիրակէի, բայց միայն զայլ աւուրցն կերակուրսն: Տես զճշմարտութիւնն, զի որպէս յաւուրցն Պենտակոստէիցն, ոչ պահեն զլորեքշաբաթի կամ զուրբաթն: Սոյնպէս եւ աստ ոչ է պարտ ի շաբաթու կամ կիրակէի փափկանալ կերակրովք, այլ վասն սուրբ Յարութեանն եւ սուրբ պատարագին յերրորդ ժամու հրամայեցին յանպաճոյճ կերակուրսն, զոր յայլ աւուրսն ճաշակեմք. այլ զլորեքշաբաթի եւ զուրբաթն եւ զուխտի պահսն եւ զվարդէվառի եւ զԱստուածածնի եւ զԽաչի եւ զսուրբ Յայտնութեանն եւ զԱռաջաւոր պահսնն ընդ սուրբ քառասներորդն համարեցան: Արդ՝ որ յայսմ կանոնի միաբան լինի՝ խաղաղութիւն ի վերայ նորա ասէ աստուածային առաքեալն եւ առաւել ի վերայ այնոցիկ, որք երեք յիսնակս կատարեն յանուն Սուրբ Երրորդութեանն. զՊասէքին եւ զվարդէվառին եւ զսուրբ Յայտնութեանն զփրկութիւն Տեսնոն առցեն զաւետիս: Եւ որք լուծցեն ի պասեքի պահոցն կամ զառաջաւորն կամ զուրբաթ կամ զլորեքշաբաթի կամ զվարդէվառի կամ զԱստուած[ած]նի կամ զսուրբ Խաչին կամ զԱստուածայտնութեանն: Եթէ յակամայ որ լուծցէ՝ Ս աւր պահեսցէ եւ եթէ կամաւ՝ Գ ամ արտաքոյ կացցէ եւ ապա հաղորդեսցի արինացն:

Այսպէս կարգեաց սուրբ այլն Աստուծոյ Եպիփան վասն սրբութեանն պահոցն ոչինչ արտաքոյ պատուիրանաց, այլ հաստատութեամբ Հին եւ Նոր Կտակարանաց: Տես զիմաստութիւն եւ զհանճար հոգոյն սրբոյ որ բխմամբ ի սուրբ առաքեալսն եւ ի վարդապետսն ճշմարիտ կարգեցին զսկիզբն պահոցն է շաբաթ կարգելով Արարչին առ մի մի աւուր՝ Ռ ամ, որ լինի դարս է՛ր: Արդ՝ ամենայն դար բովանդակեցին զկարգաւորութիւն պահոցն է շաբաթս ոչ երբէք որոշեալ ի միմեանց եւ ոչ պակասեցուցեալ: Վասն զի ի կատարել եաւթնից հազարաց հասցուք միաւանգամ զայստեանն նորոգման եւ յարութեան զարգարեալ եաւթեակ շնորհաւոր, զոր եւ Կիրեղ յայտնապէս ցուցանէ զմուտ պասեքին զքառասներորդաց երկշաբաթին աւր անուանէ ընթերցուածք ի գիր անկելոյ վարդապետութեանն ի սուրբ քառասներորդացն եւ առ հանգերձեալսն կնիք առնելոյ, զի դարձին յապաշխարութիւն եւ վարդապետք իմաստունք ասեն յորովայն մաւրն ի քառասուն աւուր առնուլ զկենդանութիւն: Սոյն օրինակ յայս քառասներորդս իբր յորովայնի սաղմ առեալ կացցուք ոչ մերձեալ ի փափուք կերակուրսն: Տես զհոգէխառն իմաստութիւն ընթերցուածոցն Կիրեղի եւ Յակոբայ դրութեանն նայելով ի ստեղծուած առաջին մարդոյն, զի ի վեցերորդ աւուրս ստեղծ տէր Աստուած զմարդն. նոյնպէս եւ Կենարարն մեր ի վեցերորդ դարուն մարմնացաւ ի Սրբոյ Կուսէն, նորոգելով զհնութիւն մեռելութեան մերոյ: Եւ ի վեցերորդ նուագին, յորում եկն ի կամաւոր շարժարանս մահու խալին. նախ ի վեցերորդ շաբաթուն եկն ի Բեթանիայ, ուր էր Ղազար մեռեալն, զոր յարոյցն ի մեռելոց, զչորս անկիւնս երկրի կենդանացոյց որ օրինակի Հինկ զգայարանք մարդոյն բռնութեանն. իսկ Մարիամ եւ Մարթայ որ օրինակին ի վեց Ռ դարս անցելոցն՝ Մարթայ զբազում իւրք զբաղեալ, իսկ Մարիամ ընտրելով զփրկութիւն Տեսնոն զերծանելով ի բռնութենէ սատանայի, զոր սուրբ վարդապետացն կարգեալ են չորս մասամբք զբոլոր մարդն սրբեալ ճշմարիտ ետես զիրս ընթերցուածին վասն սրբութեան պահոցն ոչ կատարել ի նոսալ տաւնս. վասն զի ոչ ունի օրինակ ըստ հնումն եւ ոչ ի նորումս մինչեւ ի կատարեալ վեցերորդում շաբաթուն: Սոյնպէս եւ ոչ ուրբաթացուցանել, զի մի՛ խափանեսցի յարութեան պաշտամ. եւ յարութիւն ոչ եթէ պաճուեալ կերակրովք յարինի, այլ պաշտմամբք եւ աղօթիւք, զի որպէս ոչ է մարթ ի Բարէկենդանէն մինչեւ ցՋատիկն գառն զենուլ, նոյնպէս եւ անմարթ է ի փափուկ կերակուրս վայելել յաւուրս քառասներորդացն, զապաշխարողսն արտաքոյ եկեղեցոյն ունելով մինչեւ ի պասէքն տէրումական, զի ասէ առաքեալն. «Զատիկ՝ վասն մեր զենաւ Քրիստոս»։ Եւ մեք փափաքելով <ոմ> մարմնոյ եւ արեանն Տեսնոն ճաշակելով յայսմ աւուր մեծի զենման: Եւ արդ՝ պարտ է սրբութեամբ մարբել զանձինս պահաւ եւ աղաթիւք աւուրս քառասուն եւ ութ. եւ ի կատարմանն լցցուք ցնծութեամբ ճաշակեսցուք ի մարմնոյ եւ յարենէ Տեսնոն մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի: Այսպէս՝ կարգեաց սուրբն Գրիգոր Հայոց հայրապետն ոչ ազարտելով զաւ-

րէնս կամ զմարգարէս ըստ բանի Կենարարին որ ասէ. «Ոչ եկի լուծանել զարէնս կամ զմարգարէս, այլ լնուլ: Եւ սալ զնոյն արինակ բերելով յորժամ մոլեգնեալ դիւօք զարքն եւ թագաւորն, եւ նորա զմտաւ ածեալ զնարուգոգոնոսորայ զբժշկութիւն, զնոյն ինքն կատարէր ի բովս փրկութեան արկանէր զժողովորդն աւուրս վաթսուն եւ վեց, եւ ապալ բժշկէին յայսոյ շարեաց: Արդ՝ սուրբ վարդապետացն ի մեր տկարութիւնս հայելով զնոյն աւուրսն կարգելով ի վերայ վասն բժշկութեան ոգոց ի սատանայական խորհրդոց: Այլ ըստ ձեռնադրութեան վաթսուն եւ վեց աւուրցն, զոր ոչ ոք ի սրբոյն Գրիգորի հաւատոցն խափանեալ սկիզբն ամենից է և ժ երբեակս կատարին, որ է սկիզբն Առաջաւոր պահոցն, բայց դու միտ դիր, զի ըստ մերոմ տրկարութեանս կարգեցին զտառս ամենից բաժանմունս՝ որ լինի ն եւ Ը աւուր. ոչ է արժանի հաւատացելոց վայելել ի փափուք կերակուր, այլ սրբութեամբ կալ մնալ մեծի յարութեան Փրկչին մերոյ. վասն զի ի միաանգամ գալստեանն յորժամ փող հարկանի եւ սթափեալքն արթնութեամբ յառաջանան ընդառաջ Փրկչին, նորոգեցուք եւ մեք ի բաց դնելով զձանտրութիւն հողանիթ բնութեանս, ական կալցուք յուսոյն մեծի եւ անճառ խոստմանցն, թէ Քուր ես եմ՝ անդ եւ պաշտանեայն իմ եղեցիս: Ի Քրիստոս Յիսուս, ի Տէր մեր, որում փառք եւ պատիւ այժմ եւ միշտ. ամէն» (էջ 224ա—225ր):

Վերեւում՝ էջ 268 նշել ենք, որ beigq ձեռ-երի ունեցած սույն բնագիրը՝ առաջին մասում ունի զգալի տարբերություններ Կոնստանդնուպոլսում եղածից, իսկ երկրորդ մասում բոլորովին տարբեր բան է: Այդ ցույց տալու համար նշված հինգ ձեռ-երի ունեցածը կրեւնք ամբողջությամբ ըստ e ձեռագրի:

«Գիր կանոնական սրբոյն Եպիփանու

ՏԵՄԵԱՆ Ա. Ի վերայ բազում նշանաց և մարգարէութեան էր և այս շնորհեալ երանելոյն Եպիփանու եպիսկոպոսի, զի յորժամ կամէր զպատարագն մատուցանել յառաջին աղօթսն իւր, զոր վասն արժանաւոր լինելոյ անձին իւրոյ աղօթէր, վասն իշանելոյ] Սուրբ Հոգւոյն խորհուրդն որ ի վերայ սրբոյ սեղանոյն. և տեսանէր յայտնապէս զշնորհս Սուրբ Հոգւոյն ի վերայ սեղանոյն. և յամենայն ի կեանս իւրում ոչ երբէք կատարէր զխորհուրդ սուրբ պատարագին, եթէ ոչ իշեալ տեսանէր զշնորհս Սուրբ Հոգւոյն ի պատարագն: Եւ եղև աւր մի կալ նմա առաջի սրբոյն և յասելն նորա զբանս աղօթից ըստ սովորութեան աղաչանաց իւրոց պաշտել առաջի Աստուծոյ, զի իշեց Սուրբ Հոգին և կատարեսցէ զխորհուրդ սուրբ պատարագին, եւ ոչ եղև երևումն Սուրբ Հոգւոյն ըստ սովորութեանն որպէս երէկն և եռանդն: Եւ զարհուրեալ զոգութեամբ յուժգին արտասուօք և հառաչանօք երիցս անգամ կրկնեաց զբանս աղօթիցն և ամէնիկն ինչ ոչ յայտնեցաւ երևումն շնորհաց Սուրբ Հոգւոյն: Իսկ երանելին կալ զարհուրեալ, և ողբալով աղաչէր զԱստուծո՛ վասն յայտնելոյ] ըզպատճառ չլինելոյ ընդունելի աղօթից նորա՝ վասն իշեց Սուրբ Հոգւոյն: Եւ հայեցեալ նորա ի ձախակողմն կոյս, սարկաւագն որ զքոց պատարագին ունէր, և տեսանէր զճակատ նորա լի բորոտութեամբ որ յառաջ մաքուր էր ի բորոտութենէ: Իսկ երանելին Եպիփան ձգեաց զձեռն իւր փութապէս և զքոցն եբարձ ի նմանէ և ասաց ցնալ հեղութեամբ. «Երթ, որդեակ, գնալ ի տուն քո և մի՛ ճաշակեր այսօր յաստուածային խորհրդոյս: Եւ իշեալ սարկաւագն եւ արտաքս և գնաց ի տուն իւր: Եւ հրամայեաց երանելին այլում սարկաւագի զքոցն վերացուցանել և սպասաւորել սուրբ խորհրդոյն: Եւ նալ սկիզբն արարեալ աստուածային բանիցն սուրբ պատարագին ուժգին արտասուօք: Եւ նոյն ժամայն ետես զտեսիլն նշանի Հոգւոյն ի սուրբ սեղանն աստուածային ահեղ խորհրդոյն: Եւ զկնի արձակելոյն եկեղեցոյն կոշեաց զսարկաւագն և ասէ. «Կամի՞մ ուսանել զպատճառն իրացս որ եղև քեզս: Եւ նորա պատասխանի տուեալ ասէ ցերանելին. «Ի գիշերիս այսմիկ մերձեցալ ի կինն և յանդգնեալ ի սպասաւորութիւն սրբոյ սեղանոյն, զայս կրեցի այժմս: Եւ հրամայեաց երանելին Եպիփան և կոշեաց զամենայն սարկաւագունս և զերիցունս եկեղեցուն և ասէ ցնոսա. «Որդեակք, որ արժանի եղաք սուրբ խորհրդոյն սպասաւորութեան՝ ի բաց արարէք զամենայն մարմնական սիրելութիւն յանձանց ձերոց, զի մի՛ անցանիցէք նոքաք և արհամարհիցէք զհրամանս քարոզին որ աղաղակէ և ասէ. «Որ ունիցի կանայս, յայպէս կալցին, որպէս թէ չունիցին»: Եւ ցմե՛ծ մարգարէն ասէ, թէ՛ «Սպասաւորութիւն կոշեցար, լոյժ և ի բաց ընկեալ զհողաթափս ոտից քոց»: Զի սպասաւորութիւն յոր կոշեցար՝ երկիր սուրբ է. և այսմ հետէ ոչ մարմնաւորապէս. Մովսէս, այլաբանիւ սպասաւորութեամբ: Այլ և ի հնումն որք կամէին ի սպասաւորութիւն խորանին մերձեալ երիս աւուրս ի կանայց զգուշանային, որչափ ի նորումս: Նոյնպէս և յորժամ կամիս հաղորդել, տես զմեղսաքաւիլ խորհուրդն, զի թէպէտ սուրբ է ի կարևորէ կերակուր քան զանկողնոցն ցանկութիւնս: Սակայն զգիշերն ընդ մէջ անցուցանեմք, այլ և սուրբ կերակուրն և զքմպելին, որք յանդգնաբար մերձեանան, մինչև անառակ արբենան, մեղս ևս համարիմք նոցա. ոչ եթէ զգինին, այլ անառակ և զ[]անդուռն ցանկութիւն: Նայն վասն հա-

ցին առաջատուութեան ասէր քաջանայից Դաւիթ, եթէ՝ «Զգուշացեալ են մանկունքն քո ի կանանց՝ կերիցեն»։ Պատասխանի ետ Դաւիթ և ասէ. «Սուրբ են ի կանանց յերկէ և եռանդէ և յորմէ հետէ ելաք ի ճանապարհ» և ապա հրամայեաց։ Ապա և որ ինչ բնութեան սուրբ է, յանդգնութիւն պիղծի առնէ և ոչ եթէ զբնութիւնն, այլ զ[յ]անդուզն և զանժամանակն ասեմ։ Արդ՝ որք արժանաւորեցայք սպասատուութեան սրբոյ խորհրդոյն, մեծաւ երկիւղիւ զգուշացարուք բաղում սրբութեամբ զանձինս արժանաւորեցուցանել կալ առաջի սուրբ սեղանոյն և հաղորդել կենդանարար և ի մեղսաքաւիչ խորհրդոյն։ Եւ յայնմ հետէ ոչ ևս ձեռնագրեաց ի սպասատուութիւն խորհրդոյն որ առնէին կանայս վասն [յ]անդուզնիւն առ նոսա յաւուր սպասատուութեան սուրբ խորհրդոյն, այլ արս կուսանս և պարկեշտս երկիւղածս, զորոց զազնուական վարս անարատութեան յանձինս ցուցեալ էր և զամուսնութիւն, զորոց բաղումք վկայեցին զայսպիսի վարուց։ Եւ էր այնուհետեւ զարդարեալ սուրբ եկեղեցին և պայծառացեալ սուրբ կարգօք քաջանայիցն ի հաճութիւն Աստուծոյ և ի շինութիւն լսողաց։

ԹՄԾՁ. Բ. Վասն է՝ արեւնդիրն շրջամայեաց մերձեւալ յապահարն՝ լուր քաշ, հաս ի վերայ ե իմանաս զշարաշար վնաս ապահարին անկողնոցն։ Գիտեալ, զի որք առեալ զսերմանս ի լիճս և ի ծովակս (ձեռնում ի ծովակս) սերմանեսցեն և ոչ երկիր մաքուր, մոլէզնոտս զնոսա համարիմք։ Նոյնպէս (ձեռնում նոյնապէս) լինին ախտք կանանց ըստ ամսոց, զի կենդանի երկիր մանկանն յօրինեսցի, և զառեալն ի զուգակցէն մաքուր պահեսցէ։

Արդ՝ ոչ այլ ինչ պատճառ ունի, բայց միայն վասն մանկանն կենդանութեանն լինն ամսան ժամանակի յորովայնի մօրն։ Վասն որոյ ոչ ի մատաղ հասակ մօրն լինի ապահարին, զի չի ժամանակ արգանդին մանկաբեր լինել և ոչ [յ]որժամ դադարէ ի ծննդոց ի ժամանակի տնկեալ է Արարիչն զիսեւ ապահարին ի բնութիւն կանանց, զի մանուկն կենդանի պահեսցէ. ուստի և յառաջագոյն մինչև մանուկ ստեղծեալ իցէ, յապարհին յառաւելութենէ կերակրոցն անկեալ յարգանդն ըստ ամսոց և ոչ գտեալ ի նմա զմանուկն, ճեպով արտաքս ելանիցէ։ Եւ յորժամ մանուկն ստեղծանի, ոչ ևս դիմէ արտաքս, վասն մանկանն պիտոյից, որով զկենդանութիւն ունի։ Վասն որոյ պարտ է զարմանալ և փառաւորել զսքանչելագործն Աստուած, որոյ վասն մեր զարմանալոյ նոյն կարմրութիւն արեան ի սպիտակութիւն դարձուցանել մինչև մանուկն զարգանալ և ապա անդրէն ի նոյն գոյն] դառնալ։ Բայց բնութիւն միեւնոյն է և պղծութիւն ի նմա ոչ դոյ, զի եթէ պիղծ էր ծնունդն, ապա և հարսանիս ոչ հրամայէր. պիղծ է պողոտայութիւն, լի շարահոտութեամբ անկողինք նոցա. սուրբ է ամուսնութիւն. և որ վասն ապահարին մի՛ յոգի մեր մեղիցուք և մի՛ զմարմինս մեր ապականեսցուք զծննդոցն, զի զայն Մովսէս և մարգարէքն պատուիրեցին. «Եի կին ապահար մի՛ մերձենալ, այլ [և] յանկողինս նոցա մի՛ ելանել, զի մի՛ կենդանի ծնունդն ապականեսցին ժանտիւքն որ ի նմանէ աճեցեալ, զի յորժամ յիւրմէ զուգակցէն ընկալցի զմարմնատուութիւն ամպողջ և անարատ պտուղ յորովայնի ծննդոց յաշխարհ։ Ապա եթէ արք կամ կանայք առանց իմաստութեան յանդգնաբար մերձեսցին զանարժանս գործել, նոքա ոչ որդէծնութեան են անցեալ, այլ պիղծ և անառակ ցանկութեանց, այլ և որք իմանալն կարեն, ոչ լինին աւուրքն ալն որդէծնութեան, զի զաղտեղութիւն յուրմ ռնիցին յինքեանս և ոչ տալ պատկերին ստեղծանել և յօգիլ ի միմեանս։ Ապա թէ սակաւ ունիցին զհիւթն ի ներս յանկարծ զստեղծանելն, ստեղծանի մանուկ, բայց աղտեղութիւնք ընդ ստեղծուածն խառնեալ ծնանին խելք թիւրք, մարմնահարք, հիւանդք, անդամաւոյնք, շարախորհութիւնք և յայլ ազտեղութենէ ի մասունս մարմնոյ տնկեալ և բունեալ, նեղխեալ և վիրաւորեալ և գտեալ ապականեալ զմարմինն և որ ի տղայութեան և որ յերիտասարդութեան և յոր ևս յառաջ ժամանակի շար ախտ յայտնի ազգ։

Վասն որոյ հոգելից մարգարէին ծանուցեալ պատուիրէ և ասէ, եթէ՝ չի կին ապահար՝ մի՛ մերձեսցիս, որպէս զի մի՛ ծնունդն կենդանի կարիցէ աղտեղութեամբ անդէն ախտիւք։ Եւ արդ՝ թէ Մովսէս և Եզեկիէլ հոգելից մարգարէքն պատուիրեցին շմերձեալ յանկողինս ապահարին։ Եւ հմուտք բժիշկաց վասն գիտելով զանցանս յանկողնացն զգուշացուցանեն զմարդ։ Եւ քնեշտակարկատքն (միայն Եւսեփ քնեւ տա կարկատք. առաջինն աճեալեալ է, իսկ երկրորդը՝ սխալ—Վ. Զ.) հեթանոսաց ի բժշկական արուեստն տեղեկացեալ զնոյն զանազան ախտիցն յուրմութիւն որ ընդ մարմին ծննդոցն փաղփաղեալ ապականիցէ, որք այնմ ժամանակի ի տաղտկալի անկողինս մերձեանայցեն իբրեւ օրէնս իմն հաստատեցին ոչ միայն անկողնոց հեռանալ, այլ և տանց և արանց հալածել իբրեւ թէ զբնութիւն, զոր արար Աստուած պիղծ համարել, այլ մեք ոչ եթէ զոր արար Աստուած աստեաց ի բնութիւն կանանց խոտեմք պիղծ համարելով, այլ որպէս մարգարէքն պատուիրեցին շմերձեալ յանկողինս նոցա, վասն մանկականոտոր լինելոյ, որ ոչ սալ ստեղծանիլ աղտեղութեան և յուրմութիւն։ Եւ եթէ յանկարծ ինչ ստեղծանիլ և ախտիւք և ապականութեամբ ստեղծանի։ Վասն այսորիկ և մեք պատուիրեմք ըստ

մարգարէին «Մի՛ մերձենար յանկողինս նոցա»։ Ղի մի՛ ծնունդն կորիցէ և մի՛ ծնողքն յոգիս իւրեանց մեղիցեն աներկեղութեամբ և [յ]անդգնութեամբ, Ղի մեղք այն են, զոր կամաւ և [յ]անդգնութեամբ որ գործէ և ոչ յակամայ և ցօռվք։

Իսկ ոմանք ի սրբութիւնս պատկառեն, յատուրս աղտեղութեան բարիք անեն, վասն պատ-
ժի սրբութեան, զի և մեք յորժամ ձեռաց խոստովանիմք կամ հանդերձս զեռաթաթախս պատ-
կառնմք յառաջի սրբութեանն մտանել և աղօթել, այլ լուանամք և մաքրիմք և անխիղճս կա-
տարեմք զաղօթսն, որ է օրինակ, թէն ոգովք սրբեցելովք պարտ է մտանել առաջի Աստուծոյ,
ՌՄԾԷ Գ. Աղանդք բազում են աշխարհի, զորոց ոչ է արժան զբանս նոցա ընդ բերան ածել,
բայց նաւատիանոսք՝ զապաշխարութիւն ոչ ընդունին, զի ասեն. «Մինչ մեռանին մարգիք, պա-
տարազ, որ վասն նոցա մատուցանեն անընդունելի են»։ Երանելին Աթանաս եպիսկոպոսն ասէ
Ափրիա Թուփսն ընդդէմ աղանդոյն եկեղեցացոց. «Են այսպէս կարծեմ, թէ աղանդն եկեղեցաց-
ւոցն ի վաղընշուց շիջաւ և խափանեցաւ, իսկ ահաւազիկ արմատ գառնութեան ի վեր երեսալ
զբազումս ջանայ ապականել, ուստի և քում իսկ աստուածսիրութեանդ յոյժ մեղադիր եղաք,
լսելով զայդպիսի շարահոտ աղանդոյդ որ համարձակեցան ասել. թէ՛ «Յետ հրաժարելոյն մար-
դոյն աշխարհէ, չկարէ պատարագք և ողորմութիւնք օգնել և սրբել զգնացեալսն և շնորհել նո-
ցա զթողութիւն»։ Արդ՝ այսպիսի բան հայհոյութեան հեթանոսաց վայել է, որք անյոյսք են ի
Քրիստոսէ և ոչ ակն ունին տեսանել զլոյսն յօիտեանից ըստ բարոյական հեշտագնաց կործա-
տեան ընդունիցին տեղիս, իսկ հաւատացելոցն ոչ։ Զի եթէ զայր թագաւոր զոր ածէ ի հաւան,
և լուծանել հրամայէ զկապանս կալանաւորացն, և որք ի քրէական մետաղսն են մեծամեղքն
աքսորեալ, զորոց և յիշեցուցանել որ անգամ ոչ իշխէ զնոցանէ վայրապար առ թագաւորն։ Իսկ
այսպէս եթէ որ համարձակութիւն ունի, որ զորդի թագաւորին բարեխօս ունիցի և աղաչիցէ վասն
նորա որ ի տանջանս և ի խոշտանկսն իցէ, ո՛չ ապաքէն զամենայն շնորհէ թագաւորն և արձա-
կէ յայնպիսի շարաշար և դառն տանջանացն։ Ապա ուրեմն որչափ ևս առաւել Հայրն երկնաւոր
որ շնորհեսցէ զյանցանս, յորժամ զենմանն Քրիստոսի Որդոյն Աստուծոյ առաջի անկանիմք,
ներէ և թողու գնացելոցն, միայն եթէ մեք շնորմութեամբ մատչիմք վասն նոցա առ նայ, շնորհ[է]
թողութիւն, և առնէ հանգիստ հոգւոց նոցա» (էջ 191ա—194բ. տե՛ս նաև Ե, էջ 251բ—255բ, Բ,
էջ 288բ—293ա, Ը, էջ 161բ—165բ, Գ, 153բ—156ա)։ Ներկայացվող րնագիրը e[1]ց և մասա[1]։
Ղ ձեռ-երում գրեթե նույնն է, իսկ Ե-ում աղավաղումները և բացթողումները շատ են։

Սույն րնագրի Գ հոդվածն այլ բան չէ քան Աթանաս Աղեքսանդրացու թուղթը «Առ Յուս-
տինէ յԱփրկէ» (տե՛ս Ս. Աթանասի Աղեքսանդրիոյ հայրապետի ճառք, թուղթք և ընդդիմացու-
թիւնք, Վենետիկ, 1899, էջ 345—346)։ Ինչպես նշում է հրատարակիչն Աթանաս Աղեքսանդրացու
այս թուղթը նա վերցրել է ճառընտիր ձեռագրերից (նույն տեղում, էջ ԺԵ)։

**ՀՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆՈՒՆ ՎԵՐԱԳՐՎԱԾ ԿԱՆՈՆԱԽՄԲԵՐ
ԽԱ, ԽԴ, ԾԷ**

Կանոնագրերի միայն XI դարի խմբագրության մեջ հանդիպում ենք Հովհ. Մանդակունու անունով երեք կանոնախմբերի, որոնք դրված են ԽԱ, ԽԴ, ԾԷ համարների տակ:

○ ձեռագրում պահվել է միայն ԽԴ կանոնախմբի ցանկը. ահա այն.

«Ա. Վասն քահանայի որ Կ-ամեան է՝ լռեսցի ի պատարագէն:

Բ. Վասն քահանայի որ ի միում աւուր Բ պատարագ առնէ:

Գ. Վասն եկեղեցւոյ Բ պատարագի ի միում աւուր մատուցեալ է:

Դ. Եթէ ի քահանայից ի դնել և ի վաճառել երթիցեն:

Ե. Վասն քահանայի որ արիւն հեղու:

Ձ. Վասն որք զբերանս իւրեանց պղծեալ են դատարկ բանիւք:

է. Որք խոստովանին և ի նոյն մեղս դառնան» (էջ 409ա):

kmps ձեռագրերում վերևում նշված կանոնախմբերի համար դրված են ցանկեր, որոնք կրե-
րենք ըստ k ձեռագրի:

ԽԱ կանոնախմբի համար.

«Ա. Վասն զգուշութեան առաջնորդաց զանարժանս և զտղեսոս ձեռնագրելոյ» (էջ 191ա.
հմմտ. m էջ 195ա, p, էջ 210, s, էջ 240ա):

ԽԴ կանոնախմբի համար.

«Ա. Քահանայ Կ-ամեա ի պատարագէն լռեսցի:

Բ. Վասն քահանայի որ ի միում աւուր Բ պատարագ մատուցանէ:

Գ. Վասն քահանայի որ մատուց պատարագ և եղբարն անգիտացեալ կրկին մատուց:

Դ. Վասն քահանայի որ ի դին և ի վաճառ յաւժարեսցի և իշխանութեամբ վարեսցի հար-
կապահանջից լինելով:

Ե. Վասն քահանայի որ անասուն զենէ:

Ձ. Վասն որք դատարկախօս լինին և յիշոցնատուք:

է. Վասն որք խոստովանին և կրկին դառնան ի մեղս» (էջ 230ա, հմմտ. m, էջ 231բ—
232ա, p, էջ 250ա, s, էջ 209ա):

ԾԷ կանոնախմբի համար.

Ա. Վասն մեղուցելոյ որ դառնան ի մեղաց:

Ա. Վասն յանցանաց քահանայի և խոստովանութեան» (էջ 231ա, 233բ, հմմտ. m, էջ 233ա,
234բ, p, էջ 251ա, 253ա, s, էջ 290ա, 292ա):

Ինչպես այս երեք, այնպես էլ «Կանոնագիրք Հայոց»-ի Ա հատորում գտնված (էջ 491—
500) կանոնախմբերը թեև Հովհան Մանդակունուն են վերագրված, սակայն պնդել, թե դրանք
նրա գրչի տակից են դուրս եկել, ճիշտ չի լինի:

Ըստ Տաշլյանի «անշուշտ ստույթեամբ» են ընծայված Հովհան Մանդակունուն Կանոնագրերում
նրա անունով հայտնի մի քանի կանոնները (Վարդապետութիւն առաքելոց, էջ 238): Այս շորս
կանոնախմբերից միայն մեկը՝ ԽԱ համարը կրողը հրատարակվել է Հովհ. Մանդակունու ճա-
ռերի շարքում (Վենետիկ, 1836, էջ 202—203), և որը վերաբերում է տղետներին քահանա չձեռ-
նագրելուն: Կարապետ եպիսկոպոսը «Շողակաթ» ժողովածուում (Վաղարշապատ, 1913) լույս
տեսած «Հովհան Մանդակունի և Հովհան Մայրադոմեցի» (էջ 84—136) իր հոգևածում նկատել
էր, որ Հովհ. Մանդակունու «Ճառք»-ում հրատարակված «Կանոնք»-ը գտնում ենք նաև «Տեառն

Յովհաննու Մանդակունոյ Հայոց կաթողիկոսի ասացեալ յաղագս պահոցն քառասներորդացն» ճառի վերջին մասում (էջ 100), որը մի փոքր ընդարձակ է (էջ 129—130. հմմտ. Գ. Տեր-Մկրտչյանի հրատարակածը, Արարատ, 1903, էջ 663—665)։ Բանասեր Բարսեղ Սարգիսյանը «Քրիստոսական Յովհան Մանդակունոյ և իւր երկասիրութեանց վրայ» (Վենետիկ, 1895) աշխատութեան մեջ հոգի համարը կրող և յոթ հոգւածներից բաղկացած կանոնախումբը համարում է Հովհ. Մանդակունուն, որովհետեւ այս կանոնները «հարազատութեան բնորոշ յատկութիւն ունին» (էջ 175, տողատակ)։ Եւ իսկապէս «տեսուչ», վերակացու», «գործակալ», «հրամանատար» բառերի իմաստն արտահայտւած է V դարում գործածւած «ոստիկան» բառով (հմմտ. Սահակ Պարթևի Ժ, Շահապիւմի Ի կանոններում, տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, հտ. Ա, էջ 373, 465, Աստվածաշնչում՝ Թիւք, Դ, 16, ԼԱ, 14, Դ Քազ, ԺԱ, 18, Բուզանդ, Եղիշե և այլն)։ Ի դեպ, ինչպէս նշել ենք վերևում, այս կանոնախմբի առանձին հոգւածներ անցել են Բարսեղ Կեսարացուն վերադրւած կանոնախմբի համապատասխան հոգւածներին, օրինակ՝ Դ հոգւածն անցել է ԺԼԷ հոգւածին, Զ-ն՝ ԺԽԴ-ին, Ե-ն կարծես նման է հնչում ԺԼԸ-ին։

Կանոնագրքի ՄԷ՝ «Կոչումն ապաշխարութեան» բնագրի վերջին՝ «խոստովանութիւն քահանայի» մասը, համաձայն Բ. Սարգիսյանի, վերցւած է հայ եկեղեցում գործածվող Մաշտոցից (էջ 174), իսկ «Բաղում գաղտածիգ նկտիք վիրաւորէ զմեղ սատանայ» հատվածից մինչև վերջ՝ «Վասն պտղոց և պատարագաց և ողորմութեան» ճառից (հմմտ. «Ճառք»-ի 1836, էջ 45-ից)։ Այս կանոնախմբի միայն սկզբի մասն ըստ Կարապետ եպիսկոպոսի «կարող են Մանդակունու գործերից առնված լինել» (Շողակաթ, էջ 101)։ Ն. Մելիք-Թանգլանը մի շարք օրինակներով ցույց է տալիս, որ սրա աղբյուրը հանդիսանում է Գրիգոր Լուսավորչի կանոնախումբը (Հայոց եկեղեցական իրաւունքը, գիրք Ա, էջ 489)։ Թերեւս հավանական լինի ասել, որ Մանդակունու անունով վերևում նշված երեք կանոնախմբերը դուրս են եկել ոչ թե Մանդակունու գրչից անմիջապէս, այլ մեկ ուրիշը վերջինիս ճառերից քաղել է խիստ համոռոտ և խմբագրելով, գրանք նոր տեսքով ներկայացրել է նրա անունով։ Այս աշխատանքների մասնակ բացառւած չլ նաև այլ աղբյուրներից, տվյալ դեպքում Գր. Լուսավորչի կանոնախմբից, օգտվելու հնարավորութիւնը, Հիշեցնենք նաև, որ այս կանոնախմբերը շեն մտել Կանոնագրքի VIII և X դարերի խմբագրութիւնների մեջ և հանդես են գալիս միայն XI դարի խմբագրութիւնում։ Դա ինքնին ուշագրավ է։